मिति: आषाढ, २०७८

पञ्च वर्षिय आवधिक योजना

(आ. व. २०७८/७९-२०८२/८३)

विदुर नगरपालिका

विदुर, नुवाकोट

विदुर नगरपालिकाको पञ्च वर्षिय आवधिक योजना

(आ. व. २०७८/७९–२०८२/८३)

प्राविधिक सहयोग

रिसर्च इन्क्लेव प्रा लि
हनुमान मार्ग, शंखमुल, काठमाडौ
टेलिफोनः ०१५२४२९१८
इमेलः researchenclave@gmail.com

विषय सूची

विषय सूची i
तालिका सूची xii
चित्र सूची xv
परिच्छेद एक :परिचयात्मक विवरण १

१.१ पृष्ठभूमि १
१.२ आवधिक योजनाको आवश्यकता १
१.३ आवधिक योजना निर्माण गर्नुका उद्देश्यहरु २
१.४ आवधिक योजना तर्जुमाका आधारहरु २
१.५ आवधिक योजना तर्जुमाका सीमाहरु २

परिच्छेद दुई :नगरपालिकाको वस्तुगत अवस्था ३

२.१ भौगोलिक तथा प्राकृतिक अवस्था ३
२.२ जनसांख्यिक अवस्था ३
२.३ आर्थिक संरचना र जीवन वृत्ति ३
२.४ सामाजिक अवस्था तथा रहनसहन ४
२.५ भौतिक पूर्वाधारको अवस्था ४
२.६ नगरपालिकाको समष्टिगत आर्थिक स्थिति ५

२.६.१ खेतीयोग्य जमिन तथा कृषि उत्पादन ६
२.६.२ पशुजन्य उत्पादन ६
२.६.३ आर्थिक इकाईहरु ७
२.६.४ स्थानीय पूँजी ७

२.७ संस्थागत क्षमता ८

परिच्छेद तीन :विदुर नगरपालिकाको पहिलो आवधिक योजना (आ.व. २०७८/७९–२०८२/८३) ९

३.१ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, समष्टिगत नीति तथा रणनीतिहरु ९

३.१.१ दीर्घकालीन सोच ९
३.१.२ समष्टिगत लक्ष्य ९
३.१.३ समष्टिगत उद्देश्य १०
३.१.४ आधारभूत नीतिहरु ११
३.१.५ समष्टिगत रणनीतिहरु १२
३.१.६ समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष्य १३

३.२ नगरपालिकाको वित्तीय स्रोत र आय अनुमान १६

३.२.१ विषय वस्तु १६
३.२.२ नगरपालिकाको आय १७
३.२.३ आय अनुमान र प्रक्षेपण १८
३.२.४ क्षेत्रगत योजना प्राथमिकीकरण र वजेट अनुमान २०

परिच्छेद चार : आर्थिक क्षेत्र २४

४.१ कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास २४

४.१.१ वर्तमान अवस्था २४
४.१.२ मुख्य समस्याहरु २४
४.१.३ अवसर तथा चुनौतीहरु २४
४.१.४ सोच २४
४.१.५ लक्ष्य २४
४.१.६ उद्देश्यहरु २५
४.१.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु २५
४.१.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना २५
४.१.९ अपेक्षित उपलब्धि २६

४.२ भुमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण २६

४.२.१ वर्तमान अवस्था २६
४.२.२ मुख्य समस्याहरु २६
४.२.३ अवसर तथा चुनौतिहरु २७
४.२.४ सोच २७
४.२.५ लक्ष्य २७
४.२.६ उद्देश्यहरु २७
४.२.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु २७
४.२.८मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यन्वयन योजना २८
४.२.९ अपेक्षित उपलब्धि २८

४.३ श्रम तथा रोजगारी २८

४.३.१ वर्तमान अवस्था २८
४.३.२ मुख्य समस्याहरु २९
४.३.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ३०
४.३.४ क्षेत्रगत सोच ३०
४.३.५ लक्ष्य ३०
४.३.६ उद्देश्यहरु ३०
४.३.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ३१
४.३.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ३१
४.३.९ अपेक्षित उपलब्धि ३२

४.४ बैंक तथा वित्तीय संस्था ३२

४.४.१ वर्तमान अवस्था ३२
४.४.२ मुख्य समस्याहरु ३२
४.४.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ३३
४.४.४ सोच ३३
४.४.५ लक्ष्य ३३
४.४.६ उद्देश्यहरु ३३
४.४.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ३३
४.४.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ३३

४.४.९ अपेक्षित उपलब्धि ३४

४.५ पर्यटन-ग्रामीण तथा स्थानीय पर्यटन ३४

४.५.१ वर्तमान अवस्था ३४
४.५.२ मुख्य समस्याहरु ३४
४.५.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ३५
४.५.४ सोच ३५
४.५.५ लक्ष्य ३५
४.५.६ उद्देश्यहरु ३५
४.५.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ३५
४.५.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ३५
४.५.९ अपेक्षित उपलब्धी ३६

४.६ उद्योग, व्यापार र आपूर्ति व्यवस्था ३६

४.६.१ वर्तमान अवस्था ३६
४.६.२ मुख्य समस्याहरु ३६
४.६.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ३६
४.६.४ सोच ३७
४.६.५ लक्ष्य ३७
४.६.६ उद्देश्यहरु ३७
४.६.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ३७
४.६.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ३७
४.६.९ अपेक्षित उपलब्धि ३८

परिच्छेद पाँच : सामाजिक क्षेत्र ३९

५.१ शिक्षा ३९

५.१.१ वर्तमान अवस्था ३९
५.१.२ मुख्य समस्याहरु ३९
५.१.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ३९
५.१.४ सोच ३९
५.१.५ लक्ष्य ३९
५.१.६ उद्देश्यहरु ४०
५.१.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ४०
५.१.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ४०
५.१.९ अपेक्षित उपलब्धि ४०

५.२ स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा ४१

५.२.१ वर्तमान अवस्था ४१
५.२.२ मुख्य समस्याहरु ४१
५.२.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ४१
५.२.४ सोच ४१
५.२.५ लक्ष्य ४१
५.२.६ उद्देश्यहरु ४२

५.२.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ४२
५.२.८ मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ४२
५.२.९ अपेक्षित उपलब्धि ४३

५.३ युवा तथा खेलकुद ४३

५.३.१ वर्तमान अवस्था ४३
५.३.२.मुख्य समस्याहरु ४३
५.३.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ४३
५.३.४ सोच ४३
५.३.५ लक्ष्य ४४
५.३.६ उद्देश्यहरु ४४
५.३.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ४४
५.३.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ४४
५.३.९ अपेक्षित उपलब्धि ४५

५.४ अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकता ४५

५.४.१वर्तमान अवस्था ४५
५.४.२मुख्य समस्याहरु ४५
५.४.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ४५
५.४.४ सोच ४५
५.४.५ लक्ष्य ४५
५.४.६ उद्देश्यहरु ४५
५.४.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ४६
५.४.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ४६
५.४.९ अपेक्षित उपलब्धि ४६

५.५ खानेपानी तथा सरसफाइ ४७

५.५.१ वर्तमान अवस्था ४७
५.५.२ मुख्य समस्याहरु ४७
५.५.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ४७
५.५.४ सोच ४७
५.५.५ लक्ष्य ४७
५.५.६ उद्देश्यहरु ४७
५.५.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ४८
५.५.८ मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ४८
५.५.९ अपेक्षित उपलब्धि ४८

५.६ लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तिकरण ४८

५.६.१ वर्तमान अवस्था ४८
५.६.२ मुख्य समस्याहरु ४९
५.६.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ४९
५.६.४ सोच ४९
५.६.५ लक्ष्य ४९
५.६.६ उद्देश्यहरु ४९

५.६.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ४९
५.६.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ५०
५.६.९ अपेक्षित उपलब्धि ५०

५.७ लक्षित वर्ग उत्थान - बालबालिका, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता ५१

५.७.१ वर्तमान अवस्था ५१
५.७.२ मुख्य समस्याहरु ५१
५.७.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ५१
५.७.४ सोच ५१
५.७.५ लक्ष्य ५१
५.७.६उद्देश्यहरु ५१
५.७.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ५२
५.७.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ५२
५.७.९ अपेक्षित उपलब्धि ५३

५.८ भाषा, संस्कृति, कला साहित्य ५३

५.८.१ वर्तमान अवस्था ५३
५.८.२ मुख्य समस्याहरु ५३
५.८.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ५३
५.८.४ सोच ५३
५.८.५ लक्ष्य ५४
५.८.६ उद्देश्यहरु ५४
५.८.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ५४
५.८.८मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ५४
५.८.९ अपेक्षित उपलब्धि ५५

अध्याय छ : पूर्वाधार विकास ५६

६.१ आवास तथा बस्ती विकास ५६

६.१.१ वर्तमान अवस्था ५६
६.१.२ मुख्य समस्याहरु ५६
६.१.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ५६
६.१.४ सोच ५६
६.१.५ लक्ष्य ५६
६.१.६ उद्देश्यहरु ५६
६.१.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ५७
६.१.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ५७
६.१.९ अपेक्षित उपलब्धि ५७

६.२ सडक तथा यातायात ५७

६.२.१ वर्तमान अवस्था ५७
६.२.२ मुख्य समस्याहरु ५८
६.२.३ अवसर तथा चुनौतिहरु ५८
६.२.४ सोच ५८

६.२.५ लक्ष्य ५८
६.२.६ उद्देश्यहरु ५८
६.२.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ५८
६.२.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ५९
६.२.९ अपेक्षित उपलब्धि ५९

६.३ सिंचाई ५९

६.३.१ वर्तमान अवस्था ५९
६.३.२ मुख्य समस्याहरु ६०
६.३.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ६०
६.३.४ सोच ६०
६.३.५ लक्ष्य ६०
६.३.६ उद्देश्यहरु ६०
६.३.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ६०
६.३.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ६१
६.३.९ अपेक्षित उपलब्धि ६१

६.४ उर्जा तथा वैकल्पिक उर्जा ६१

६.४.१ वर्तमान अवस्था ६१
६.४.२ मुख्य समस्याहरु ६१
६.४.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ६१
६.४.४ सोच ६२
६.४.५ लक्ष्य ६२
६.४.६ उद्देश्यहरु ६२
६.४.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ६२
६.४.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ६२
६.४.९ अपेक्षित उपलब्धि ६३

६.५ सञ्चार तथा सूचना प्रणाली ६३

६.५.१ वर्तमान अवस्था ६३
६.५.२ मुख्य समस्याहरु ६३
६.५.३ अवसर तथा चुनौतिहरु ६३
६.५.४ सोच ६३
६.५.५ लक्ष्य ६३
६.५.६ उद्देश्यहरु ६४
६.५.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ६४
६.५.८मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ६४
६.५.९अपेक्षित उपलब्धि ६४

६.६ ढल निकास, फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधार ६५

६.६.१ वर्तमान अवस्था ६५
६.६.२ मुख्य समस्याहरु ६५
६.६.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ६५
६.६.४ सोच ६५

६.६.५ लक्ष्य ६५
६.६.६ उद्देश्यहरु ६५
६.६.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ६६
६.६.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ६६
६.६.९ अपेक्षित उपलब्धि ६६

६.७ सार्वजनिक भवन र उद्यान्न ६६

६.७.१ वर्तमान अवस्था ६६
६.७.२ मुख्य समस्याहरु ६७
६.७.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ६७
६.७.४ सोच ६७
६.७.५ लक्ष्य ६७
६.७.६ उद्देश्यहरु ६७
६.७.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ६७
६.७.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ६८
६.७.९ अपेक्षित उपलब्धि ६८

परिच्छेद सात : वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन ६९

७.१ वन विकास तथा व्यवस्थापन ६९

७.१.१ वर्तमान अवस्था ६९
७.१.२ मुख्य समस्याहरु ६९
७.१.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ६९
७.१.४ सोच ६९
७.१.५ लक्ष्य ६९
७.१.६ उद्देश्यहरु ६९
७.१.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ७०
७.१.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ७०
७.१.९ अपेक्षित उपलब्धि ७०

७.२ जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षण ७१

७.२.१ वर्तमान अवस्था ७१
७.२.२ मुख्य समस्याहरु ७१
७.२.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ७१
७.२.४ सोच ७१
७.२.५ लक्ष्य ७१
७.२.६ उद्देश्यहरु ७१
७.२.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ७२
७.२.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ७२
७.२.९ अपेक्षित उपलब्धि ७२

७.३ वातावरण संरक्षण तथा प्रदूषण नियन्त्रण ७३

७.३.१ वर्तमान अवस्था ७३
७.३.२ मुख्य समस्याहरु ७३

७.३.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ७३
७.३.४ सोच ७३
७.३.५ लक्ष्य ७३
७.३.६ उद्देश्यहरु ७३
७.३.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ७४
७.३.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ७४
७.३.९ अपेक्षित उपलब्धि ७४

७.४ जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा न्यूनीकरण ७५

७.४.१ वर्तमान अवस्था ७५
७.४.२ मुख्य समस्याहरु ७५
७.४.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ७५
७.४.४सोच ७५
७.४.५ लक्ष्य ७५
७.४.६ उद्देश्यहरु ७५
७.४.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ७६
७.४.८मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ७६
७.४.९ अपेक्षित उपलब्धि ७६

७.५ पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रण ७६

७.५.१ वर्तमान अवस्था ७६
७.५.२ मुख्य समस्याहरु ७७
७.५.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ७७
७.५.४ सोच ७७
७.५.५ लक्ष्य ७७
७.५.६ उद्देश्यहरु ७७
७.५.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ७७
७.५.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ७८
७.५.९ अपेक्षित उपलब्धि ७८

७.६ विपद सचेतना, उद्धार तथा पुनःस्थापना ७८

७.६.१ वर्तमान अवस्था ७८
७.६.२ मुख्य समस्याहरु ७८
७.६.३अवसर तथा चुनौतीहरु ७९
७.६.४ सोच ७९
७.६.५ लक्ष्य ७९
७.६.६ उद्देश्यहरु ७९
७.६.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ७९
७.६.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ७९
७.६.९ अपेक्षित उपलब्धि ८०

अध्याय आठ : संस्थागत विकास, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा ८१

८.१ सार्वजनिक तथा सामुदायिक नेतृत्व विकास ८१

८.१.१ वर्तमान अवस्था ८१
८.१.२ मुख्य समस्याहरु ८१
८.१.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ८१
८.१.४ सोच ८१
८.१.५ लक्ष्य ८१
८.१.६ उद्देश्यहरु ८१
८.१.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ८२
८.१.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ८२
८.१.९ अपेक्षित उपलब्धि ८२

८.२ नीति तथा कानुन तर्जुमा ८२

८.२.१ वर्तमान अवस्था ८२
८.२.२ मुख्य समस्याहरु ८३
८.२.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ८३
८.२.४ सोच ८३
८.२.५ लक्ष्य ८३
८.२.६ उद्देश्यहरु ८३
८.२.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ८४
८.२.८ मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ८४
८.२.९ अपेक्षित उपलब्धि ८४

८.३ योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता ८४

८.३.१ वर्तमान अवस्था ८४
८.३.२ मुख्य समस्याहरु ८५
८.३.३ अवसर तथा चुनौतिहरु ८५
८.३.४ सोच ८५
८.३.५ लक्ष्य ८५
८.३.६उद्देश्यहरु ८५
८.३.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ८५
८.३.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ८६
८.३.९ अपेक्षित उपलब्धि ८६

८.४ नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धन ८६

८.४.१ वर्तमान अवस्था ८६
८.४.२ मुख्य समस्याहरु ८६
८.४.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ८६
८.४.४ सोच ८७
८.४.५ लक्ष्य ८७
८.४.६ उद्देश्यहरु ८७
८.४.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ८७
८.४.८मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ८७
८.४.९ अपेक्षित उपलब्धी ८८

८.५ सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षा ८८

८.५.१ वर्तमान अवस्था ८८
८.५.२ मुख्य समस्याहरु ८८
८.५.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ८८
८.५.४ सोच ८८
८.५.५ लक्ष्य ८८
८.५.६ उद्देश्यहरु ८८
८.५.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ८९
८.५.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ८९
८.५.९ अपेक्षित उपलब्धि ८९

८.६ पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली ८९

८.६.१ वर्तमान अवस्था ८९
८.६.२ मुख्य समस्याहरु ९०
८.६.३ अवसर तथा चुनौतीहरु ९०
८.६.४ सोच ९०
८.६.५ लक्ष्य ९०
७.६.६उद्देश्यहरु ९०
८.६.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु ९०
८.६.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ९१
८.६.९ अपेक्षित उपलब्धी ९१

परिच्छेद नौं : योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ९२

९.१ पृष्ठभूमि ९२
९.२ योजना कार्यान्वयनको वर्तमान अवस्था ९२
९.३ योजना कार्यान्वयन प्रक्रिया र विधि ९२
९.४ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ९३
९.५ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको उद्देश्य ९३
९.६ रणनीति ९३
९.७ मुख्य कार्यक्रम ९३
९.८ अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्यको प्रकृया र जिम्मेवारी ९३

परिच्छेद दश : नतिजा खाका ९५

१०.१ पृष्ठभुमि ९५
१०.२ नतिजा खाका तथा नतिजा साङ्केतिकरण ९६

सन्दर्भ सामग्री ११८
अनुसूची १ योजना प्राथमिकीकरण आर्थिक क्षेत्र ११९

४.१ कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास ११९
४.२ भुमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण १२०
४.३ श्रम तथा रोजगारी १२१
४.४ बैंक तथा वित्तीय संस्था १२२
४.५ पर्यटन-ग्रामीण तथा स्थानीय पर्यटन १२३
४.६ उद्योग, व्यापार र आपूर्ति व्यवस्था १२३

अनूसूची २ योजना प्राथमिकीकरण सामाजिक क्षेत्र १२५

५.१ शिक्षा १२५
५.२ स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा १२६
५.३ युवा तथा खेलकुद १२७
५.५ खानेपानी तथा सरसफाइ १२८
५.६ लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तिकरण १२९
५.७ लक्षित वर्ग उत्थान - बालबालिका, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता १३०
५.८ भाषा, संस्कृति, कला साहित्य १३१

अनूसूची ३ योजना प्राथमिकीकरण पूर्वाधार विकास १३३

६.१ आवास तथा बस्ती विकास १३३
६.२ सडक तथा यातायात १३४
६.३ सिंचाई १३४
६.४ उर्जा तथा वैकल्पिक उर्जा १३५
६.५ सञ्चार तथा सूचना प्रणाली १३६
६.६ ढल निकास, फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधार १३६
६.७ सार्वजनिक भवन र उद्यान १३७

अनूसूची ४ योजना प्राथमिकीकरण वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन १३८

७.१ वन विकास तथा व्यवस्थापन १३८
७.२ जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षण १३९
७.३ वातावरण संरक्षण तथा प्रदूषण नियन्त्रण १३९
७.४ जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा न्यूनीकरण १४०
७.५ पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रण १४१
७.६ विपद सचेतना, उद्धार तथा पुनःस्थापना १४१

अनूसूची ५ योजना प्राथमिकीकरण संस्थागत विकास, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा १४३

८.१ सार्वजनिक तथा सामुदायिक नेतृत्व विकास १४३
८.२ नीति तथा कानुन तर्जुमा १४३
८.३ योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता १४४
८.४ नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धन १४५
८.५ सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षा १४५
८.६ पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली १४६

अनूसूची ६ योजना प्राथमिकीकरण योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन १४७
अनुसुची ७ नगरपालिकाको वस्तुस्थिति १४८

तालिका सूची

तालिका नं. ३.१.६.१	भाषा तथा कला संस्कृतिको उत्थान र विकास	१३
तालिका नं. ३.१.६.२	सुरक्षित आवास शान्ति सुरक्षा र सुशासन	१३
तालिका नं. ३.१.६.३	स्वास्थ्य, सन्तुलित पर्यावरण र सामाजिक संरक्षण	१४
तालिका नं. ३.१.६.४	लोकतन्त्र सामाजिक एकता र सम्मान	१४
तालिका नं. ३.१.६.५	दिगो, सन्तुलित र सर्वसुलभ पूर्वाधार	१४
तालिका नं. ३.१.६.६	दिगो स्रोतको पहिचान, मानव पूँजी निर्माण र प्रयोग	१५
तालिका नं. ३.१.६.७	उच्च तथा दिगो उत्पादन र उत्पादकत्व	१६
तालिका नं. ३.२.२.१	आयका शिर्षकहरु	१७
तालिका नं ३.२.३.१	आय अनुमान र प्रक्षेपण	१८
तालिका नं. ३.६.३.१	समष्टिगत आय	१८
तालिका नं. ३.६.३.२	समष्टिगत आय अन्तर	१९
तालिका नं. ३.६.३.३	नगरपालकिाको प्रक्षेपित आय	१९
तालिका नं. ३.२.४.१	आगामी ५ वर्षको क्षेत्रगत योजना प्राथमिकीकरण र वजेट अनुमान	२१
तालिका नं. ४.१.७.१	कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	२५
तालिका नं. ४.१.८.१	कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	२५
तालिका नं. ४.२.७.१	भुमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिवी निवारणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	२७
तालिका नं. ४.२.८.१	भुमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिवी निवारणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	२८
तालिका नं. ४.३.७.१	श्रम तथा रोजगारीका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	३१
तालिका नं. ४.३.८.१	श्रम तथा रोजगारीका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	३१
तालिका नं. ४.४.७.१	बैंक तथा वित्तीय संस्थाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	३३
तालिका नं. ४.४.८.१	बैंक तथा वित्तीय संस्थाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	३३
तालिका नं. ४.५.७.१	पर्यटन-ग्रामिण तथा स्थानिय पर्यटनका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	३५
तालिका नं. ४.५.८.१	पर्यटन-ग्रामिण तथा स्थानिय पर्यटनका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	३५
तालिका नं. ४.६.७.१	उद्योग, ब्यापार र आपूर्ति व्यवस्थाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	३७
तालिका नं. ४.६.८.१	उद्योग, ब्यापार र आपूर्ति व्यवस्थाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	३७
तालिका नं. ५.१.७.१	शिक्षाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	४०
तालिका नं. ५.१.८.१	शिक्षाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	४०
तालिका नं. ५.२.७.१	स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	४२
तालिका नं. ५.२.८.१	स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	४२
तालिका नं. ५.३.७.१	युवा तथा खेलकुदका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	४४
तालिका नं. ५.३.८.१	युवा तथा खेलकुदका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	४४
तालिका नं. ५.४.७.१	अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकताका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	४६
तालिका नं. ५.४.८.१	अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकताका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	४६
तालिका नं. ५.५.७.१	खानेपानी तथा सरसफाईका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	४८
तालिका नं. ५.५.८.१	खानेपानी तथा सरसफाईका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	४८
तालिका नं. ५.६.७.१	लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीताका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	४९
तालिका नं. ५.६.८.१	लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीताका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	५०
तालिका नं. ५.७.७.१	लक्षित वर्ग उत्थान - बालबालिका, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गताका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	५२

तालिका नं. ५.७.८.१	लक्षित वर्ग उत्थान-बालबालिका, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गताका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	५२
तालिका नं. ५.८.७.१	भाषा, संस्कृति, कला साहित्यका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	५४
तालिका नं. ५.८.८.१	भाषा, संस्कृति, कला साहित्यका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	५४
तालिका नं. ६.१.७.१	आवास तथा बस्ती विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	५७
तालिका नं. ६.१.८.१	आवास तथा बस्ती विकासका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	५७
तालिका नं. ६.२.७.१	सडक तथा यातायातका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	५८
तालिका नं. ६.२.८.१	सडक तथा यातायातका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	५९
तालिका नं. ६.३.७.१	सिंचाईका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	६०
तालिका नं. ६.३.८.१	सिंचाईका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	६१
तालिका नं. ६.४.७.१	विद्युत तथा वैकल्पीक उर्जाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	६२
तालिका नं. ६.४.८.१	विद्युत तथा वैकल्पीक उर्जाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	६२
तालिका नं. ६.५.७.१	सञ्चार तथा सूचना प्रणालीका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	६४
तालिका नं. ६.५.८.१	सञ्चार तथा सूचना प्रणालीका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	६४
तालिका नं. ६.६.७.१	ढल निकास, फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधारका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	६६
तालिका नं. ६.६.८.१	ढल निकास, फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधारका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	६६
तालिका नं. ६.७.७.१	सार्वजनिक निर्माणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	६७
तालिका नं. ६.७.८.१	सार्वजनिक निर्माणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	६८
तालिका नं. ७.१.७.१	वन विकास तथा व्यवस्थापनका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	७०
तालिका नं. ७.१.८.१	वन विकास तथा व्यवस्थापनका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	७०
तालिका नं. ७.२.७.१	जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	७२
तालिका नं. ७.२.८.१	जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	७२
तालिका नं. ७.३.७.१	वातावरण संरक्षण तथा प्रदुषण नियन्त्रणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	७४
तालिका नं. ७.३.८.१	वातावरण संरक्षण तथा प्रदुषण नियन्त्रणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	७४
तालिका नं. ७.४.७.१	जलवायू परिवर्तन, अनुकुलन तथा न्यूनीकरणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	७६
तालिका नं. ७.४.८.१	जलवायू परिवर्तन, अनुकुलन तथा न्यूनीकरणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	७६
तालिका नं. ७.५.७.१	पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	७७
तालिका नं. ७.५.८.१	पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	७८
तालिका नं. ७.६.७.१	विपद सचेतना, उद्धार तथा पुनःस्थापनाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	७९
तालिका नं. ७.६.८.१	विपद सचेतना, उद्धार तथा पुनःस्थापनाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	७९
तालिका नं. ८.१.७.१	सार्वजनिक तथा सामुदायिक नेतृत्व विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	८२
तालिका नं. ८.१.८.१	सार्वजनिक तथा सामुदायिक नेतृत्व विकासका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	८२
तालिका नं. ८.२.७.१	नीति तथा कानुन तर्जुमाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	८४
तालिका नं. ८.२.८.१	नीति तथा कानुन तर्जुमाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	८४
तालिका नं. ८.३.७.१	योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिताका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	८५
तालिका नं. ८.३.८.१	योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिताका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	८६
तालिका नं. ८.४.७.१	नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धनका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	८७
तालिका नं. ८.४.८.१	नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धनका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	८७
तालिका नं. ८.५.७.१	सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	८९

तालिका नं. ८.५.८.१	सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	८९
तालिका नं. ८.६.७.१	पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	९०
तालिका नं. ८.६.८.१	पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	९१
तालिका नं. ९.८.१	अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्यको प्रकृया र जिम्मेवारी	९४
तालिका नं. १०.२.१	नतिजा खाकाको क्षेत्र - आर्थिक	९६
तालिका न.. १०.२.२	नतिजा खाकाको क्षेत्र - सामाजिक	१०६
तालिका नं. १०.२.३	नतिजा खाकाको क्षेत्र - पुर्वाधार विकास	११३
तालिका नं १०.२.४	नतिजा खाकाको क्षेत्र - लोकतन्त्र, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा	११६

चित्र सूची

चित्र नं.. २.२.१	वडागत जनसंख्या	३
चित्र नं. २.६.१.१	नगरपालिकाको खेतीयोग्य जमिन	६

परिच्छेद एक :परिचयात्मक विवरण

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको शासकिय स्वरुपमा परिवर्तन ल्याई नागरिक अधिकार सुनिश्चित गर्नका लागि वि. सं २०७२ सालमा संविधान मार्फत गणतन्त्रात्मक राज्यको रुपमा नेपालको पहिचान स्थापित गरियो । संघ देखि प्रदेश हुँदै स्थानीय स्तरसम्मको शासकिय स्वरुप, स्रोत साधनको उपयोग, मौलिक हक अधिकार लगायतका विषयमा संवैधानिक प्रतिवद्धता जाहेर गरिएको छ । साथै संघ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन, २०७७ को परिच्छेद २ को दफा ३ उपदफा १ ले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबिचको अन्तरसम्बन्धको आधार तोकिदिएको छ । यसै ऐनलाई आधार बनाई स्थानीय तहले आफ्नो एकल वा साझा अधिकारको विषयमा कुनै कानून वा नीति बनाउन सक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ लगायतका सामाजिक सुरक्षा, जनस्वास्थ्य, खाद्य अधिकार, समावेशिता जस्ता विषयमा बनेका संघीय ऐनहरु एवम् प्रदेशस्तरमा निर्माण गरिएका विनियोजन ऐन, २०७७, वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७, प्रदेश आर्थिक कार्यविधि (पहिलो संशोधन) ऐन, २०७७, प्रदेश आर्थिक ऐन, २०७७, अन्तर प्रदेश वासिन्दाको समान सुरक्षा, व्यवहार र सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०७७, प्रदेश सूचनाको हक सम्बन्धी (पहिलो संशोधन) ऐन, २०७७, वातावरण संरक्षण अध्यादेश, २०७७, प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन (पहिलो संशोधन) अध्यादेश, २०७७, प्रदेश युवा परिषद् ऐन, २०७६ ले स्थानीय तहका गतिविधी सञ्चालनार्थ दिशाबोध गरेका छन् । अर्थात् स्थानीय तहहरु स्थानीय लाभहेतु विविध योजना एवम् कार्यक्रमहरुको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने, स्थानीय नीति निर्माण गर्ने, सामाजिक आर्थिक गतिविधिहरु नियमन गर्ने आदि कार्यका लागि स्वतन्त्र छन् ।

स्थानीय तहको व्यवस्थित विकास विना नेपालले संयुक्त राष्ट्रसंघको दिगो विकास लक्ष्य (सन् २०१५ -२०३०), वि.सं. २०८७ सालसम्ममा मध्यम आय भएको मुलुक तथा वि. स. २१०० सम्ममा सम्पन्न राष्ट्र बन्ने संकल्प प्राप्त गर्न कठीन देखिन्छ । यस पृष्ठभूमिमा प्रदेश तथा संघको योजनामा प्रतिबद्धता जनाउँदै स्थानीय आवश्यकता अनुकुल विकासका क्रियाकलाप(योजना) समावेश गरी विदुर नगरपालिकाको हालको वस्तुस्थिति र संभावित स्रोतको पहिचानका आधारमा पहिलो पञ्च वर्षिय योजना (आ. व.२०७८/७९ -२०८२/८३) तयार गरिएको छ ।

१.२ आवधिक योजनाको आवश्यकता

स्थानीय तहको पुनर्संरचनाले संघियताको व्यवहारिक कार्यान्वयनका लागि बाटो खोलिदिएको छ । विकेन्द्रित शासन प्रणालीलाई स्थापित गर्न निर्वाचित स्थानीय सरकारहरुलाई अवसर प्राप्त भएको छ । नेपालको संविधानको मर्म बमोजिम आम नागरिकलाई सहज जीवनयापनको अनुभूति दिलाउनका लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय स्तरमा योजनावद्ध विकासको आवश्यकता देखिन्छ । यसै तथ्यलाई आत्मसात् गर्दै राष्ट्रिय योजना आयोगले स्थानीय तह योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५ मार्फत नगरपालिकालाई आवधिक योजना बनाउने वातावरण सिर्जना गरिदिएको छ ।

नगरपालिकाको वस्तुस्थिति तथा आर्थिक स्रोतको आंकलन गरी स्थानीय विकासको प्राथमिकता निर्धारण गर्दै दीगो एवम् समावेशी विकासका लागि आवधिक योजनाले मार्ग निर्देश गर्दछ । विदुर

नगरपालिकावासीको समग्र विकासका लागि पारदर्शी र जवाफदेही विकासका गतिविधि सञ्चालनार्थ आवधिक योजनाको आवश्यकता रहेको छ ।

१.३ आवधिक योजना निर्माण गर्नुका उद्देश्यहरु

यो आवधिक योजना तयार गर्नुका निम्न उद्देश्यहरु रहेका छन् ।

(१) नेपाल सरकार एवम् प्रदेश सरकारका विकासका योजनाहरुलाई आत्मसात् गर्नु ।
(२) नगरपालिकाको आर्थिक,सामाजिक, भौतिक र संस्थागत विकासका लागि आधार तयार गर्नु ।
(३) नगरपालिकाभित्र रहेका विकासका सम्भावनाहरुलाई प्राथमिकीकरण गरी आवधिक योजनाको प्रभावकारिता मापन सूचकहरु तथा योजना कार्यान्वयन कार्य योजना र अनुगमनका मापदण्ड बनाउनु ।
(४) योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोतको सुनिश्चित गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना (Medium Term Expenditure Framework- MTEF) तयार गर्नु ।

१.४ आवधिक योजना तर्जुमाका आधारहरु

विदुर नगरपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमाका आधारहरु निम्नानुसार रहेका छन् :

(१) नेपालको संविधान, २०७२ को धारा ५७ (४) (५) र अनुसूची ८ र ९
(२) नेपाल सरकारको पन्ध्रौं योजना (२०७६/७७-२०८०/८१)
(३) बागमति प्रदेशको पहिलो आवधिक योजना (२०७६/७७-२०८०/८१)
(४) स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४
(५) संघ, प्रदेश र स्थानीयतह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन २०७७
(६) स्थानीय तह योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५

१.५ आवधिक योजना तर्जुमाका सीमाहरु

संघीय संरचना बमोजिम स्थानीय स्तरमा सम्पूर्ण क्षेत्रको आवश्यक वार्षिक तथ्यांक पर्याप्त मात्रामा उपलब्ध नभएकाले आवधिक योजना निर्माणको प्रारम्भिक चरणमा नगरपालिका र वडा स्तरिय छलफलबाट प्राप्त तथ्याङ्कलाई आधारवर्षको तथ्याङ्को रुपमा प्रयोग गरिएको छ ।

संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको संयुक्त लगानी वा सार्वजनिक नीजी साझेदारीमा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न सकिने वा उपयुक्त हुने आयोजना, अन्तर नगरपालिका परियोजनाहरु, प्राकृतिक स्रोतमा आधारित परियोजनाहरुका बारेमा कोभिड १९ का कारणले स्थानीय सर्वसाधारणहरुको पर्याप्त मात्रामा राय सुझाव संकलन तथा छलफल हुन सकेन ।

परिच्छेद दुई :नगरपालिकाको वस्तुगत अवस्था

२.१ भौगोलिक तथा प्राकृतिक अवस्था

ऐतिहासिक धरोहरको रुपमा चिनिने विदुर नगरपालिका नुवाकोट जिल्लामा अवस्थित छ । १३०.०१ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफलमा फैलिएको यो नगरपालिका १३ वटा वडामा विभाजित छ । काठमाण्डौ उपत्यकाबाट ६९ कि.मि. उत्तर पश्चिममा रहेको यो नगरपालिका जिल्लाको सदरमुकाम पनि हो । त्रिशुली र तादीले बनाएका फाँटहरु र पथरिला तथा होचा पहाड समेटिएको नगरपलिका क्षेत्रमा साविकको विदुर नगरपालिका सहित चारघरे, तुप्चे, गेर्खु, कल्याणपुर गा.वि.स. सबै र खड्गभञ्याङ्ग गा.वि.स. को वडा नं. ४ र ९ लाई मिलाएर हालको विदुर नगरपालिका गठन भएको हो ।

२.२ जनसांख्यिक अवस्था

नगरपालिकाको कुल जनसंख्या ५४,३५१ पुगेको छ । कुल जनसंख्यामा १५ देखि ३९ वर्ष उमेर समूहको युवा जनसंख्या १८,०३५ रहेको छ भने प्रजनन उमेर समूहका (१५-४९) का महिलाको संख्या १२७१८ रहेको छ । यस्तै गरी बालबालिका तथा किशोरकिशोरी (०-१९) को संख्या १५,५२६ रहेको छ ।

चित्र नं.. २.२.१ वडागत जनसंख्या

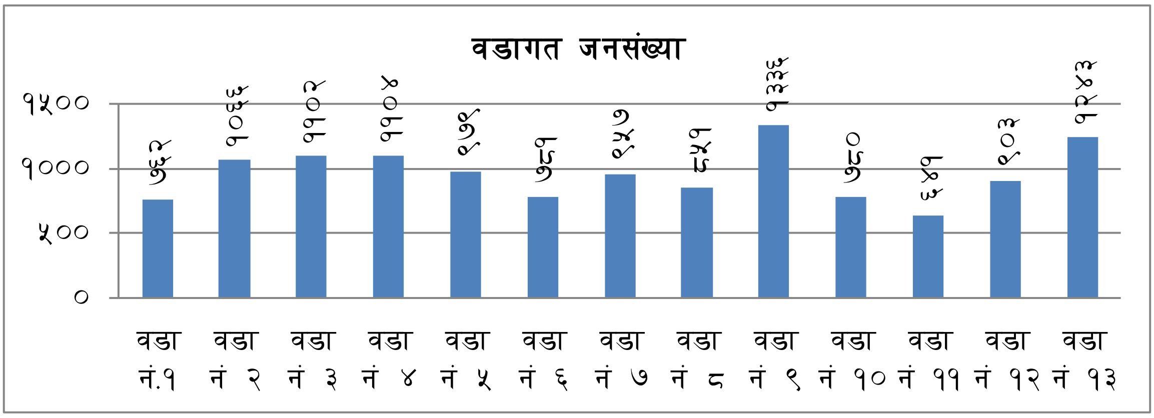

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०११ का आधारमा प्रक्षेपित जनसंख्या २०२१ के.त.वि

२.३ आर्थिक संरचना र जीवन वृत्ति

कृषि, उद्योग तथा व्यवसाय नगरपालिकाका आय आर्जनका प्रमुख आधारहरु हुन् । ८,४३३.५४ हेक्टर खेतीयोग्य जमीनमध्ये १५.०५ प्रतिशत भूमिमा मात्रै वर्षैभरि सिंचाई सुविधा उपलब्ध भएकोले आशातित रुपमा कृषि उत्पादन बढ्न सकेको छैन । धान, मकै, गहुँ, कोदो र आलु यहाँका प्रमुख खाद्यान्न बाली हुन् भने फलफूलमा केरा खेती र तेलहन बालीमा तोरी अग्रपंक्तिमा रहेका छन् । तर सयौंको संख्यामा रहेका सरकारी तथा निजीस्तरका नमुना कृषि तथा पशु फर्मले कृषि क्षेत्रको व्यावसायीकरणको सम्भावना भने देखिएको छ । साथै विद्यमान पशुपन्छी विकासको अवस्थाले पशुजन्य उत्पादनमा नगरपालिका आत्मनिर्भर हुने सम्भावना देखिन्छ । ५०२.६५ कि. ग्रा. प्रति

व्यक्ति प्रतिवर्ष खाद्य उपलब्धता तथा ३६. ९२ प्रतिशत परिवारले वर्षैभरि खानपुग्ने कृषि उपज उत्पादन गर्न सकेको विद्यमान परिस्थितिमा खाद्य सुरक्षाका लागि विशेष प्रयत्न गर्नुपर्ने हुन्छ ।

कुल ५३३ वटा उद्योग भएको नगरपालिकामा ६० प्रतिशत युवा बेरोजगार रहेका छन् भने महिला श्रम सहभागिता दर ३८.५४ प्रतिशत रहेको छ । १५ वटा बैंक, ३७ वटा सहकारी, २२ वटा कृषि सहकारीले वित्तीय मध्यस्थकर्ताको भूमिका निर्वाह गरिरहेका छन् । बचत समूहको पनि उल्लेख्य उपस्थिति रहेको छ । विभिन्न किसिमका व्यवसायमा ६३ प्रतिशत पुरुष र ३७ प्रतिशत महिला संलग्न रहेका छन् भने विशेष गरी घरायसी व्यवसाय (५९.३४ प्रतिशत) र व्यावसायिक भवनमा अवस्थित व्यवसाय (२५.८८ प्रतिशत) बढी मात्रामा हुने गरेको छ । १३३ वटा औपचारिक र संगठित पर्यटन व्यवसायी पर्यटन क्षेत्रको प्रवर्द्धनमा लागेका छन् ।

२.४ सामाजिक अवस्था तथा रहनसहन

नेपाली (५५.२१%), तामाङ(२४.४६%) र नेपाल (१५.९८%) भाषीको बाहुल्यता तथा माझी, सुनुवार, दनुवार, थारु प्रमुख अति सिमान्तकृत जाति रहेको विदुर नगरपालिकामा सिन्दुरे जात्रा, घाटु जात्रा, लाखेनाच, रोपाइँ महोत्सव र गोरु जुधाई जस्ता सांस्कृतिक परम्पराले नगरपालिकाबासीलाई एकजुट बनाएको छ । नगरपालिकाको परम्परालाई जीवित राख्न गोरु जुधाउने स्थानको व्यवस्था गरिएको छ भने ४ वटा सांस्कृतिक ग्राम तथा भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिसँग सम्बन्धित २ वटा सङ्ग्रालयहरुको स्थापना गरी स्थानीय कला, साहित्य र संस्कृतिको जर्गेना गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

कुल साक्षरता दर ८५.२१प्रतिशत रहेको नगरपालिकामा आधारभुत र माध्यमिक तहको खुद भर्नादर क्रमशः ८४.३१ प्रतिशत र ७०.३६ प्रतिशत रहेको छ । ९.३६प्रतिशत बालबालिका (५-१८ वर्षका) विद्यालय शिक्षाको पहुँच बाहिर छन् । यद्यपि विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक गुणस्तर बढ्दो क्रममा रहेको छ ।

नगरपालिकाको २६.७९ प्रतिशत जनसंख्या अझै पनि खुला कुवा, मूल तथा नदीको पानीमा आश्रित रहेको छ भने सुरक्षित खानेपानीमा २७.९५ प्रतिशत जनसंख्याको मात्र पहुँच पुगेको छ । वन, कृषि तथा व्यवसाय लगायतका क्षेत्रमा महिला तथा दलितको सहभागिता बढेको छ । साथै नगरपालिकाको नीति निर्णायक तहमा २९.०८ प्रतिशत महिलाको पहुँच पुगेको छ । ४५ मिनेटको दुरीमा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच भएको जनसंख्या ६४.२६ प्रतिशत रहेको छ । पाँच वर्ष मुनिको बाल मृत्यु दर ८.९१ रहेको छ भने नगरपालिकाबासीको अपेक्षित आयु ६३.२३ वर्ष पुगेको छ । खेलकुद क्षेत्रको विकासको परिणामस्वरुप नगरपालिकामा स्थानीय, प्रदेश, राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरमा पदक प्राप्त गर्ने खेलाडीको उल्लेख्य उपस्थिति रहेको छ ।

२.५ भौतिक पूर्वाधारको अवस्था

विद्युत र सौर्य उर्जा नगरपालिकाका प्रमुख घरायसी उर्जाका स्रोतहरु हुन, विदुर नगरपालिका भित्रमा ९४.३६ प्रतिशत परिवारले जलविद्युतको उपभोग गर्दछन् भने १९. ६२ प्रतिशत परिवारले सौर्य उर्जा प्रयोग गर्दछन् । नगरपालिका भित्र २०६५० कि.वा. जलविद्युत उत्पादनको सम्भावना रहेको छ । नगरपालिकाको लगभग मध्यभाग भएर बहने नदीको उचित व्यवस्थापन गर्न सकेमा विद्यमान सिंचाई सुविधा विस्तार गर्ने सम्भावना देखिन्छ ।

व्यवस्थित बस्ती विकासको प्रयास स्वरुप ६१.२७ प्रतिशत घर नक्सा पास गरी निर्माण भएका छन् भने ७७.४६ प्रतिशत जनताको सुरक्षित आवासमा पहुँच पुगेको छ ।

नगरपालिकाको वडा नं. १०, १, २ र ५ नं. वडालाई मुख्य सडकले छोएको छ तर ३, ७ र ११ नं. वडाहरु पूर्णरुपमा कच्ची सडक (डर्ट रोड) मा निर्भर रहेका छन् । स्थायी सडक पहुँच भएको जनसङ्ख्या २३,३१४ पुगेको छ । जसमा ६ वटा पक्की पुल, ९ वटा झोलुंगे पुल र २ वटा बसपार्कको निर्माण गरी यातायातलाई सहज बनाउने प्रयास गरिएको छ । टेलिभिजन ६७.०३ प्रतिशत तथा २९.३० प्रतिशत इन्टरनेट प्रयोगकर्ता हुनुले सूचना प्रविधिको मध्यम विकासक्रमलाई सङ्केत गर्दछ ।

२.६ नगरपालिकाको समष्टिगत आर्थिक स्थिति

राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात स्थानीय तह संवैधानिक हैसियत प्राप्त स्थानीय सरकारका रुपमा स्थापित भएको सन्दर्भमा नगर विकास योजनालाई सफलतापूर्वक कार्यान्वयन गर्न वित्तीय व्यवस्थापनले उल्लेखनीय भूमिका निर्वाह गर्दछ । त्यस्तै नगरपालिकाको सार्वजनिक वित्तको अवस्था र तत्सम्बन्धी नीतिहरुको विश्लेषण गर्नु आवश्यक छ । वित्तीय व्यवस्थापनको अभाव, अपुग एवम् निर्धारित समय भित्र उपलव्ध हुन नसकेमा तर्जुमा गरिएका उद्देश्य, नीति एवम् कार्यक्रमहरुले मूर्तरुप लिन सक्दैन । यसर्थ, नगरपालिकाको आन्तरिक स्रोत-साधन, संघ, प्रदेश बाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरण, सशर्त अनुदान तथा राजश्व बाँडफाँड लगायत अन्य बाह्य स्रोतबाट प्राप्त हुने रकम समेतको अधिकतम उपयोग गरी आवधिक योजनाद्वारा अपेक्षित लक्ष्य वा प्रभाव तहको नतिजा, उद्देश्य वा असर तहको नतिजा र वार्षिक रुपमा प्राप्त गर्ने प्रतिफल तहको नतिजाहरु हासिल गर्नका लागि नतिजा उन्मुख वित्तीय व्यवस्थापन गरिनु आवश्यक हुन्छ ।

वित्तीय संघीयताको सैद्धान्तिक र व्यावहारिक प्रयोगको सन्दर्भमा स्थानीय तहको बजेट तथा कार्यक्रमहरुमा खर्चको बाँडफाँड र राजश्व उठाउने अधिकार स्थानीय तहले नै प्राप्त गरेका छन् । तसर्थ नगरपालिकालाई आगामी ५ वर्ष भित्र सुखी र समृद्ध बनाई यहाँका जनताको जीवनस्तरमा आमूल सुधार ल्याउनको लागि समष्टीगत अर्थतन्त्रको अवस्था कस्तो छ, नगरपालिकाको वित्तीय स्रोतहरु के के हुन र कुन हिसाबले नगरपालिकाको आयको अनुमान गर्न सकिन्छ, साथै क्षेत्रगत रुपमा कसरी योजनाहरु प्राथमिकीकरण गर्न सकिन्छ र त्यसको बजेटको अनुमान कुन हिसाबले गर्न सकिन्छ, भन्ने जान्नु जरुरी छ । यसवाट यस नगरपालिकाको समष्टिगत योजनाको तर्कसंगत आर्थिक खाका तयार गर्न सकिन्छ ।

समष्टिगत अर्थतन्त्र प्रस्तुत गर्नु पर्दा यस नगरपालिकामा औपचारिक रुपमा प्राप्त हुने आय, निक्षेप संकलन, ऋण परिचालन, रोजगारीबाट प्राप्त आय, कृषि तथा पशुपालन व्यवसायबाट प्राप्त आय, उद्योग तथा अन्य कारोबारबाट प्राप्त आय पर्छ भने अनौपचारिक अर्थतन्त्र अन्तर्गत आफ्नै खेती किसानी गर्दाको श्रमको मूल्य, घरको काम गर्दाको श्रमको मूल्य आदि पर्दछन् ।

विदुर नगरपालिकाको समष्टिगत अर्थतन्त्रको खाका के कस्तो अवस्थामा छ भनेर हेर्दा औपचारिक माध्यमबाट प्राप्त हुने अर्थतन्त्रको आकारलाई नै मानेर यस नगरपालिकाको समग्र अर्थतन्त्रको आकार निकाल्नु त्यति उपयुक्त भएन त्यसमा अनौपचारिक माध्यमबाट प्राप्त हुने अर्थतन्त्रको आकार पनि समावेश गर्न खोजियो तर त्यसको लागि प्रयाप्त समय खर्चनु पर्ने र अनुसन्धानको दायरा अझ फराकिलो वनाउनु पर्ने देखियो त्यसैले गर्दा समग्र अर्थतन्त्रको खाका प्रस्तुत गर्दा यसमा प्रभाव पार्ने चालकहरुको बारेमा मात्र यसमा तालिका सहित प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.६.१ खेतीयोग्य जमिन तथा कृषि उत्पादन

विदुर नगरपालिकाको एकीकृत विकास योजना २०१७ का आधारमा कुल जनसंख्याको ८० प्रतिशत हाराहारी जनसंख्या कृषिमा आश्रित रहेको यस नगरपालिकाको समष्टिगत अर्थतन्त्रमा पनि कृषि उत्पादनको हिस्सा सबैभन्दा बढि छ । जम्मा ८४३३.५४ हेक्टर खेतीयोग्य जमीन भएको यस नगरपालिकामा सिंचाईको अवस्था र त्यसवाट हुने कृषि उत्पादन देहाय बमोजिम चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चित्र नं. २.६.१.१ नगरपालिकाको खेतीयोग्य जमिन

स्रोत: सर्भे विभाग, २०७७

यस नगरपालिकामा १२६९.२५ हेक्टर जमीनमा मात्र वर्षभरि सिंचाई पुगेको छ । त्यस्तै २४१७.९० हेक्टर जमिनमा सिंचाई पुर्‍याउनै कठिन छ । आशिंक रुपमा १६५३.८२ हेक्टर जमिनमा सिंचाई पुगेको छ भने ३०९२.५८ हेक्टर जमिनमा सिंचाई पुर्‍याउनु पर्ने देखिन्छ ।

२४२३३.६२ मे. टन खाद्य उत्पादन हुन्छ भने २२११.७३ मेट्रिक टन फलफूल उत्पादन हुन्छ । यस हिसाबले नगरपालिकाको उत्पादकत्व ०.२१ मेट्रिक टन प्रति रोपनी रहेको छ ।

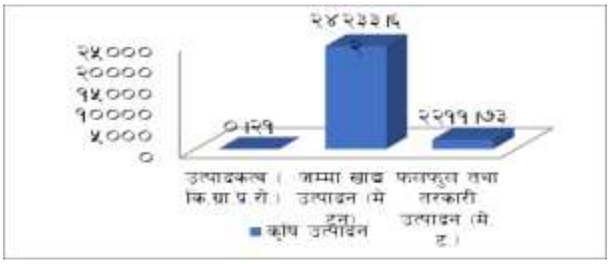

नगरपालिकामा सिंचाईको अवस्था प्रयाप्त देखिँदैन । झन्डै ७० प्रतिशत भन्दा बढी खेतीयोग्य जमिनमा सिंचाई सुविधा पुचाउन सकिएको छैन । खेती नभएको बाँझो जमिन प्रशस्त भेटिएकोले बाँझो जमिन राख्नेलाई जरीवाना गर्ने वा नगरपालिका आफैंले सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराएर खेती गराउने तुरुन्त निर्णय गर्नुपर्ने देखिन्छ जसको कारणले नगरपालिकाको आन्तरिक आम्दानी प्रशस्त बढ्ने देखिन्छ ।

२.६.२ पशुजन्य उत्पादन

यस नगरपालिकाको कुल जनसंख्याको हाराहारी ८० प्रतिशत कृषिमा आश्रित रहेको यस नगरपालिकामा व्यावसायिक रुपमा नगरे पनि पशुपालन गर्नेको संख्या पनि उल्लेख्य छ । यस हिसावले समष्टिगत अर्थतन्त्रमा पनि पशुजन्य उत्पादनको हिस्सा बढीनै छ ।

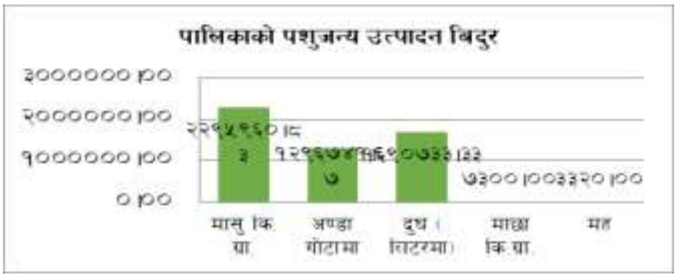

नगरपालिकामा उत्पादित पशुजन्य उत्पादन देहाय बमोजिम रहेको छ ।

नगरपालिकाको मुख्य पशुजन्य उत्पादनमा २२९५९६०.८३ किलो ग्राम मासु, १२९६७४१ ओटा अण्डा, १६९०७३३.३३ लिटर दुध, ७३०० कि. ग्रा. माछा र ३३२० किलो ग्राम मह छन् । पशुजन्य उत्पादनको हिस्सा उल्लेख्य भएकाले व्यावसायिकता तर्फ उन्मुख कृषकहरुको क्षमता विकासमा समयमै ध्यान दिन सके व्यावसायिक रुपमै उत्पादन गरी समष्टिगत अर्थतन्त्रमा प्रभाव पर्ने गरी आयआर्जन गर्न सकिन्छ ।

२.६.३ आर्थिक इकाईहरु

नगरपालिका समग्र विकास तथा आन्तरिक आय वृद्धिका लागि आर्थिक इकाइको ठुलो प्रभाव रहन्छ । नगरपालिकामा आवस्थित साना वा ठुला उद्योग व्यवसाय जसलाई आर्थिक इकाईहरु पनि भनिन्छ जसले समष्टिगत अर्थतन्त्र मा प्रत्यक्ष प्रभाव पारेको हुन्छ । त्यस्ता आर्थिक इकाइहरुलाई व्यवस्थित गरी कानुनी दायरामा ल्याउनु पर्छ । यस नगरपालिका भित्रका आर्थिक इकाइहरुलाई देहाय बमोजिम चित्रबाट प्रष्ट पारिएको छ ।

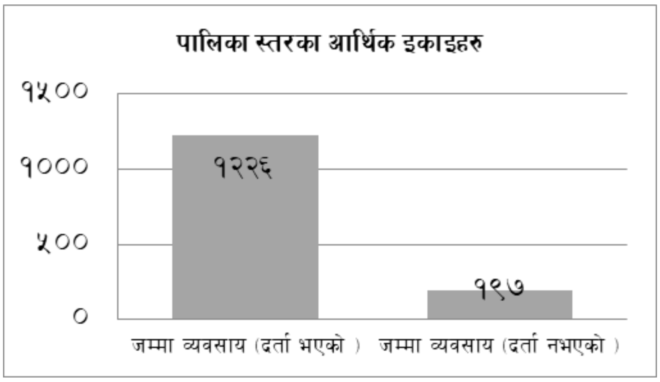

नगरपालिका भित्र अवस्थित नाङ्ले पसल देखि लिएर ठुला उद्योग सम्मले अर्थतन्त्रमा आफ्नै प्रकारको प्रभाव पारेको हुन्छ । प्रभाव औपचारिक तथा अनौपचारिक दुबै प्रकारबाट पर्दछ । जम्मा १४२३ वटा यस्ता आर्थिक इकाईहरु भएको यस नगरपालिकामा १२२६ वटा दर्ता भइ कानुनी दायरामा आएका र १९७ वटा दर्ता नभएका आर्थिक इकाइहरु छन् । करिब १५ प्रतिशत भन्दा बढी उद्योगहरु दर्ता नभएका देखिएकोले उक्त उद्योगहरुलाइ दर्ता गराइ कानुनी दायरामा ल्याएर नगरपालिकाको आन्तरिक आम्दानी बढाउन सकिन्छ ।

२.६.४ स्थानीय पूँजी

यस नगरपालिकामा उपलब्ध प्राकृतिक तथा उत्पादनशील स्रोतहरु सक्रिय बनाउने र तिनीहरुको माध्यमबाट पारिवारिक आवश्यकता पूरा गर्दै सिंगो नगरपलिकालाई आर्थिक रुपमा सवल,सक्षम र सम्मृद्ध बनाउन स्थानीय पूँजी र मानव साधनको उचित प्रयोग अनिवार्य छ । स्थानीय बासिन्दा वाट संकलन हुन सक्ने पूँजीलाई स्थानीय पूँजी भनिन्छ साथै मानव स्रोत पनि स्थानीय प्रमुख पुँजी भित्र पर्छ । समग्र अर्थतन्त्रमा स्थानीय पुँजीको हिस्सा पनि ठुलो हुन्छ । यस नगरपालिकामा भएको स्थानीय पुँजीलाई तलको चित्रमा देखाइएको छ समग्र अर्थतन्त्रको साधन मध्ये स्थानीय पूँजी पनि एउटा महत्त्वपूर्ण साधन हो

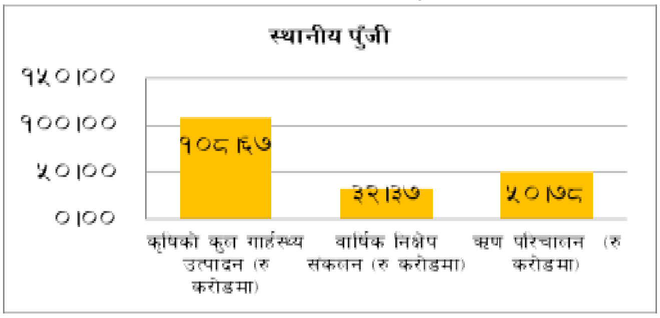

यस नगरपालिकामा स्थानीय पूँजी अन्तर्गत जम्मा निक्षेप संकलन रु ३२.३७ करोड र ऋृण परिचालन रु ५०.७८ करोड भएको देखिन्छ । त्यस्तै रु १०८.६७ करोड वरावरको कृषिको कुल ग्रार्हस्थ उत्पादन देखाउँछ । यस नगरपालिकाको कृषिको कुल ग्रार्हस्थ उत्पादन सम्भावनाको आधारमा कम देखिन्छ तसर्थ कुल ग्रार्हस्थ उत्पादन बढाउनको लागि नगरपालिकाले उचित प्रकारका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

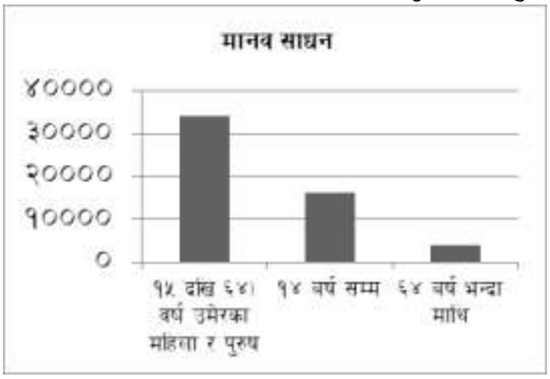

यस नगरपालिकामा १५ देखि ६४ वर्ष उमेर समूहका ३४१४३ जना रहेकाले मानव संशाधन स्रोतको प्रचुर मात्रामा उपयोग गरी नगरपालिका समृद्धि हुन सक्ने सम्भावना छ । यो जनशक्तिलाई उद्यमशीलता सम्बन्धी तालिम तथा अन्य अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकेमा नगरपालिकाले आन्तरिक आम्दानी बढाउन सक्ने प्रशस्त सम्भावना देखिन्छ ।

२.७ संस्थागत क्षमता

प्रशासनिक सेवा, स्वास्थ्य तथा सामाजिक सेवा, शिक्षा, शान्ति सुरक्षा, खाने पानी, स्थानीय विकास निर्माण लगायतका कार्य गर्न नगरपालिका स्तरका सामुदायिक तथा सार्वजनीक संयन्त्रहरु कियासिल छन् । सार्वजनिक वनको ठूलो हिस्सा सामुदयिक वनको रुपमा समुदायमा हस्तान्तरण भएको छ । वन उपभोग घाँस, दाउरा र घरायसी प्रयोजनको काठ आपूर्तिमा सिमित छ ।

परिच्छेद तीन :विदुर नगरपालिकाको पहिलो आवधिक योजना (आ.व. २०७८/७९–२०८२/८३)

३.१ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, समष्टिगत नीति तथा रणनीतिहरु

विकासका लागि आवश्यक साधनहरु एकै समयमा जुटाउन तथा परिचालन गर्न चुनौतीपूर्ण छ । यस कारण विकासका क्रियाकलापहरु गर्दा आवश्यक्ताका आधारमा प्राथमिकता तोकेर सञ्चालन गर्नु राम्रो हुन्छ । धेरै देशहरुको अहिलेको विकासको स्तर पनि यसरी नै आवश्यक्ता तथा प्राथमिकताका आधारमा गरिएका क्रियाकलापको प्रतिफल हो ।

नेपालमा वि.सं. २०१३ सालबाट योजनाबद्ध विकासको थालनी भएको हो । देशको शासकीय ढाँचा नेपालको संविधान २०७२ लागु भएसँगै बदलिएको छ । यस संगै आर्थिक समाजिक विकासकोढाँचा र शासकीय स्वरुप बदलिएको छ । अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धता र संविधानको मर्म अनुरुप संघीय तथा प्रादेशिक सरकारहरुले निर्दिष्ट लक्ष्य सहित कार्यान्वयनमा ल्याएका दीर्घकालीन नीति तथा योजना अनुरुप स्थानीय सरकारहरुले पनि आफ्ना आवश्यकता सम्बोधन गर्दै सन्तुलित र समावेशी विकासको राष्ट्रिय अभियानमा योगदान दिने अवसर पाएका छन् ।

यो अवसरको सदुपयोग गर्दै कृषि र वनमा आधारित उद्योग, पशुपँछी तथा मत्स्यपालन, खनिजमा आधारित व्यवसाय प्रवर्द्धन, पर्यटन तथा पर्यटनको क्षेत्रमा हुन सक्ने अवसरहरुको पहिचान गरी लक्षित समुदायलाई आत्मनिर्भर बनाउने तर्फ पालिकाले प्रयास गर्नु जरुरी थियो र छ । यहि प्रयोजनका लागि विदुर नगरपालिका, नुवाकोटले हालसम्मको उपलब्धिलाई संस्थागत गर्दै नगरपालिकाको आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार तथा संस्थागत क्षेत्रको सन्तुलित तथा दिगो विकास गर्न र समृद्ध नेपाल सुखी नेपालीको राष्ट्रिय आकांक्षा पूरा गर्न विदुर नगरपालिका नुवाकोटले यो पहिलो आवधिक योजना (आ. व. २०७८/७९-२०८२/८३) तयार गरेको छ ।

३.१.१ दीर्घकालीन सोच

"व्यावसायिक कृषि, पर्यटन र वन ! रोजगारी र दिगो विकास समृद्ध विदुरको पहिचान ॥ "

३.१.२ समष्टिगत लक्ष्य

"उपलब्ध प्राकृतिक र भौतिक साधन स्रोतहरुको परिचालन गरी दिगो विकास सहितको आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने । मानवीय पूँजी निर्माण गर्दै स्थानीय प्रविधिको आधुनिकीकरण मार्फत स्थानीय पर्यावरणीय अनुकूल विकास गर्ने ।स्थानीय उद्यमशीलताको प्रवर्द्धन,कृषिको आधुनीकीकरण एवम् यान्त्रिकीकरण गर्दै रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्ने । सशक्तिकरण र सकारात्मक नीति तथा कार्यक्रममार्फत समावेशी विकास गर्ने ।समानुपातिक तथा सहभागितामूलक सिद्धान्तको आधारमा समतामूलक समाज निर्माण गर्ने ।स्थानीय संस्थागत क्षमता विकास गरी स्थानीय नेतृत्वको विकास गर्ने ।सुशासन प्रवर्द्धन गरी सार्वजनिक सेवा(शिक्षा, स्वास्थ्य लगायत)मा स्थानीय जनताको पहुँच वृद्धि गर्ने । गरिबी निवारण तथा समाजवाद उन्मुख आत्मनिर्भर र स्वावलम्बी अर्थतन्त्र निर्माण गर्न अग्रसर हुँदै दिगो विकासका लक्ष्यहरु प्राप्त गर्न योगदान पुरयाउने ।"

३.१.३ समष्टिगत उद्देश्य

आर्थिक क्षेत्र

जमिन ,कृषि,वन, र अन्य जैविक तथा प्राकृतिक साधन स्रोत नगरपालिकाको आर्थिक विकास र समृद्धिको लागि महत्त्वपूर्ण क्षेत्र रहेका छन् । विगतको स्थानीय विकास प्रयासको सिकाइबाट स्थानीय स्तरमा मानव पूँजी निर्माण,कृषि र उद्यमशीलताको विकास मार्फत स्थानीय रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्ने,गरिबी निवारण गर्ने र स्थानीय जनताको प्रतिव्यक्ति आय र समष्टिगत आर्थिक परिसूचकहरुमा सुधार मार्फत नगरपालिकालाई समृद्ध बनाइनेछ ।

यस अवधिमा कृषिलाई आधुनिकीकरण र यान्त्रीकरण गरी कृषिमा आत्मनिर्भर बनाइनेछ ।स्थानीय सीप,ज्ञान र प्रविधिमा आधारित उद्यमको विकास र प्रवर्द्धन गरी स्थानीय स्तरमा रोजगारीका अवसरहरु सिर्जना हुनेछन् । उत्पादनको बजारीकरण गर्न अन्तर नगरपालिकास्तरीय अर्न्तसम्बन्ध कायम गरिनेछ । उत्पादनको विविधीकरण तथा विशिष्टीकरणमा जोड दिइनेछ । पर्यटन तथा वनपैदावार क्षेत्रको विकास र प्रवर्द्धन त्यसबाट प्राप्त आयलाई विदुर नगरपालिको मुख्य स्रोतको रुपमा लिइनेछ । लगानी ऋण प्रवाह गर्नकोलागि संघीय सरकारको नीतिगत व्यवस्था अनुसारनै बैंकिङ क्षेत्रको विकासलाई जोड दिइनेछ । साथै, कृषि औद्योगिक ग्राम, घरेलु ग्राम र आर्थिक करीडोर जस्ता औद्योगिक पूर्वाधारहरु निर्माण गरिनेछ ।व्यापारको अन्तरआबद्धता कायम गरी आपूर्ति प्रणालीमा सुधार गरिनेछ ।

सामाजिक क्षेत्र

नेपालको वर्तमान संविधानले व्यवस्था गरेका नागरिक अधिकार/मौलिक अधिकारको प्रत्याभूति दिने गरी धर्म,संस्कृति,संस्कार,प्रथा,परम्परा,प्रचलन वा अन्य कुनै पनि आधारमा हुने सबै प्रकारका विभेद,शोषण अन्यायको अन्त्य गरिनेछ । सामाजिक सांस्कृतिक मूल्यहरुको विकास गर्ने तथा सांस्कृतिक विविधताको सम्मान गर्दै सभ्य र समतामूलक समाज निर्माण गरिनेछ । ऐतिहासिक ,पुरातात्विक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण,सम्वर्द्धन र विकासको लागि अध्ययन,अनुसन्धान र प्रचारप्रसार गरिनेछ ।स्थानीय नवप्रवर्तनशीलता र सिर्जनशीलताको प्रवर्द्धन गरिनेछ । मानव स्रोतलाई विकासको महत्त्वपूर्ण स्रोतको रुपमा लिई मानव पूँजी निर्माण र उपयोग गरिनेछ । दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा स्थानीय विकास योजना र कार्यक्रमहरुले सहयोग पुऱ्याउने छन् ।

संघीय सरकारको सामाजिक सुरक्षा नीतिको कार्यान्वयन हुने गरी कार्यनीतिहरु लिइनेछ । शिक्षा,स्वास्थ्य,ग्रामीण सडक आदि पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ । नागरिकको जीवनस्तरमा परिवर्तनको प्रत्याभूति हुने गरी सामाजिक सुधारका कार्यहरु गरिने छन् ।सबै प्रकारका जातीय,वर्गीय विभेदको अन्त्य गरी शोषणरहित समाज निर्माण गरिनेछ । कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि मार्फत खाद्य सुरक्षा तथा सुरक्षित बसोबासको सुनिश्चितता गरिनेछ । शिक्षामा सवैको समान पहुँच तथा पूर्ण साक्षर समाज,स्वच्छ खानेपानी, महिला, दलित, जनजाति, आदिबासी, सिमान्तकृत समुदायको सामाजिक समावेशीकरण गर्दै भाषा, धर्म, संस्कृति, साहित्यको जर्गेना गरिने छ ।

पूर्वाधार क्षेत्र

पूर्वाधार विकास समग्र सामाजिक तथा आर्थिक विकासको पूर्व आवश्यकताको रुपमा रहेको र संघीय सरकारको विकास प्राथमिकताको रुपमा रहेको हुँदा प्रदेश र स्थानीय सरकारको विकास

प्राथमिकताको क्षेत्र पनि पूर्वाधार विकास हुने निश्चित छ । आर्थिक तथा सामाजिक पूर्वाधार विकास गरी स्थानीय विकास तथा समृद्धि हासिल गर्नु यो आवधिक योजनाको मुख्य उद्देश्य रहेको छ । अन्तरपालिका,अन्तरप्रदेश र संघीय संरचनाबीचको अन्तरआबद्धताका साथै उत्पादनको बजारीकरण गर्न,मानवीय सम्बन्ध कायम गर्न र सामाजिक सांस्कृतिक रुपान्तरणको संवाहकको रुपमा यस क्षेत्रको विकासको प्रमुख भूमिका रहनेछ ।

संघीय सरकारले लिएको समृद्ध नेपाल सुखी नेपालीको लक्ष्य हासिल गर्ने मुख्य रणनीतिको रुपमा पूर्वाधार विकास रहेकोले स्थानीय विकास र समृद्धिको आधार पनि स्थानीय विकास पूर्वाधारलाई लिई यस क्षेत्रको विकासलाई प्राथमिकता दिइनेछ । पूर्वाधार क्षेत्र भित्र रहेका उर्जा,यातायात,शहरी विकास लगायतका उपक्षेत्रहरुको विकास गरिनेछ । यी उपक्षेत्रहरुको समन्वयात्मक विकासले शिक्षा,स्वास्थ्य,कृषि, तथा बजारमा नागरिकको पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ । प्रविधिको विकास र विस्तार गरिनेछ । शहरोउन्मुख ग्रामिण क्षेत्रलाई शहरीकरण गर्ने गरी शहरी पूर्वाधारको विकास गरिनेछ । उद्यमशिलतालाई प्रवर्द्धन गर्ने गरी औद्योगिक करीडोर र आर्थिक क्षेत्रहरुको विकास गरिनेछ । सडक सञ्जाल पूर्वाधार विकासको प्राथमिक विकासको सुचक हुने गरी सडक सन्जालको विस्तार गरिनेछ ।

लोकतन्त्र तथा सुशासन

लोकतान्त्रिक मूल्य मान्यतालाई संस्थागत गर्ने गरी नीति तथा कार्यक्रमहरु ल्याइनेछ । नेतृत्व विकासको माध्यमद्धारा राजनीतिक क्षमताको विकास गरी संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको लाभ आमनागरिकहरुको पहुँचमा पुऱ्याइनेछ । लोकतन्त्रको आधारभूत मूल्य मान्यतालाई राजनीतिक संस्कारको विकासमा अनुसरण गर्नुको साथै मानव अधिकार र मौलिक अधिकारको सम्मान गर्दै कानूनी राज्यको अवधारणालाई व्यवहारमा आत्मसात गरिनेछ । विकास नीति ,योजना निर्माण,कार्यान्वयन ,अनुगमन र मूल्यांकन एवम् लाभको समन्यायिक वितरण जनताको प्रत्यक्ष संलग्नतामा हुने गरी व्यवस्था गरिनेछ । स्थानीय प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त,जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाउँदै स्थानीय प्रशासनबाट प्रवाह हुने सार्वजनिक सेवामा स्थानीय जनताको समान र सहज पहुँच हुनेगरी व्यवस्था मिलाइनेछ ।

कार्यालय एवम् सेवा प्रवाह गर्ने तहहरुको सही मूल्याकंन तथा उचित किसिमको व्यवस्थापन, क्षमता विकास, प्रभावकारिता, अभिवृद्धि गर्दै स्थानीय स्तरमा उपलब्ध संघ संस्थाहरुको प्रवर्द्धनका साथसाथै ती संघ संस्थाहरुको काम कतर्व्यलाई पारदर्शी बनाइने छ ।

जनचासोका सार्वजानिक सेवा, प्रभावकारी र परिणाममुखी बनाउँदै सामाजिक अपराध मुक्त नैतिकवान, जवाफदेही र जिम्मेवार समाज तथा सार्वजनिक क्षेत्रको सुनिश्चित गर्नु ।

३.१.४ आधारभूत नीतिहरु

१. विदुर नगरपालिकाको समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व कायम गर्न आर्थिक तथा वित्तीय जोखिम न्यूनीकरण गर्न स्थानीय कर प्रणालीको सुदृढीकरण गर्नुको साथै संघ र प्रदेशबाट हस्तान्तरण हुने अनुदान र अन्य क्षेत्रबाट प्राप्त हुने आयलाई प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा उपयोगको व्यवस्था गरिनेछ ।

२. अन्योन्याश्रित र परिपूरक सामुदायिक चिन्तन, समावेशी र सह अस्तित्वको प्रत्याभूत हुने गरीको सुशासन अवलम्बन गर्ने ।

३. कृषि क्षेत्रको आधुनिकीकरण,यान्त्रीकरण र विविधिकरणमा जोड दिईनेछ । यसको लागि भूमिको स्वामित्व र जग्गाको चकलाबन्दी लगायतका कार्यहरु गरिनेछ । युवा श्रमलाई यस क्षेत्रमा उत्प्रेरित गर्न सस्तो व्याजदरमा ऋण प्रवाह र आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गर्न, बीउ, मल लगायत कृषि औजारको खरिदमा अनुदान दिने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
४. मानव पूँजी निर्माण,परिचालन र उपयोग गर्नका लागि शिक्षा,स्वास्थ्य र रोजागारीका अवसरहरुको विस्तार गरिनेछ ।
५. स्थानीय पूर्वाधार विकास र त्यसको अन्तरआबद्धतालाई जोड दिँदै पूर्वाधार विकास कार्यमा स्थानीय सहभागितालाई जोड दइिनेछ ।
६. प्राकृतिक, सांस्कृतिक र मानव निर्मित सम्पदाहरु तथा जैविक विविधताका विविध पक्षहरुको संरक्षण गर्दै स्थानीय पर्यटन विकास र विस्तारलाई जोड दिईनेछ ।
७. एकीकृत बस्ती विकासको अवधारणा विकास गरी शिक्षा, स्वास्थ्य, आवास, सामुदायिक सेवा विस्तारमा समान अवसर र पहुँच हुने गरी व्यवस्था मिलाईनेछ ।
८. पर्यावरणीय अनकुलता अनुरुप स्थानीय सन्तुलित र समावेशी विकास नीति तथा योजना तय गरिनेछ । दिगो विकासका लागि प्राकृतिक, भौतिक तथा वातावरणीय स्रोत तथा साधनहरुको उचित व्यवस्थापन, संरक्षण र परिचालनका लागि पालिकाको क्षमता निर्माणमा जोड दिइनेछ ।
९. नेपालको संविधान, राष्ट्रसंघीय सहस्राब्दी विकास लक्ष्य र नेपाल सरकारको निति तथा कार्यक्रममार्फत भएका आर्थिक तथा सामाजिक विकासका प्रतिबद्धता अनुरुपको दिगो आर्थिक तथा सामाजिक बिकासको आधार तयार गरिनेछ ।
१०. विदुर नगरपालिकालाई नुवाकोट जिल्लाकै आधुनिक र वैकल्पिक खेती केन्द्रको रुपमा विकास गर्न किसानसँग नगरपालिका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
११. वार्षिक श्रम तथा रोजगारी क्षेत्रमा युवा जनशक्ति र स्थानीय रोजगारीका अवसर बीचको अनुपात घटाएर बराबर हुने उपाय अवलम्बन गरिने छ ।
१२. उपलब्ध भू–स्रोतलाई पर्यावरणीय अनुकूलताको आधारमा प्राथमिकता तोकि त्यही अनुरुपका भू उपयोगको ढाँचा तयार गरी प्रयोगमा ल्याइने ।
१३. नगरपालिकामा हुन सक्ने प्राकृतिक तथा कृत्रिम विपद जोखिम न्यूनीकरणको लागि जोखिमको पूर्वानुमान,तयारी, उद्धार तथा राहत वितरण लगायतका कार्यहरु गर्न स्थाानीय क्षमताको विकास गरिनेछ ।
१४. कृषि,वन र पर्यटनमा आधारित साना तथा मझौला उद्योगहरुको विकास र प्रवर्द्धन गरिनेछ ।

३.१.५ समष्टिगत रणनीतिहरु

१. कृषिको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्न पर्यावरण अनुकूलन कृषि खेती प्रणालीको शुरुवात गरिनेछ । नेपााल सरकारको “एक गाउँ एक उत्पादन” को रणनीतिलाई मूर्तता दिने गरी कृषि कार्यक्रमहरुलाई एकीकृत रुपमा सञ्चालन गर्ने प्रबन्ध मिलाउने ।
२. स्थानीय नेतृत्वको क्षमता विकासमार्फत उपलब्ध वन, भूमि, जलस्रोत, खनिज लगायतका साधन स्रोतहरुको दिगो तथा परिणाममुखी परिचालन लागि पूर्वाधार तथा सक्षम मानव पूँजी निर्माण गर्ने ।

३. सडक, विद्युत, सिंचाई, सञ्चार लगायतका रणनीतिक र बहु-उपयोगी पूर्वाधार विकास गर्दै कृषि, वन, पर्यटन, खानि लगायतमा आधारित द्रुत तथा दिगो आर्थिक लाभ दिने खालका कार्यक्रमहरुलाई प्राथमिकता दिने ।

४. गुणस्तरीय शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, स्थानीय रोजगारी, आयआर्जन लगायतका सेवा तथा सुविधाहरु सबै नगरपालिका बासिको समान पहुँच हुने गरी बिस्तार गर्ने ।

५. प्राकृतिक प्रकोप न्यूनीकरण, सुरक्षित र एकीकृत बस्ती विकास, प्रभावकारी बिपद व्यवस्थापन, जलवायु अनुकूलन वातावरण बचाउ तथा भू -क्षय नियन्त्रण गर्न निजी सार्वजनिक र सहकारी साझेदारी कार्यक्रमलाई जोड दिने ।

६. खाद्यान्न, तरकारी, फलफूल, उच्चमूल्य बहुवर्षे बाली विकासका लागि पूर्वाधार सहितका पकेट क्षेत्र विकास गर्ने ।

७. सरकारी तथा गैह्रसरकारी क्षेत्रबाट दिइने सेवा पारदर्शी, जवाफदेही र नतिजामुखी बनाउँदै स्रोत साधन सम्पन्न प्रशासन संयन्त्र निर्माण गर्ने ।

८. लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशिता, लक्षित वर्ग उत्थान सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

९ कला संस्कृति संरक्षण सम्बन्धी कार्यक्रम मा जोड दिने ।

१०. सरसफाई, फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमहरु सञ्चानबाट समुदायलाई फोहोर मैला व्यावस्थापनबारे सचेत गराउँने ।

३.१.६ समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष्य

तालिका नं. ३.१.६.१ भाषा तथा कला संस्कृतिको उत्थान र विकास

क्रस	सूचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	आ.व. २०८०/८१	आ.व २०८२/८३
१	सार्वजनिक गुठी संरक्षण	वटा	०	१९	२१
२	सांकृतिक ग्राम	वटा	४	७	९
३	धार्मिक संस्थाहरुको संघठनात्मक प्रवर्द्धन	संख्या	६।००	९	११
४	भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिसँग सम्बन्धित प्रतियोगिता, मेला, पर्व र महोत्सवहरु	संख्या	२५।००	२७	२८
५	धार्मिक र ऐतिहासिक स्थलमा पूर्वाधार निर्माण	संख्या	३८।००	४२	४३

तालिका नं. ३.१.६.२ सुरक्षित आवास शान्ति सुरक्षा र सुशासन

क्रस	सूचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	आ.व. २०८०/८१	आ.व २०८२/८३
१	सामाजिक भण्डारण केन्द्र	संख्या	२	६	८
२	सुरक्षित आवासमा पहुँच	प्रतिशत	७७।४६	९०	१००
३	नक्सापास गरी निर्माण भएका घर	प्रतिशत	६१।७२	१००	१००
४	प्रहरी चौकी भवन निर्माण	संख्या	२	५	७
५	अनाथ बालबालिका पुनर्स्थापना केन्द्र	संख्या	०	३	५
६	एक घण्टाको दुरीमा यातायातको पहुँच भएको जनसंख्या	प्रतिशत	१००।००	१००	१००
७	सहरोन्मुख/ बजारोन्मुख बस्ती क्षेत्रको पूर्वाधार विकास योजना	संख्या	८	२५	३५

क्रस	सूचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	आ.व. २०८०/८१	आ.व २०८२/८३
८	विद्युतको पहुँच पुगेको परिवार	प्रतिशत	९४।३६	१००	१००
९	बाढीबाट जोखिममा भएका बस्तीको संरक्षण	वटा	६	१२	१६

तालिका नं. ३.१.६.३ स्वास्थ्य, सन्तुलित पर्यावरण र सामाजिक संरक्षण

क्रस	सूचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	आ.व. २०८०/८१	आ.व २०८२/८३
१	आयुर्वेद तथा परम्परागत औषधालय	संख्या	१	४	६
२	४५ मिनेट दुरीमा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच	प्रतिशत	६४।२६	८०	९०
३	खोप, भिटामिन ए आदिको सेवा लिएका बाल बालिका	प्रतिशतमा	८४।१३	९७	१००
४	जेष्ठ नागरिकको स्वास्थ्य परीक्षण	जना	१४४०।००	२२५०	३०००
५	अपेक्षित आयु	प्रति हजारमा	६३।३३	६९	७४
६	५ वर्ष मुनिका बाल मृत्यु दर	प्रति हजार जिवित जन्ममा	१६।३८	१२	१०
७	कम तौल भएका बालबालिका	प्रतिशत	८।५१	७	६
८	खेलकुदसँग सम्बन्धित संस्था र क्लबहरु	संख्या	२९	३२	३४

तालिका नं. ३.१.६.४ लोकतन्त्र सामाजिक एकता र सम्मान

क्रस	सूचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	आ.व. २०८०/८१	आ.व २०८२/८३
१	सुविधा सम्पन्न जेष्ठ नागरिक ग्राम	संख्या	८	११	१३
२	सा.व.उ.स.(कार्यसमिति) मा दलित सहभागिता	प्रतिशत	११।४४	१४	२०
३	सा.व.उ.स.(कार्य समिति) मा महिला सहभागिता	प्रतिशत	३१।३३	४०	५०
४	वन व्यवस्थापन तालिम प्राप्त सा.व.उ.स	संख्या	४६	७०	८०
५	स्थानीय तहमा गरिब तथा असहायलाई कानुनी सहायता अभियान	संख्या	६७	८०	९०
६	कर्मचारी तथा जन प्रतिनिधिहरुको आचारसंहिता कार्यान्वयन	प्रतिशत	५१।४७	८०	१००

तालिका नं. ३.१.६.५ दिगो, सन्तुलित र सर्वसुलभ पूर्वाधार

क्रस	सूचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	आ.व. २०८०/८१	आ.व २०८२/८३
१	खेतीयोग्य जमिन	हेक्टरमा	८४३३।५४	८४५०	८४५५
२	वनले ढाकेको क्षेत्रफल	हेक्टरमा	११७७।३८	११९०।०	१२२८।०
३	१ घण्टाको दुरीमा यातायातको पहुँच पुगेको जनसंख्या	प्रतिशतमा	१००	१००	१००

क्रस	सूचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	आ.व. २०८०/८१	आ.व २०८२/८३
४	सिंचाई कुलोको लम्वाई	कि.मी.	३७।७७	५०	६०
५	वर्षभरि सिंचाई पुगेको जमिन	हेक्टरमा	१२६९।३६	१५००	२०००
६	पक्कीपुल निर्माण	संख्या	७।००	१०	१२
७	बसपार्क निर्माण	संख्या	२।००	२	४
८	सडक सुधार	संख्या	३४।००	८०	११०
९	सिञ्चित क्षेत्र बिस्तार	हे.मा	५६।८९	६५	७०

तालिका नं. ३.१.६.६ दिगो स्रोतको पहिचान, मानव पूँजी निर्माण र प्रयोग

क्रस	सूचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	आ.व. २०८०/८१	आ.व २०८२/८३
१	कुल साक्षरता दर	प्रतिशत	८५।२१	९१	९४
२	आधारभुत तहको खुद भर्नादर	प्रतिशत	८४।३१	९०	९४
३	माध्यमिक तहको खूद भर्नादर पहुँच	प्रतिशत	७०।३६	७६	८०
४	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन	संख्या	६।००	१०	१२
५	बालमैत्री पूर्वाधार भएका सार्वजानिक विद्यालयको संख्या	प्रतिशत	४२।१८	१००	१००
६	उद्यमशिल, सिपयुक्त जनशक्ति उत्पादन	जना	४१२७।००	५२६४	५५१०
७	सहकारीमा आवद्ध कर्मचारी	जना	३६१।००	३७०	३८५
८	दर्ता भएका व्यवसाय	संख्या	१२२६।००	१२३५	१२४५
९	वित्तीय कारोबार गर्ने संस्थाहरु (बैंक, सहकारी, वचत समुह र अन्य)	संख्या	३७०	३७५	३८०
१०	औपचारिक र संघठित पर्यटन व्यवसायी	संख्या	१३३।००	१५०	१६०
११	सेवाको व्यवसाय गर्ने समूहको वार्षिक अनुगमन	पटक	७।००	१०	१२
१२	दक्ष जनशक्ति उत्पादन	संख्या	८९	१६०	२००
१३	उद्यमशील, सिपमुक्त जनशक्ति उत्पादन	संख्या	६६	१८०	२४०
१४	स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरु	संख्या	२३	२९	३५
१५	दर्ता भएका व्यवसाय	संख्या	६९।००	२००।००	३००।००
१६	सहकारीमा आबद्ध कर्मचारी	संख्या	१६८।००	३००।००	४५०।००
१७	जडीबुटी प्रशोधन र भण्डारण उद्योग	संख्या	३।००	५।००	६।००
१८	औपचारिक रोजगारीमा रहेको जनसंख्या	संख्या	८३४	१०००।००	१२००।००
१९	वित्तिय कारोवार गर्ने संस्थाहरु (बैंक, सहकारी, बचत समूह र	संख्या	१९६।००	२१०।००	२१५।००

क्रस	सूचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	आ.व. २०८०/८१	आ.व २०८२/८३
	अन्य)				
२०	उद्योग (लघु र मध्यम)	संख्या	१३।००	२९।००	३५।००
२१	वार्षिक निक्षेप संकलन	रु करोड	५३।१३	६५।००	७०।००
२२	उद्यमशीलता विकास तालिम	संख्या	४१।००	५५।००	६५।००
२३	औद्योगिक लगानी वार्षिक बृद्धि	प्रतिशत	१।५१	१।८	२
२४	औद्योगिक क्षेत्र तथा करीडोर स्थापना	संख्या	०।००	३	५
२५	जडीबुटी प्रशोधन र भण्डारण उद्योग	संख्या	१।००	४	४

तालिका नं. ३.१.६.७ उच्च तथा दिगो उत्पादन र उत्पादकत्व

क्रस	सूचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	आ.व. २०८०/८१	आ.व २०८२/८३
१	कृषिको कुल गार्हस्थ उत्पादन	रुपैंया करोडमा	७०।५०	७५	८०
२	कृषि भूमिको उत्पादकत्व	मे.ट. प्रति रोपनी	०।२१	०।५	०।९
३	प्राङ्गारिक बालीको अनुपात	प्रतिशत	११।४४	१६	२०
४	पशुजन्य उत्पादन (मासु)	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	२२९५९६०।८	२५०००००	२५८००००
५	पशुजन्य उत्पादन (अण्डा)	गोटा	१२९६७४१।६७	१३७५०००	१४०००००
६	पशुजन्य उत्पादन (दुध)	लिटर	१६९०७३३।३३	१७१००००	२००००००
७	पशुजन्य उत्पादन (माछा)	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	७३००।००	७८००	८२००
८	पशुजन्य उत्पादन (मह)	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	३३२०।००	३३९०	३४००
९	सरकारी तथा निजीस्तरका नमुना कृषि तथा पशु फर्म	वटा	१०१।००	११५।०	१३०।०
१०	फलफूल तथा तरकारी उत्पादन	वार्षिक उत्पादन (मे.ट)	२२११।७३	२४५५।५६	२५७६।९
११	खाद्य उपलब्धताको अवस्था	(प्रतिशत)	३६।९२	४०।००	४२।५
१२	कृषि उत्पादनको आयात	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	९५०६३६।१३	५५९८८२५	५५८६२१०
१३	कृषि उत्पादनको निर्यात	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	८३७३९४।४०	८३८५३०	८४०८९०

३.२ नगरपालिकाको वित्तीय स्रोत र आय अनुमान

३.२.१ विषय वस्तु

यस नगरपालिकाले आन्तरिक राजश्व, राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने रकम, वित्तीय समानीकरण अनुदान, सर्शत अनुदान तथा विशेष कार्यक्रमका लागि संघीय र प्रदेश सरकार तथा अन्य निकायबाट प्राप्त हुने विभिन्न अनुदान तथा सहयोग बाट आर्थिक स्रोत एकीकृत गरी विकास तथा सेवा प्रवाहका कार्य गरिरहेको छ । निर्वाचन क्षेत्र पूर्वाधार कार्यक्रम मार्फत सम्बन्धित संघ तथा प्रदेश निर्वाचन क्षेत्रको स्रोत पनि केही रुपमा नगरपालिकाको पूर्वाधार विकासमा उपयोग भएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०७६/०७७ मा उल्लिखित स्रोत तथा स्थानीय तह क्षमता विकास कार्यक्रम समेतका आधारमा चालुतर्फ रु ४९२८२१०००.०० र पूँजीगत तर्फ रु ३२१४१७०००.०० गरी जम्मा रु ८१४२३८०००.०० खर्च गरेको देखिन्छ । साथै अन्य तर्फ रु ३२७८४२०००.०० (साधारण/व्यवस्थापन खर्च र आयोजना/कार्यक्रम खर्च) गरि जम्मा रु ११४२०८००००.०० को समग्र स्रोत व्यवस्थापन र परिचालनको क्षमता करिब रु ११४ करोड रहेको छ । जसमध्ये चालु प्रकृतिका कार्यक्रमहरु लगायत खर्च व्यवस्थापन को लागि कुल व्ययको ७२ प्रतिशत अर्थात रु ८२ करोड र विभिन्न विकास निर्माण सम्बन्धी कार्यको लागि २८ प्रतिशत अर्थात करिव रु ३२ करोड पूँजीगत तर्फ विनियोजन गरेको छ ।

यस आधारमा एकातर्फ आन्तरिक राजश्व र समग्र स्रोत विस्तार गर्नुपर्ने छ भने अर्को तर्फ नगरपालिकाको खर्च गर्ने क्षमता समेत बढाउनुपर्ने आवश्यकता छ । आवधिक योजना बनाउँदा नगरपालिकाले अनुदान, सहयोग, साझेदारी, लागत सहभागिता तथा आन्तरिक आय क्रमश विस्तार गर्दै जाने रणनीति लिएकोले आगामी वर्षहरुमा बजेटरी खर्च र गैरबजेटरी खर्च समेतबाट क्रमश क्षमता बढाउदै लगी योजनाको अन्तिम आ.व. २०८२/८३ मा करिब रु २२४ करोड सम्म खर्च तथा आम्दानी गर्न सक्ने अवस्थामा पुगिने प्रक्षेपण राखिएको छ ।

आर्थिक गतिविधि र पूर्वाधार विकास र विस्तार तथा राजश्व सुधार योजना मार्फत नगरपालिकाले योजनाको अन्तिम आ.व. २०८२/८३ मा रु ४७.५० करोडको आन्तरिक राजश्व उठाउन सक्ने प्रक्षेपण गरेको छ । उक्त आन्तरिक आम्दानीको लागि नगरपालिकाले कर, दस्तुर, सेवा शुल्क, दहत्तर बहत्तरको बिक्री, घर जग्गा रजिष्ट्रेशन, आदि शीर्षकहरु पहिचान गरी आर्थिक ऐन मार्फत सम्पत्तीकर, भुमिकर, घर बहाल कर, व्यवसाय दर्ता शुल्क, कवाडी र जीवजन्तु कर, जडीवुटी कर, सवारीसाधन कर, विज्ञापन कर, मनोरन्जन कर, वहाल विटौरी शुल्क, पार्किङ शुल्क, ट्रेडिङ्ग लगाएतका पर्यटकीय शुल्क, सेवा शुल्क लगायतका कर, शुल्क तथा दस्तुरको उचित तथा वैज्ञानिक दरहरु निर्धारण गरी लागु गर्नु पर्छ । जसले गर्दा आन्तरिक आयको गुणस्तरीय वृद्धि गर्न सकिन्छ ।

३.२.२ नगरपालिकाको आय

नगरपालिकाको खातामा विभिन्न शीर्षकहरुबाट नगद प्राप्त हुन्छन त्यसलाई नै नगरपालिकाको आम्दानी भनिन्छ । संघ र प्रदेशबाट फरक फरक शीर्षकमा नगरपालिकामा वजेट जाने गर्दछ साथै नगरपालिकाले गैह्र सरकारी संघ संस्थाहरुबाट पनि बजेट पाउने गर्दछ जसले नगरपालिकाको समग्र अर्थतन्त्रलाई प्रत्यक्ष प्रभाव पारेको देखिन्छ । नगरपालिकाको आयका स्रोतहरुलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ३.२.२.१ आयका शिर्षकहरु

१	नेपाल सरकार समानीकरण अनुदान
२	नेपाल सरकार सशर्त अनुदान
३	नेपाल सरकार समपूरक अनुदान
४	नेपाल सरकार विशेष अनुदान
५	संघीय राजस्व बाँडफाँड
६	प्रदेश सरकार समानीकरण अनुदान
७	प्रदेश सरकार सर्शत अनुदान
८	प्रदेश सरकार समपूरक अनुदान

९	प्रदेश सरकार विशेष अनुदान
१०	प्रदेश सवारी साधन कर बाँडफाड
११	आन्तरिक स्रोत
१२	सञ्चित कोष

कृषिजन्य उत्पादन, पशुजन्य उत्पादन, आर्थिक इकाइ, स्थानीय पुंजी, नगरपालिकाको आय सम्पूर्णलाई जोड्ने हो भने समग्र नगरपालिकाको समष्टिगत अर्थतन्त्रको खाका तयार हुन आउँदछ। यसमा अनौपचारिक क्षेत्रबाट सृजित हुने अर्थतन्त्रलाई पनि जोड्नुपर्ने हुन्छ जसको लागि नगरपालिकाले अध्ययन अनुसन्धान गराउनु जरुरी छ ।

३.२.३ आय अनुमान र प्रक्षेपण

नगरपालिकामा आबद्ध मानव साधानहरु जस्तै कर्मचारी तथा जननिर्वाचित प्रतिनिधीहरु व्यवस्थापन गरी विकासका कार्यहरु अघि बढाउनका लागि आवश्यक पर्ने पूँजीको स्रोत व्यवस्था गर्नु पर्ने देखिन्छ । नगरपालिकाको वित्तीय स्रोतको रुपमा विभिन्न शिर्षकमा संघीय सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय अनुदान, सशर्त अनुदान, राजस्व बाँडफाँड, विशेष अनुदान र समपूरक अनुदान हुन भने प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय समानीकरण अनुदान, शर्शतअनुदान, राजस्व बाँडफाँड विशेष अनुदान र समपुरक अनुदान हुन । नगरपालिकाको आन्तरिक राजस्व र स्थानीय सञ्चित कोष अन्तर्गत आयोजना विशेष प्राप्त हुने अन्य रकम पनि वित्तीय स्रोत हुन । माथि उल्लिखित वित्तीय स्रोतहरुबाट यस नगरपालिकामा आ.व. २०७७।७८ मा प्राप्त हुने आय निम्न वमोजिम अनुमान गरिएको छ ।

तालिका नं ३.२.३.१ आय अनुमान र प्रक्षेपण

	संघीय सरकारबाट (करोडमा)	प्रदेश सरकारबाट (करोडमा)
सर्शत अनुदान	रु ३९.९३	रु २.२५
समानीकरण अनुदान	रु १५.५३	रु १०.७७
समपूरक अनुदान	रु ०.३६	रु ३
विशेष अनुदान	रु ०.३	
राजस्व बाँडफाँड	रु १४.२८	रु १७.८३

नगरपालिकाको आन्तरिक स्रोत बाट रु २३.५८ करोड आय र संचित कोषबाट रु ११.६५ करोड आय हुने अनुमान गरिएको छ ।

नगरपालिकाको समग्र वित्तीय स्रोतमा संघीय सरकार र प्रदेश सरकारको तर्फबाट जम्मा आयको लगभग ७२.८५ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ साथै लगभग ८.९८ प्रतिशत सञ्चित कोषबाट आएको देखिन्छ भने जम्मा १८.१७ प्रतिशत मात्रै आन्तरिक आयको हिस्सा देखिन्छ । नगरपालिकाको आन्तरिक आयलाई वृद्धि गर्नाको निमित्त विभिन्न कार्यहरु गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

तालिका नं. ३.६.३.१ समष्टिगत आय

क.स	आय विवरण	आ.व २०७४/७५		आ.व २०७५/७६		आ.व २०७६/७७		आ.व २०७७/७८	
		रकम	%	रकम	%	रकम	%	रकम	%
१	नेपाल सरकारबाट प्राप्त	५१२,२५१,०००।००	७९।४६	४६७,७९५,९३५।९०	५५।०९	५०७,९५८,११८।३०	६२।४५	७०३,९९५,०१४।००	५४।२४
२	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त			६८,८५२,४२९।००	८।११	५६,१८३,२३९।९०	६।९१	२४१,६२७,०००।००	१८।६२
३	आन्तरिक आय	५८,८८०,८३९।३३	९।१३	११८,७८१,०९५।०६	१३।९९	१३७,७७५,५४०।४२	१६।९४	२३५,८५९,४५३।००	१८।१७

क.स	आय विवरण	आ.व २०७४/७५		आ.व २०७५/७६		आ.व २०७६/७७		आ.व २०७७/७८	
		रकम	%	रकम	%	रकम	%	रकम	%
४	बिबिध	११,८०९,२६०।०२	१।८३	१८२,७९५,१९६।६५	२१।५३				
५	गत वर्षको मौज्दात्	६१,६९३,४५८।३८	९।५७	१०,९७२,७९५।००	१।२९	१११,५००,०००।००	१३।७	११६,५०९,५५३।००	८।९८
	जम्मा	६४४,६३४,५५७।७३	१००।००	८४९,१९७,४५१।६१	१००।००	८१३,४१६,८९८।६२	१००।००	१,२९७,९९१,०२०।००	१००।००

स्रोत: नगरपालिका लेखा शाखा २०७८,जेष्ठ

आ. व. २०७४।७५को अवस्था हेर्ने हो भने ९.१३ प्रतिशत मात्र आन्तरिक आयको हिस्सा देखिएकोमा आ.व. २०७५।७६ मा गएर १३.९९प्रतिशत हुन गएको देखिन्छ । आ.व. २०७६।७७ मा क्रमिक रुपमा वृद्धि हुदै १६.९४ प्रतिशतमा पुगेको देखिन्छ । यस प्रकृतिका आधारमा आ.व. २०७७७८ मा १८.१७ प्रतिशत आन्तरिक आय हुने अनुमान गरिएको छ । नगरपालिका समृद्ध हुनका लागि नगरपालिकाको आन्तरिक स्रोतलाई मजबूत वनाउनु पर्ने हुन्छ ।

तालिका नं. ३.६.३.२ समष्टिगत आय अन्तर

क.स	आय विवरण	आ.व २०७४/७५	आ. व २०७५/७६		आ. व २०७६/७७		आ. व २०७७/७८	
		रकम	रकम	%	रकम	%	रकम	%
१	नेपाल सरकारबाट प्राप्त	५१२२५१०००	४६७७९५९३५।९	–८।६८	५०७९५८११८।३	८।५८५	७०३९९५०१४	३८।५९
२	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त	०	६८८५२४२९		५६१८३२३९।९	–१८।४०	२४१६२७०००	३३०।१
३	आन्तरिक आय	५८८८०८३९।३३	११८७८१०९५।१	१०१।७	१३७७७५५४०।४	१५।९९	२३५८५९४५३	७१।१९
४	बिबिध	११८०९२६०।०२	१८२७९५१९६।७	१४४८				
५	गत वर्षको मौज्दात	६१६९३४५८।३८			१११५०००००		११६५०९५५३	४।४९३
	जम्मा	६४४६३४५५७।७	८३८२२४६५६।६	३०।०३	८१३४१६८९८।६	–२।९५	१२९७९९१०२०	५९।५७

स्रोत: नगरपालिका लेखा शाखा २०७८,जेष्ठ

माथिका सम्पूर्ण समष्टिगत अर्थतन्त्र, वित्तीय स्रोत, नगरपालिकाको आय विश्लेषण गर्दा आगामी पाँच वर्षको आन्तरिक आय, केन्द्र र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने आय, साथै विविध आय निम्न मान्यताहरुको आधारमा अनुमान गरिएको छ ।

मान्यताहरु

(क) राजश्व (आन्तरिक आय): प्रत्येक वर्ष आधार वर्ष वाट १५ प्रतिशत थप अनुमान गरिएको ।

(ख) मौज्दात : आन्तरिक ऋण उठाएर भए पनि उक्त वृद्धि कायम राख्ने ।

(ग) केन्द्र र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान : प्रत्येक वर्ष आधार वर्ष वाट १० प्रतिशत थप अनुमान गरिएको ।

तालिका नं. ३.६.३.३ नगरपालकिाको प्रक्षेपित आय

क्र.सं.	आय विवरण	आधार वर्ष	प्रक्षेपित आय				
		आ.व. २०७७/७८	आ.व.२०७८/७९	आ.व. २०७९/८०	आ.व. २०८०/८१	आ.व. २०८१/८२	आ.व. २०८२/८३
१	नेपाल सरकारबाट प्राप्त	७०३९९५०१४	७७४३९४५१५	८९०५५३६९३	९७९६०९०६२	१०७७५६९९६८	११८५३२६९६५
२	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त	२४१६२७०००	२६५७८९७००	२९२३६८६७०	३२१६०५५३७	३५३७६६०९१	३८९१४२७००
३	आन्तरिक आय	२३५८५९४५३	२७१२३८३७१	३११९२४१२७	३५८७१२७४६	४१२५१९६५७	४७४३९७६०६
४	गत वर्षको मौज्दात्	११६५०९५५३	१२८१६०५०८	१४०९७६५५९	१५५०७४२१५	१७०५८१६३७	१८७६३९८००

क्र.स.	आय विवरण	आधार वर्ष	प्रक्षेपित आय				
		आ.व. २०७७/७८	आ.व.२०७८/७९	आ.व. २०७९/८०	आ.व. २०८०/८१	आ.व. २०८१/८२	आ.व. २०८२/८३
जम्मा		१२९७९९१०२०	१४३९५८३०९५	१६३५८२३०४८	१८१५००१५६०	२०१४४३७३५३	२२३६५०७०७१

आधार वर्ष २०७७/७८ मा अनुमान गरिएका विभिन्न शीर्षगत आयहरुमा औषतमा २०७८/७९ को लागि १०.९१ प्रतिशत वृद्धिदर प्रक्षेपण गरिएको छ भने आ.व. २०७९/८०मा औसत १३.६३ प्रतिशत को वृद्धिदर प्रक्षेपण गरिएको छ। त्यस्तै आ.व. २०८०/८१ मा औसत १०.९५ प्रतिशत को वृद्धिदर प्रक्षेपण गरिएको छ। २०८१/८२ मा औसत वृद्धिदर १०.९९ प्रतिशत प्रक्षेपण गरिएको छ। २०८२/८३ मा औसत ११.०२ प्रतिशत को वृद्धिदर प्रक्षेपण गरिएको छ।

३.२.४ क्षेत्रगत योजना प्राथमिकीकरण र वजेट अनुमान

समष्टिगत योजनाको खाका वनाउने क्रममा नगरपालिकाको वित्तीय स्रोत र आगामी पाँच वर्षको आय अनुमान गरे पश्चात अनुमानित आयको आधारमा क्षेत्रगत योजना प्राथमिकीकरण र उक्त योजना अनुसारको बजेट अनुमान प्रस्तुत गरिएको छ। योजना प्राथमिकीकरण गर्ने क्रममा पूँजीगत खर्चलाई चारवटा क्षेत्रमा बाँडेर क्षेत्र अनुसार आ.व. २०७७/७८ लाई आधार वर्ष मानी सोही आधारमा आगामी आ.व. २०८२/८३ सम्मको प्रक्षेपण गरिएको छ

आगामी पाँच वर्षको लागि गरिएको खर्च प्रक्षेपण निम्न मान्यताहरुको आधारमा गरिएको छ।

- क. आधार वर्ष २०७७/७८ मा जम्मा बजेटको क्षेत्रगत रुपमा जति प्रतिशत बजेट विनियोजन भएको छ बाँकी वर्षहरुमा पनि सोही अनुसार अनुमान गरिएको छ।
- ग. अनुमानित व्यय प्रक्षेपण गर्दा अनुमानित आयको प्रक्षेपण औषत वृद्धिदरलाई नै आधार मानेर गरिएको छ।
- घ. जम्मा बजेटबाट पूँजीगत बजेट प्रक्षेपण गरिसके पश्चात बाँकी रकमलाई चालु खर्चको रुपमा अनुमान गरिएको छ।

तालिका नं. ३.२.४.१   आगामी ५ वर्षको क्षेत्रगत योजना प्राथमिकीकरण र वजेट अनुमान

क्षेत्रगत योजना	आधार वर्ष	प्रक्षेपित व्यय (चालु)				
	आ.व.२०७७/७८	आ.व.२०७८/७९	आ.व.२०७९/८०	आ.व.२०८०/८१	आ.व.२०८१/८२	आ.व.२०८२/८३
चालुगत खर्च (क)	५९८५१६०२०	६६३७९५३७२।२	७५४२९५४५९।४	८३६९४६६९९।५	९२८८९४२६३।६	१०३१३३७१३३
		प्रक्षेपित व्यय (पुँजिगत)				
आर्थिक क्षेत्र	४७०७४६६७।५	५२२१०५१३।७२	५९३२६८०६।७४	६५८२३०९२।०८	७३०५७०४९।९	८११०७९३६।८
कृषि पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास	३२९५२२६७।२५	३६५४७३५९।६१	४१५२८७६४।७२	४६०७६१६४।४६	५११३९९३४।९३	५६७७५५५५।७६
भुमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण	९४१४९३३।५	१०४४२१०२।७४	११८६५३६१।३५	१३१६४६१८।४२	१४६११४०९।९८	१६२२१५८७।३६
श्रम तथा रोजगारी	१४१२२४०।०२५	१५६६३१५।४१२	१७७९८०४।२०२	१९७४६९२।७६३	२१९१७११।४९७	२४३३२३८।१०४
बैंक तथा वित्तीय संस्था	९४१४९३।३५	१०४४२१०।२७४	११८६५३६।१३५	१३१६४६१।८४२	१४६११४०।९९८	१६२२१५८।७३६
पर्यटन - ग्रामीण तथा स्थानीय पर्यटन	१४१२२४०।०२५	१५६६३१५।४१२	१७७९८०४।२०२	१९७४६९२।७६३	२१९१७११।४९७	२४३३२३८।१०४
उद्योग, व्यापार र आपूर्ति व्यवस्था	९४१४९३।३५	१०४४२१०।२७४	११८६५३६।१३५	१३१६४६१।८४२	१४६११४०।९९८	१६२२१५८।७३६
सामाजिक क्षेत्र	३२७९१३८८०	३६३६८९२८४।३	४१३२६०१३३।८	४५८५१२११८।४	५०८९०२६००।२	५६४९८३६६६।८
शिक्षा	२२२९८१४३८।४	२४७३०८७१३।३	२८१०१६८९१	३११७८८२४०।५	३४६०५३७६८।१	३८४१८८८९३।४
स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा	५५७४५३५९।६	६१८२७१७८।३३	७०२५४२२२।७४	७७९४७०६०।१३	८६५१३४४२।०४	९६०४७२२३।३५
युवा तथा खेलकुद	९८३७४१६।४	१०९१०६७८।५३	१२३९७८०४।०१	१३७५५३६३।५५	१५२६७०७८।०१	१६९४९५१०
अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकता	९८३७४१६।४	१०९१०६७८।५३	१२३९७८०४।०१	१३७५५३६३।५५	१५२६७०७८।०१	१६९४९५१०
खानेपानी तथा सरसफाइ	९८३७४१६।४	१०९१०६७८।५३	१२३९७८०४।०१	१३७५५३६३।५५	१५२६७०७८।०१	१६९४९५१०
लैगिक तथा सामाजिक समावेशिता	६५५८२७७।६	७२७३७८५।६८६	८२६५२०२।६७५	९१७०२४२।३६८	१०१७८०५२	११२९९६७३।३४
लक्षित वर्ग उत्थान - महिला बालबालीका तथा जेष्ठनागरिक	६५५८२७७।६	७२७३७८५।६८६	८२६५२०२।६७५	९१७०२४२।३६८	१०१७८०५२	११२९९६७३।३४
भाषा, संस्कृति, कला साहित्य	६५५८२७७।६	७२७३७८५।६८६	८२६५२०२।६७५	९१७०२४२।३६८	१०१७८०५२	११२९९६७३।३४
भौतिक पूर्वाधार	२०८१६३७६०	२३०८७४४२६।२	२६२३४२६१०।५	२९१०६९१२६।४	३२३०५७६२३।३	३५८६५८५७३।४
आवास तथा बस्ती विकास	३३३०६२०१।६	३६९३९९०८।१९	४१९७४८१७।६८	४६५७१०६०।२२	५१६८९२१९।७४	५७३८५३७१।७५
सडक तथा यातायात	९३६७३६९२	१०३८९३४९१।८	११८०५४१७४।७	१३०९८११०६।९	१४५३७५९३०।५	१६१३९६३५८
सिंचाई	३१२२४५६४	३४६३११६३।९३	३९३५१३९१।५८	४३६६०३६८।९५	४८४५८६४३।५	५३७९८७८६।०२
विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	२०८१६३७६	२३०८७४४२।६२	२६२३४२६१।०५	२९१०६९१२।६४	३२३०५७६२।३३	३५८६५८५७।३४
सञ्चार तथा सूचना प्रणाली	४१६३२७५।२	४६१७४८८।५२४	५२४६८५२।२१	५८२१३८२।५२७	६४६११५२।४६७	७१७३१७१।४६९

क्षेत्रगत योजना	आधार वर्ष	प्रक्षेपित व्यय (चालु)				
	आ.व.२०७७/७८	आ.व.२०७८/७९	आ.व.२०७९/८०	आ.व.२०८०/८१	आ.व.२०८१/८२	आ.व.२०८२/८३
ढल निकास, फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधार	१४५७१४६३.२	१६१६१२०९.८४	१८३६३९८२.७४	२०३७४८३८.८५	२२६१४०३३.६३	२५१०६१००.१४
सार्वजनिक निर्माण	१०४०८१८८	११५४३७२१.३१	१३११७१३०.५३	१४५५३४५६.३२	१६१५२८८१.१७	१७९३२९२८.६७
वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन	५२४६०६२५	५८१८४०७९.१९	६६११४५६९.१८	७३३५४११४.५१	८१४१५७३१.६९	९०३८७७४५.३२
वन विकास तथा व्यवस्थापन	५२४६०६२.५	५८१८४०७.९१९	६६११४५६.९१८	७३३५४११.४५१	८१४१५७३.१६९	९०३८७७४.५३२
जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षण	७८६९०९३.७५	८७२७६११.८७८	९९१७१८५.३७७	११००३११७.१८	१२२१२३५९.७५	१३५५८१६१.८
वातावरण संरक्षण तथा प्रदुषण नियन्त्रण	१०४९२१२५	११६३६८१५.८४	१३२२२९१३.८४	१४६७०८२२.९	१६२८३१४६.३४	१८०७७५४९.०६
जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा न्यूनीकरण	५२४६०६२.५	५८१८४०७.९१९	६६११४५६.९१८	७३३५४११.४५१	८१४१५७३.१६९	९०३८७७४.५३२
पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रण	१३११५१५६.२५	१४५४६०१९.८	१६५२८६४२.३	१८३३८५२८.६३	२०३५३९३२.९२	२२५९६९३६.३३
विपद सचेतना, उद्धार तथा पुर्नस्थापना	१०४९२१२५	११६३६८१५.८४	१३२२२९१३.८४	१४६७०८२२.९	१६२८३१४६.३४	१८०७७५४९.०६
लोकतन्त्र, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा	५२४६०६२५	५८१८४०७९.१९	६६११४५६९.१८	७३३५४११४.५१	८१४१५७३१.६९	९०३८७७४५.३२
सार्वजनिक तथा सामुदायिक नेतृत्व विकास	७८६९०९३.७५	८७२७६११.८७८	९९१७१८५.३७७	११००३११७.१८	१२२१२३५९.७५	१३५५८१६१.८
नीति तथा कानुन तर्जुमा	५२४६०६२.५	५८१८४०७.९१९	६६११४५६.९१८	७३३५४११.४५१	८१४१५७३.१६९	९०३८७७४.५३२
योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता	७८६९०९३.७५	८७२७६११.८७८	९९१७१८५.३७७	११००३११७.१८	१२२१२३५९.७५	१३५५८१६१.८
नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धन	५२४६०६२.५	५८१८४०७.९१९	६६११४५६.९१८	७३३५४११.४५१	८१४१५७३.१६९	९०३८७७४.५३२
सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षा	१०४९२१२५	११६३६८१५.८४	१३२२२९१३.८४	१४६७०८२२.९	१६२८३१४६.३४	१८०७७५४९.०६
पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली	१५७३८१८७.५	१७४५५२२३.७६	१९८३४३७०.७५	२२००६२३४.३५	२४४२४७१९.५१	२७११६३२३.६
योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	११४०१४४२.५	१२६४५३३९.८८	१४३६८८९९.७	१५९४२२९४.२२	१७६९४३५२.३५	१९६४४२६९.९८
पूँजीगत खर्च (ख)	६९९४७५०००	७७५७८७७२२.५	८८१५२७५८९.१	९७८०५४८६०.१	१०८५५४३०८९	१२०५१६९९३८
जम्मा	**१२९७९९१०२०**	**१४३९५८३०९५**	**१६३५८२३०४८**	**१८१५००१५६०**	**२०१४४३७३५३**	**२२३६५०७०७१**

नगरपालिकाको जम्मा पुँजीगत बजेटको ५.७३ प्रतिशत आर्थिक क्षेत्रमा विनियोजन गरिएको छ । सम्पूर्ण पूँजीगत बजेटको लगभग आधा हिस्सा अर्थात ४७.८८ प्रतिशत सामाजिक क्षेत्रमा विनियोजन गरिएको छ भने २९.७६ प्रतिशत भौतिक पूर्वाधार क्षेत्रमा विनियोजन गरिएको छ ।साथै अन्य विविध क्षेत्रको लागि भनेर १६.६३ प्रतिशत विनियोजन गरिएको छ । नगरपालिकाले सबै भन्दा धेरै वजेट विनियोजन गरेको हिसाबले हेर्ने हो भने शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी राज्यको आधारभुत आवश्यकता भएको र तत्पश्चात पुर्वाधारविकास गर्ने उद्देश्यले बजेट विनियोजन गरिएको छ । नगरपालिकाले विनियोजन गर्ने बजेट आ.व.२०७८/७९ देखि आ.व. २०८२/८३ सम्ममा क्रमश १०.९१, १३.६३, १०.९५, १०.९९ र ११.०२ प्रतिशत वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएको छ ।

यस नगरपालिकाको क्षेत्रगत योजनामा आगामी पाँच वर्षको बजेट प्रक्षेपण गर्दा जम्मा बजेट रु १०,४३,९३,४३,१४६.५३ (आ.व.२०७७/७८ देखि आ.व. २०८२/८३ सम्म) पुगेको छ । जस मध्ये जम्मा पूँजीगत बजेट रु ५,६२,५५,५८,१९८.४९ र बाँकी चालु वजेट छ । यस पूँजीगत वजेट भित्र चालु प्रकृयाको कार्यक्रम अन्तर्गतका प्रशासकीय खर्चहरु पनि समावेश गरिएको छ । क्षेत्रगत रुपमा जाँदा आर्थिक क्षेत्र भित्रका २९ वटा योजनाहरुका लागि जम्मा रु ३२,२३,४४,४८४.७७ रकम विनियोजन गरिएको छ । त्यस्तै सामाजिक क्षेत्र भित्रका ३८ वटा योजनाहरुका लागि रु २,६९,३५,१७,२६५.४४, भौतिक पूर्वाधार क्षेत्र भित्रका २० वटा योजनाको लागि रु १,६७,४१,६६,११९.८७ रकम विनियोजन गरिएको छ । अन्य शीर्षक अन्तर्गत २८ वटा योजनाको लागि रु ९३,५५,३०,३२८.४१ रकम विनियोजन गरिएको छ । यस क्षेत्रगत योजना प्रक्षेपण अनुसार योजनाहरु ५ वर्षभित्र सम्पन्न गर्नको लागि आवश्यक संस्थागत सुशासन कायम राखेर मन वचन र कर्मले पालिकाको समृद्धि सोचेर काम गर्ने हो भने यस पालिकाले लिएको लक्ष्य हासिल गर्न कठिन छैन ।

परिच्छेद चार : आर्थिक क्षेत्र

४.१ कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास

४.१.१ वर्तमान अवस्था

नगरपालिकामा कृषि क्षेत्रको कुल ग्राहस्थ उत्पादन रु. १०८.६७ करोड पुगेको छ । यहाँको धान, मकै, गहुँ, कोदो, फापर, आलु लगायतको खाद्यान्न बाली निर्यात हुने गर्दछ । कृषि भूमिको उत्पादकत्व ०.२१ मे. ट. प्रति रोपनी छ। १५ वटा प्राङ्गारिक खेतीको पकेट क्षेत्र स्थापना गरिएको छ । कृषि उत्पादनलाई व्यवस्थापन गर्नका लागि २ वटा सामुदायिक भण्डारण केन्द्रको स्थापना भएको छ भने बाली तथा पशुपंछी बिमा १५.०५ प्रतिशत रहेको छ । दुग्ध एवम् अन्य पशुजन्य उत्पादनमा नगरपालिका आत्मनिर्भर बन्ने क्रममा छ । विदुर नगरपालिका कृषि उपयोग तथा अनुदान सम्वन्धी कार्यविधि, कृषकलाई अनुदानमा मिनिटेलर वितरण, युवा लक्षित व्यावसायिक कृषि कार्यक्रम, नश्ल सुधार कार्यक्रम, सयौँको संख्यामा सरकारी तथा निजीस्तरका नमुना कृषि तथा पशु फार्मको स्थापना भएको छ ।

४.१.२ मुख्य समस्याहरु

रासायनिक मलको बढ्दो प्रयोग, सिंचाई सुविधाको पहुँच विस्तार हुन नसक्नु, कृषि भूमिको आशातीत रुपमा उत्पादकत्व बढ्न नसक्नु, कृषि कार्यका लागि जनशक्तिको अभाव हुनु लगायतका समस्याहरुले यस क्षेत्रको विकासमा अवरोध सिर्जना गरेका छन् । यी समस्याको समाधान गरी सिंचाई सुविधा विस्तार मार्फत सबै किसिमका कृषि उपजमा आत्मनिर्भर बन्न नगरपालिकाले वृहत योजना बनाउनुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

४.१.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

उपलब्ध नमुना फर्मको स्तरोन्नति गरी कृषि उपज उत्पादनलाई बढाउनु, नगरपालिकाले कृषि क्षेत्रमा अनुदान लगायतका अन्य सहायता उपलब्ध गराउनु, करेसावारीको विस्तारका लागि प्रयास हुनु, उन्नत बिउ बिजनको वितरण हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । आयातीत तरकारीको विस्थापन गर्नु, आवश्यक कृषि श्रमिकको व्यवस्था गर्नु, वर्षैभरि सिंचाई सुविधा उपलब्ध भूमिको क्षेत्रफल बढाउनु, रासायनिक मल प्रयोगलाई न्यूनीकरण गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

४.१.४ सोच

प्रविधिमैत्री कृषि ।

४.१.५ लक्ष्य

उन्नत एवम् आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरी कृषि उत्पादन बढाउने ।

४.१.६ उद्देश्यहरु

- खेतीपातीमा उन्नत प्रविधिको प्रयोगमा प्रोत्साहन गर्नु,
- कृषि क्षेत्रका लागि आवश्यक दक्ष जनशक्तिको प्राप्ति गर्नु ।
- स्थानीय प्रविधिमा आधारित प्राङ्गारिक कृषि, बहुवर्षे बाली र कृषिमा पूर्वाधार थप्नु

४.१.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ४.१.७.१ कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.कृषि यान्त्रीकरण मार्फत कृषि भूमिको उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने ।	१.प्राङ्गारिक मलको प्रयोगलाई प्रोत्साहन दिई स्वस्थ एवम् पोषणयुक्त बाली उत्पादनको सुनिश्चित गरिने छ । २.आधुनिक कृषि यन्त्रको वितरण गर्न उचित व्यवस्था मिलाइने छ । ३.कृषि भूमिको माटो परीक्षण गरी माटोको गुणस्तर अनुसारको खेती गर्न प्रोत्साहित गरिने छ ।
१.दक्ष कृषि श्रमिकको विकासका लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।	१.कृषि शिक्षालय एवम् तालिम केन्द्रको स्थापना तथा स्तरोन्नति मार्फत आवश्यक जनशक्ति प्राप्त गरिने छ ।

४.१.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ४.१.८.१ कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
४.१.८.१	प्रत्येक वडामा २ वोटा बाली तथा पशुजन्य पकेट क्षेत्र विकास योजना	P1
४.१.८.२	वार्षिक ३०० कृत्रिम गर्भाधान कार्यक्रम	P1
४.१.८.३	कृषि तथा पशु बिमा (कम्तीमा ४०० पशु बिमा)	P2
४.१.८.४	कृषितर्फको किसान सञ्जाल कार्यक्रम कम्तीमा महिनाको एक पटक	P2
४.१.८.५	३ वटा तरकारी संकलन केन्द्र तथा २ वटा हाट बजार निर्माण	P2
४.१.८.६	पशुतर्फको किसान सञ्जाल कार्यक्रम कम्तीमा महिनाको एक पटक	P2
४.१.८.७	Cok chamber, seed bank, गोदाम घर निर्माण (क्रमश प्रत्येक वडामा २ वटा)	P2
४.१.८.८	१५ दिनको कृषक क्षमता अभिवृद्धि तालिम (बाखा, वंगुर, गाई, भैसी)	P1
४.१.८.९	आधुनिक तथा व्यावसायिक कृषि प्रवर्द्धनका लागि बहुवर्षे उच्च मुल्यका वनस्पतिको खेती मार्फत आय आर्जनमा अभिवृद्धि गर्ने	P1
४.१.८.१०	कृषिलाइ सम्मानीत पेशाको रुपमा स्थापित गर्दै कृषि उद्यमशिलताको विकास गरी युवा मार्फत व्यावसायिक कृषिको प्रवर्द्धन तथा खाद्य सुरक्षामा टेवा पुर्‍याउने	P2
४.१.८.११	महामारीले निम्त्याउन सक्ने भोकमरीको चरम समस्यालाई मध्यनजर गर्दै कृषि उत्पादनमा वृद्धि गर्न विशेष कार्यक्रम	P1
४.१.८.१२	मत्स्य विकास कार्यक्रम	P1

अनुसूचीमा १ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

४.१.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यमा कृषिको कुल गार्हस्थ उत्पादन रु १७५.०१ करोड पुग्नेछ । बाली तथा पशुपंछी बिमा ४० प्रतिशत पुग्नेछ । प्राङ्गारिक खेतीको पकेट क्षेत्र १०० वटा पुऱ्याइनेछ । प्रति व्यक्ति खाद्य उपलब्धता १०११.०२ कि.ग्रा. प्रतिवर्ष पुग्नेछ । आधुनिक तथा परम्परागत प्रविधिको उत्तम प्रयोग एवम् आवश्यक कृषि प्रोजेक्टको निर्माण गरी लागु गर्न सकेको खण्डमा नगरपालिकाले भोकमरीको अन्त्य गर्ने, खाद्य सुरक्षा तथा उन्नत पोषण उपलब्ध गर्ने र दिगो कृषि प्रवर्द्धन गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्ति गर्नेछ ।

४.२ भुमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण

४.२.१ वर्तमान अवस्था

जम्मा क्षेत्रफल १३०.०१ व. कि. मि मा कृषि क्षेत्रले ७९.५७ व. कि. मि. ओगटेको छ र यो कूल क्षेत्रफलको ६१.२० प्रतिशत हो । खेती योग्य जमीन मध्ये ११९७.५२ हेक्टर जमिन अर्थात खेतीयोग्य जमिनको जम्मा १५.०५ प्रतिशतमा मात्र दिगो सिंचाई सुविधा छ । नगरपालिकाको २२८१.२७ हेक्टर खेतियोग्य जमीनमा सिंचाई पुऱ्याउन कठिन छ । आंशिक रुपमा १५६०.३६ हेक्टर जमिनमा सिंचाई पुगेको छ भने २९१७.८३ हेक्टर जमिनमा सिंचाई पुऱ्याउन सकिने तर अहिलेसम्म सिंचाई नपुगेको अवस्था छ ।

नगरपालिका भित्रको कुल खाद्य उत्पादन २४२३३.६२ मेट्रिक टन देखिएको छ भने फलफूल तथा तरकारी उत्पादन ५१५८.८६ मेट्रिक टन रहेको छ । सबै प्रकारको जमीनमा सबै खाले बालीका आधारमा औषत खेतीयोग्य जमीनको उत्पादकत्व भने ०.२१ मेट्रिक टन प्रति रोपनी रहेको छ नगरपालिकामा सिंचाईको वा अन्य कारणले खेती नगरिएको जमिनको हिस्सा पनि उल्लेख्य छ । कृषि उपजको उत्पादन बढाउन, सिंचाईको पर्याप्तता तथा विभिन्न कृषक तालिमको व्यवस्था गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

सहकारी आर्थिक क्रियाकलापलाई बढावा दिई आय आर्जनको अवसर सिर्जना गर्ने भरपर्दो माध्यम हुन् । सहकारीको सूचीकरण तथा अनुदान लगायतका गतिविधि मार्फत नगरपालिकाको कृषि क्षेत्रको विकासको प्रयास गरिएको छ । नगरपालिकामा ३७ वटा सहकारी, २२ वटा कृषि सहकारी र १३ वटा महिला सहकारीले नगरपालिका बासीमाझ वित्तीय क्षेत्रको प्रतिनिधित्व गरेका छन् । आधार वर्षमा ४६.३३ प्रतिशत परिवार सहकारीका सदस्य बनेका छन् । सहकारीको सबै वर्ग, क्षेत्र र समुदायमा पहुँच पुऱ्याउनका लागि विशेष पहल गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

४.२.२ मुख्य समस्याहरु

सहकारीको व्यवस्थित रुपमा अनुगमन हुन नसक्नु, अझै पनि ५३.६७ प्रतिशत परिवार सहकारीको पहुँच बाहिर रहनु, व्यावसायिक खेतीको अभ्यासको कम हुनु, भौगोलिक बनावट, सडकको अवस्था, विषादि र रासायनिक मलको बढ्दो प्रयोग, दक्ष जनशक्ति, भण्डारण केन्द्र आदिको अभाव यो क्षेत्रले

भोगीरहेका समस्याहरु हुन् । साथै यहाँ उन्नत जातका बिउबिजनको कम प्रयोग गरिएको छ । अव्यवस्थित भूमिको खण्डीकरणलाई मुख्य समस्याको रुपमा लिन सकिन्छ ।त्यस्तै गरी साना किसानमा वित्तीय स्रोतको पहुँच पुग्न सकेको छैन ।

४.२.३ अवसर तथा चुनौतिहरु

वित्तीय लगानीको सुरक्षा सुनिश्चित गर्नु, स्थानीय सहकारीलाई व्यवस्थित गर्नु, पिछडिएका वर्गमा वित्तीय पहुँच बढाउनु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् । भएकाले त्यसका लागि नगरपालिकाले प्रभावकारी योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने हुन्छ । नगदेबाली, फलफूल आदि प्रशस्तै उत्पादन हुने भएकोले कृषकलाई कृषिमा प्रेरित गरी, उन्नत जातको बीउ बीजन तथा निर्यातका लागि सहजीकरण गरी कृषक सँग सँगै नगरपालिकाको पनि आन्तरिक आम्दानी बढाउन सकिन्छ । त्यसै गरी परम्परागत कृषि पद्धतिको परिणाम स्वरुप कृषि इतर क्षेत्रमा लागेका युवा कृषकहरुलाई कृषिमा पुनः स्थापित गनु । मल, बिउ, सिँचाई, आदि किसानको पहुँचभन्दा बाहिरका परिधिहरु कृषकसम्म पुऱ्याउन चुनौती । एउटै प्रकारको माटो र हावापानी भएको खेतीयोग्य जमिनको चक्ला बन्दी गरेर कुनै एक ठाउँमा एकै प्रकारको बाली लगाउँदा हुने फाइदा बारे कृषकलाई बुझाउन चुनौतीपूर्ण छ ।

४.२.४ सोच

उपलब्ध स्रोत साधनको प्रयोग प्रभावकारी उत्पादकत्व

४.२.५ लक्ष्य

कृषि योग्य भूमिको परिचालनका लागि शीप युक्त मानव साधन विकास गर्दै कृषि विविधीकरण तथा व्यावसायीकरण मार्फत दिगो उत्पादन संयन्त्र बनाउने ।

४.२.६ उद्देश्यहरु

- कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउन आधुनिक प्रविधिको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्नु ।
- सहकारी मार्फत कृषि व्यापारको प्रवर्द्धन गर्नु ।
- कृषि भूमि व्यवस्थापनका रणनीतिहरुको अवलम्बन गर्नु ।

४.२.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ४.२.७.१ भुमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिवी निवारणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.सहकारीको पहुँच पुगेको परिवारको संख्यामा वृद्धि गर्ने ।	१.कृषि सहकारी, महिला सहकारी, बचत समुह, सिंचाई समूह, वन उपभोक्ता समूह लगायतका संगठित समुहहरुमा संकलन हुने बचतलाई समूहको सामुहिक हित हुने गरी परिचालन गरिने छ ।
२.सहकारीलाई कृषि उपजको बजारीकरणका लागि प्रोत्साहन गर्ने ।	१.कृषि सहकारीको प्रवर्द्धन गरिने छ । २.सहकारी क्षेत्रको कृषि कार्यका लागि कुशल व्यवस्थापन गरी ग्रामीण विकासको आधार तय गरिने छ । २.सहकारीका क्रियाकलापलाई व्यवस्थित गराउन आवश्यक नीति तय गरिने छ ।

४.२.८मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यन्वयन योजना

तालिका नं. ४.२.८.१ भुमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिवी निवारणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
४.२.८.१	माटो परीक्षण तथा सेवा सुधार कार्यक्रम	P1
४.२.८.२	भूउपयोग नीति मार्फत भूमिको वैज्ञानिक प्रयोग गर्दै उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउन कृषि सहकारी, कृषक समुह तथा व्यावसायिक कृषि फारमहरुको परिचालन गरी गरिवी न्यूनीकरणमा टेवा पुऱ्याउने	P1
४.२.८.३	जग्गा बाँझो राख्ने कार्यलाई निरुत्साहित गर्न खाली जग्गाको सर्वेक्षण गरी जमिनको प्रकृति अनुसारको भुउपयोग नीति अवलम्बन	P2
४.२.८.३	भूमि बैंकको अवधारणा कार्यान्वयन गरिने	P2
४.२.८.४	सामुहिक तथा सहकारी खेतीलाई प्रोत्साहन गर्ने	P1
४.२.८.५	सवै सहकारीहरुमा विद्युतीय सूचना प्रणालीको विकास गरी सहकारी सूचना केन्द्रको स्थापना	P2
४.२.८.६	सहकारीको उत्पादन प्रर्वद्धन र क्षमता विकास कार्यक्रम	P1
४.२.८.७	सेवा ग्राहीहरुको घनत्व र भेगीय आधारमा सहकारी संस्थाहरुको स्थानीयकरण र एकीकरण	P2
४.२.८.८	महिला, गरिब, सिमान्तकृत, भिन्न क्षमता भएका व्यक्ति, भूमिहीन तथा पिछडिएको वर्ग र श्रमिकको जीवनस्तर सुधार ल्याउन सहकारी पद्धतिको व्यवसायमा पहुँच बढाईने	P1
४.२.८.१०	गरिब घरपरिवार लक्षित कार्यक्रम संचालन गरिने	P1

अनुसूचीमा १ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

४.२.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यमा कृषि भूमिको उत्पादकत्व ०.२७ मे. ट. प्रति रोपनी पुग्नेछ भने प्रति व्यक्ति खाद्य उपलब्धता १०११.०२ कि.ग्रा. प्रति वर्ष पुग्नेछ । योजनाको अन्त्यमा ५१.५ प्रतिशत परिवार सहकारीको सदस्य बन्नेछन् । ६० वटा सहकारी, ४० वटा कृषि सहकारी र २५ वटा महिला सहकारी सञ्चालनमा आउनेछन् । सहकारीको उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी वृद्धि गरी वित्तीय पारदर्शिता कायम गर्न सकेमा सहकारी मार्फत समावेशी तथा दिगो आर्थिक वृद्धि गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग मिल्नेछ ।

४.३ श्रम तथा रोजगारी

४.३.१ वर्तमान अवस्था

प्रत्येक नागरिकलाई रोजगारीको प्रत्याभूति गर्न संविधानमा रोजगारीको हकलाई मौलिक हकको रुपमा उल्लेख गरिएको छ । यसका साथै सबै नागरिकले स्वदेश वा वैदेशिक रोजगारीको छनौट गर्न पाउने अधिकारको सुनिश्चितता संविधानमै गरिएको छ । स्वदेशमा सीमित रोजगारी अवसर, युवा जनशक्तिको बढ्दो आकार, परम्परागत जीवन प्रणालीमा युवाहरुको घट्दो रुची लगायतका कारणले

नेपाली युवाहरु वैदेशिक रोजगारीमा जाने क्रम बढ्दो छ । जसले अल्पकालीन रुपमा बेरोजगारीको समस्या न्यूनीकरण गर्न मद्दत पुग्नुका साथै प्राप्त विप्रेषणले मुलुकको अर्थतन्त्रलाई चलायमान बनाउन महत्त्वपूर्ण योगदान गरिरहेको छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार यस नगरपालिका भित्र कुल १२५१६ घरधुरीमा ५४३५१ जनसंख्या रहेका छन् । उक्त जनसंख्या मध्ये ६५.५३ प्रतिशत आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्या रहेका छन् । आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्या र रोजगारी सम्बन्धी सम्पूर्ण विवरणहरु १० वर्ष वा सोभन्दा माथिल्लो उमेर समूहको जनसंख्याको मात्र लिइने अन्तर्राष्ट्रिय प्रचलन अनुसार विश्लेषण गर्दा यस जिल्लाको आर्थिक रुपमा सक्रिय जनसंख्याको प्रतिशत ६३.५९ र कुल रोजगारी दर आर्थिक रुपमा सक्रिय जनसंख्या मध्येबाट ५७.४५ प्रतिशत मात्र रहेको देखिन्छ । आर्थिक सक्रियता र कुल रोजगारी दर दुवैमा महिलाको तुलनामा पुरुषको प्रतिशत बढी छ ।

खासगरी ४० देखि ४४ बर्ष उमेर समूहका व्यक्तिहरुको आर्थिक सक्रियता दर कृषिमा सर्वोच्च रहेको छ जस अन्तर्गत ११७८९ जनसंख्या रहेको छ । त्यस्तै गरि २५देखि २९ उमेर समुहका व्यक्तिको आर्थिक सक्रियता अन्यको तुलनामा उच्च रहेको छ जसमा ४७३३ जनसंख्या रहेको छ । कामको खोजी गरेको उच्च जनसंख्या १०२५ पनि यसै उमेर समुह अर्न्तगत पर्दछन । सवैभन्दा धेरै १० देखि १४ उमेर समूहका बालबालिका अध्ययनमा रहेको देखिन्छ जसमा ३३८६६ जनसंख्या रहेको छ ।

करिव ६९ प्रतिशत आर्थिक रुपले सक्रिय जनसँख्याको प्रमुख पेशा कृषि तथा अन्यको हकमा गैर-कृषिजन्य क्षेत्र रहेको छ । क्षेत्र अनुसार रोजगारीको स्तर मूल्यांकन गर्दा ६६.४ प्रतिशत पुरुष र ७७.९ प्रतिशत महिलाहरु तथा समग्रमा ७१.६ प्रतिशत जनसँख्याको रोजगारीको प्रमुख क्षेत्र कृषि तथा वन रहेको देखिन्छ ।

आधार वर्षमा नगरपालिकाका २७६६ जना युवा र ८४० जना महिला रोजगारीका लागि विदेशिएका छन् । केही युवाहरु (१९७१ जना) आधुनिक कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा संलग्न भई आय आर्जनको लागि समाजमा उदाहरणीय बनेका पनि छन् । महिला श्रम सहभागिता दर ३८.५४ प्रतिशत रहेको छ । कुल युवा बेरोजगारीको संख्या १०८६९ रहेको छ । यी तथ्यले नगरपालिकामा उत्पादनमूलक आर्थिक गतिविधिलाई गति प्रदान गरी आय आर्जन तथा रोजगारीको सुनिश्चतता गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

४.३.२ मुख्य समस्याहरु

उद्यमशीलता विकास तालिमको व्यवस्था, एक वडा एक उद्यमी नीति लगायतका पालिकाका नीति तथा योजनामा कृषि तथा उद्योगको विकास तथा युवालाई प्राथमिकता दिई आय आर्जन तथा रोजगारीको सुनिश्चित गर्ने प्रयास गरिएको छ । यद्यपि पालिकाका कुल महिला जनसंख्याको ७.९ प्रतिशत महिला र दशौं हजार युवा बेरोजगार छन् । कृषि तथा उद्योगको सुस्त विकास, दक्ष जनशक्तिको अभाव, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको कमीका कारणले गर्दा पालिकामा आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्याको तुलनामा रोजगारीका अवसरहरुको सिर्जना गर्न सकिएको छैन । तसर्थ रोजगारी सिर्जनाका लागि विशेष प्याकेज ल्याउनुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

४.३.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

आधुनिक कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा युवा तथा महिलाको संलग्नता, पालिकाबाट उद्यमशीलता विकासका लागि तालिमको व्यवस्था, युवा लक्षित उद्यमशील योजना, कृषि क्षेत्रको बढ्दो व्यावसायीकरण यस क्षेत्रमा सिर्जित अवसरहरु हुन् । जनसंख्या वृद्धिको अनुपातमा रोजगारीका अवसरको सिर्जना गर्नु, औद्योगिक क्षेत्रको विस्तार गर्नु, दक्ष जनशक्तिको प्राप्ति गर्नु, घरेलु उद्यमको प्रवर्द्धन गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

यस नगरपालिकामा युवा र आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्याको बाहुल्यता रहेको छ जसको परिचालन मार्फत नगरपालिकाले स्थानीय विकासका कार्यलाई तिव्रत्तर रुपमा अगाडि बढाउन सक्दछ । त्यसैले यो संख्या आफैमा एउटा महत्त्वपूर्ण अवसरको रुपमा लिन सकिन्छ । त्यसको अलावा विदेशमा आर्जित विप्रेषण र सिकेको सीप आफ्नो थातथलोमा प्रयोग गर्न सकेमा आर्थिक विकासमा योगदान पुग्नुका साथै उत्पादन एवम् रोजगारको अवसर समेत विस्तार हुने अवसर देखिन्छ । अर्को तर्फ बढ्दो बसाईसराई र वैदेशिक रोजगारीमा जाने प्रवृत्तिले स्थानीय स्तरमा जनशक्तिको कमी, पारिवारिक र सामाजिक समस्या र परनिर्भरता बढिरहेको छ । गाउँमा बढी रहेको विप्रेषण आयको उत्पादनमूलक क्षेत्रमा उपयोग हुन नसक्दा उपभोग बढ्दो छ । अर्न्तराष्ट्रिय बजारसँग प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने दक्ष जनशक्तिको विकास गरी वैदेशिक रोजगारमा पठाउन नसक्नु, वैदेशिक रोजगारको क्षेत्रमा ठगी लगायतका घटनाहरु बढ्नु, पारिवारिक तथा सामाजिक पुन:एकीरकरणका सबालहरु सम्बोधन नहुनु साथै वैदेशिक रोजगारको दिगो विकल्प दिनु नसक्नु नगरपालिकाको लागि चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

४.३.४ क्षेत्रगत सोच

रोजगारीको सिर्जना मार्फत पालिकाबासीको आय वृद्धि ।

४.३.५ लक्ष्य

रोजगारीमा सबै वर्ग र जातिको समान अवसर सुनिश्चित गर्ने ।

४.३.६ उद्देश्यहरु

- गरीब वर्ग एवम् पिछडिएका वर्गको लागि रोजगारीका कार्यक्रम ल्याउनु ।
- कृषि र उद्योगको विकासमार्फत रोजगारी सुनिश्चित गर्नु

४.३.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ४.३.७.१ श्रम तथा रोजगारीका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.औपचारिक एवम् अनौपचारिक शिक्षामा पहुँच बढाई गरिब वर्ग एवम् पिछडिएका वर्गको लागि रोजगारीको सिर्जना गर्ने ।	१.प्रत्येक वडामा बेरोजगार गरिब एवम् पिछडिएका वर्गको पहिचान गरी सिप अभिवृद्धिका कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । २.अनौपचारिक शिक्षाको प्रचार प्रसार मार्फत घरेलु उद्यमलाई प्रोत्साहन गरिने छ । ३.वैदेशिक रोजगारमा जाने व्यक्तिहरुको यात्रालाई सुरक्षित, मर्यादित र उपलब्धिमूलक बनाउन वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी व्यापक सूचना प्रवाह, सीप तालिम प्रदान तथा आवश्यक कानुनी सहायताका लागि सम्बन्धित सरोकारबालाहरुसँग समन्वय तथा सहकार्य गरिने छ । ४.वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएर आएका व्यक्तिहरुको ज्ञान, सिप, पूँजीलाई व्यवस्थापन तथा संस्थागत विकास गरिने छ ।
१.कृषि र उद्योगमा लगानी वृद्धिको वातावरण सिर्जना गरी रोजगारीको सिर्जना गर्ने ।	१.कृषि जन्य उत्पादनको व्यावसायीकरण गरी कृषि लगानी आकर्षण मार्फत कृषि क्रियाकलापमा वृद्धि ल्याई रोजगारीको अवसर सिर्जना गरिने छ । २.उद्योग व्यवसायको विस्तार गरी दक्ष र अर्धदक्ष जनशक्तिलाई रोजगारी सिर्जना गरिने छ । ३.नगरपालिका भित्र प्राप्त विप्रेषणलाई आयमूलक क्षेत्रमा लगानी गर्नका लागि वित्तीय साक्षरता कक्षा संचालन गर्दै उद्यम विकासमा सहयोग गर्ने साथै वैदेशिक रोजगारका कारण व्यक्ति, परिवार तथा समाजमा उत्पन्न नकारात्मक असरहरुलाई न्यूनीकरणका लागि मनोसामाजिक परामर्श सेवा प्रदान गरिने छ । ४.मनोसामाजिक परद्धठण्ज्ञामर्श सेवालाई नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखा अन्तर्गत आन्तरिकीकरण गर्दै सो सम्बन्धी सेवालाई दिगो रुपमा प्रवाह गरिने छ । ५.सम्बन्धित सरोकारवालाहरुसँगको समन्वय तथा सहकार्यलाई बढावा दिई सुरक्षित वैदेशिक रोजगार सम्बन्धीको सेवाहरु प्रवाह गरिने छ ।

४.३.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ४.३.८.१ श्रम तथा रोजगारीका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
४.३.८.१	स्थानीय स्रोत साधनको उपयोग गरी रोजगारी सिर्जना	P1
४.३.८.२	विकास निर्माणका कार्यहरुमा स्थानीय जनशक्ति परिचालन	P1
४.३.८.३	महामारीका कारण रोजगारी गुमाएका श्रमिक, साना किसान, असहाय व्यक्ति, गरिब तथा विपन्न वर्गका परिवारलाई लक्षित गरी स्वास्थ्य, शिक्षा, सीप विकास तालिम र रोजगारी एवं आयआर्जन सम्बन्धी विशेष कार्यक्रम	P1
४.३.८.४	कोभिड - १९ को महामारीका कारण भित्रने बेरोजगारहरुको सम्भावित पङ्क्तिलाई पूर्वाधार विकास घरेलु उद्योग, निर्माण तथा सेवा क्षेत्रमा परिचालन गर्ने	P1
४.३.८.५	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमलाई थप व्यवस्थित र प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन गर्ने	P1
४.३.८.६	नगरपालिका भित्रका दलित तथा विपन्नलाई आ-आफ्नो सम्मानित पेशालाई मर्यादित तुल्याउन क्षमता अभिवृद्धि तालिम तथा सिपको व्यवस्थापन	P1
४.३.८.७	बेरोजगारहरुको ज्ञान, सीप योग्यता, अनुभव र बजारको मागका आधारमा आवश्यक पर्ने सिप विकास तालिमको पहिचान गरी तालिम दिने तथा तालिमका	P1

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
	लागि सम्बन्धित नियकायमा सिफारिस गर्ने	
४.३.८.८	निर्वाहमुखी खेतीलाई व्यावसायिक खेतीको रुपमा विकास गरी रोजगारी सिर्जना गर्ने	P1
४.३.८.९	ग्रामिण औधोगिकीरण मार्फत स्थानीय सिप, क्षमताको उच्चतम प्रयोग र प्रवर्द्धन गर्दै स्थानीय स्तरमा रोजगारीको अवसर सिर्जन गर्ने ।	P2

अनुसूचीमा १ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

४.३.९ अपेक्षित उपलब्धि

नगरपालिकामा सबै वर्ग र जातिका लागि रोजगारीको अवसर सिर्जना हुनेछ, नगरपालिकाबासीको आय आर्जनमा वृद्धि आउनेछ, उद्योग व्यवसायको विस्तार हुनेछ ।

युवा बेरोजगारको संख्या आवधिक योजनाको मध्यावधिमा घटेर ७००० र अन्त्यमा ५००० पुग्नेछ । योजनाको अन्त्यमा २८०० जना महिलाले रोजगारी पाएका हुनेछन् । महिला श्रम सहभागिता दर ५० प्रतिशत पुग्नेछ । विदेशिने युवा तथा महिलाको संख्यामा तीव्र गिरावट आउनेछ । नगरपालिकामा साना तथा मझौला उद्योगको विस्तार गर्न सकेमा, सुमधुर श्रम सम्बन्ध कायम राख्दै उद्यमशीलताको विकास गरेको खण्डमा सबै ठाउँबाट सबै प्रकारको गरिबीको अन्त्य गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग मिल्नेछ ।

४.४ बैंक तथा वित्तीय संस्था

४.४.१ वर्तमान अवस्था

हाल नगरपालिकामा १५ वटा बैंक संस्थाले वित्तीय क्षेत्रको प्रतिनिधित्व गर्दछन् । यस्तै गरी ४४ वटा कृषक, ८१ वटा महिला तथा १५८ बचत समूहमार्फत पनि स्थानीय बचत परिचालन हुने गरेको छ । आधार वर्षमा नगरपालिकामा रु.३२.३७ करोड बचत सङ्कलन गरिएको छ भने रु.५०.७८ करोड ऋृण परिचालन भएको छ । निक्षेप संकलन नगरपालिकामा औद्योगिक लगानीमा भइरहेको वृद्धि, औद्योगिक करीडोरको स्थापना मार्फत औद्योगिक लगानी प्रवर्धनको प्रयास तथा कृषि क्षेत्रको बढ्दो विकासले बैंक, वित्तीय संस्था र सहकारीको विकासको सम्भावना देखिन्छ ।

४.४.२ मुख्य समस्याहरु

सहज यातायात/सडक सुविधा तथा वित्तीय साक्षरताको अभावमा नगरपालिकाका सबै वडामा वित्तीय सेवाको पहुँच विस्तार गर्न सकिएको छैन । गरीब तथा पिछडिएका परिवार वित्तीय पहुँच बाहिर रहेका छन् ।

४.४.३अवसर तथा चुनौतीहरु

बढ्दो व्यावसायिक क्रियाकलाप, नगरपालिकामा योजनाबद्ध विकासको अभ्यासको शुरुवात यस क्षेत्रका अवसर हुन् भने बैंक तथा सहकारीको लगानी सुरक्षित गर्नु, पिछडिएका वर्ग तथा क्षेत्रमा वित्तीय पहुँचको विस्तार गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

४.४.४ सोच

वित्तीय सेवा प्रवाह मार्फत ग्रामीण उत्पादन प्रवर्द्धन ।

४.४.५ लक्ष्य

बैंक तथा वित्तीय संस्था मार्फत आवश्यक वित्तीय स्रोत परिचालन गरी उत्पादन वृद्धि गर्ने ।

४.४.६ उद्देश्यहरु

- कृषि तथा उद्योगका लागि आवश्यक लगानी विस्तार गर्न बैंक तथा वित्तीय संस्थालाई प्रोत्साहन गर्नु,
- केन्द्रीय बैंकद्वारा निर्धारण गरिएका क्षेत्रगत कर्जा विस्तार नीतिलाई नगरपालिकामा लागु गराउन पहल गर्नु ।

४.४.७रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ४.४.७.१ बैंक तथा वित्तीय संस्थाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.कृषि तथा औद्योगिक क्रियाकलापमा पारदर्शिता ल्याई वित्तीय लगानी सुरक्षाको वातावरण सिर्जना गरी वित्तीय लगानी वृद्धि गर्ने ।	१.कृषि तथा व्यावसायिक क्रियाकलापको व्यवस्थित अभिलेख संकलन गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ । २.प्राथमिकता क्षेत्र र समुदायको पहिचान गरी त्यस्ता क्षेत्रमा वित्तीय स्रोत परिचालनका लागि बैंक तथा वित्तीय संस्थालाई प्रोत्साहित गरिने छ ।
२.केन्द्रीय बैंकद्वारा जारी गरिएका लक्षित वर्ग र क्षेत्र केन्द्रित कर्जा प्रवाह नीतिलाई नगरपालिकाका बैंक मार्फत लागु गराउने ।	१.नगरपालिकामा ब्रान्चलेस बैंकिंग मार्फत सबै वडामा बैंकिंग सेवाको विस्तार गरिने छ । २.बचत प्रवृत्तिको विकासका लागि स्थानीय महिला तथा कृषक समूहलाई परिचालन गरिने छ

४.४.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ४.४.८.१ बैंक तथा वित्तीय संस्थाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
४.४.८.१	वित्तिय सारक्षरता कार्यक्रस संचालन गरिने	P2

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
४.४.८.२	स्थानीय स्तरमा सञ्चालित विभिन्न आर्थिक गतिविधि सञ्चालन गर्ने समूह, संघ, संस्थाहरुको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्दै तीनीहरुलाइ जन उत्तरदायि तथा वित्तीय अनुशासन कायम गर्ने गराउने खालका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने	P2
४.४.८.३	वडा बासीहरुको वित्तिय संघसंस्थाहरुमा पहुँच तथा नियन्त्रण बढाउन, आर्थिक अनुशासन कायम गर्न वित्तीय जागरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	P1
४.४.८.४	सामाजिक सुरक्षा भत्ता बैंकिङ्ग प्रणाली मार्फत वितरण गरिने	P2
४.४.८.५	पालिकाको राजश्व प्रणाली बैंक तथा मोवाइल बैंकिङ्ग (इ बैंकिङ्ग) मार्फत सञ्चालन गरिने	P1

अनुसूचीमा १ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

४.४.९अपेक्षित उपलब्धि

बैंक तथा सहकारी मार्फत् रु.३५.८ करोड बचत संकलन हुनेछ भने रु.५५ करोड ऋण परिचालन हुनेछ । उत्पादनशील क्षेत्रमा ऋण प्रवाह हुन सकेमा र सबै वर्ग र समुदायमा वित्तीय पहुँच पुर्‍याउन सकेको खण्डमा समावेशी तथा दिगो आर्थिक वृद्धि गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग मिल्नेछ ।

४.५ पर्यटन-ग्रामीण तथा स्थानीय पर्यटन

४.५.१ वर्तमान अवस्था

शिव मन्दिर, कृष्ण मन्दिर, उत्तरगयाधाम, चण्डी थान, फूलपाती डाँडा, रोपाईं महोत्सव, सिन्दुरे जात्रा, ढिकी जाँतो चुली, गोरुजुधाइ, घाटुजात्रा, लाखेनाच, धुम्की पाखा, चमेरो गुफा आदि नगरपालिकाका पर्यटन प्रवर्द्धनका आधारहरु हुन् । नगरपालिकाले ट्रेकिङ ट्रेलको निर्माण, होमस्टेको व्यवस्था, पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना, सम्पदा बस्ती प्रोत्साहन, संग्रहालय निर्माणको योजना लगायतका कार्यक्रम मार्फत पर्यटन क्षेत्रलाई प्रवर्द्धन गर्ने प्रयास गरिएको छ । आधारवर्ष सम्ममा नगरपालिकामा २ वटा पर्यटन सूचना केन्द्र, एउटा ट्रेकिङ ट्रेल र २ वटा होमस्टे रहेका छन् । पर्यटन क्षेत्रको प्रवर्द्धनका लागि पर्यटन क्षेत्रमा काम गर्ने जनशक्ति, संस्था एवम् धार्मिक-सांस्कृतिक संघ संस्थाका लागि प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । नगरपालिकामा पर्यटन प्रवर्द्धनको प्रचुर सम्भावनालाई यथार्थमा बदल्नका लागि अझै धेरै कार्य गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

४.५.२ मुख्य समस्याहरु

लोपोन्मुख जातिको भाषा संस्कृतिलाई व्यवस्थित रुपमा पर्यटनसँग आवद्ध गर्न नसक्नु, धार्मिक एवम् प्राकृतिक पर्यटकीय स्थलको व्यवस्थित विकास तथा पर्यटकीय स्थलको व्यापक प्रचारप्रसार नहुनु, दक्ष जनशक्तिको अभाव, गुणस्तरीय सामाजिक भौतिक पूर्वाधारको कमी यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

४.५.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

विभिन्न जातजाति एवम् वाद्यवादन सङ्ग्रहालय निर्माण मार्फत पर्यटन प्रवर्द्धनको सम्भावना हुनु, नगरपालिकाका नीति तथा कार्यक्रममा पर्यटन क्षेत्र प्राथमिकतामा पर्नु यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । लोपोन्मुख कुमाल लगायतका जातिको संरक्षण गर्नु, पर्यटकीय क्षेत्रमा स्वच्छ वातावरण सुनिश्चित गर्नु, गुणस्तरीय पर्यटकीय पूर्वाधारको विकास गर्नु, पर्यटन प्रवर्द्धन मार्फत रोजगारी प्रवर्द्धन गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

४.५.४ सोच

ऐतिहासिक सांस्कृतिक क्षेत्रको संवर्द्धन र विकास नगरपालिकाको पर्यटनको आधार ।

४.५.५ लक्ष्य

नगरपालिकाको पर्यटन क्षेत्रको विस्तार गर्ने ।

४.५.६ उद्देश्यहरु

- ऐतिहासिक सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण गरी नगरपालिकाको पहिचान स्थापित गर्नु,
- पर्यटन आयलाई नगरपालिकाबासीको समृद्धिका लागि उपयोग गर्नु ।

४.५.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ४.५.७.१ पर्यटन-ग्रामिण तथा स्थानिय पर्यटनका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.ऐतिहासिक स्थल, परम्परागत सांस्कृतिक रीतिरिवाज, एवम् प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण र व्यवस्थित विकास मार्फत पर्यटनको विस्तार गर्ने ।	१.नगरपालिकामा मनाइने जात्रा, लाखे नाच, एवम् महोत्सवको संरक्षण र संवर्द्धन गरी पर्यटक आकर्षण गरिने छ । २.परम्परागत लोकबाजा, तथा लोपोन्मुख जातिको संरक्षण गरी पर्यटनसँग समाहित गरिने छ । ३.जातीय तथा सांस्कृतिक संग्रहालयको निर्माणलाई प्राथमिकता दिइने छ ।
२.पर्यटन उद्योगको दिगो विकास गरी आय तथा रोजगारीको सिर्जना गर्ने ।	१.पर्यटन उद्योगको गुणस्तरीय विकास एवम् दक्ष जनशक्तिको उत्पादन गरी पर्यटन आय वृद्धि गरिने छ । २.पर्यटन आयलाई स्थानीय विकासका लागि प्रयोग गर्ने व्यवस्था गरिने छ ।

४.५.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ४.५.८.१ पर्यटन-ग्रामिण तथा स्थानिय पर्यटनका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
४.५.८.१	पर्यटकीय गन्तव्यहरुको पहिचान र प्रवर्द्धन	P3
४.५.८.२	होमस्टे संचालनका लागि उपयुक्त बस्तीहरु छनौट र विकासका लागि अनुदान	P1
४.५.८.३	पर्यटन क्षेत्र विकासका लागि आवश्यक पुर्वाधार विकास	P2

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
४.५.८.४	पर्यटन व्यवसायमा टेवा पुऱ्याउने व्यवसायीहरुलाई सम्मान	P2
४.५.८.५	विदुर नगरपालिकाको प्राकृतिक सौन्दर्यतालाई पर्यटन प्रवर्द्धनसँग जोड्ने	P1
४.५.८.६	पर्यटन क्षेत्र प्रवर्धनको लागि ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, प्राकृतिक, आदि विभिन्न क्षेत्रलाई समेटी बृहत पर्यटन गुरुयोजना निर्माण गर्ने	P1
४.५.८.७	हरेक वडामा रहेका साँस्कृतिक सम्पदाको पहिचान गरी तिनीहरुलाई सांस्कृतिक-पर्या-पर्यटन क्षेत्र (Eco-Cultural Tourism Hub) को रुपमा विकास गर्ने	P1

अनुसूचीमा १ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

४.५.९ अपेक्षित उपलब्धी

आवधिक योजनाको अन्त्यमा थप एउटा पर्यटन सूचना केन्दको निर्माण गरिनेछ । दुई वटा ट्रेकिङ ट्रेलको निर्माण गरिनेछ । ५ वटा होमस्टे तथा २ वटा कोसेली घर सञ्चालनमा रहनेछन् । पर्यटन उद्योगको विकास मार्फत् आय तथा रोजगारी सिर्जना गर्न सकेमा गरिबीको अन्त्य गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा टेवा पुग्नेछ ।

४.६ उद्योग, व्यापार र आपूर्ति व्यवस्था

४.६.१ वर्तमान अवस्था

विदुर नगरपालिकामा उद्योग तथा वाणिज्य क्षेत्रको विकासले तीव्र गति लिएको छ । औद्योगिक लगानीमा वार्षिक वृद्धिदर १.५१ प्रतिशत पुगेको छ । साना र मझौला उद्योगको संख्या १२१ पुगेको छ । कुल १४२३ वटा व्यवसाय सञ्चालनमा रहेका छन् जसमध्ये १२२६ वटा व्यवसाय मात्रै दर्ता भएर चलिरहेका छन् । बैंक तथा वित्तीय संस्थाको विस्तार हुनेक्रम बढ्दो छ । सडक यातायातमा भएको सुधारसँगै वस्तु तथा सेवाको आपूर्तिमा सहज वातावरणको सिर्जना हुँदै गएको छ । उद्योग, वाणिज्य र आपूर्तिको व्यवस्थित विकास सहज जनजीवनका लागि अपरिहार्य मानिन्छ । तसर्थ औद्योगिक विकासको गतिलाई व्यवस्थित रुपमा अगाडि बढाउन योजनावद्ध रुपमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

४.६.२ मुख्य समस्याहरु

व्यावसायिक क्रियाकलापका लागि सहज वित्तीय स्रोत उपलब्ध नहुनु, रोजगारी सिर्जना गर्ने ठूला उद्योगहरुको अभाव हुनु, बजार अनुगमनको अभाव, सबै वडामा सहज आपूर्ति प्रणालीको विकास नहुनु, दर्ता नभई सञ्चालनमा भएका व्यवसाय विद्यमान रहनु, दक्ष उद्यमीको कमी हुनु यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

४.६.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

नगरपालिकाको उद्यमी विकास योजना, औद्योगिक ग्राम स्थापनाको योजना, कृषि एवम् उद्योग सम्बन्धित कार्यक्रम, सूचना प्रविधिको बढ्दो प्रयोग एवम् पूर्वाधारको विकास यस क्षेत्रका अवसरहरु

हुन् । स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरुको सबलीकरण गर्नु, कृषिजन्य एवम् अन्य उद्योगको व्यवस्थित विकास गर्नु, औद्योगिक वस्तुको बजारीकरण एवम् आपूर्ति यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

४.६.४ सोच

आर्थिक समृद्धिका लागि व्यापार र उद्योग ।

४.६.५ लक्ष्य

उद्योग तथा व्यापारको विकास गरी ग्रामीण जीविकोपार्जनको आधार तयार गर्ने ।

४.६.६ उद्देश्यहरु

- उद्योगको विकास गरी रोजगारी सिर्जना गर्नु,
- स्थानीय उद्योगबाट उत्पादन भएका वस्तु तथा सेवाको बजार सुनिश्चित गर्नु,
- आपूर्ति व्यवस्था पारदर्शी बनाउन सूचना प्रविधिको उपयोग गर्नु ।

४.६.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ४.६.७.१ उद्योग, व्यापार र आपूर्ति व्यवस्थाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.ठूला उद्योगको स्थापना गर्ने वातावरण सिर्जना गर्ने ।	१.व्यावसायिक क्रियाकलापलाई गति दिनका लागि उद्योगको विकासलाई थप गति दिइ औद्योगिक ग्रामको स्थापना गरिने छ । २.औद्योगिक लगानी आकर्षणका लागि विशेष कार्यनीति तयार गरिने छ ।
२.स्थानीय उत्पादनको गुणस्तर वृद्धि गरी निर्यात वृद्धि गर्ने ।	१.औद्योगिक उत्पादनको बजार विस्तार योजना निर्माण गरिने छ । २.प्रदेश र संघको समन्वयमा गुणस्तर सुधार कार्यक्रम ल्याइने छ ।
३.स्थानीय स्तरमा आवश्यक वस्तु तथा सेवाको सहज आपूर्तिको व्यवस्था मिलाउने ।	१.सूचना केन्द्रको स्थापना तथा विस्तार मार्फत आपूर्ति व्यवस्था पारदर्शी बनाइने छ । २.व्यवस्थित आपूर्ति प्रणालीको विकास गरी उपभोक्ता अधिकार सुनिश्चित गरिने छ ।

४.६.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ४.६.८.१ उद्योग, व्यापार र आपूर्ति व्यवस्थाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्रथमिकीकरण
४.६.८.१	सफ्टवेयर प्रयोग गरी अनलाइन प्रणालीबाट उद्योग दर्ता प्रकृयालाई व्यवस्थित गर्ने	P1
४.६.८.२	कोसेली घरको स्थापना, सञ्चालन, व्यवस्थापन गर्ने	P1
४.६.८.३	निर्यातमूलक उद्योगको स्थापनामा जोड	P2
४.६.८.४	औद्योगिक ग्रामको निर्माण	P2

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्रथमिकीकरण
४.६.८.५	ठुला तथा मझौला उद्योग स्थापनाका लागि नेपाल सरकारसंग पहल	P2
४.६.८.६	नियमित बजार अनुगमन	P1
४.६.८.७	गरिबी निवारणका लागि लघुउद्यम कार्यक्रम	P1
४.६.८.८	आपूर्ति व्यवस्था सहज बनाउन स्थानीय उत्पादकको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने	P1
४.६.८.९	स्थानीय स्रोत साधनमा आधारित साना तथा मझौला उद्योगको स्थापना गरी व्यापार तथा आपूर्तिलाई सहज गर्दै प्रवर्द्धन गर्ने	P1
४.६.८.१०	उद्यमशीलताको विकास लागि प्रोत्साहन, अनुदान तथा सहुलियत ऋणको व्यवस्था गर्ने कार्यक्रम	P2

अनुसूचीमा १ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

४.६.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यमा वार्षिक २.८ प्रतिशत औद्योगिक लगानीमा वृद्धि आउनेछ । थप १३० वटा साना र मझौला उद्योगको स्थापना हुनेछ । जम्मा १० वटा औद्योगिक क्षेत्र तथा करीडोर स्थापना गरिनेछ । स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित ३० वटा उद्योगहरु सञ्चालनमा आउनेछन् । कुल १४०० वटा व्यवसाय सञ्चालनमा रहनेछन् । औद्योगिक क्षेत्रको निर्माण गरी स्थानीय आधारभूत भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्न सकेको खण्डमा दिगो औद्योगिकरणको प्रवर्द्धन गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिका लागि सहज वातावरण सिर्जना गर्न सकिन्छ ।

परिच्छेद पाँच : सामाजिक क्षेत्र

५.१ शिक्षा

५.१.१ वर्तमान अवस्था

नगरपालिकामा शैक्षिक क्षेत्रको विकासका लागि विविध प्रयासहरु गरिएको छ । परिणामस्वरुप हाल साक्षरता दर ८५.२१ प्रतिशत पुगेको छ। हालसम्ममा ६ वटा सामुदायिक सिकाई केन्द्र सञ्चालनमा रहेका छन् । बालबाालिकामैत्री शौचालय भएका, खानेपानीको सुविधा भएका र बालमैत्री पूर्वाधार भएका सार्वजनिक विद्यालयको संख्या क्रमशः ५२.३१ प्रतिशत, ५३.७७ प्रतिशत र ४२.१८ प्रतीशत पुगेको छ। २५ वटा विद्यालयमा कम्प्युटर ल्याब तथा २१ वटा विद्यालयमा विज्ञान ल्यावको व्यवस्था गरिएको छ । तर प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको भने सञ्चालन हुन सकेको छैन । विद्यालय नगएका ५ देखि १४ वर्ष सम्मका बालक ४.३८ प्रतिशत रहेका छन् भने ५-१८ वर्षका विद्यालय नगएका बालिका ४.९७ प्रतिशत छन् ।

५.१.२ मुख्य समस्याहरु

पर्याप्त मात्रामा बालमैत्री विद्यालयको संख्या नहुनु, सबै बालबालिका विद्यालय पहुँचमा नहुनु, शतप्रतिशत खुद भर्नादर नहुनु, शिक्षक दरबन्दीको प्रभावकारी व्यवस्थापन नहुनु, सबै विद्यालयमा खानेपानी तथा बालमैत्री शौचालय जस्ता आधारभूत सुविधाको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न नसकिनु, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको विकास नहुनु यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

५.१.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

नगरपालिकाका शिक्षक पुरस्कार, नमूना बहुप्राविधिक शिक्षालय स्थापनाका लागि प्रयास, गरिब, विपन्न तथा असहाय जेहेनदार विद्यार्थीलाई उच्च शिक्षा अध्ययनमा सहयोग, स्वयंसेवक शिक्षकको अवधारणा, कोभिडबाट असहाय भएकाहरुको संरक्षणको योजना आदिले शैक्षिक क्षेत्रमा सकारात्मक वातावरण सिर्जना गरेका छन् । विद्यालयमा विज्ञान ल्याब तथा पुस्तकालयको व्यवस्था गर्ने क्रम बढ्नु, विद्यालय सबलीकरण कार्यक्रम प्रभावकारी हुनु, विपदबाट प्रभाविता बालबालिकालाई विद्यालय शिक्षामा सहयोग, शिक्षक शिक्षिकाको क्षमता विकास तालिम, प्राविधिक एवम् व्यावसायिक शिक्षा विकासको प्रयास यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । साक्षरता दर बढाउनु, सबै विद्यालयमा बालमैत्री पूर्वाधारको विकास गर्नु, खानेपानीको सुविधा पुर्‍याउनु, शिक्षक अभावको समस्या समाधान गर्नु, महिला, अपाङ्ग तथा पिछडिएका वर्गको क्षमता विकास गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

५.१.४ सोच

गुणस्तरीय शिक्षा सुखी नागरिकको आधार ।

५.१.५ लक्ष्य

समाजको वास्तविक रुपान्तरणका लागि समयानुकूल गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहुँच पुर्‍याउने ।

५.१.६ उद्देश्यहरु

- आधुनिक ज्ञान र सीप हस्तान्तरण गर्ने दक्ष शैक्षिक जनशक्तिको उत्पादन गर्नु ।
- सबै वर्ग तथा समुदायको क्षमता विकास गर्नु ।
- गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नु ।

५.१.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ५.१.७.१ शिक्षाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.शिक्षक तालिमको विस्तार गरी दक्ष शिक्षकको उत्पादन गर्ने ।	१.आधुनिक प्रविधिमैत्री शिक्षामा शिक्षकको सहभागिता बढाइने छ । २.विषयगत शिक्षकको क्षमता विकास गरी गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चित गरिने छ ।
२.सबै वर्ग तथा समुदायको क्षमता विकास गरी अर्थोपार्जनको आधार तय गर्ने ।	१.सबै वर्ग तथा समुदायको क्षमता अभिवृद्धिका लागि औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षामा जोड दिइने छ । २.शिक्षालाई जीवनोपयोगी बनाउन कार्यक्रम तयार गरिने छ ।
३.शिक्षाको पहुँच विस्तार गरी साक्षरता दर वृद्धि गर्ने ।	१.प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको विकास गरिने छ । २.विद्यालय पूर्वाधार विकास योजना तयार गरिने छ ।

५.१.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ५.१.८.१ शिक्षाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
५.१.८.१	प्राविधिक शिक्षामा जोड दिने	P1
५.१.८.२	उच्च माध्यामिक तह (१२ कक्षा) सम्मको शिक्षा निशुल्क	P2
५.१.८.३	एक वडा एक प्राविधिक विद्यालयको नीति	P2
५.१.८.४	उच्च शिक्षा छात्रवृत्ति (B.E , MBBS)	P1
५.१.८.५	निशल्क अङग्रजी माध्यमको पठनपाठनको लागि निशुल्क अङग्रेजी माध्यमका पाठ्यपुस्तकको व्यवस्थापन	P1
५.१.८.६	स्वयंमसेवक शिक्षकको व्यवस्थापन	P1
५.१.८.७	शिक्षक, विद्यार्थीको क्षमता विकासका लागि भ्रमण र अन्य विभिन्न कार्यक्रम	P1
५.१.८.८	तालिम, शिक्षा तथा प्रविधिको सुविधा प्रदान गर्ने	P1

अनुसूचीमा २ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

५.१.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यमा कुल साक्षरता दर ९४ प्रतिशत पुग्नेछ । आधारभूत तहको खुद भर्नादर ८४.३१ प्रतिशत पुग्नेछ । ५-१८ वर्षका विद्यालय नगएका बालक तथा बालिकाको प्रतिशत १.५ मा सिमित हुनेछ । ६ वटा सामुदायिक सिकाई केन्द्र सञ्चालनमा आउनेछन् । सबै विद्यालयमा खानेपानीको सुविधा पुग्नेछ । शैक्षिक संस्थाको गुणस्तर वृद्धि गरी सबैलाई विद्यालय शिक्षामा

समावेश गर्न सकेका खण्डमा समावेशी तथा गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिका लागि टेवा पुग्नेछ ।

५.२ स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा

५.२.१ वर्तमान अवस्था

नगरपालिकामा आर्थिक विकासको गतिसँगै स्वास्थ्य तथा पोषणको क्षेत्रमा आशातीत विकास हुन सकेको छैन । नगरपालिकाबासीको अपेक्षित आयु (जन्महुदाकों) प्रतिहजार जम्मा ६३ वर्ष छ । ४५ मिनेटको दुरीमा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच भएको जनसंख्या ६४.२६ प्रतिशत छ । बाल मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्ममा) १६.३८ पुगेको छ । कुल बालबालिकाको ६९.८२ प्रतिशत बालबालिकाले पोषणको जाँच गराएका छन् । वर्षभरि खानपुग्ने खाद्यान्न उत्पादन गर्ने परिवार न्यून छ । यद्यपि स्वास्थ्य सेवामा महिलाको पहुँचमा उल्लेख्य सुधार आएको छ । जोखिम क्षेत्रमा कार्यरत कर्मचारीको स्वास्थ्य उपचार बीमा, ज्येष्ठ नागरिकको घरदैलो स्वास्थ्य परीक्षण कार्यक्रम, सुलभ दरमा औषधी उपलब्ध गराउने प्रयास, पौष्टिक आहार कार्यक्रम लगायतका माध्यमबाट स्वास्थ्य क्षेत्रमा सुधार ल्याउने प्रयास नगरपालिकाको तर्फबाट भएको देखिन्छ ।

५.२.२ मुख्य समस्याहरु

सबै वडामा स्वास्थ्य सेवाको पर्याप्त सुविधा विस्तार नहुनु, खाद्यान्न बाली तथा तरकारीमा रासायनिक मलको प्रयोग बढ्नु, स्वास्थ्य संस्थाको समयानुकूल गुणस्तरमा सुधार गर्न नसकिनु, दक्ष जनशक्तिको अभाव हुनु यो क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

५.२.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

नगरपालिकाद्वारा सञ्चालित स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रम, वातावरणमैत्री स्वास्थ्य संस्थाको परिकल्पना, घुम्ती कोषको स्थापना तथा विस्तारको योजना, विपन्न वर्ग स्वास्थ्य सहायता कार्यक्रम, ज्येष्ठ नागरिक सेवा कार्यक्रम, महिलाको स्वास्थ्य सेवामा पहुँच विस्तार स्वास्थ्य क्षेत्रमा विकासको लागि सिर्जित अवसरहरु हुन् । त्यस्तै गरी कोभिड १९ जस्ता संक्रामक रोगको नियन्त्रणका लागि दक्ष जनशक्तिको उत्पादन गर्नु, बाल मृत्युदर घटाउनु, औषत आयु बढाउनु, सबै वडामा व्यवस्था गरिएका स्वास्थ्य चौकीको स्तरोन्नति गर्नु, पोषणयुक्त खानपानको लागि आवश्यक स्वस्थ खाद्यान्नबालीको उत्पादन गर्नु, स्वास्थ्य क्षेत्रमा आवश्यक भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्नु तथा स्वास्थ्य सामग्री उपलब्ध गराउनु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

५.२.४ सोच

स्वस्थ नगरका लागि स्वस्थ समाज ।

५.२.५ लक्ष्य

स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर र पहुँचमा विस्तार गरी स्वस्थ समाजको निर्माण गर्ने ।

५.२.६ उद्देश्यहरु

- नगरपालिकामा रहेका स्वास्थ्य संस्थाको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्नु,
- पोषण तथा सरसफाइमा जोड दिई स्वस्थ जीवनशैलीको सुनिश्चित गर्नु,
- स्वास्थ्य क्षेत्रमा दक्ष जनशक्तिको प्राप्ति गर्नु ।

५.२.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ५.२.७.१ स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.वडागत स्वास्थ्य संस्थाको गुणस्तर वृद्धिका लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।	१.सबै वडाका स्वास्थ्य चौकीमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सुविधा प्रदान गर्न आवश्यक पूर्वाधार तथा सामग्रीको व्यवस्था गरिने छ । २.स्वास्थ्यकर्मीहरुको क्षमता विकास गरिने छ ।
२.नगरपालिकामा सन्तुलित भोजन र सरसफाइका लागि नगरपालिकाबासीलाई प्रोत्साहन गर्ने ।	१.प्राङ्गारिक मलको प्रयोगमा प्रोत्साहन गरी पोषणयुक्त खाद्यान्न बाली उत्पादनमा प्रोत्साहित गरिने छ । २.सन्तुलित भोजन र सरसफाइबारे जनचेतना फैलाइने छ । ३.स्वास्थ्य स्वयंसेवीहरुको उचित सम्मान गरिने छ । ४.विपन्न वर्ग, ज्येष्ठ नागरिक तथा असहायलाई स्वास्थ्य सेवाको पहुँचमा ल्याइने छ । ५.खाद्य सुरक्षाका लागि आवश्यक नीति तर्जुमा गरी स्वस्थ जीवनको प्रत्याभूति दिलाइने छ ।
३.नगरपालिकालाई आवश्यक दक्ष जनशक्ति उत्पादनका लागि दीर्घकालीन योजना तयार गर्ने ।	१.नगरपालिकालाई आवश्यक पर्ने दक्ष जनशक्तिको पूर्वानुमान गरी जनशक्ति प्राप्तिको योजना बनाइने छ । २. स्वास्थ्य शिक्षा सम्बन्धी तालिमहरुको व्यवस्था गरिनेछ ।

५.२.८ मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ५.२.८.१ स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना संङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
५.२.८.१	जनसङ्ख्या र भूगोलका आधारमा आवश्यक स्वास्थ्य चौकी निर्माण	P2
५.२.८.२	महिला स्वास्थ्य स्वयमसेविकालाई प्रोत्साहनका लागि भ्रमण भत्ता	P2
५.२.८.३	निशुल्क स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन	P1
५.२.८.४	बाल बालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपांगता भएका व्यक्तिहरुका लागि त्रैमासिक घरदैलो स्वास्थ्य कार्यक्रम	P1
५.२.८.५	पूर्ण खोप तथा भिटामिन सेवनको बारेमा सचेतना कार्यक्रम	P1
५.२.८.६	प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी सचेतना तालिम	P1
५.२.८.७	सुनौला हजार दिनका आमा तथा बच्चा लक्षित कार्यक्रम	P1
५.२.८.८	प्रत्येक घरधुरीमा करेसाबारी अभियान सञ्चालन गरी कुपोषण हटाउन मद्वत गर्ने खालका कार्यक्रम सञ्चालन	P2

अनुसूचीमा २ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

५.२.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यमा पालिकाबासीको अपेक्षित आयु ७५ वर्ष पुग्नेछ । पाँच वर्ष मुनिको बाल मृत्यु दर ५ प्रतिशतले घट्नेछ । कम तौल भएका बालबालिकाको संख्या ६ प्रतिशतमा र रक्त अल्पता भएका महिलाको संख्या १० प्रतिशतमा सिमित हुनेछ । ९२.५ प्रतिशत महिलाले प्रसूति र गर्भवती जाचँको सेवा लिएका हुनेछन् । ९० प्रतिशत परिवार ४५ मिनेटको दुरीमा स्वास्थ्य सेवामा पहुँचभित्र हुनेछन् । ८२ प्रतिशत बालबालिकाहरुले पोषणको जाँच गराएका हुनेछन् । पालिकामा प्राङ्गारिक खेतीलाई प्रवर्द्धन गरी स्वास्थ्य संस्थाको विकास तथा विस्तार गर्न सकेमा सबै उमेर समूहका व्यक्तिको स्वस्थ जीवन सुनिश्चित गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्ति गर्न सकिनेछ ।

५.३ युवा तथा खेलकुद

५.३.१ वर्तमान अवस्था

पालिकाले युवा लक्षित विभिन्न नीति तथा कार्यक्रम ल्याए तापनि, युवालाई रोजगारीका लागि प्रोत्साहन गरेको भएतापनि सुरक्षित भविष्य र उच्च आयको आशमा विदेशिने युवाको संख्यामा कमी आउन सकेको छैन । १५ देखि ३९ वर्ष उमेर समूहको युवा जनसंख्यामा १५.३४ प्रतिशत युवा विदेशिएका छन् । ६० प्रतिशत युवा बेरोजगार छन् । १८ प्रतिशत महिलाले मात्र रोजगारी पाएका छन् । युवा हत्या र आत्महत्याको घटना तथा कुलतमा फस्ने समस्या रोकिएको छैन । यद्यपि आधुनिक कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा संलग्न १०.९३ प्रतिशत युवाहरुको संलग्नताले युवा स्वरोजगारको सम्भावनालाई उजागर गरेको छ । यस्तै गरी खेलकुद क्षेत्रको विकासका लागि नगरपालिकामा एउटा रंगशाला र २ वटा कर्वडहलको स्थापना गरिएको छ । खेलकुदसँग सम्बन्धित २९ वटा संस्था र क्लवहरु रहेका छन् । तरपनि दक्ष युवाको निर्माण गरी वर्तमान बेरोजगारीको समस्या समाधान गर्नु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

५.३.२.मुख्य समस्याहरु

बेरोजगारी, पर्याप्त रोजगारी सिर्जना गर्ने उद्योगधन्दाको अभाव, २.५५ प्रतिशत युवा कुलतमा फस्नु, युवा केन्द्रित अपराधका घटना नरोकिनु, युवाको विदेश पलायन, दक्ष युवा जनशक्तिको अभाव यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरु हुन् ।

५.३.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

नगरपालिकाको युवा उद्यमी अभियान, युवालाई नगर योजना तथा नीति निर्माणमा सहभागी गराउने सोच, कृषिको प्रवर्द्धन मार्फत रोजगारी सिर्जनाको प्रयास, रंगशाला तथा कभर्ड हलको निर्माण, खेलकुदसँग सम्बन्धित संस्था र क्लवहरुको सक्रियता यस क्षेत्रमा सिर्जित अवसरहरु हुन् । युवा बेरोजगारी घटाउनु, आधुनिक कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा संलग्न युवाको संख्या बढाउनु, सबै वर्ग र जातिका युवामा समानताको भाव जगाउनु, युवा स्वरोजगारका लागि आवश्यक कोष तथा बजेटको व्यवस्था गराउनु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

५.३.४ सोच

सक्षम नगर अर्थतन्त्रका लागि उद्यमशील युवा ।

५.३.५ लक्ष्य

आत्मनिर्भर, स्वरोजगार र स्वावलम्बी युवाको निर्माण गरी नगरपालिकाको अर्थतन्त्र सुदृढ बनाउने ।

५.३.६ उद्देश्यहरु

- स्वरोजगार र आत्मनिर्भर युवाको विकास गर्नु,
- सबै वर्ग जाति र क्षेत्रका युवामा समानताको अनुभूति गराउनु,
- युवालाई आर्थिक क्रियाकलापमा सक्रिय बनाउनु ।

५.३.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ५.३.७.१ युवा तथा खेलकुदका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.युवाको सीप र शिक्षा अभिवृद्धि गरी स्वरोजगारका लागि प्ररित गर्ने ।	१.युवा सीप विकास केन्द्रको स्थापना मार्फत युवा स्वरोजगारीको सिर्जना गरिने छ ।
२.खेलकुद मार्फत सबै वडाका युवाहरुबीच सुमधुर सम्बन्ध बनाउने ।	१.युवा क्लब तथा खेलकुद मार्फत नगरपालिकाका युवामाझ सुमधुर सम्त्रन्ध स्थापित गरिने छ ।
३.युवालाई सामाजिक आर्थिक क्रियाकलापमा सक्रिय बनाइ घरेलु उद्यमलाई बढावा दिने ।	१.युवालाई नगरपालिकाका गतिविधिमा संलग्न गराई सक्षम नेतृत्वको विकास गरिने छ । २.युवालाई स्थानीय आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्न गराई घरेलु उद्यमको विकास गरिने छ ।

५.३.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ५.३.८.१ युवा तथा खेलकुदका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
५.३.८.१	युवाहरुको समूह गठन गरी विभिन्न विकास निर्माणका कार्यमा सहभागी गराउने	P1
५.३.८.२	एक वडा एक युवा उद्यम कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	P1
५.३.८.३	युवा लक्षित सिप विकास तालिमको व्यवस्था गर्ने	P1
५.३.८.४	जिवन उपयोगी आध्यात्मिक शिक्षा सुरुवात	P1
५.३.८.५	लागु औषध, दुर्व्यसनिमा लागेका युवाहरुलाई सो दुर्व्यसनीबाट छुटाउन मनोपरामर्श समेतको व्यवस्था गरिनेछ ।	P2
५.३.८.६	विद्यालय लक्षित खेलकुद कार्यक्रमको प्रोत्साहन	P2
५.३.८.७	युवा क्लव गठन कार्यक्रम	P2
५.३.८.८	एक वडा एक खेल मैदान	P2

अनुसूचीमा २ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

५.३.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यमा २७ प्रतिशत युवा बेरोजगार रहनेछन् । २१ प्रतिशत महिलाले रोजगारी प्राप्त गर्नेछन् । ३ वटा रंगशाला र ७ वटा कर्भड हलको निर्माण हुनेछ । खेलकुदका भौतिक पूर्वाधारको विकास गरी युवा लक्षित रोजगारका कार्यक्रम प्रवर्द्धन गर्न सकेको खण्डमा दिगो आर्थिक वृद्धि तथा समावेशी विकाससँग सम्बन्धित दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्ति गर्नमा टेवा पुग्नेछ ।

५.४ अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकता

५.४.१वर्तमान अवस्था

नगरपालिकामा लामो समयदेखि मनाइँदै आएका जात्रा, महोत्सवमा प्रयोग हुने कला, सामग्रीको खोज तथा अनुसन्धान गरी समयानुकूल सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्ने पर्याप्त आधारहरु देखिएका छन् । यस्तै गरी स्थानीय खेतीबालीको अध्ययन तथा माटोको परीक्षणका लागि प्रयोगशालाको निर्माण गरी स्थानीय अन्वेषणलाई बढावा दिई स्थानीय उत्पादनको प्रवर्द्धन गर्ने सम्भावना देखिन्छ । यद्यपि यस विषयले नगरपालिकामा गौण स्थान पाएको छ ।

५.४.२मुख्य समस्याहरु

स्थानीय जनजीवनसँग जोडिएका घरेलु साधनहरुलाई आधुनिकीकरण गर्न नसक्नु तथा पुस्तौनी सीपको युवामा हस्तान्तरण हुन नसक्नु, युवा तथा किशोरकिशोरीको अन्वेषणमा रुचि नहुनु यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

५.४.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

युवा वर्गको स्थानीय उद्यममा सहभागिता बढ्नु, स्थानीय परम्परालाई पर्यटनसँग आबद्ध गर्ने नगरपालिकाको नीति हुनु, स्थानीय सीप र प्रविधिलाई आधुनिकीकरण गरी लागत तथा लाभको सिर्जना गर्ने सम्भावना हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । स्थानीय सीप र प्रविधिको महत्त्वबारे चेतना फैलाउनु, सहजरुपमा उपलब्ध आधुनिक प्रविधि तथा सामग्रीसँग प्रतिस्पर्धा गर्नु, अन्वेषणका लागि दक्ष जनशक्तिको अभाव हुनु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

५.४.४सोच

स्थानीय जीविकोपार्जनका परम्परागत प्रविधिको संरक्षण ।

५.४.५ लक्ष्य

परम्परागत सामाजिक आर्थिक क्रियाकलापसँग जोडिएका सीप र प्रविधिको अन्वेषण तथा प्रवर्द्धनमा जोड दिने ।

५.४.६ उद्देश्यहरु

- स्थानीय सीप र प्रविधिको संरक्षण गर्नु,

- सिर्जनात्मक क्रियाकलापको प्रवर्द्धन गर्नु ।

५.४.७रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ५.४.७.१ अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकताका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.स्थानीय सीप र प्रविधिको अभिलेख सङ्कलन गर्ने ।	१.प्रवर्द्धनात्मक सीप र प्रविधिका बारेमा अनुसन्धानलाई प्रोत्साहन गरिने छ । २.युवाको दक्षता अभिवृद्धि गरी युवाको सिर्जनशीलतालाई अन्वेषणका लागि प्रोत्साहित गरिने छ ।
२.कृषि, उद्योग तथा सामाजिक क्रियाकलापमा सिर्जनात्मक गतिविधिलाई प्रोत्साहन गर्ने ।	१.स्थानीय वस्तु उत्पादन तथा उपयोगमा सिर्जनात्मक क्रियाकलापका लागि तालिमको व्यवस्था गरिने छ । २.अन्वेषण तथा अनुसन्धानका लागि गुणस्तरीय प्रयोगशालाको निर्माण गरिने छ ।

५.४.८मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ५.४.८.१ अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकताका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
५.४.८.१	सिर्जनशील कर्मचारीलाई पुरस्कृत गरी प्रोत्साहन गर्ने	P2
५.४.८.२	नवीन विचारलाई प्राथमिकता दिने	P2
५.४.८.३	युवा क्लबहरु गठन गरी विभिन्न प्रकारका प्रतियोगिता सञ्चालन गर्ने	P2
५.४.८.४	प्रयोगशालाहरुको विकास र व्यवस्थापन गर्ने	P1
५.४.८.५	बढ्दो प्लास्टिक तथा प्लाष्टिकजन्य सामग्री शिसाको प्रयोगले मानव तथा वातावरणमा पारेको नकरात्मक प्रभावको अध्ययन विश्लेषण र सो को आधारमा जनचेतना अभिवृद्धि गरी प्लाष्टिक तथा शिसा प्रयोगको वैकल्पिक वस्तुहरुको खोज र प्रयोग जोड दिने	P2
५.४.८.६	स्थानीय जडीबुटीको अन्वेषण तथा अनुसन्धान गर्ने	P2
५.४.८.७	स्थानीय संस्कृतिको अनुसन्धान गर्ने	P2

अनुसूचीमा २ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

५.४.९अपेक्षित उपलब्धि

स्थानीय सीप तथा प्रविधिको संरक्षण हुनेछ, स्थानीय परम्पराको संरक्षण हुनेछ, युवा सिर्जनशीलताको विकास हुनेछ । युवाको समाजप्रतिको लगाव बढाउँदै खेलकुद र युवा प्रतिभाको विकास गर्न सकेको खण्डमा समाजमा दिगो आर्थिक वृद्धि तथा समावेशी विकाससँग सम्बन्धित दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग पुग्नेछ

५.५ खानेपानी तथा सरसफाइ

५.५.१ वर्तमान अवस्था

स्वस्थ जीवनयापनका लागि स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाईको आवश्यकता पर्दछ । तर नगरपालिकामा सुरक्षित खानेपानी पुगेको जनसंख्या जम्मा २७.९५ प्रतिशत छ । ७३.२१ प्रतिशतले पाइपको पानी प्रयोग गर्ने गरेका छन् । साधारण शौचालय भएको परिवार ४५.७४ प्रतशित छ । सरसफाइ एवम् अन्य गतिविधि मार्फत नगर सौन्दर्य बढाउनका लागि नगरपालिका प्रयासरत भए तापनि यस क्षेत्रमा सुधार ल्याउनका लागि विशेष कार्ययोजनाको आवश्यकता देखिन्छ ।

५.५.२ मुख्य समस्याहरु

गुणस्तरीय शौचालय सुविधाको पहुँचमा कमी, सुरक्षित खानेपानीमा सबैको पहुँच नहुनु, अझै पनि नगरपालिकावासी नदी, खोला तथा मुहानको पानीमा निर्भर रहनु, व्यवस्थित सरसफाइ नहुनु, पर्याप्त मात्रामा भौतिक पूर्वाधार निर्माण नहुनु यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

५.५.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

अजैविक फोहरलाई न्यूनीकरण गर्ने अभियान सञ्चालन हुनु, सार्वजनिक शौचालयको विस्तार हुनु, एक वडा एक उद्यान नीति, प्लाष्टिकमुक्त नगर अभियान सञ्चालन हुनु, एक घर एक धारा अभियान, जनचेतनाको स्तरमा वृद्धि हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । सबै घरपरिवारलाई स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था गर्नु, फोहरमैलाको दिगो व्यवस्थापन गर्नु, खानेपानी तथा सरसफाइका पूर्वाधार निर्माणमा तालमेल मिलाउनु, यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

५.५.४ सोच

स्वस्थ नागरिक र स्वच्छ नगरका लागि खानेपानी तथा सरसफाई ।

५.५.५ लक्ष्य

खानेपानी तथा फोहरमैलाको समयानुकूल व्यवस्थापन गर्ने ।

५.५.६ उद्देश्यहरु

- खानेपानीका प्रमुख स्रोतको संरक्षण गरी निरन्तर पानीको आपूर्तिको व्यवस्था मिलाउनु ।
- फोहरमैलामुक्त नगरपालिकाको निर्माण गर्नु ।

५.५.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ५.५.७.१ खानेपानी तथा सरसफाईका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.जलस्रोत तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण गरी खानेपानीको सुविधा विस्तार गर्ने ।	१.नदी, खोला तथा पोखरीको कुशल उपयोग गरी खानेपानी सुविधा विस्तार गरिने छ । २.सबै वडाका परिवारमा पाइपको पानी पुऱ्याइने छ ।
२.फोहरमैलामुक्त नगरपालिकाको निर्माणका लागि आवश्यक कार्ययोजना बनाउने ।	१.ल्याण्डफिल्ड साइटको वैज्ञानिक व्यवस्थापन गरिने छ । २.प्लाष्टिकमुक्त नगरका लागि आवश्यक कार्ययोजना बनाइने छ । ३.वृक्षारोपण, उद्यान निर्माण लगायतका कार्यलाई प्रोत्साहन गरी हरियाली प्रवर्द्धन गरिने छ ।

५.५.८ मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ५.५.८.१ खानेपानी तथा सरसफाईका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
५.५.८.१	स्रोत पहिचान गरी खानेपानी आयोजना निर्माण गर्ने	P1
५.५.८.२	चालु खानेपानी आयोजनाहरुको मर्मत सम्भार कार्यक्रम	P1
५.५.८.३	खानेपानी शुद्धीकरण सम्बन्धी सचेतना तालिम	P1
५.५.८.४	सरसफाइ अभियान संचालन	P2
५.५.८.५	सार्वजनिक शौचालय निर्माण	P2
५.५.८.६	गोठ सुधार कार्यक्रम	P3

अनुसूचीमा २ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

५.५.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यमा ९० प्रतिशत परिवारमा पाइपको पानीको पहुँच विस्तार हुनेछ । ८० प्रतिशत जनसंख्यामा सुरक्षित खानेपानी पुगेको हुनेछ । ८५ प्रतिशत परिवारमा फ्लस-सेफ्टि ट्याङ्कमा जोडिएको शौचालय हुनेछ । खानेपानीको पूर्वाधार विकासलाई जोड दिई पानी तथा फोहरमैला प्रशोधनकार्यलाई सबै वडामा विस्तार गर्न सकेको खण्डमा खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धित दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्त गर्न सकिनेछ ।

५.६ लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तिकरण

५.६.१ वर्तमान अवस्था

नगरपालिकाको नीति निर्णायक तहमा २९.०८ प्रतिशत महिलाको पहुँच पुग्नु, प्राविधिक तथा व्यावसायिक दक्षता अभिवृद्धि कार्यक्रममा महिला सहभागिता बढ्नु, महिला श्रम सहभागिता दर ३८.५४ प्रतिशत पुग्नु, महिला रोजगारी दर बढ्दै जानु, विभिन्न किसिमका आर्थिक क्रियाकलापमा

महिला सहभागिता बढ्नु, स्थानीय समूह तथा समितिमा महिलाको पहुँच बढ्नु, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको सामाजिक तथा आर्थिक क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागिता दर १४ प्रतिशत पुग्नु लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिताका क्षेत्रका देखिएका सकारात्मक पक्षहरु हुन् । यस्तै गरी प्राकृतिक स्रोतको उपयोगमा स्थानीय समुदायको लगानी अंश २०.६२ प्रतिशत रहेको छ ।

५.६.२ मुख्य समस्याहरु

आधाभन्दा बढी महिला जनसंख्या भएको विदुर नगरपालिकामा अझै पनि लैंगिक विभेद, हिंसा, एवम् महिला सशक्तीकरणका लागि योजनाबद्ध पर्याप्त कायक्रर्म सञ्चालन भएका छैनन् । महिला बेरोजगारी, घरेलु हिंसा, प्रतिस्पर्धी दक्ष जनशक्तिको अभाव, न्यून घरेलु उद्यमशीलता यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

५.६.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तीकरणका लागि संविधानमा उल्लेख हुनु, संघीय तथा प्रदेश स्तरमा कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था हुनु, नगरपालिकामा महिला सहकारीलाई विशेष प्राथमिकता दिनु, हिंसा पिडितका लागि निशुल्क कानुनी परामर्शको व्यवस्था हुनु, लैंगिक समानतामूलक नीति तथा कार्यक्रमले प्राथमिकता पाउनु यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । भूस्वामित्वमा महिलाको पहुँच बढाउनु, घरेलु हिंसा न्यूनीकरण गर्नु, सम्मानित महिला रोजगारीको सिर्जना गर्नु, महिला साक्षरता वृद्धि गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

५.६.४ सोच

सम्मानित महिला समृद्ध समाज ।

५.६.५ लक्ष्य

नगरपालिकाको विकासका गतिविधिमा महिलाको अनुभव र सीपको प्रयोग गर्ने ।

५.६.६ उद्देश्यहरु

- महिलालाई विकासका गतिविधिमा सहभागी गराउनु,
- उद्यमशील महिलाको निर्माण गर्नु,
- महिलालाई सामाजिक रुपान्तरणको माध्यम बनाउनु ।

५.६.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ५.६.७.१ लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीताका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.सक्षम महिला नेतृत्वको विकास गर्ने ।	१.कृषि, वन, सिंचाई, उद्योग लगायतका क्षेत्रमा महिलाको सहभागिता बढाइ महिला नेतृत्वको विकास गरिने छ । २.नेतृत्व विकास तालिम सञ्चालन गरिने छ ।

रणनीति	कार्यनीतिहरु
२.महिलालाई स्वरोजगार तथा घरेलु उद्यमीका रुपमा विकास गर्ने ।	१.महिलाद्वारा सञ्चालित सहकारी एवम् उद्यमको प्रवर्द्धनका लागि सहायता उपलब्ध गरिने छ ।
३.सामाजिक विभेद, कुरीति अन्त्यका लागि नगरपालिकाका महिलाको परिचालन गर्ने ।	१.प्रत्येक वडामा महिलालाई आवश्यक परामर्श एवम् कानूनी सेवा दिने व्यवस्था मिलाइने छ । २.लैंगिक समतामुलक समाजका लागि शिक्षक विद्यार्थीको अग्रसरतामा नगरपालिकाका विभिन्न स्थानमा सचेतना अभियान सञ्चालन गरिने छ । ३.महिलालाई आवश्यक तालिम तथा शिक्षा प्रदान गरी सामाजिक रुपान्तरणका लागि परिचालन गरिने छ ।

५.६.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ५.६.८.१ लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीताका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
५.६.८.१	लैङ्गिक समानताको लागि विभिन्न अभियान सञ्चालन	P1
५.६.८.२	सीपमूलक शिक्षा केन्द्रित योजना	P1
५.६.८.३	महिला समितिहरुलाई आधारभुत तालिम	P1
५.६.८.४	किशोरीहरुको लागि जीवन उपयोगी सिप तालिम	P1
५.६.८.५	एकल महिलाहरुको लागि जीविकोपार्जन कार्यक्रम	P1
५.६.८.६	विदुर नगरपालिकाद्वारा सेफ हाउस संरक्षण तथा संचालन	P1
५.६.८.७	लैङ्गिक हिंसा राहत कोष	P2
५.६.८.८	समाजमा रहेका कुरीति कुप्रथा, लैङ्गिक हिंसा, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार सचेतना मूलक कार्यक्रम संचालन	P1
५.६.८.९	मनोविमर्श केन्द्र संचालन	P1

अनुसूचीमा २ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

५.६.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यमा नीति निर्णायक तहमा ३३ प्रतिशत महिलाको पहुँच पुग्नेछ । ३२ प्रतिशत महिला सहकारी संस्थाको सुढ्ढीकरण गरिने छ । प्राकृतिक स्रोतको उपयोगमा स्थानीय समूदायको लगानी अंश ५० प्रतिशत पुग्नेछ । लैंगिक समानता तथा समावेशिता सम्बन्धी नीति नियमको निर्माण गरी क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरी लैंगिक समानता सम्बन्धी दिगो विकासको लक्ष्य हासिल गर्न सकिने छ ।

५.७ लक्षित वर्ग उत्थान - बालबालिका, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता

५.७.१ वर्तमान अवस्था

महिला, दलित, सिमान्तकृत समुदाय, अपाङ्ग र लोपोन्मुख जातिको उत्थान गरी समाजमा समानता र समान अवसरको भाव जगाउनु सामाजिक सद्भाव र विकासका दृष्टिकोणले महत्त्वपूर्ण मानिन्छ । नगरपालिकामा सुविधा सम्पन्न ८ वटा जेष्ठ नागरिक ग्राम (ज्ञान केन्द्र) स्थापना गरिएको छ । नगरपालिकामा महिला श्रम सहभागिता दर बढ्नु, नगरपालिकाका विभिन्न कृषि, सिंचाई, वन आदि क्षेत्रका समितिमा महिला, दलित र सिमान्तकृत समुदायको प्रतिनिधित्व बढ्नु, शिक्षामा लक्षित वर्गको पहुँच वृद्धिका लागि विभिन्न कार्यनीतिहरु अपनाइनु लक्षित वर्गको उत्थानका दृष्टिकोणले सबल पक्षहरु हुन् ।

५.७.२ मुख्य समस्याहरु

लक्षित वर्गको न्यून साक्षरता दर, न्यून आयस्तर, चेतनाको कमी, सहज भौतिक पूर्वाधारको पहुँचमा नहुनु, यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

५.७.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

नगरपालिकाको नीति तथा कार्यक्रममा महिला, दलित, सिमान्तकृत समुदाय तथा लोपोन्मुख जातिको उत्थानका कार्यक्रम समावेश गरिनु, अपाङ्ग परिचयपत्र लागु हुनु, कुमाल संग्रहालय सञ्चालनको प्रक्रियामा हुनु, नेपालको संविधान, राष्ट्रिय योजना तथा प्रादेशिक योजनामा लक्षित वर्ग केन्द्रित कार्यक्रमहरुले प्राथमिकता पाउनु, यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । लक्षित वर्गको सशक्तीकरण गर्नु, लक्षित वर्गलाई रोजगारीका अवसरको सिर्जना गर्नु, लोपोन्मुख कुमाल जातिको संरक्षण र संवर्द्धन गर्नु, लक्षित वर्गको भाषा र संस्कृतिको संरक्षण गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

५.७.४ सोच

शिक्षा र रोजगार लक्षित वर्गको विकास ।

५.७.५ लक्ष्य

शिक्षा र आर्थिक क्रियाकलापमा लक्षित वर्गलाई संलग्न गराई जीवनस्तरमा वृद्धि गर्ने ।

५.७.६उद्देश्यहरु

- लक्षित समुदायमा दक्ष र शिक्षित जनशक्तिको निर्माण गर्नु,
- संविधान र कानुनप्रदत्त अधिकारको सुनिश्चित गर्नु,
- लक्षित वर्ग केन्द्रित आर्थिक स्थिति सुधारका कार्यक्रम ल्याउनु ।

५.७.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ५.७.७.१ लक्षित वर्ग उत्थान - बालबालिका, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गताका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.लक्षित वर्गको शिक्षामा पहुँच विस्तार गर्ने ।	१.लक्षित वर्ग माझ औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षाको विस्तार गरिने छ । २.स्थानीय सञ्चार माध्यमको प्रयोग गरी लक्षित वर्गमा चेतनाको स्तर बढाइने छ ।
२.बाल विकास र जेष्ठ नागरिकहरुका लागि स्वास्थ्य बिमा, सामुहिक आवास, धार्मिक तथा सांस्कृतिक पक्षका कियाकलापहरुको सृजनात्मक प्रयोग र सुरक्षा व्यवस्थित गर्ने कार्यक्रम ल्याईने ।	१.जेष्ठ नागरिकहरुको जीवन निर्वाह, स्वास्थ्य सुरक्षा, र जीवन यापनको अवस्थामा सुधार ल्याउन विशेष कार्यक्रम ल्याइने । २.जेष्ठ नागरिकहरुका प्रयोग सिद्ध ज्ञान तथा शीप युवा पुस्तामा हस्तान्तरण गर्ने संयन्त्र बनाइने । ३.बालबालिकाको शारीरिक तथा मानसिक स्वस्थ्य प्रवर्धन गर्न रचनात्मक कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
३.लक्षित वर्ग केन्द्रित रोजगारीका कार्यक्रमहरुको सिर्जना गर्ने ।	१.लक्षित वर्गमा वित्तीय पहुँच विस्तार गरिने छ । २.लक्षित वर्ग केन्द्रित स्वरोजगारका कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

५.७.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ५.७.८.१ लक्षित वर्ग उत्थान-बालबालिका, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गताका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
५.७.८.१	महिला पुरुष समान ज्याला दरको लागि सचेतना कार्यक्रम	P1
५.७.८.२	महिनावारी तथा अन्य महिला सम्बन्धी समस्याहरुको सचेतना	P1
५.७.८.३	ज्येष्ठ नागरिक ग्राम स्थापना	P1
५.७.८.४	घरदैलो कार्यक्रम गरी ज्येष्ठ नागरिक तथा अपांगता भत्ता वितरण	P1
५.७.८.५	बाल बालिका र किशोरी मैत्री शौचालय निर्माण	P1
५.७.८.६	जयेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा किशोर किशोरीका लागि परामर्श सेवा संचालन	P1
५.७.८.७	बाल बालिकाका लागि अतिरिक्त कार्यक्रमको योजना	P1
५.७.८.८	समुदायस्तरको बालक्लब गठनहरुलाई सामाजिक, मानसिक, यौनदुव्यहार सम्बन्धी जनचेतना कार्यक्रम	P1
५.७.८.९	विविध दिवसीय कार्यक्रम (नारी दिवस, बाल दिवस, ज्येष्ठ नागरिक दिवस, अपांगता दिवस, १६ दिने लैगिंक हिंसा विरुद्धको दिवस, तीज)	P1

अनुसूचीमा २ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

५.७.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यमा १३ वटा ज्येष्ठ नागरिक ग्राम, ९५ वटा ज्येष्ठ नागरिक कल्याणका लागि कार्य गर्ने संघ संस्था र ५ वटा अनाथ बालबालिका पुनर्स्थापना केन्द्र सञ्चालनमा आउनेछन् । १ वटा बाल उद्धार कोषको स्थापना हुनेछ । २५० जना अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु उद्यम तथा व्यवसायमा संलग्न हुनेछन् । अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको सामाजिक तथा आर्थिक क्रियाकलापमा सकृय सहभागिता दर ५० प्रतिशत पुग्नेछ । लक्षित वर्ग केन्द्रित सामाजिक आर्थिक उत्थानका कार्यक्रम सञ्चालन गरी गरिबी अन्त्य गर्ने तथा समावेशितासँग सम्बन्धित दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग मिल्नेछ ।

५.८ भाषा, संस्कृति, कला साहित्य

५.८.१ वर्तमान अवस्था

धर्म, संस्कृति, कला र साहित्य सामाजिक पहिचानका आधार हुन् । त्यसैले यिनको संरक्षण संवर्द्धन र प्रवर्द्धन गर्नु आवश्यक हुन्छ । नगरपालिकामा आधारवर्षमा २४ वटा सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक सम्पदाहरुको अध्ययन अनुसन्धान सम्पन्न गरिएको छ । नगरपालिकामा १६ प्रतिशत नेवारी भाषा, ३ प्रतिशत तामाङ भाषा बोलिन्छ भने ५५ प्रतिशत नेपाली भाषा बोलिन्छ । भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिसँग सम्बन्धित २ वटा सङ्ग्रालयहरु रहेका छन् । ३८ वटा धार्मिक र ऐतिहासिक स्थलमा पूर्वाधार निर्माण गरिएको छ । १२ वटा भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिको संरक्षण र प्रवर्धनमा क्रियाशिल संघ संस्थाहरु रहेका छन् ।

५.८.२ मुख्य समस्याहरु

नगरपालिकामा स्थानीय संस्कृति, कला, साहित्य र ऐतिहासिक स्थललाई आशातीत रुपमा पर्यटन क्षेत्रसँग आबद्ध गर्न सकिएको छैन । स्थानीय परम्परा र संस्कृतिको महत्त्वका बारेमा ज्ञानको कमी, स्थानीय बजेटको अभाव, युवामाभm पाश्चात्य संस्कृतिको प्रभाव पर्नु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरु हुन् ।

५.८.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

विद्यालयमा मातृभाषामा अध्यापन गर्ने कार्यको शुरुवात हुनु, धर्म संस्कृतिको संरक्षण र विकासका लागि अभियन्ताहरुको सक्रियता बढ्नु, मेला महोत्सवहरुको आयोजना हुनु, ऐतिहासिक तथा सांस्कृतिक स्थलमा पूर्वाधार निर्माणको क्रम बढ्नु, सम्पदा, बस्ती प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन हुनु, नगरपालिकाको नीति तथा कार्यक्रममा प्राथमिकता दिइनु यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । विभिन्न जात्रा तथा महोत्सवलाई व्यवस्थित रुपमा निरन्तरता दिनु, संग्रहालयको संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्नु, लोपोन्मुख जातिको संरक्षण गर्नु, परम्परागत लोकबाजाको संरक्षण गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

५.८.४सोच

परम्परागत भाषा, कला, संस्कृति तथा साहित्यको संरक्षण र विकास ।

५.८.५ लक्ष्य

परम्परागत भाषा, कला, साहित्य र संस्कृतिको सम्मान एवम् संवर्द्धन गर्ने वातावरण बनाउने ।

५.८.६ उद्देश्यहरु

- धार्मिक सांस्कृतिक पूर्वाधारको संरक्षण र संवर्द्धन गर्नु,
- परम्परागत भाषा, कला साहित्य र संस्कृतिको संरक्षणमा स्थानीयलाई सहभागी गराउनु,
- समयानुकूल सांस्कृतिक विकासक्रमलाई निरन्तरता दिनु ।

५.८.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ५.८.७.१ भाषा, संस्कृति, कला साहित्यका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.धार्मिक सांस्कृतिक ऐतिहासिक स्थलको पूर्वाधार निर्माण तथा संरक्षण गरी पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने ।	१.ऐतिहासिक गढी, स्थल, मठ मन्दिरको भौतिक संरचनाको संरक्षण तथा विकास गरी पर्यटकीय स्थलको रुपमा विकास गरिने छ ।
२.स्थानीय परम्परा र कला साहित्यको जगेर्नाका लागि स्थानीयको व्यवस्थित रुपमा परिचालन गर्ने ।	१.स्थानीय समिति, गुठी आदिको कुशल व्यवस्थापन गरी भाषा, कला, साहित्य तथा परम्पराको संरक्षणका लागि स्थानीयलाई प्रोत्साहन गरिने छ । २.युवा तथा आम नागरिकमा आफ्नो कला, साहित्य र परम्परा प्रति गर्व गर्ने वातावरणको सिर्जना गरिने छ ।
३.समयानुकुल सांस्कृतिक विकासका लागि अध्ययन अनुसन्धानलाई प्राथमिकता दिने ।	१.स्थानीय भाषा, संस्कृति, सम्पदामा अनुसन्धानका लागि नगरपालिकाका उच्च शिक्षा अध्ययनरत विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन गरिने छ ।

५.८.८ मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ५.८.८.१ भाषा, संस्कृति, कला साहित्यका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
५.८.८.१	मठ मन्दिर, गुम्बा, जस्ता धार्मिक संरचनाहरुको मर्मत संभार	P1
५.८.८.२	कला तथा साहित्यमा योगदान दिने व्यक्तिलाई प्रोत्साहन स्वरुप पुरस्कृत गरी सम्मान गर्ने	P2
५.८.८.३	धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरुको प्रचार प्रसार गरी पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने	P2
५.८.८.४	धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरुको संरक्षणको लागि प्रवाभकारी निती निर्माण गर्ने	P2
५.८.८.५	धार्मिक गुरुहरु तथा धर्म संरक्षणमा लागेका व्यक्तिहरुलाई सम्मान गर्ने	P2
५.८.८.६	निर्माणधीन धार्मिक संरचनाहरुको अनुगमन	P2

अनुसूचीमा २ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

५.८.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यमा ९ वटा सांस्कृतिक ग्राम सञ्चालनमा आउनेछन् । ६ वटा विद्यालयमा मातृभाषा अध्यापन गराइनेछ । ४३ वटा धार्मिक र ऐतिहासिक स्थलमा पूर्वाधार निर्माण सम्पन्न गरिनेछ । भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिसँग सम्बन्धित ३ वटा सङ्ग्रालयहरुको स्थापना हुनेछ । संग्रहालय तथा सांस्कृतिक ग्रामको व्यवस्थित विकास तथा सञ्चालन गर्न सकेको खण्डमा क्षेत्रगत आर्थिक वृद्धि भई रोजगारी तथा गरिबी लक्षित दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग मिल्नेछ ।

अध्याय छ : पूर्वाधार विकास

६.१ आवास तथा बस्ती विकास

६.१.१ वर्तमान अवस्था

नगरपालिकामा सुरक्षित आवासमा पहुँच पुगेको जनसंख्या ७७.४६ प्रतिशत पुगेको छ । ६१.७२ प्रतिशत घर नक्सा पास गरी निर्माण भएका छन् भने ८ वटा शहरोन्मुख/ बजारोन्मुख बस्ती क्षेत्रको पूर्वाधार विकास योजना तयार गरिएको छ । शहरीकरण एवम् नयाँ बस्ती विकास सँगसँगै खानेपानी, स्वास्थ्य, विपद व्यवस्थापन, सरसफाई लगायतका आधारभूत सेवा सुविधाको यथोचित व्यवस्थाका लागि आगामी दिनमा थप गृहकार्य गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । आवास तथा बस्ती व्यवस्थापनका दृष्टिकोणले यी सकारात्मक पक्षहरु भए तापनि अझै थुप्रै ठोस कार्य गर्नु आवश्यक देखिन्छ ।

६.१.२ मुख्य समस्याहरु

शहरोन्मुख क्षेत्रको जनसंख्या बढ्दै जानु, नगरपालिकाबाट बसाइसराइ गरेर जानेको संख्या बढ्नु, प्रदुषण बढ्दै जानु, आपराधिक क्रियाकलाप बढ्नु, नगरपालिकाद्वारा निर्धारित सडक तथा घर निर्माणका मापदण्ड पूर्णरुपमा लागु नहुनु , ढल तथा फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन नहुनु यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

६.१.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

व्यवस्थित बस्ती विकास गरी विपद न्यूनीकरण गर्नु, सरसफाइ, खानेपानी लगायतका आधारभूत सुविधाको सहज एवम् निरन्तर पहुँच विस्तार गर्नु, यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् । बढ्दो साक्षरता दर, स्थानीयवासीको चेतनामा हुँदै गएको वृद्धि, वातावरण प्रति सचेत समुदायको निर्माण हुने क्रम बढ्दै जानु, पूर्वाधार निर्माणमा लगानी बढ्दै जानु, घर वरपर अनिवार्य रुखबिरुवा रोप्नुपर्ने नगरपालिकाको नीति, सडक निर्माण मापदण्ड, बाल उद्यान निर्माणको योजना, यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरहरु हुन् ।

६.१.४ सोच

व्यवस्थित आवास व्यवस्थित विकास ।

६.१.५ लक्ष्य

दिगो विकासका लागि आवास तथा बस्तीको कुशल व्यवस्थापन ।

६.१.६ उद्देश्यहरु

- सुरक्षित आवास क्षेत्रको पहिचान गर्नु,
- शहरी विपद न्यूनीकरण गर्नु,
- ग्रिन सिटिको विकास गर्नु ।

६.१.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ६.१.७.१ आवास तथा बस्ती विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.सुरक्षित आवस क्षेत्र विकासका लागि पूर्वाधारको निर्माण गर्ने ।	१.सम्भावित आवास क्षेत्रमा आधारभूत भौतिक पूर्वाधारको विकास गरिने छ । २.खानेपानी, स्वास्थ्य तथा सरसरफाइको कुशल व्यवस्थापन गरिने छ ।
२.शहरी विपद न्यूनीकरणका कार्यक्रम बनाउने ।	३.शहरी क्षेत्र विपद व्यवस्थापन समितिलाई प्रभावकारी एवम् साधन स्रोत सम्पन्न बनाइने छ ।
३.ग्रिन सिटिको ढाँचा तयार गर्ने ।	४.हरियाली बगैचा तथा वृक्षारोपणलाई प्राथमिकता दिइने छ । ५.सवारीसाधनबाट सिर्जित प्रदूषण नियन्त्रण गरिने छ ।

६.१.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ६.१.८.१ आवास तथा बस्ती विकासका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
६.१.८.१	शहरीकरणको लागि बस्ती पहिचान गर्ने	P2
६.१.८.२	अन्य शहरहरुको विकासक्रम अध्ययन गरी नमुना शहर परियोजना घोषणा	P2
६.१.८.३	वैज्ञानिक र क्रमबद्ध विकास पुर्वाधारको निर्माण	P1
६.१.८.४	वातावरणलाई कम क्षति पुग्ने गरी बस्ती निर्माणलाई जोड दिने निती निर्माण	P1
६.१.८.५	भवन निर्माण मापदण्ड र संहिता अनिवार्य रुपमा लागु गरिने	P2
६.१.८.६	जोखिमयुक्त बस्ती पहिचान गरी स्थानान्तरण कार्यक्रम	P2

अनुसूचीमा ३ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

६.१.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यमा सबै नगरबासीको सुरक्षित आवासमा पहुँच पुग्नेछ । सबै घरहरु नक्सा पासगरी निर्माण हुनेछन् । सहर तथा मानव बसोवासलाई समावेशी, सुरक्षित, उत्थानशील र दिगो बनाउने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिका लागि ग्रिन सिटको अवधारणा अवलम्बन गरी आधारभूत पूर्वाधारको व्यवस्थित विकास गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

६.२ सडक तथा यातायात

६.२.१ वर्तमान अवस्था

सडक तथा यातायात नगरपालिकाको दिगो विकासका आधार हुन् । यसै तथ्यलाई मनन गरी नगरपालिका तथा वडा जोड्ने २२.३३ कि.मि. सडक निर्माण गरिएको छ । ४६.५० कि.मि. सडकलाई ग्राभेल सडकको रुपमा विकास गरिएको छ । ५५.८३ कि.मि. खण्डस्मिथ सडकको

स्तरोन्नति गरिएको छ । शत प्रतिशत जनसंख्या एक घण्टाको दुरीमा यातायातको पहुँच भित्र छ । स्थायी सडक पहुँच भएको जनसङ्ख्या २३३१४ रहेको छ । २ वटा बसपार्कको निर्माण गरिएको छ भने ७ वटा पक्की पुल र ९ वटा झोलुंगे पुलको निर्माण गरिएको छ । यद्यपि सर्बयाममा सबै वडामा यातायातलाई बाह्रै महिना सञ्चालन गर्न मिल्ने गरी स्तरीय सडकको निर्माण गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

६.२.२ मुख्य समस्याहरु

नगरपालिका तथा वडा जोड्ने सडकको स्तरोन्नति समयमै नहुनु, सडक निर्माण मापदण्डको पूर्ण पालना नहुनु, सबै वडामा गुणस्तरीय सडकको विस्तार नहुनु, सवारी प्रदूषण नियन्त्रण नगरिनु, बजेटको अभाव यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

६.२.३ अवसर तथा चुनौतिहरु

सडक निर्माण मापदण्ड, यात्रु प्रतिक्षालय निर्माणको परिकल्पना, विद्युत खानेपानी लगायतका पूर्वाधार निर्माणका क्रममा हुने सडक क्षति न्यूनीकरण योजना, पक्की सडकको विस्तार, खण्डस्मिथ सडकको स्तरोन्नति, स्थायी सडक पहुँच भएको जनसङ्ख्यामा वृद्धि हुनुले यो क्षेत्रको विकासका लागि सकारात्मक वातावरण सिर्जना गरेका छन् । साथै सडक स्तरोन्नति मार्फत कृषि र व्यापारको विकास गरी नगरपालिकाको आय वृद्धि गर्नु, स्तरीय सडक निर्माण गरी सडक दुर्घटना न्यूनीकरण गर्नु, सडक मार्फत सहज जीवनयापनको सुनिश्चित गर्नु यस क्षेत्रका अतिरिक्त अवसरहरु हुन् । सबै वडामा पक्की सडकको विस्तार गर्नु, सडक निर्माण तथा स्तरोन्नतीका लागि आवश्यक बजेट व्यवस्थापन गर्नु, यातायातका साधनको व्यवस्थापन गर्नु, कृषि सडकको निर्माण गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

६.२.४ सोच

दुर्घटनामुक्त नगरका लागि गुणस्तरीय सडक ।

६.२.५ लक्ष्य

गुणस्तरीय सडकको विकास र विस्तार मार्फत सडक दुर्घटनालाई न्यूनीकरण गर्ने ।

६.२.६ उद्देश्यहरु

- नगरपालिकाका सबै वडामा पक्की सडक विस्तार गर्नु,
- सडक दुर्घटना न्यूनीकरण गर्नु ।

६.२.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ६.२.७.१ सडक तथा यातायातका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.नगरपालिकाका सबै वडामा वातावरण मैत्री पक्की सडकको	१.नगरपालिकामा सडक सञ्जाल विस्तारका लागि नगरपालिका-समुदाय साझेदारी कार्ययोजना तयार गरिने छ ।

रणनीति	कार्यनीतिहरु
विस्तारका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोतको व्यवस्था गर्ने ।	२.सडक वरपर हरियाली प्रवर्द्धनको लागि विशेष योजना बनाउने । ३.सडक संरक्षणका लागि स्थानीयलाई प्रोत्साहन गरिने छ ।
२.सडक दुर्घटना न्यूनीकरणका लागि दुर्घटना ग्रस्त सडक क्षेत्रको पहिचान गरी सडक स्तरोन्नति गर्ने ।	१.सवारीसाधनको नियमित अनुगमन गरी नगरपालिकाको यातायातलाई व्यवस्थित गरिने छ । २.सडक दुर्घटनाग्रस्त क्षेत्रको नियमित अनुगमन तथा सडक स्तरोन्नति गरिने छ ।

६.२.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ६.२.८.१ सडक तथा यातायातका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
६.२.८.१	सडक निर्माण योजना	P1
६.२.८.२	सडक स्तरोन्नति गर्ने	P1
६.२.८.३	सडक कुलो निर्माण	P1
६.२.८.४	सडक किनारमा वृक्षारोपन	P1
६.२.८.५	नियमित सडक मर्मत संभार गर्ने	P1

अनुसूचीमा ३ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

६.२.९ अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्त्यमा १०५ कि.मि. सडकको निर्माण गरिनेछ । स्थायी सडक पहुँच भएको जनसङ्ख्या २९००० पुग्ने छ । १२ वटा पुल र १० वटा झोलुंगे पुलको निर्माण हुने छ । यातायातलाई व्यवस्थित गर्न थप २ वटा बसपार्कको निर्माण गरिने छ । ६५ कि.मि.ग्राभेल सडकको विस्तार गरिने छ । सडकको नियमित मर्मत संभार तथा विस्तार मार्फत् उत्थानशील पूर्वाधारको निर्माण गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्ति गर्न सकिनेछ ।

६.३ सिंचाई

६.३.१ वर्तमान अवस्था

कृषि उत्पादन वृद्धिको आधार सिंचाई क्षेत्रको विकासका लागि नगरपालिकामा विशेष पहल गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । आधारवर्षमा १५ प्रतिशत जमीनमा मात्रै वर्षभरि सिंचाई सुविधा उपलब्ध छ । ५६.८९ हेक्टर जमीनमा सिंचाई क्षेत्रको विस्तार गरिएको छ । ३ वटा सिंचाई आयोजना सञ्चालनमा रहेका छन् । ३७.३३ कि.मि. सिंचाइ कुलोको निर्माण गरिएको छ ।

६.३.२ मुख्य समस्याहरु

सिंचाइ आयोजनाको विस्तार नहुनु, सिंचाईको अभावमा कृषि क्षेत्रमा माग बमोजिमको बाली तथा बेमौसमी तरकारी उत्पादन गर्न नसकिनु, आधुनिक सिंचाई प्रविधिको विस्तार गर्न नसकिनु, दक्ष प्राविधिक जनशक्तिको अभाव हुनु, जलस्रोतको कुशल व्यवस्थापन नहुनु यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

६.३.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

साना सिंचाई आयोजना मार्फत सिंचाई समस्या समाधानको प्रयास हुनु, प्लास्टिक पोखरी निर्माण कार्यक्रम, जलस्रोतको पर्याप्त उपलब्धता यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । सिंचाई सुविधा पुऱ्याउन कठीन जमीनमा वैकल्पिक सिंचाईको व्यवस्था गर्नु, सिंचाई आयोजनाको विस्तार गर्नु, सिंचाईका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

६.३.४ सोच

सिंचाई सुविधाको विस्तार कृषिको विकास ।

६.३.५ लक्ष्य

सबै क्षेत्रमा सिंचाई सुविधा पुऱ्याइ कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व बढाउने ।

६.३.६ उद्देश्यहरु

- सबै क्षेत्रमा सिंचाई सुविधाको विस्तार गर्नु,
- सिंचाई मार्फत कृषियोग्य भूमिको उपयोग बढाउनु ।

६.३.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ६.३.७.१ सिंचाईका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.सिंचाई सुविधा विस्तार गरी बाली विविधकरण गर्ने ।	१.सर्वसुलभ सिंचाईमा आधारित विविध कृषि बालीको उत्पादन गरिने छ । २.वर्षैभरि सिंचाई सुविधा उपलब्ध भूमिमा चक्रिय बाली उत्पादनको अभ्यास गरिने छ ।
२.सिंचाई आयोजना तथा प्रविधिको विस्तार गरी कृषि भूमिको उपयोग गरी उत्पादन बढाउने ।	१.साना सिंचाई आयोजना तथा प्लाष्टिक पोखरीको विस्तार गरिने छ । २.आधुनिक सिंचाई प्रविधि प्रयोगका लागि सहयोग उपलब्ध गराइने छ । ३.सिंचाइ आयोजनाको संख्या तथा सिंचाई कुलोको विस्तार गरी कृषि भूमिको उत्पादकत्व बढाइने छ ।

६.३.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ६.३.८.१ सिंचाईका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
६.३.८.१	आवश्यकताका आधारमा सिंचाई योजना निर्माण	P1
६.३.८.२	उपभोक्ता समूह निर्माण गरी सिंचाई व्यवस्थापन गर्ने	P2
६.३.८.३	पुराना आयोजनाहरुको मर्मत तथा निरीक्षण कार्यक्रम	P2
६.३.८.४	खेतीयोग्य जमिनहरुमा पक्की कुलो/नहर/ERT को व्यवस्था गरी साना सिंचाई योजना	P1
६.३.८.५	कृषिमा सिचांई रणनीति योजना तर्जुमा कार्यक्रम	P1

अनुसूचीमा ३ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

६.३.९ अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्त्यमा ७० हे.जमीनमा सिंचाई सुविधा विस्तार हुनेछ । थप ३ वटा सिंचाई आयोजनाको निर्माण सम्पन्न हुनेछन् । वर्षभरि सिंचाई पुगेको जमिन ३० प्रतिशत पुग्नेछ । सिंचाई क्षेत्रको व्यवस्थित विकासका लागि आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरी सिंचाई आयोजनाको कुशल व्यवस्थापन गर्न सकेको खण्डमा दिगो आर्थिक वृद्धि प्राप्त गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग मिल्नेछ ।

६.४ उर्जा तथा वैकल्पिक उर्जा

६.४.१ वर्तमान अवस्था

नगरपालिकामा विद्युतको पहुँच पुगेको परिवार ९४.३६ प्रतिशत पुगेको छ । १९.६२ प्रतिशत परिवारले वायो ग्यास प्रयोग गर्ने गर्दछन् । सौर्य उर्जा प्रयोग गर्ने परिवार २.७३ प्रतिशत रहेको छ । चालु र निर्माणाधिन अवस्थामा रहेका आयोजनाहरुको विद्युत उत्पादन क्षमता ५१.३३ कि.वा. रहेको छ । यस्तैगरी १५० कि.वा. वैकल्पिक उर्जा उत्पादनको सम्भावना रहेको छ । वैकल्पिक उर्जा तथा विद्युत उत्पादनको धेरै सम्भावना भए तापनि वर्तमान उत्पादन कार्य सन्तोषजनक छैन । वातावरणमैत्री उर्जा प्रवर्द्धनका लागि नगरपालिकाले विशेष पहल गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

६.४.२ मुख्य समस्याहरु

विद्युतीय पोलको व्यवस्थापनमा कठिनाइ हुनु, उर्जा व्यवस्थापनमा वित्तीय स्रोतको अभाव हुनु, वैकल्पिक उर्जाबारे नगरवासीमा पर्याप्त ज्ञान नहुनु, अझै पनि परम्परागत उर्जाका स्रोतको प्रयोग हुनु यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

६.४.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन मार्फत वातावरण सन्तुलनको सम्भावना हुनु, जलविद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा उत्पादनको सम्भावना हुनु, अनुदानको विस्तार गरी वैकल्पिक उर्जा प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्ने

सम्भावना हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । शतप्रतिशत विद्युत सेवा विस्तार गर्नु, दाउराको प्रयोगमा कमी ल्याउनु, उर्जा उत्पादन वृद्धि गर्नु, समयमै विद्युत आयोजना सम्पन्न गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

६.४.४ सोच

उर्जाको गुणस्तरीय व्यवस्थापन मार्फत वातावरणको संरक्षण ।

६.४.५ लक्ष्य

उर्जाको कुशल व्यवस्थापन गरी पेट्रोलियम पदार्थको प्रयोगमा कमी ल्याउने ।

६.४.६ उद्देश्यहरु

- विद्युतीय सेवाको विस्तार गर्नु,
- वातावरण मैत्री उर्जा प्रयोगमा वृद्धि गर्नु,
- वैकल्पिक नवीकरणीय उर्जाको प्रयोगमा विस्तार गरी उर्जा सुरक्षाको प्रत्याभूति दिलाउन ।

६.४.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ६.४.७.१ विद्युत तथा वैकल्पीक उर्जाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.नगरपालिकाका सबै क्षेत्रमा विद्युतीय सेवाको विस्तार गर्ने ।	१.विद्युत सेवामा सबैको पहुँच बढाई सुखी ग्रामीण जीवनको सुनिश्चित गरिने छ । २.विद्युतीय पूर्वाधारको कुशल व्यवस्थापन गरिने छ ।
२.विद्युतको प्रयोगमा वृद्धि गरी पेट्रोलियम पदार्थको प्रयोगमा कमी ल्याउने ।	१.विद्युतीय सवारी साधन प्रयोगलाई प्राथमिकता दिइने छ । २.विद्युतीय उर्जाको प्रयोग बढाई वातावरणको संरक्षण गरिने छ । ३.विद्युतीय सवारी प्रयोगको व्यवस्था मिलाइने छ ।
३.वैकल्पिक उर्जा उत्पादन तथा प्रयोगमा सुधार ल्याउने ।	१.वैकल्पिक उर्जाको प्रयोग बढाई दाउराको प्रयोगमा कमी ल्याइने छ । २.वैकल्पिक उर्जा प्रवर्धनका लागि लक्षित समुदायलाई अनुदान उपलब्ध गराइने छ ।

६.४.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ६.४.८.१ विद्युत तथा वैकल्पीक उर्जाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
६.४.८.१	सम्भावित जलविद्युत आयोजनाहरुको अध्ययन र अनुसन्धान गर्ने	P1
६.४.८.२	सतप्रतिसत विजुली पहुँच भएको न.पा बनाउने	P1
६.४.८.३	सार्वजनिक स्थानहरुमा सौर्य उर्जा जडान गर्ने	P2
६.४.८.४	गोवर ग्यासलाई प्राथमिकता दिने	P2

अनुसूचीमा ३ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

६.४.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यमा सबै परिवारमा विद्युतीय उर्जामा पहुँच पुग्नेछ । ३२ प्रतिशत परिवारले बायो ग्यास र ४० प्रतिशत परिवारले सौर्य उर्जा प्रयोग गर्नेछन् । वातावरणमैत्री उर्जा प्रवर्द्धन गर्न सकेका खण्डमा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव नियन्त्रण गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग मिल्नेछ ।

६.५ सञ्चार तथा सूचना प्रणाली

६.५.१ वर्तमान अवस्था

नगरपालिकावासीमा सूचना प्रविधिमा पहुँच पुऱ्याउन सकेका खण्डमा सुसूचित नगरपालिकाबासी मार्फत सुशासन कायम गर्न मद्दत पुग्दछ । तर नगरपालिकामा जम्मा ६७.०३ प्रतिशत परिवारले टेलिभिजन प्रयोग गर्दछन् । इन्टरनेट प्रयोगकर्ता २९.३० प्रतिशत छन् । आधार वर्षमा आम सञ्चारमा प्रतिव्यक्ति ४.२८ प्रतिशत बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

६.५.२ मुख्य समस्याहरु

गरिबी एवम् चेतनाको कमीका कारण नगरपालिकामा टेलिभिजन, इन्टरनेट, फोन लगायतका सञ्चार तथा सूचनाका साधनमा पहुँच पुगेको जनसंख्या सन्तोषजनक छैन । सूचना तथा सञ्चारका पूर्वाधारका लागि पर्याप्त स्रोत साधन जुटाउन सकिएको छैन । सबै वडाका सार्वजनिक स्थलमा सञ्चार तथा सूचनाका साधनको व्यवस्था गर्न सकिएको छैन ।

६.५.३ अवसर तथा चुनौतिहरु

सञ्चारका साधनको प्रयोगमा विस्तार गरी नगरपालिकाका गतिविधिबारे जनतालाई सुसूचित गरी नगरपालिकाका सेवा सुविधाको प्रभावकारी वितरण गर्न सक्नु, विविध विषयवस्तुमा जनचेतना फैलाउन सहज हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । सबै परिवारमा दुरसञ्चार सेवाको विस्तार गर्नु, नगरपालिकाका गतिविधिको निरन्तर सूचना प्रवाह गर्नु यस क्षेत्रमा प्रमुख चुनौतीका रुपमा रहेका छन् ।

६.५.४ सोच

सूचना र प्रविधिमैत्री नगरपालिका ।

६.५.५ लक्ष्य

सूचना प्रविधिको विकास मार्फत स्थानीय स्तरमा सुशासन प्रवर्द्धन गर्ने ।

६.५.६ उद्देश्यहरु

- सुशासन प्रवर्द्धनको वाहकको रुपमा नगरपालिकाका गतिविधिमा सूचना प्रविधिको उपयोग बढाउनु,
- आमसञ्चारका साधन तथा माध्यमको व्यवस्थापन गर्नु ।

६.५.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ६.५.७.१ सञ्चार तथा सूचना प्रणालीका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.आमसञ्चार माध्यमको प्रयोग गरी नगरपालिकाको गतिविधिबारे सूचना सम्प्रेषण गर्नु ।	१.सबै नगरपालिकाबासीमा नगरपालिकाका गतिविधि प्रचार प्रसार गर्ने व्यवस्था मिलाइ सुशासनको प्रत्याभूति दिलाइने छ । २.नागरिक वडापत्र सार्वजनिक स्थल तथा वडा कार्यालयमा अनिवार्य राख्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।
२.नगरपालिकाका आम सञ्चार माध्यमको स्तरोन्नति गर्ने ।	१.पत्रपत्रिका, एफ.एम लगायतका आम सञ्चारका साधनको अनुगमन तथा स्तरोन्नति गरिने छ । २.सूचना प्रविधिमैत्री नगरपालिका निर्माणका लागि विशेष योजना बनाइने छ ।

६.५.८मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ६.५.८.१ सञ्चार तथा सूचना प्रणालीका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
६.५.८.१	सवै वडा कार्यलय, शैक्षिक संस्था, स्वास्थ्य चौकिमा इन्टरनेट पहुँच	P1
६.५.८.२	डिजिटाइजेशन मार्फत पेपरलेस नगरपालिका घोषणाका नीति	P1
६.५.८.३	आधिकारिक वेबसाईट सञ्चालन र समयसापेक्ष अद्यावधिक	P1
६.५.८.४	सामाजिक सञ्जाल मार्फत सूचना सम्प्रेशन तथा गुनासो संकलन	P1
६.५.८.५	आधिकारिक रेडियो संचालन	P1

अनुसूचीमा ३ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

६.५.९अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको मध्यावधिमा ९० प्रतिशत र अन्त्यमा १०० प्रतिशत परिवारमा टेलिभिजनको पहुँच पुग्नेछ । योजनाको अन्त्यमा ९० प्रतिशत नगरवासीले इन्टरनेट प्रयोग गर्नेछन् । आम सञ्चारमा प्रतिव्यक्ति बजेट विनियोजन ६.५ प्रतिशत पुऱ्याइनेछ । नगरपालिकाका सबै क्षेत्रलाई सूचनामैत्री तथा प्रविधिमैत्री बनाई समावेशी विकासको दिगो लक्ष्य हासिल गर्न सकिनेछ ।

६.६ ढल निकास, फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधार

६.६.१ वर्तमान अवस्था

सुरक्षित ढल निकास तथा फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापनलाई स्वास्थ्य र वातावरणका दृष्टिकोणले महत्त्वपूर्ण मान्दै नगरपालिकामा ढल निकासका लागि ह्यूम पाइपको व्यवस्था गर्ने प्रावधान मिलाइएको छ । यसैगरी सामरी दोभानमा फोहरमैलाको वर्गीकरण तथा जैविक फोहरबाट मल उत्पादन गर्ने सोचका साथ Segregation Plant को निर्माण गरिएको छ । साथै स्थानीय मापदण्ड समेत निर्धारण गरिएको छ । यद्यपि सबै वडामा व्यवस्थित ढल निकास र फोहरमैलाको व्यवस्थापन कार्य गर्न अझै धेरै कार्य गर्नु आवश्यकता देखिन्छ ।

६.६.२ मुख्य समस्याहरु

नगरपालिकाका सबै वडामा व्यवस्थित र दिगो रुपमा ढल निकासको प्रबन्ध मिलाउन नसक्नु, ढल तथा फोहरमैला प्रशोधनका साधन खर्चिला हुने भएकोले समयमै सबै वडामा व्यवस्था गर्न नसक्नु, सडक निर्माण र ढल विकास तथा फोहरमैला व्यवस्थापनमा तालमेल नदेखिनु, यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

६.६.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

Segregation Plant को निर्माण हुनु, फोहरमैलामा कार्यरत कर्मचारीहरुको दुर्घटना र स्वास्थ्य उपचार बिमाको व्यवस्था हुनु, नगरपालिकाद्वारा ढल निकासका लागि ह्यूम पाइप प्रयोगको योजना बनाउनु, वातावरणमैत्री नीति तथा योजना कार्यान्वयनको चरणमा हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । ढल निकास तथा फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधारको लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था गर्नु, Segregation Plant को कुशल व्यवस्थापन गर्नु, डम्पिङ साइटको वातावरणमैत्री व्यवस्थापन गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

६.६.४ सोच

फोहरमैलाको व्यवस्थापन मार्फत स्वच्छ नगरपालिकाको निर्माण ।

६.६.५ लक्ष्य

ढल निकास तथा फोहरमैलाको दिगो व्यवस्थापन गर्ने ।

६.६.६ उद्देश्यहरु

- ढल निकासका लागि दिगो पूर्वाधारको निर्माण गर्नु,
- फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधारको निर्माण गर्नु ।

६.६.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ६.६.७.१ ढल निकास, फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधारका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.ढल निकासका लागि सुरक्षित मार्ग तथा सामग्री तय गर्ने ।	१.सुरक्षित ह्यूमपाइपको प्रयोग गरी ढल निकासको दिगो व्यवस्थापन गरिने छ ।
२.फोहरमैला प्रशोधनका लागि आवश्यक प्रविधिको विकास, प्राप्ति तथा वितरण गर्ने ।	२.फोहरमैला प्रशोधन गरी प्राङ्गारिक मल उत्पादनका लागि प्रोत्साहन गरिने छ । ३.घरायसी कुहिने फोहरमैला प्रशोधनका लागि नगरपालिकावासीमाझ कम्पोष्ट विन वितरण गरिने छ । ४.नगरपालिकाद्वारा फोहरमैला प्रशोधन केन्द्रको स्थापना गरिने छ ।

६.६.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ६.६.८.१ ढल निकास, फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधारका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
६.६.८.१	Landfill site को व्यवस्थापन	P1
६.६.८.२	Segregation house को नियमित मर्मत संभार	P1
६.६.८.३	फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन गर्नका लागि जैविक र अजैविक फोहरको वर्गिकरण गरी जैविक फोहर प्रांगारीक मल बनाउने तथा अजैविक फोहरको उचित व्यवस्थापन गर्ने	P1
६.६.८.४	सार्वजनिक स्थानमा फोहर सङ्कलन गर्ने डस्टविन (फोहर मलाइ भाडो) को व्यवस्थापन गरिने छ ।	P1
६.६.८.५	उचित स्थानहरुको पहिचान गरी शौचालय निर्माण	P1

अनुसूचीमा ३ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

६.६.९ अपेक्षित उपलब्धि

फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन भई स्वच्छ नगरपालिकाको निर्माण हुनेछ । व्यवस्थित रुपमा ढलको निकास हुनेछ ।

६.७ सार्वजनिक भवन र उद्यान्न

६.७.१ वर्तमान अवस्था

वि.सं. २०७२ पछि स्थानीय तह क्षेत्र निर्धारण आयोगको गठन भयो । आयोगले पहिलेका गा.वि.स. हरुलाई मिलाएर अहिलेका स्थानीय तह गठन भएका हुन । हाल प्रशासनिक संरचना तयार भएको छ । स्थानीय प्रशासन र राजनीतिक संरचना बदलिएका छन् । यसले नागरिकहरुलाई अत्यावश्यक सेवा उपभोग गर्न सजिलो भएको छ । तर विद्यमान भवन संरचनाले पालिकाका गतिविधिलाई चुस्त

बनाउन सम्भव देखिँदैन । यस्तै गरी वातावरण प्रवर्द्धन गर्न तथा बाल विकासका लागि नगरपालिकामा उद्यान्न निर्माणका लागि यथेष्ट प्रयास हुन सकेको छैन ।

६.७.२ मुख्य समस्याहरु

पुरानो गा.वि.स.का केन्द्रहरुलाई नै अहिलेको वडा केन्द्रको रुपमा प्रयोग गरिएकाले टाढाका सेवा ग्राही मर्कामा पर्नु, वडा र नगरपालिका केन्द्रबाट दिईने सेवाहरुलाइ व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन पर्याप्त भौतिक संरचना नहुनु, प्रशासन, विषयगत शाखा, गोदाम र आपतकालीन प्रयोजनका लागि न्यूनतम सुविधा सहितका भवन निर्माण गर्न र नागरिक सेवाको दायरा बढाउन भवन तथा अन्य संरचना बनाउन कठिनाई हुनु, सबै वडामा उद्यान्नको निर्माण नहुनु यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

६.७.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने अनुदान विधि सम्मत खर्च गर्ने आधिकार स्थानीय नगरपालिकासँग छ । अर्को तर्फ नगरपालिकाले आफ्नै आन्तरिक आय पनि गर्छन् । नगरपालिकाको प्राविधिक शाखाले भौतिक निर्माण तथा व्यवस्थानको नेतृत्व गर्छ तर निर्माण सामग्री तथा निर्माण स्थलको टुङ्गो लगाउन र व्यवस्थापन गर्न चुनौतीपूर्ण छ । अहिले स्थानीय सेवाका इकाईहरु कहाँ राख्ने, खानेपानी तथा सडक व्यवस्थापनको विषय बिवाद रहित कसरी बनाउने जस्ता सबालमा धेरै विमतिहरु छन् । सार्वजनिक निर्माणका कार्यमा गुणस्तर कायम गर्न व्यवहारिक चुनौतीहरु छन् ।

६.७.४ सोच

सुरक्षित र सहज वातावरणमा सार्वजनिक सेवा ।

६.७.५ लक्ष्य

नगरपालिकाका सार्वजनिक भवन तथा उद्यान्नको संरक्षण र संवर्द्धन गर्ने ।

६.७.६ उद्देश्यहरु

- नगरपालिकाका सार्वजनिक भवनको भौतिक स्तरोन्नति गर्नु,
- नगरपालिकामा बालमैत्री तथा स्वच्छ वातावरण कायम गर्नका लागि उद्यान्नको निर्माण तथा संरक्षण गर्नु ।

६.७.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ६.७.७.१ सार्वजनिक निर्माणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.गुणस्तरीय सेवा प्रवाहका लागि सार्वजनिक भवनको निर्माण तथा मरम्मत सम्भार गर्ने ।	१.आवश्यकता बमोजिम सबै वडामा स्वास्थ्य चौकी, प्रहरी चौकी लगायतका सार्वजनिक भवनको निर्माण गरिने छ । २.सार्वजनिक भवनको नियमित मरम्मत सम्भार गरिने छ ।

रणनीति	कार्यनीतिहरु
२.प्रत्येक वडामा बाल उद्यानको निर्माण गर्ने ।	३.सार्वजनिक भवन र उद्यानको संरक्षणका लागि स्थानीयवासीलाई प्रोत्साहन गरिने छ । ४.बाल उद्यानको संरक्षणका लागि बाल क्लब तथा स्थानीयलाई सक्रिय बनाइने छ ।

६.७.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ६.७.८.१ सार्वजनिक निर्माणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
६.७.८.१	एक वडा एक पार्क	P1
६.७.८.२	संस्थागत तथा सार्वजनिक निर्माणलाई आवश्यकताका आधारमा व्यवस्था गरिने छ ।	P1
६.७.८.३	जेष्ठग्रामको निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने	P1
६.७.८.४	मठ मन्दिर, गुम्वाहरुको जिर्णोद्धार गर्दै जाने	P1
६.७.८.५	सामुदायिक पुस्तकालय निर्माण	P1

अनुसूचीमा ३ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

६.७.९ अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्त्यमा सार्वजनिक भवनको संरक्षण हुनेछ, बाल उद्यान निर्माण हुनेछ, वातावरणमैत्री समुदायको विकास हुनेछ ।

परिच्छेद सात : वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

७.१ वन विकास तथा व्यवस्थापन

७.१.१ वर्तमान अवस्था

नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफलको ५२.८७ प्रतिशत क्षेत्रफल वनले ढाकिनु र प्रति वर्ग कि. मि. ७७२.४१ वटा जैविक विविधता पाइनुले विदुर नगरपालिकाको सौन्दर्यता र स्वच्छ वातावरण कायमका लागि वन सम्पदाको भूमिकालाई दर्शाउँदछ । हाल वनसम्पदाको कुशल व्यवस्थापनका लागि ६९६३.८४ हेक्टर वन समुदायलाई व्यवस्थापन गर्ने जिम्मा दिइएको छ । दिगो वन व्यवस्थापन र उपयोगमा समूदायको पहुँच प्रशंसनीय रहेको छ । काठमा आधारित ६१ वटा लघु उद्यम तथा उद्योगहरुको प्रवर्द्धन गरिएको छ । यद्यपि विद्यमान अवस्थामा थप सुधार गरी वनक्षेत्र तथा जैविक विविधताको संरक्षणका लागि योजनाको प्राथमीकरण गरी लागु गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

७.१.२ मुख्य समस्याहरु

सडक तथा पूर्वाधार निर्माणका क्रममा वन क्षेत्र मास्ने प्रवृत्ति बढ्नु, डढेलो, वनजन्य पैदावारको अवैध चोरीसिकारी, आधुनिक वन व्यवस्थापनका लागि दक्ष जनशक्तिको अभाव, वनमा आधारित उद्योगमा कच्च पदार्थको माग बढ्दै जानु यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

७.१.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

वैज्ञानिक वार्षिक कार्ययोजना बनाउन सक्ने सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको निर्माण हुनु, वन व्यवस्थापन तालिमको व्यवस्था, वनजन्य उत्पादनको बजारीकरणको प्रयास हुनु यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरहरु हुन् । लोपोन्मुख वन्यजन्तु र वनस्पतिको संरक्षण गर्नु, वन्यजन्तु तथा वन पैदावारको चोरीसिकारी नियन्त्रण गर्नु, वन आधारित उद्योगको व्यवस्थित विकास गर्नु, आधुनिक वन व्यवस्थापनको प्रबन्ध मिलाउनु, यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

७.१.४ सोच

हरियाली वन स्वच्छ वातावरण ।

७.१.५ लक्ष्य

वन सम्पदाको विकास गरी स्वच्छ वातावरणको प्रत्याभूति गर्ने ।

७.१.६ उद्देश्यहरु

- वन क्षेत्रको संरक्षण गर्नु,
- वन आधारित उद्योगको उत्पादकत्व बढाउनु ।

७.१.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ७.१.७.१ वन विकास तथा व्यवस्थापनका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.वन उपभोक्ता समितिको थप सशक्तिकरण गरी उपलब्ध वन क्षेत्रको संरक्षण गर्ने ।	१.वन संरक्षणमा समुदायलाई थप सक्रिय बनाई हरित नगरपालिकाको निर्माण गरिने छ । २.बस्ती वरपर हरियाली प्रवर्द्धनको कार्यलाई निरन्तरता दिइने छ । ३.वृक्षारोपण कार्यमा विद्यार्थीहरुलाई सहभागी गराई वातावरण संरक्षणको चेतना अभिवृद्धि गरिने छ । ४.लोपोन्मुख वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको संरक्षणका लागि विशेष योजना बनाइने छ ।
२.वनमा आधारित उद्योगको कुशल व्यवस्थापन गरी उत्पादकत्व बढाउने ।	१.वन सम्पदामा आधारित घरेलु उद्योग स्थापनालाई प्रोत्साहन गरिने छ । २.काठमा आधारित उद्योगमा आधुनिक प्रविधि प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरी उत्पादन वृद्धि गरिने छ ।

७.१.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ७.१.८.१ वन विकास तथा व्यवस्थापनका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
७.१.८.१	वृक्ष रोपन कार्यक्रम	P2
७.१.८.२	बहुउद्देश्यीय नर्सरीलाई प्रोत्साहन	P2
७.१.८.३	सामुदायिक वन संरक्षण र आय आर्जन विकास कार्यक्रम	P2
७.१.८.४	वन विनास कार्य (आगलागी, वनकटान, आदिबाट) रोक्नको लागि सचेतना कार्यक्रम	P1
७.१.८.५	उपयुक्त सार्वजनिक स्थलमा वर पिपल रोपी संरक्षण गर्ने व्यक्तिलाई विशेष सम्मान तथा प्रोत्साहन गरिने	P2
७.१.८.६	स्थानीय हावापानी सुहाउँदो उच्च मूल्य वनस्पतिका विरुवा उत्पादन कार्यक्रम	P2

अनुसूचीमा ४ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

७.१.९ अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्त्यमा ५६.५ प्रतिशत क्षेत्रफल वनले ढाकेको हुनेछ । ६९८० हेक्टर वन समुदायबाट व्यवस्थापन हुनेछ । काठमा आधारित थप १४ वटा लघु उद्यम तथा उद्योगहरुको प्रवर्द्धन गरिनेछ । ४० वटा वनजन्य उत्पादनको बजार प्रवर्द्धन गरिनेछ । समुदायको सहयोगमा वनपैदावारको वातावरण अनुकूल उपयोग गर्न सकेमा तथा वन क्षेत्रफलको संरक्षण गर्न सकेको खण्डमा वनको दिगो व्यवस्थापन तथा जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने दीगो विकासको लक्ष्य प्राप्त गर्न सकिनेछ ।

७.२ जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षण

७.२.१ वर्तमान अवस्था

विविध हावापानी र भू बनोट भएको नगरपालिकामा आधारवर्ष सम्ममा ४ वटा स्थानमा एकीकृत जलाधार व्यवस्थापनको कार्य गरिएको छ । एउटा जडीबुटी प्रशोधन र भण्डारण उद्योगको स्थापना भई सञ्चालित छ । उपलब्ध स्थानीय जडीबुटी, गैह्रकाष्ठ उत्पादन, नदी तथा खोलाहरुबाट हुने लाभ प्रशस्त भएपनि यसबाट स्थानीय तहलाई हुने लाभ पारदर्शी छैन । सामुदायिक वनलाई जैविक पार्क, मनोरञ्जन स्थल र वन अनुसन्धान केन्द्रको रुपमा विकास गर्न सकिने अवस्था छ । सामुदायिक वन भित्र पशु आहाराको रुपमा प्रशस्त वार्षिक र बहुवर्षे घाँस उत्पादन गर्न सकिने अवस्था छ । तर यी सबैको उपयोग गर्न सकिएको छैन ।

७.२.२ मुख्य समस्याहरु

जलाधार तथा जैविक विविधता व्यवस्थापन, परिचालन तथा विकासमा नीतिगत र व्यावहारिक संयन्त्र नबन्नु, उपलब्ध जैविक विविधताबाट अपेक्षाकृत लाभ लिन नसक्नु, काठ तथा गैर काष्ठ वन पैदावारको परिचालन र प्रयोगको स्थिति कमजोर हुनु, सामुदायिक वनभित्र रहेका विविध वातावरण अनुकूल अर्थोपार्जनका सम्भावना भए तापनि तिनको उपयोग र प्रयोग गर्न नसक्नु, स्थानीयलाई जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षणका बारेमा जनचेतना फैलाउन नसक्नु यस क्षेत्रका विद्यमान प्रमुख समस्याहरु हुन् ।

७.२.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

यो क्षेत्रमा निजी सार्वजनिक साझेदारीमा गर्न सकिने परियोजना निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन सकिने अवस्था छ तर दिगो स्रोत व्यवस्थापन गर्नु चुनौतीपूर्ण छ । जैविक विविधता तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण गरी वातावरण सन्तुलनमा योगदान पु¥याउन सकिन्छ । तर यसका बारेमा स्थानीयमा चेतना फैलाउनु तथा लाभका बारेमा बुझाउनु चुनौतीपूर्ण छ । जैविक विविधताबारे यथार्थ तथ्याङ्क प्राप्त गर्नु चुनौतीपूर्ण छ ।

७.२.४ सोच

जलाधार तथा जैविक विविधताको सहभागितामूलक व्यवस्थापन ।

७.२.५ लक्ष्य

स्थानीयको सक्रिय सहभागितामा जलाधार तथा जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने ।

७.२.६ उद्देश्यहरु

- स्थानीय जलाधार क्षेत्र तथा जैविक विविधताबारे यथार्थ विवरण अद्यावधिक गर्नु,
- जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षणका लागि स्थानीय वासिन्दालाई सक्रिय बनाउन ।

७.२.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ७.२.७.१ जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.नगरपालिकाको जलाधार क्षेत्र तथा जैविक विविधताको यथार्थ विवरण संकलन गरी संरक्षणका योजना तर्जुमा गर्ने ।	१.जलाधार तथा जैविक विविधता क्षेत्रको यथार्थ अवस्थाबारे जानकारी सङ्कलनका लागि विशेषज्ञ समिति गठन गरिने छ । २.जलवायु प्रतिकूल क्रियाकलापले कृषि, स्वास्थ्य तथा वातावरणमा पार्नसक्ने प्रभावबारे स्थानीय समूह तथा संस्थालाई जानकारी गराइने छ ।
२.महिला समूह, कृषक समूह लगायतका समूह एवम् आम जनतालाई जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षणका लागि प्रोत्साहन गर्ने ।	१.नगरपालिकाका विभिन्न संस्था, समूह, युवा, तथा वन तथा जलाधार क्षेत्रसँग बढी सम्पर्कमा आउने व्यक्ति सम्मिलित संरक्षण समितिको गठन गरिने छ । २.वन उपभोक्ता समितिको क्षमता अभिवृद्धि गरी वन क्षेत्रमा पाइने विभिन्न प्रजातिका वनस्पति एवम् जीवजन्तुको संरक्षणका लागि सक्रिय बनाइने छ ।

७.२.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ७.२.८.१ जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्रथमिकीकरण
७.२.८.१	लोपोन्मुख तथा संकटापन्न वन्यजन्तु आरक्षणका कार्यक्रम	P2
७.२.८.२	वन्यजन्तु अनुसन्धान केन्द्रको स्थापना	P2
७.२.८.३	सिमसार क्षेत्र निर्माण गर्ने कार्यक्रम	P2
७.२.८.४	जलस्रोत संरक्षणका नीति तथा कार्यक्रम	P2
७.२.८.५	जलाधार क्षेत्रमा वृक्षारोपन गर्ने	P2
७.२.८.६	ताल, पोखरी, सिमसार क्षेत्रलाई संरक्ष्ण गरी पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने	P2

अनुसूचीमा ४ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

७.२.९ अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्त्यमा प्रतिवर्ग कि. मि. ७८५ वटा जैविक विविधता पाइनेछ । नगरपालिकाको जलाधार क्षेत्र तथा जैविक विविधताबारे यथार्थ विवरण प्राप्त हुनेछ । जैविक विविधताको संरक्षणमा स्थानीयको उल्लेख्य सहभागिता बढ्नेछ । थप ३ वटा जडीबुटी प्रशोधन र भण्डारण उद्योगको स्थापना हुनेछ । जलाधार तथा जैविक विविधताको संरक्षण मार्फत जलवायुसँग सम्बन्धित दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग हुनेछ ।

७.३ वातावरण संरक्षण तथा प्रदूषण नियन्त्रण

७.३.१ वर्तमान अवस्था

नगरपालिकाको आधाभन्दा बढी क्षेत्रफल वनले ढाकिनु स्वच्छ वातावरण व्यवस्थापनका दृष्टिकोणले महत्त्वपूर्ण छ । दाउरा, मट्टितेल लगायतका परम्परागत उर्जाका स्रोतको प्रयोगमा कमी ल्याउन सकेमा वातावरण अनुकूल घरधुरीको निर्माण गर्न सकिन्छ । घर वरपर अनिवार्य वृक्षारोपण, बाल उद्यान निर्माणको योजना, डम्पिङ साइटको व्यवस्थापन लगायतका नगरपालिकाका योजना वाबजुत जैविक विविधताको संरक्षण गरी मानव सिर्जित प्रदूषणको रोकथाम गर्नका लागि नगरपालिकाले ठोस पहल गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

७.३.२ मुख्य समस्याहरु

नदी तथा खोलाको बढ्दो दोहन, उर्जाको स्रोतका रुपमा दाउराको प्रयोग, भूमिमा रासायनिक मलको प्रयोग, फोहरमैलाको व्यवस्थापनमा कठिनाइ, सवारी प्रदूषण, जथाभावी बाटो बनाउने प्रवृत्ति, न्यून मात्रामा वैकल्पिक उर्जा प्रयोग गरिनु यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

७.३.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

विद्युत तथा नवीकरणीय उर्जा उत्पादनको सम्भावना हुनु, डम्पिङ साइटको व्यवस्था हुनु, हरियाली शहर तथा नगरपालिकाका लागि विभिन्न योजना कार्यान्वयनका चरणमा हुनु, यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । नवीकरणीय उर्जा प्रयोगकर्ता बढाउनु, वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धनका लागि अनुदानको व्यवस्था गर्नु, दाउरालाई उर्जाको स्रोतबाट विस्थापित गर्नु, बढ्दो फोहरमैला उत्सर्जनको व्यवस्थापन गर्नु, प्राकृतिक सम्पदाको अव्यवस्थित दोहन रोकथाम गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

७.३.४ सोच

फोहरमैला र उर्जाको व्यवस्थापन वातावरणको संरक्षण ।

७.३.५ लक्ष्य

घरायसी तथा नगरपालिकाका गतिविधिमा वातावरण मैत्री उर्जाको प्रयोग बढाउने ।

७.३.६ उद्देश्यहरु

- वातावरण संरक्षणका उपायबारे अध्ययन अनुसन्धान गर्नु,
- कार्वनडाइअक्साइड उत्सर्जनमा कमी ल्याउनु,
- ढल एवम् फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन गर्नु ।

७.३.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ७.३.७.१ वातावरण संरक्षण तथा प्रदुषण नियन्त्रणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.नगरपालिकामा स्वच्छ वातावरण सुनिश्चित गर्नका लागि निरन्तर अध्ययन अनुसन्धानलाई प्राथमिकता दिने ।	१.स्थानीय व्यक्ति तथा संघसंस्थाको सहयोगमा वातावरणीय अध्ययन अनुसन्धान गरी आवश्यक नीति तथा योजना निर्माण गरिने छ ।
२.विद्युतीय सवारी साधनको प्रयोग तथा वैकल्पिक उर्जाको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्ने ।	१.विद्युतीय सवारी प्रयोगका लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाइने छ । २.वैकल्पिक उर्जाको प्रयोग विस्तार गरी पेट्रोलियम पदार्थ तथा दाउराको प्रयोगमा कमी ल्याइने छ ।
३.ढल तथा फोहरमैलाको व्यवस्थापनका लागि कार्ययोजना तयार गर्ने ।	१.समुदायको सहभागितामा फोहरमैला रिसाइक्लिङको व्यवस्था गरिने छ । २.सबै वडामा ढल निकासका लागि ह्युम पाइपको व्यवस्था मिलाइने छ ।

७.३.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ७.३.८.१ वातावरण संरक्षण तथा प्रदुषण नियन्त्रणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
७.३.८.१	वन जंगल आगलागी तथा डढेलो नियन्त्रण कार्यक्रम	P1
७.३.८.२	सरसफाई अभियान सञ्चालन	P1
७.३.८.३	वन फँडानी रोक्न सचेतना कार्यक्रम	P1
७.३.८.४	वडा भित्र यत्रतत्र फालिएका प्लाष्टिक तथा काँच, सिसाको टोल विकास समिति मार्फत संकलन गरी उचित स्थानमा व्यवस्थापन गर्दै प्लाष्टिक मुक्त वडाको घोषणा अभियान सञ्चालन गर्ने	P2
७.३.८.५	वातावरण संरक्षणलाई प्राथमिकतामा राख्दै प्रदुषण नियन्त्रणको कार्य योजना बनाई लागु गरिने छ ।	P2

अनुसूचीमा ४ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

७.३.९ अपेक्षित उपलब्धि

नगरपालिकामा स्वच्छ वातावरणको सुनिश्चित हुनेछ, वैकल्पिक उर्जा प्रयोगकर्ता बढ्नेछन्, फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन हुनेछ, ग्रिन सिट निर्माणमा सहयोग मिल्नेछ ।

७.४ जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा न्यूनीकरण

७.४.१ वर्तमान अवस्था

अव्यवस्थित भौतिक निर्माण र शहरीकरणका कारण जलवायु परिवर्तन विश्वभरि चिन्ताको विषय बनेको छ । नेपालमा पनि जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक असर देखा पर्न थालेका छन् । यसै तथ्यलाई आत्मसात गरी वातावरण मैत्री उर्जाको प्रयोग एवम् वनक्षेत्रको संरक्षण तथा सम्वर्द्धनलाई नगरपालिकाले प्राथमिकता दिएको छ । प्राङ्गारिक खेतीलाई प्रोत्साहन दिई नगरपालिकामा सरसफाइ कायम गर्न विविध मापदण्ड निर्धारण गरिएको छ । स्थानीय बस्ती वरपर हरियाली प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम ल्याइएको छ । विपद व्यवस्थापन समितिलाई सक्रिय बनाइएको छ । तथापि जलवायु परिवर्तन अनुकूलन स्थानीय व्यवहारमा आशातीत रुपमा परिवर्तन आउन सकेको छैन । तसर्थ वातावरणमैत्री तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूल समाजको निर्माण गर्न आवश्यक रणनीति बनाउनुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

७.४.२ मुख्य समस्याहरु

प्राकृतिक स्रोतको अव्यवस्थित दोहन, वैकल्पिक उर्जाको कम प्रयोग, भूमिमा रासायनिक मलको बढ्दो प्रयोग, फोहरमैलाको बढ्दो उत्सर्जन, बढ्दो शहरीकरण, सवारी प्रदुषण, स्पष्ट नीतिको अभाव यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

७.४.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

रासायनिक मलको बढ्दो प्रयोगलाई निरुत्साहित गर्नु, प्राकृतिक स्रोत सम्पदाको संरक्षण गर्नु, नगरपालिकाको बस्ती वरपर हरियाली प्रवर्द्धन गर्नु, वातावरणमैत्री पूर्वाधारको निर्माण गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् । वातावरण संरक्षणका लागि जनचेतना वृद्धि हुनु, वनसम्पदाको संरक्षणमा स्थानीयको सहभागिता बढ्नु, फोहरमैला व्यवस्थापनको प्रयास गरिनु, हरियाली नगरपालिका निर्माणका लागि नगरपालिकाबाट नीतिगत पहल गरिनु यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरहरु हुन् ।

७.४.४सोच

जलवायु परिवर्तनबारे सचेत समाजको निर्माण ।

७.४.५ लक्ष्य

जलवायु परिवर्तनका प्रभाव न्यूनीकरणका लागि नगरपालिकाको क्षमता वृद्धि गर्ने ।

७.४.६ उद्देश्यहरु

- वातावरण मैत्री उर्जा प्रयोगमा जोड दिई जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणमा योगदान पुऱ्याउनु,
- जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल प्रभाव न्यूनीकरणका लागि नगरपालिकाको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।

७.४.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ७.४.७.१ जलवायू परिवर्तन, अनुकुलन तथा न्यूनीकरणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.सौर्य उर्जा तथा अन्य वैकल्पिक उर्जा प्रयोगलाई प्राथमिकता दिने,	१.वातावरण मैत्री उर्जा प्रयोगमा वृद्धि ल्याउन आवश्यक तालिम तथा अनुदानको व्यवस्था गरिने छ। २.नगरपालिकाका गतिविधि जलवायु परिवर्तन अनुकूल बनाउन आवश्यक नीति निर्माण गरिने छ।
२.जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल प्रभाव न्युनीकरणका लागि आवश्यक कार्ययोजना तयार गर्ने ।	१.वन क्षेत्रफलको कुशल व्यवस्थापन गरी कार्बन सञ्चितिका लागि प्रोत्साहन गरिने छ। २.नगरपालिकाका जनप्रतिनिधि तथा स्थानीय क्षेत्रगत समिति मार्फत समाजमा जनचेतना फैलाइने छ।

७.४.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ७.४.८.१ जलवायू परिवर्तन, अनुकुलन तथा न्यूनीकरणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
७.४.८.१	जलवायु उत्थानशील नगरपालिका बनाउने अभियान सञ्चालन गर्ने	P2
७.४.८.२	नीजि जमिनमा बृक्षारोपण गर्न प्रोत्साहन गर्ने	P2
७.४.८.३	जलावयु परिवर्तनका नकरात्मक असर तथा प्रभावलाई मध्यनजर गर्दै गा पा क्षेत्रभित्र वर, पिपल, स्वमी, रुद्राक्ष्य, ओखर आदि बोटबिरुवाहरु सार्वजनिक स्थलमा वृक्षारोपण गरिने	P1
७.४.८.४	जलावयु परिवर्तनका नकरात्मक असर तथा प्रभाव सम्बन्धी आम सचेतीकरण गर्दै त्यसबाट बच्नको लागि वडा स्तरीय अनुकूलनका योजनाहरु तय गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने	P2

अनुसूचीमा ४ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ।

७.४.९ अपेक्षित उपलब्धि

जलवायु परिवर्तन अनुकुल सामाजिक गतिविधिमा वृद्धि हुनेछ।

७.५ पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रण

७.५.१ वर्तमान अवस्था

पहिरो तथा भूक्षय प्राय गरेर मानव सिर्जित क्रियाकलापका कारण सिर्जित प्राकृतिक विपद हुन्। अव्यवस्थित बस्ती तथा वनजंगलको विनासका कारण समय समयमा यस्ता विपदको सामना गर्नुपर्ने हुन्छ। विदुर नगरपालिकाबासी पनि बेलाबखतमा बाढी पहिरोबाट प्रभावित हुने गरेका छन्। यसको रोकथामका लागि १८ कि.मि. तटबन्धको निर्माण गरिएको छ भने २४ वटा स्थानमा पहिरो

तथा भूक्षय रोकथामको प्रयास गरिएको छ । बेलाबखतमा बाढीबाट जोखिममा भएका बस्तीको संरक्षण गर्ने कार्य समेत गरिएको छ । आवश्यक सर्तकता तथा शीघ्र उद्धारको व्यवस्थाका लागि नगरपालिका सदा तयारी अवस्थामा रहेको छ । यद्यपि अझै बाढी पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रणका लागि ठोस कदम चाल्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

७.५.२ मुख्य समस्याहरु

अव्यवस्थित पूर्वाधारको निर्माण, सम्भावित पहिरोग्रस्त क्षेत्रको बस्ती संरक्षणको ठोस प्रयास नहुनु, आवश्यक दक्ष जनशक्तिको अभाव हुनु, प्राकृतिक स्रोतको अव्यवस्थित दोहन हुनु, बाढी पहिरोको पूर्वानुमान गर्न कठिन हुनु यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

७.५.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

विपद व्यवस्थापन कोषको स्थापना, सुरक्षित बस्तीमा पहुँच जनसंख्यामा वृद्धि हुनु, नदी तथा खोलाको उचित व्यवस्थापन मार्फत बाढी रोकथाको सम्भावना हुनु, नगरपालिकाबाट तटबन्ध निर्माण लगायतका कार्य हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । बाढी तथा पहिरोबाट हुने क्षति न्यूनीकरणका लागि साधनस्रोत सम्पन्न जनशक्ति तयार गर्नु, पहिरोबाट प्रभावित हुनसक्ने बस्तीको व्यवस्थापन गर्नु, बाढी नियन्त्रणका लागि तटबन्ध विस्तार गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

७.५.४ सोच

बाढी पहिरोको क्षति न्यूनीकरण मार्फत् जनधनको संरक्षण ।

७.५.५ लक्ष्य

व्यवस्थित बस्ती विकास गरी बाढी पहिरोको क्षति न्यूनीकरण गर्ने ।

७.५.६ उद्देश्यहरु

- बाढी पहिरोमा परेकाको शीघ्र उद्धारको व्यवस्था मिलाउनु,
- पहिरोग्रस्त क्षेत्रको बस्ती व्यवस्थापन गर्नु,
- नदी तथा खोलाको व्यवस्थापन गर्नु ।

७.५.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ७.५.७.१ पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.समयमै बाढी पहिरोमा परेकाको उद्धार गर्न सक्ने प्राविधिक र दक्ष समिति निर्माण गर्ने ।	१.विपद उद्दार समितिलाई सक्षम एवम् स्रोत साधन सम्पन्न बनाइने छ ।
२.सम्भावित पहिरोग्रस्त क्षेत्रको अध्ययन गरी बस्ती व्यवस्थापनको कार्य गर्ने ।	१.पहिरोग्रस्त क्षेत्रमा वृक्षारोपण गरिने छ । २.जोखिमयुक्त बस्ती विस्थापनका लागि भूमि प्राप्तिको योजना तयार गरिने छ ।
३.नदी तथा खोलाको व्यवस्थापनका लागि	१.खोला तथा नदीय तटबन्धको प्रभावकारी व्यवस्थापन गरिने छ

रणनीति	कार्यनीतिहरु
आवश्यक कार्यनीति तयार गर्ने ।	। २.नदी तथा खोलाको अव्यवस्थित दोहनको रोकथाम गरिने छ ।

७.५.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ७.५.८.१ पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकीकरण
७.५.८.१	सम्भावित बिपद, जोखिम र नियन्त्रणका बारे वृहत छलफल कार्यत्रम	P2
७.५.८.२	विद्यालय स्तरबाट नै प्राथमिक उपचारको ज्ञान र प्रशिक्षण	P2
७.५.८.३	विपदको प्रभाव न्यूनीकरण कार्यक्रम	P2
७.५.८.४	राहत उपलब्ध गराउन प्राकृतिक विपद व्यवस्थापन कोष	P2

अनुसूचीमा ४ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

७.५.९ अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्त्यमा थप ४ कि.मि. तटबन्ध निर्माण गरिनेछ । ४५ स्थानमा पहिरो रोकथामको कार्य गरिनेछ । सक्षम उद्धार समतिको निर्माण हुनेछ, बाढी पहिरोबाट हुने जनधनको क्षति न्यून हुनेछ । नगरपालिकाद्वारा भूसंरक्षण तथा पहिरो रोकथामका लागि आवश्यक नीति निर्माण गरी जलाधार क्षेत्र तथा वनको संरक्षण गर्न सकेमा भूक्षय रोकथाम गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्त गर्न सकिन्छ ।

७.६ विपद सचेतना, उद्धार तथा पुनःस्थापना

७.६.१ वर्तमान अवस्था

शहरोन्मुख क्षेत्र र बस्ती विस्तारको क्रमसँगै मानव सिर्जित विपद व्यवस्थापन र विपदबाट प्रभावितको शिघ्र उद्धारका लागि सक्षम नेतृत्व र पर्याप्त स्रोत साधनको विकास गर्नु आवश्यक हुन्छ । नगरपालिकाको स्रोत साधनले भ्याएसम्म एम्बुलेन्स, दमकल, नगर विपद व्यवस्थापन कर्मचारी तथा विपद व्यवस्थापन कोषको व्यवस्था गरी विपद व्यवस्थापनको प्रयासका लागि तयारी गरिएको छ । यद्यपि विपदबाट हुने जनधनको क्षति कम गर्न सदा तयारी अवस्थामा रहनुपर्ने हुन्छ ।

७.६.२ मुख्य समस्याहरु

विपद उद्धारका लागि आधुनिक प्रविधि बजेट र दक्ष जनशक्तिको अभावमा प्रयोगमा ल्याउन नसक्नु, अव्यवस्थित पुरानो बस्ती, सम्भावित विपदग्रस्त क्षेत्रमा समयमै विपद न्यूनीकरणको कार्य नहुनु यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

७.६.३अवसर तथा चुनौतीहरु

नगरपालिकाको विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, दमकल लगायत आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्था, विपद व्यवस्थापन कोष, नयाँ बस्ती निर्माणलाई व्यवस्थित गरिनु, समुदायमा चेतनाको स्तर बढ्नु यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । विपद पूर्वानुमानका लागि आधुनिक प्रविधिको व्यवस्था गर्नु, व्यवस्थित बस्ती विकास गर्नु, विपद जोखिम न्यूनीकरणका लागि सबै वडामा आवश्यक जनशक्ति एवम् साधन -दमकल, एम्बुलेन्स आदिको व्यवस्था गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

७.६.४ सोच

विपदबाट बचौ नगरको जनशक्ति बचाऔं ।

७.६.५ लक्ष्य

विपद सचेतना र व्यवस्थापनको व्यवस्थित पूर्वतयारीको व्यवस्था मिलाउने ।

७.६.६ उद्देश्यहरु

- विपद सचेतना विस्तार गरी मानव सिर्जित विपदका घटना न्यूनीकरण गर्नु,
- विपद व्यवस्थापनाका लागि आवश्यक साधन स्रोतको व्यवस्था गर्नु ।

७.६.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ७.६.७.१ विपद सचेतना, उद्धार तथा पुन:स्थापनाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.पालिकाका सबै वडामा मानव सिर्जित तथा प्रकृतिद्वारा सिर्जित विपदबारे चेतना फैलाउने,	१.विद्यालय तथा स्थानीय समूह एवम् समिति मार्फत विपद सचेतना फैलाइने छ । २.कुटनीतिक निकाय, गैरसहकारी संस्था एवम् स्थानीय समुदाय मार्फत विपद व्यवस्थापन सामग्री तथा साधन प्राप्तिका लागि योजना बनाइने छ ।
२.विपद व्यवस्थापनका लागि आवश्यक साधन स्रोत प्राप्तिका लागि बाह्यक्षेत्रसँग समन्वय गर्ने ।	१.आवश्यक साधन स्रोत प्राप्तिका लागि संघ र प्रदेशसँग समन्वय गरिने छ । २.विपद व्यवस्थापन समितिलाई राष्ट्रिय अन्तराष्ट्रिय स्तरको अनुभवबारे ज्ञान प्रदान गर्न पहल गरिने छ ।

७.६.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ७.६.८.१ विपद सचेतना, उद्धार तथा पुन:स्थापनाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्रथमिकीकरण
७.६.८.१	सम्भावित बिपद, जोखिम र नियन्त्रणका बारे बृहत छलफल कार्यत्रम	P2
७.६.८.२	विद्यालय स्तरबाट नै प्राथमिक उपचारको ज्ञान र प्रशिक्षण	P2

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्रथमिकीकरण
७.६.८.३	विपदको प्रभाव न्यूनीकरण कार्यक्रम	P2
७.६.८.४	राहत उपलब्ध गराउन प्राकृतिक विपद व्यवस्थापन कोष	P2

अनुसूचीमा ४ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

७.६.९ अपेक्षित उपलब्धि

विपदको प्रभावकारी व्यवस्थापन हुनेछ, जिल्लामै विपद व्यवस्थापनमा नमुना नगरपालिकाको रुपमा परिचित हुनेछ ।

अध्याय आठ : संस्थागत विकास, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा

८.१ सार्वजनिक तथा सामुदायिक नेतृत्व विकास

८.१.१ वर्तमान अवस्था

जवाफदेही प्रशासन र सक्षम कर्मचारीको निर्माणका लागि संस्थागत क्षमता विकास अपरिहार्य मानिन्छ । नगरपालिकाले संस्थागत क्षमता विकासका लागि विभिन्न प्रयासहरु गर्दै आएको छ । सोही अनुरुप आधार वर्षमा ४६ सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिलाई तालिम प्रदान गरिएको छ । १२.७९ प्रतिशत उपभोक्ताले दिगो स्रोत परिचालन र प्रयोग बारेको अभिमुखीकरण लिएका छन् । ३९ वटा वन आधारित उद्यम ११.४४ प्रतिशत दलित र ३१.३३ प्रतिशत महिलालाई वन उपभोक्ता समितिमा समावेश गरिएको छ । १५५ वटा दलित कृषक समूह, ४६ वटा बचत समूह, १२२ वटा पशुपालक समूहको प्रवर्द्धन गर्ने कार्य गरिएको छ । ६ वटा धार्मिक संस्थाको प्रवर्द्धन गरिएको छ । १.१७ प्रतिशत कर्मचारीलाई लेखा तथा कार्यालय व्यवस्थापन तालिम प्रदान गरिएको छ । सामूहिक प्रवर्द्धन मार्फत स्थानीय कला संस्कृतिको जगेर्ना गर्ने प्रयास समेत गरिएको छ । यद्यपि संस्थागत क्षमता विकास प्रयास बमोजिम यथार्थ परिणाम आउन भने बाँकी देखिन्छ ।

८.१.२ मुख्य समस्याहरु

क्षमता विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने दक्ष स्थानीय जनशक्तिको अभाव, क्षमता विकास प्रयास बमोजिमको कर्मचारी प्रतिनिधिसँग आवश्यक स्रोत साधन उपलब्ध नहुनु, सबै कर्मचारी प्रविधिमैत्री नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरु हुन् ।

८.१.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

नगरपालिकामा रहेका विभिन्न स्थानीय समूह तथा संस्थाको प्रवर्द्धन मार्फत स्थानीय विकासको प्रचुर सम्भावना देखिन्छ । नगरपालिकाका कर्मचारीको दक्षता अभिवृद्धि गरी कुशल सेवा प्रदानको वातावरण सिर्जना गर्न सकिन्छ । तथापि स्थानीय संस्थागत समूहमा रहेका जनशक्तिको दक्षता तथा सीप अभिवृद्धि गर्नु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

८.१.४ सोच

सचेत एवम् सफल समाजका लागि संस्थागत जनशक्तिको विकास ।

८.१.५ लक्ष्य

पालिकामा रहेका संस्थागत जनशक्तिको विकास गर्ने ।

८.१.६ उद्देश्यहरु

- संस्थागत जनशक्तिको विकासका कार्यक्रम तय गर्नु,
- संस्थागत जनशक्ति विकास मार्फत असल नेतृत्वको निर्माण गर्नु ।

८.१.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ८.१.७.१ सार्वजनिक तथा सामुदायिक नेतृत्व विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.नगरपालिकामा रहेका संस्था तथा क्षेत्रगत समूहमा कार्यरत जनशक्तिको क्षमता तथा सीप सम्बन्धी विवरण सङ्कलन गर्ने ।	१.संस्थागत जनशक्तिको विकासका कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण गरिने छ । २.महिला समूह, सिंचाई समूह एवम् विभिन्न क्षेत्रका संस्थामा कार्यरत कर्मचारीको क्षमता विकास तालिमको आयोजना गरिने छ ।
२.सुशासनका लागि संस्थागत जनशक्तिको विकास गर्ने ।	१.नगरपालिकाका कानून, नीति तथा मापदण्डबारे संस्थागत जनशक्तिलाई अवगत गराइने छ । २.नगरपालिकामा कार्यरत जनशक्तिको विकासका लागि आवश्यक तालिम प्रदान गर्ने तथा सेवा सुविधामा हेरफेर गरिने छ ।

८.१.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ८.१.८.१ सार्वजनिक तथा सामुदायिक नेतृत्व विकासका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्रथमिकीकरण
८.१.८.१	युवा, महिला, विपन्न तथा पिछडिएको समूहलाई नेतृत्व विकास तालिम	P1
८.१.८.२	शिक्षक, कर्मचारी, जनप्रतिनिधिलाई नेतृत्व विकास तालिम	P1
८.१.८.३	विभिन्न गठन भएका क्लवहरुलाई नेतृत्व विकास तालिम	P1

अनुसूचीमा ४ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

८.१.९ अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्त्यमा प्रवर्द्धित कृषक समूह, दलित कृषक समूह, बचत समूहको संख्या क्रमश: १०, २०५ र ५६ पुग्नेछ । ११ वटा धार्मिक संस्थाहरुको संघठनात्मक प्रवर्द्धन गरिनेछ । होटल पर्यटन र सेवा क्षेत्रमा काम गर्ने १३ वटा समुहको प्रवर्द्धन गरिनेछ । २ प्रतिशत कर्मचारीले लेखा तथा कार्यालय व्यवस्थान तालिम प्राप्त गर्नेछन् । पालिकाका कर्मचारी तथा पालिकासँग सहकार्य गर्ने संस्थाका कर्मचारीको क्षमता विकास मार्फत् गरिबी अन्त्य गर्ने तथा दिगो आर्थिक विकास सँग सम्बन्धित दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग मिल्नेछ ।

८.२ नीति तथा कानुन तर्जुमा

८.२.१ वर्तमान अवस्था

लामो समय पछि स्थानीयतहले जनप्रतिनिधी पाएका छन् । संविधान तथा कानूनले स्थानीय सरकारहरुलाई नागरिकका अधिकारहरुको रक्षा गर्दै स्थानीय विकास, पूर्वाधार निर्माण, अवसर

सिर्जना आर्थिक वृद्धिका लागि विशेष कार्य गर्न अवसर जुटाएको छ । फलस्वरुप नगरपालिकामा आर्थिक ऐन, शिक्षा नियम तथा नियमावली, जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन लगायतका अन्य ऐन, कार्यविधि, नियमावलीको निर्माण गरी थप नीति तथा कानुन निर्माण गर्ने आधार तयार गरिएको छ ।

८.२.२ मुख्य समस्याहरु

नगरपालिकाको समाजमा सामाजिक विकृतिहरु (छुवाछुत, बालश्रम, अन्तरजातीय विवाह, जेष्ठनागरिक माथि हुने अपहेलना, बोक्सी प्रथा) विद्यमान छन् । सूचना प्रविधि विकास, बाह्य सर्म्पक राजनीतिक, सामाजिक, साँस्कृतिक र शैक्षिक चेतनामा भएको वृद्धि आदि कारण सतही रुपमा परिवर्तन आएको देखिए पनि मूलरुपमा हाम्रो समाजका परम्परागत विकृति विद्यमान छन् । तर विद्यमान स्थानीय नीति तथा कानुन यस्ता सामाजिक गतिविधिलाई नियन्त्रण गर्न पर्याप्त छैनन साथै दूरदृष्टि राख्ने सक्षम शिक्षित बुद्धिजीवी तथा विशेषज्ञको कमी छ ।

८.२.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

देशमा भएको राजनीतिक परिवर्तनको जगमा सामाजिक चेतनामा वृद्धि भएको छ । संविधानको धारा २१७ ले स्थानीय विवाद मिलाउन र पीडितको अधिकार रक्षाका लागि स्थानीय तहमा एक न्यियक समिति रहने व्यवस्था गरेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ४६ ले नगरपालिकाका उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा न्यायिक समिति गठन हुने र उक्त समितिले यही ऐनको दफा ४७ को उपदफा (१) ले तोकेका विवाद निरुपण गर्न सक्ने र अन्य विवादमा मेलमिलापको माध्यमबाट न्याय सम्पादन हुने व्यवस्था गरेको छ । अधिकार बारेका नागरिक शिक्षा र चेतना प्रसारका कार्यपनि निरन्तर चलेका छन् तर पनि कार्यान्वयनको तहमा प्रसस्त चुनौतिहरु छन् ।

८.२.४ सोच

सबै प्रकारका विभेद रहित समाजको निर्माण ।

८.२.५ लक्ष्य

स्थानीय स्तरमा सुशासन कायम गर्नका लागि नीति तथा कानुनको तर्जुमा गर्ने ।

८.२.६ उद्देश्यहरु

- पालिकामा सर्वसुलभ सेवा सुविधा विस्तारका लागि आवश्यक नीति निर्माण गर्नु,
- नगरपालिकाका गतिविधिमा कानूनी अड्चन देखिएका विषयवस्तुमा कानुन तर्जुमा गर्नु ।

८.२.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ८.२.७.१ नीति तथा कानुन तर्जुमाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.नगरपालिकाको सुविधालाई सर्वसुलभ बनाउनका लागि आवश्यक नीति निर्माणका लागि सुझाव सङ्कलन गर्ने, २.आर्थिक तथा सामाजिक उत्थानमा कानूनी बाधा देखिएका विषयवस्तुमा कानूनको तर्जुमा गर्ने ।	१.प्रत्येक वडाका बुद्धिजीवी तथा आम नागरिकबाट नीति निर्माणका लागि आवश्यक राय, सुझाव र सल्लाह माग गरिने छ । २.नगरपालिकाको क्षेत्राधिकारभित्र पर्ने आर्थिक सामाजिक विषयवस्तुमा आवश्यक कानूनको तर्जुमा गरिने छ । ३.नीति तथा कानुन तर्जुमामा जनसहभागिता गराइने छ ।

८.२.८ मूख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ८.२.८.१ नीति तथा कानुन तर्जुमाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्रथमिकीकरण
८.२.८.१	विद्यमान आवश्यकताका आधारमा नीति नियमको तर्जुमा गरिने छ	P1
८.२.८.२	साझा अधिकार स्थापना गरी जन प्रतिनिधि र जनता बिच अपनत्व भावना विकास गर्ने	P2
८.२.८.३	जनता र जन प्रतिनिधिलाई जवाफदेही बनाउने	P2

अनुसूचीमा ५ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

८.२.९ अपेक्षित उपलब्धि

नगरपालिकामा आवश्यक नीति तथा कानूनको निर्माण हुनेछ, सुशासन कायम हुनेछ ।

८.३ योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता

८.३.१ वर्तमान अवस्था

विकासका क्रियाकलाप प्रति जनतामा अपनत्व भावको सिर्जना भएमा दिगो विकासको सुनिश्चित गर्न सकिन्छ । संघ एवम् प्रदेश तथा स्थानीय स्तरमा गरिने विकास निर्माणका गतिविधिमा जनसहभागितालाई प्राथमिकता दिइएको छ । नगरपालिकामा पनि सामुदायिक वन, सिंचाई, धर्म संस्कृति संरक्षण, कृषि लगायतका क्षेत्रमा पिछडिएका वर्ग, महिला, दलित सबैको सहभागिता हुने व्यवस्था गरिएको छ । सोही बमोजिम कृषि समूह, सिंचाई समूह, सामुदायिक वन उपभोक्त समूह, विपद व्यवस्थापन समिति आदिको नगरपालिकामा संरचना गरिएको छ । यिनै संयन्त्र तथा अन्य स्थानीयबासीको योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा प्रयोग गर्न सकिएमा नगरपालिकामा दिगो विकास सुनिश्चित गर्न सकिन्छ ।

८.३.२ मुख्य समस्याहरु

सामुहिक सहभागिताको लाभबारे नगरपालिकाबासी अनभिज्ञ देखिनु तथा नगरपालिकाको विकास योजना आफ्नो आवश्यकता बमोजिम निर्माण गर्न जनसहभागिताको महत्त्व हुन्छ भन्ने बारेमा आम नागरिकले खासै चासो नदेखाउनु यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

८.३.३ अवसर तथा चुनौतिहरु

जनसहभागिता मार्फत प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षणको सम्भावना हुनु, नगरपालिकाका गतिविधिमा जनसहभागिता हुने नीति अपनाइनु, यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । योजना निर्माण तथा कार्यान्वयनमा सबै जाति र पिछडिएका वर्गको जनसहभागिता बढाउनु, दक्ष र सिर्जनशील जनशक्ति उत्पादन गरी उत्कृष्ट योजना निर्माणको वातावरण तयार गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

८.३.४ सोच

जनसहभागितामूलक योजना निर्माण मार्फत नगरपालिकाका स्रोत र सम्पदाको संरक्षण ।

८.३.५ लक्ष्य

जनसहभागितामा योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्ने ।

८.३.६उद्देश्यहरु

- योजना निर्माणमा जनसहभागिता बढाई स्थानीय स्रोत र सम्पदाको संरक्षण गर्नु,
- नगरपालिकाको विकास निर्माण कार्यको निर्णय प्रक्रियामा जनसहभागिता बढाउन ।

८.३.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ८.३.७.१ योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिताका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.वडागत समिति निर्माण तथा विस्तारलाई प्राथमिकता दिई योजनाको प्राथमिकीरण गर्ने ।	१.स्थानीय समितिहरुमा सवै वर्ग, जाति र समुदायको सक्रिय सहभागिता बढाइ सुशासन प्रवर्द्धन गरिने छ । २.पालिकाको विकास निर्माणका योजना, नीति नियमको निर्माण लगायतका गतिविधिमा नगरपालिकाका सबै जनताको प्रतिनिधित्वको सुनिश्चित गरिने छ ।
२.पालिकाको योजना निर्माण प्रक्रियामा सबै वर्ग तथा समुदायको सहभागिता बढाउने व्यवस्था मिलाउने ।	१.स्थानीय योजना निर्माणका लागि कृषि समूह, सहकारी समूह, सिंचाई समूह एव अन्य समितिको क्षमता अभिवृद्धि गरिने छ ।

८.३.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ८.३.८.१ योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिताका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्रथमिकीकरण
८.३.८.१	विकास निर्माणका कार्यहरुमा अनिवार्य जनसहभागिता	P2
८.३.८.२	क्रियाशिल उपभोक्ता समिति, टोल विकास समिती गठन र परिचालन	P2
८.३.८.३	आमा समूह, बुबा समूह र अन्य समूहद्वारा सामाजिक कार्यक्रम परिचालन गर्ने	P2

अनुसूचीमा ५ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

८.३.९ अपेक्षित उपलब्धि

पालिकाका गतिविधिमा स्थानीयको सहभागिता बढ्नेछ, सुशासन प्रवर्द्धन हुनेछ ।

८.४ नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धन

८.४.१ वर्तमान अवस्था

नियमनकारी संरचनाहरुको संरक्षण र संवर्द्धन मार्फत नगरपालिकामा सभ्य तथा अनुशासित समाजको निर्माण गर्न सकिन्छ । नगरपालिका प्रहरी, न्यायिक समिति, नगरपालिका मातहतका अन्य नियमनकारी निकायलाई सक्रिय बनाइराख्न सकेमा विकासका गतिविधिलाई सुरक्षित एवम् समाज अनुकुल वातावरणमा सञ्चालन गर्न सकिन्छ । विदुर नगरपालिकामा नियमनकारी संरचनाहरुको विकास गर्ने प्रयास भएको भए तापनि सन्तोषजनक स्थिति भने छैन । यद्यपि स्थानीय तहका न्यायिक समितिका पदाधिकारहिरुलाई न्यायिक सचेतना तालिम लगायतका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरि क्षमता प्रवर्द्धनको कार्य भने गर्ने गरिएको छ ।

८.४.२ मुख्य समस्याहरु

नियमनकारी संरचनाहरुको विकासका लागि आवश्यक भवन एवम् अन्य स्रोत साधनको अभाव हुनु, परिवर्तित स्थानीय प्रशासनिक संरचनाबीच तालमेल मिलाउन समय लाग्नु, सार्वजनिक कार्यलाई अझै पनि विवाद रहित बनाउन नसक्नु यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

८.४.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

भौतिक विकास, सामाजिक विकास तथा आर्थिक विकासको संस्थागत नेतृत्व र अगुवाई पनि विगतका उपलब्धिहरुलाई व्यवस्थित गर्दै भावि आर्थिक तथा सामाजिक रुपान्तरणका लागि वस्तुपरक र ठोस कार्य गर्दै जानु हो । अर्को तर्फ विकास प्रकृया फरक धारणा, जटिल विषयवस्तुहरुलाई सर्वमान्य ढाँचा भित्र राखिनु राम्रो हुन्छ । नत्र बिगतका उपलब्धिहरुले भावी

परिवर्तनका सहायक नबन्न सक्छन् । सार्बजनिक कार्यको नियमन गर्न नगरपालिका अधिकार प्राप्त छ यति हुँदाहुँदै पनि सार्वजनिक कार्य विवाद रहित र लाभकारी बनाउन चुनौतीहरु छन् ।

८.४.४ सोच

सुशासनका लागि नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धन ।

८.४.५ लक्ष्य

नगरपालिकामा हुने गतिविधिहरुलाई कानुनसम्मत सञ्चालन गराउन नियमनकारी निकायहरुको प्रवर्द्धन गर्ने ।

८.४.६ उद्देश्यहरु

- नगरपालिकाको नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धनका लागि कार्ययोजना तयार गर्नु,
- नगरपालिका प्रहरी तथा न्यायिक समितिको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।

८.४.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ८.४.७.१ नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धनका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.नियमनकारी संरचनाको प्रवर्द्धनका कार्यक्रमहरुको प्राथमिकता तय गर्ने,	१.नियमनकारी संरचनाहरुका प्रतिनिधिबीच जनगुनासो पुग्ने व्यवस्था मिलाइने छ । २.नियमनकारी संरचनाहरुको विकासका कार्यक्रमहरु लागु गरिने छ । ३.नगरपालिका गतिविधि तथा सामाजिक घटनाबारे नियमनकारी संरचनाहरुबीच विचार आदान प्रदान गरी आवश्यक रणनीति तय गरिने छ ।
२.नगरपालिका प्रहरी तथा न्यायिक समितिलाई स्रोत साधन सम्पन्न बनाउने ।	४.नगरपालिका प्रहरीलाई आवश्यक स्रोत साधन उपलब्ध गरिने छ । ५.नगरपालिकाको निर्देशिका तथा मापदण्ड कार्यान्वयनको अवस्थाबारे विश्लेषण गरिने छ ।

८.४.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ८.४.८.१ नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धनका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्रथमिकीकरण
८.४.८.१	पालिका भित्र रहेका नियमनकारी संस्थाहरुको प्रवर्द्धन गर्दै थप नियमनको व्यवस्था गरिने छ ।	P2
८.४.८.२	न्यायिक समिति तथा मेलमिलापकर्ताका लागि क्षमता अभिबृद्धी कार्यक्रम	P2
८.४.८.३	लेखा परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाइ, सामाजिक परीक्षण, पारदर्शिताको कार्यान्वयन	P2

अनुसूचीमा ५ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

८.४.९ अपेक्षित उपलब्धी

नगरपालिकाका नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धन हुनेछ, नगरपालिकामा कानूनी शासनको प्रवर्द्धन हुनेछ ।

८.५ सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षा

८.५.१ वर्तमान अवस्था

नगरपालिकामा दुईवटा प्रहरी चौकी मार्फत शान्ति सुरक्षा कायमको प्रयास गरिएको छ । विद्यालय तथा समुदायमा सचेतना कार्यक्रम एवम् प्रहरी समुदाय साझेदारी कार्यक्रम मार्फत स्थानीय बासीसँगको सम्बन्ध सुमधुर बनाउने कार्य गरिएको छ । सुरक्षाकर्मीको पहुँच विस्तारका रणनीति तय गर्दै शान्ति सुरक्षा कायम गर्ने कार्य गरिएको छ । आधारवर्षमा शान्ति सुरक्षाका लागि प्रतिव्यक्ति रु. ५१७३३४ बजेट छुट्टाइएको छ । तरपनि चोबीसै घण्टा सबै वडामा सुरक्षाकर्मीको प्रत्याभूति गराउन सकिएको छैन । आधार वर्षमा ४२ वटा मानव अधिकार उलङ्घनका घटना घटेका छन् । युवा, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, महिला लक्षित हत्या, हिंसाका घटना घटिरहेका छन् ।

८.५.२ मुख्य समस्याहरु

हत्या, घरेलु हिंसा, महिला तथा बालहिंसाका घटना, सामाजिक कुरीतिले निम्ताएका विकृति, गैरकानूनी कार्य आदि न्यूनीकरण नहुनु, सबै वडामा सुरक्षाकर्मीको निरन्तर उपस्थिति नहुनु यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

८.५.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

सडक यातायातको विस्तार हुनु, नागरिक सुरक्षाकर्मी साझेदारीका कार्यक्रम सञ्चालन हुनु, सूचना प्रविधिको विस्तार हुनु, यस क्षेत्रका अवसर हुन् । मानव अधिकार उलङ्घनका घटनाको रोकथाम गर्नु, बाल विवाह रोकथाम गर्नु, जेष्ठ नागरिक एवम् महिला तथा बालबालिका लक्षित हिंसाको नियन्त्रण गर्नु, आत्महत्यालाई निरुत्साहित गर्नु, सबै वडामा सुरक्षाकर्मीको निरन्तर उपस्थितिको सुनिश्चित गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

८.५.४ सोच

सुरक्षा व्यवस्था मार्फत लोकतन्त्रको प्रत्याभूति ।

८.५.५ लक्ष्य

सुरक्षा संयन्त्र मार्फत शान्तिसुरक्षा कायम गर्ने ।

८.५.६ उद्देश्यहरु

- पर्याप्त सुरक्षाकर्मीको व्यवस्था गरी दिगो शान्ति कायम गर्नु,

- सामाजिक स्वतन्त्रताको अनुभूति गराउनु,
- सामाजिक गलत क्रियाकलापहरुको रोकथाम र नियन्त्रण गर्नु ।

८.५.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ८.५.७.१ सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.सुरक्षाकर्मीको पहुँच विस्तारका लागि आवश्यक व्यवस्था गर्ने ।	१.सडक यातायातको गुणस्तर सुधार तथा विस्तार गरी सुरक्षाकर्मीको पहुँच विस्तार गरिने छ ।
२.सबै वर्ग र जातिलाई समान न्यायको प्रत्याभूति दिलाई सामाजिक स्वतन्त्रताको अनुभूति दिलाउने ।	२.सबै वर्ग र जातिमाझ समान न्यायको प्रत्याभूति दिलाउन सूचनाको हकको बारेमा चेतना फैलाइने छ ।
३.कुलत, बालविवाह, हरेलु हिंसा लगायतका गलत क्रियाकलाप रोकथामका उपायहरुको अवलम्बन गर्ने ।	३.स्थानीयको सहभागितामा हत्या, हिंसा एवम् कुरीति रोकथामका उपायहरुको खोजी गरिने छ ।

८.५.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ८.५.८.१ सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्रथमिकीकरण
८.५.८.१	सामाजिक विभेद अन्त्य गरी सामाजिक सुरक्षा कायम गर्ने नीती	P1
८.५.८.२	उचित दण्डको व्यवस्थापन गरी आपराधिक घटना न्युनीकरण	P1
८.५.८.३	स्थायी तथा अस्थायी प्रहरी चौकि निर्माण	P2

अनुसूचीमा ५ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

८.५.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यमा थप ५ वटा प्रहरी चौकीको स्थापना गरिनेछ । शान्ति सुरक्षाका लागि प्रतिव्यक्ति रु ८ लाख बजेट छुट्याइनेछ । पालिकामा शान्ति सुरक्षा कायम गरी लोकतन्त्रको रक्षा गर्न सकेमा समावेशिता र दिगो आर्थिक वृद्धिसँग सम्बन्धित दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा सहजता हुनेछ ।

८.६ पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली

८.६.१ वर्तमान अवस्था

स्थानीय तहमा गरिने सबैखाले क्रियाकलापहरु माथि स्थानीय सरकारको पूर्ण नियन्त्रण भएकाले नगरपालिकाका सबै क्रियाकलाप तथा सेवाहरुमा पारदर्शीता तथा जवाफदेहिता प्रभावकारी बनाउन सकिन्छ । विभिन्न विषयगत शाखा प्रशाखाको व्यवस्था भएको छ । न्यायिक समितिको गठन भई

कार्य सम्पादन भइरहेको छ। सूचनाको आदन प्रदान तथा पहुँचमा प्रविधि विकासले सहजता थपेको छ। यद्यपि वित्तीय पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीमा सुधार गर्नु आवश्यकता देखिन्छ।

८.६.२ मुख्य समस्याहरु

क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्रको व्यवस्था भएको र यसबाट नागरिकहरुले सेवालिने वातावरण पनि बनेको भएतापनि संघीयताको अभ्यास तथा अनुभवको पाटो कमजोर हुनु, स्थनीय समुदायको राजनैतिक चेतना स्तरमा आवश्यक परिवर्तन नआउनु, प्रभावकरी रुपमा नगरपालिकाका गतिविधिको अनुगमन नहुनु यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन्।

८.६.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

स्थानीय समुदायलाई परिचालन गरी विकास प्रक्रियालाई मितव्ययी बनाउन सकिने। विद्यमान सूचना प्रविधिको सदुपयोग गरी स्थानीय सरकारहरुबाट हुने गरेका राम्रा अभ्यासहरुको अनुसरण गर्न र नराम्रा कार्यलाई दुरुत्साहन गर्न सकिने अवस्था छ। जनताको दैलोमा नै स्थानीय सरकार उभिएकाले आएका गुनासो तत्काल सम्बोधन गरी जनताको मन जित्ने वातावरण बन्दै गएको छ। आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली विकास गरी लागु गर्न सकिने। आवश्यक सुरक्षा संयन्त्र बनाएर लागु गर्न सक्ने। जन प्रतिनिधि र कर्माचारीको बीचमा विचार बाझिन सक्ने र यसको असर सेवा प्रवाहमा हुन सक्ने। जनउत्तरदायी कार्यप्रणाली स्थापित गर्न चुनौतिहरु छन्।

८.६.४ सोच

पारदर्शी क्रियाकलापका लागि आन्तरिक नियन्त्रण।

८.६.५ लक्ष्य

व्यवस्थित आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको विकास गरी नगरपालिकाको बेरुजु शुन्यमा झार्ने।

७.६.६उद्देश्यहरु

- नगरपालिकामा उत्कृष्ट आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको विकास गरी वित्तीय नियन्त्रण कायम गर्नु,
- नगरपालिकाको लेखापरीक्षण समयमै सम्पन्न गरी वित्तीय पारदर्शिता कायम गर्नु।

८.६.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ८.६.७.१ पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.वित्तीय नियन्त्रण कायम गर्न आन्तरिक व्यवस्थापन समितिको गठन गर्ने।	१.सबै वडाको प्रतिनिधि सम्मेलित आन्तरिक व्यवस्थापन समिति गठन गरिने छ।

रणनीति	कार्यनीतिहरु
२.नगरपालिकाको आन्तरिक तथा अन्तिम लेखापरीक्षण समयमै गर्ने व्यवस्था गर्ने ।	१.आन्तरिक व्यवस्थापन समितिको नियमित बैठक बस्ने व्यवस्था मिलाइने छ । २.लेखापरीक्षण क्षमता अभिवृद्धिका लागि लेखापरीक्षकको क्षमता विकास गरिने छ । ३.नगरपालिकाको आन्तरिक लेखा परीक्षणको समयसीमा निर्धारण गरिने छ ।

८.६.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ८.६.८.१ पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्रथमिकीकरण
८.६.८.१	आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने	P2
८.६.८.२	सार्वजनिक सुनुवाइ, सामाजिक परिक्षणलाइ प्रभावकारी बनाउने	P2
८.६.८.३	कार्यालयले नियमित रुपमा सार्वजनिक गर्नु पर्ने विवरणहरु यथा समयमा विभिन्न सञ्चार माध्यम बाट सार्वजनिक गर्ने	P2

अनुसूचीमा ५ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमितकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

८.६.९ अपेक्षित उपलब्धी

नगरपालिकामा वित्तीय पारदर्शीता कायम हुनेछ, सक्षम आन्तरिक व्यवस्थापन समितिको गठन हुनेछ ।

परिच्छेद नौं : योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

९.१ पृष्ठभूमि

योजना आफैंमा साध्य मात्र मान्न सकिन्छ साधक होइन । योजनाले लिएका लक्ष्य तथा उद्देश्य कुन हद सम्म प्राप्त हुन्छन भन्ने आधार योजना कार्यान्वयन प्रकियाले निर्धारण गर्छ । योजना कार्यान्वयनबाट हुने परिमाणात्मक उपलब्धि कस्तो रह्यो भन्ने आधार योजना अन्तर्गतका कृयाकलाप कति प्रभावकारी तरिकाले (रणनीति) कार्यान्वयनमा आए भन्ने कुराले निर्धारण गर्छ । यहाँ "कस्तो" या "कसरी" भन्ने सोचले नै योजना अनुगमनको आधार खोज्छ । जनताले छानेका प्रतिनिधीले नागरिकहरुको सहमतिमा योजना बनाउने, उद्देश्य तथा लक्ष्य निर्धारण गर्ने, स्रोत बाँडफाँड गर्ने, योजना कार्यान्वयनको जिम्मेवारी तोक्ने जस्ता कार्यमा अधिकार सहित नेतृत्व लिने परिपाटी संघीय शासन प्रणालीको विशिष्ठता हो । नेपालले गणतान्त्रिक संविधान लागु भएपछि यो अभ्यास गर्दै आएको छ ।

नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले स्थनीय तहका कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायपालिकाको कार्य जिम्मेवारी र अधिकार तोकेको छ । स्थानीय तहको आर्थिक तथा सामाजिक विकास, सरकारी सेवा वितरण लगायतका कार्यको नेतृत्व स्थानीय तहले गर्दै आएका छन् । पालिका स्तरमा सञ्चालन हुने योजनाहरु र स्रोत व्यवस्थापन बारेका सबैखाले योजना, लक्ष्य तथा उद्देश्य तय गरे सँगै अनुगमन तथा मूल्यांकनको स्पष्ट खाका बनाउनु आवश्यक हुन्छ । आवधिक योजनाका क्षेत्रगत रणनीति तथा कार्यनीति मार्फत योजनाको समग्र उद्देश्य प्राप्तिमा भएको उपलब्धि र योजनाको समग्र प्रभाव तथा आवश्यक संशोधनका लागि अनुगमन तथा मूल्यांकनको आवश्यकता पर्दछ । योजनाको कार्यान्वयन खाकाका आधारमा योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने गरिन्छ । पालिकाको निर्वाचित सरकार, राजनीतिक दलहरु, सार्वजनिक विषयगत/क्षेत्रगत सरोकारबालाहरु, पालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम आदि योजना कार्यान्वयनका प्रमुख आधारहरु मान्न सकिन्छ ।

९.२ योजना कार्यान्वयनको वर्तमान अवस्था

विदुर नगरपालिकाले योजना छनौट, योजना प्राथमिकीकरण, स्रोत व्यवस्थापन तथा योजना कार्यान्वयन गर्दा प्रचलित कानुन, विधि तथा प्रकृया अनुसार नै गर्ने गरेको भएपनि अनुगमनको कार्य तात्कालिक प्रतिफलको मापनमा नै सिमित छ । नीति तथा योजना तयारी गर्दा दीर्घ कालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य राखेर तयार गरिएका छन् तर त्यस्ता योजनाको दीर्घकालिन प्रभाव वा आर्थिक सामाजिक विकासलाई संस्थागत गर्दै जाने सन्दर्भमा कार्यान्वयन भएका विगतका योजना कति प्रभावकारी रहे अथवा उद्देश्य (असरतह) र लक्ष्य (प्रभाव) तह सम्म योजनले कति योगदान दियो भन्ने सम्मको मूल्यांकन परिपाटी बसि सकेको अवस्था छैन ।

९.३ योजना कार्यान्वयन प्रक्रिया र विधि

आवधिक विकास योजना स्वीकृति (नगरसभा) ⇒ नगरपालिका मेयरद्वारा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई अख्तियारी ⇒ वडा कार्यालयलाई अख्तियारी ⇒ योजना कार्यान्वयन विधिको छनौट ⇒ योजना कार्यान्वयन । आवधिक योजनाले तय गरेका दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य,

विषयगत/क्षेत्रगत उद्देश्य, रणनीति तथा प्राथमिकताको आधारमा वार्षिक नीति, कार्यक्रम र बजेट सहित तयार गरिने वार्षिक कार्यान्वयन कार्ययोजनाको ढाँचा अनुसूचीमा समावेश गरिएको छ ।

९.४ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

आवधिक योजनाको सोच, लक्ष्य एवम् उद्देश्य बमोजिम योजना कार्यान्वयन सही दिशातर्फ उन्मुख भए नभएको, योजनाले निर्धारण गरेका आयोजनाको सामाजिक प्रभाव तथा वित्त परिचालन प्रणाली पारदर्शी भए नभएको, आयोजना परिचालनका कमी कमजोरीहरु आदिका बारेमा सत्य तथ्य जानकारी प्राप्त गर्ने माध्यमका रुपमा अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणालीको प्रयोग गर्ने गरिन्छ ।

पालिकामा विकास साझेदारको सहयोगमा सञ्चालित कार्यक्रमहरु बाहेक पालिकाको आफ्नै वार्षिक योजना कार्यान्वयन तालिका अनुसार लागु गर्ने पद्धतिको विकास भइ नसकेको अवस्थामा यो आवधिक योजना मार्फत वार्षिक योजना कार्यान्वयनको वातावरण सिर्जना भई योजना अनुगमन तथा मूल्यांकनका लागि सहज वातावरण सिर्जना हुने अपेक्षा गरिएको छ । साथै क्षेत्रगत/विषयगत सूचकको आधारमा आयोजित कार्यक्रमहरुको अनुगमन तथा मूल्यङकन गर्ने पद्धतिको विकास हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

९.५ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको उद्देश्य

आवधिक योजना बमोजिम वार्षिक कार्ययोजनाहरुको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन भई योजनाको व्यवस्थित अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्यको प्रभावकारी प्रणाली स्थापित गर्नु ।

९.६ रणनीति

(१) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन वमोजिमको अनुगमन संयन्त्रको परिचालन गरिने छ ।
(२) आवधिक योजनाको मध्यावधि मूल्यांकन गर्ने व्यवस्था गरिने छ ।
(३) पारदर्शीता तथा संस्थागत सुशासन कायम गर्नका लागि अनुगमन र मूल्यांकन प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।

९.७ मुख्य कार्यक्रम

- योजना कार्यान्वयन निकायहरुको क्षमता विकास ।
- क्षेत्रगत/विषयगत मूल्याङकन/विश्लेषण सूचकहरुको निर्माण ।
- त्रैमासिक, अर्धवार्षिक, वार्षिक अनुगमन कार्यान्वयन कार्यक्रम ।
- समीक्षा तथा स्थानीय समस्या समाधान समितिको बैठक ।

९.८ अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्यको प्रकृया र जिम्मेवारी

आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकनका लागि पालिका जिम्मेवार हुनेछ । यस कार्यका लागि नगरपालिकाले सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समितिलाई परिचालन गर्नेछ ।

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्रथमिकीकरण
९.८.१	वडा भित्र सञ्चालित सरकारी तथा गैह्र सरकारी आयोजनाहरुको कडाइका साथ अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिने छ साथै अनुगमन तथा मूल्यांकनका आधारमा थप आयोजनाहरु सञ्चालन गरिने छ।	P2
९.८.२	अनुगमन समितिको क्षमता विकासका लागि स्रोत साधनको व्यवस्थापन	P2

तालिका नं. ९.८.१ अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्यको प्रकृया र जिम्मेवारी

क्र.स.	के अनुगमन गर्ने	कसले अनुगमन गर्ने	कहिले अनुगमन गर्ने	कसरी अनुगमन गर्ने
१	चालु योजना अन्तर्गतका कियाकलापहरु कसरी कार्यान्वयन भईरहेका छन् भन्नेबारेको अनुगमन	सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति, वडा समिति, सरकारी र गैरसरकारी	परियोजना पटके, मासिक, चौमासिक र वार्षिक	स्थलगत अनुगमन गर्ने, चौमासिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति, विवरणको तुलना गर्ने,
२	प्रतिफल अनुगमन	नगरकार्यपालिका, सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति	चौमासिक, अर्धवार्षिक, वार्षिक र मध्यावधि	स्थलगत अनुगमन गर्ने, वार्षिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति, विवरणको तुलना गर्ने, नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने
३	असर तह अनुगमन	सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेश्रो पक्ष	बार्षिक, मध्यावधि र अन्तिम वर्ष	सहभागितामूलक छलफल गर्ने, नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने, नमूना सर्वेक्षण गर्ने
४	प्रभाव तह अनुगमन	सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेस्रो पक्ष	मध्यावधि र अन्तिम वर्ष	नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने, सहभागितामूलक छलफल गर्ने, अध्ययन तथा सर्वेक्षण गर्ने

परिच्छेद दश : नतिजा खाका

१०.१ पृष्ठभुमि

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा २४ ले पालिकाको लागि वार्षिक, अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन योजना तयार गर्ने, स्रोत व्यवस्था गर्ने, योजना कार्यान्वयन गर्ने लगायतका कार्य गर्न जिम्मेवारी दिएको छ । सुशासन सहित स्थानीय तहको आर्थिक, सामाजिक, वातावरण, महिला विकास, प्राथमिकता प्राप्त वर्ग तथा क्षेत्रको सन्तुलित विकास लगायतका क्षेत्रहरुमा नागरिकहरुले अनुभव गर्ने गरिको सम्पन्नता ल्याउन र राष्ट्रिय प्रतिबद्धता अनुरुपको आर्थिक तथा सामाजिक रुपान्तरणको संस्थागत थालनी गर्न यो आवधिक योजनाले मार्गदर्शक दस्तावेजको रुपमा कार्य गर्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

सेवा प्रवाहमा गुणस्तरीयता, छिटोपना तथा पारदर्शिता आउन नसकिरहेको हालको अवस्थामा सार्वजनिक सुनुवाई, सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सेवाग्राही सन्तुष्टि सर्वेक्षण जस्ता कार्यहरु सञ्चालनमा ल्याएर आवधिक योजनाले राखेका परिमाणात्मक लक्ष्य हासिल गर्न पालिका संयन्त्र तत्पर छ । यो योजना लागु भएसँगै स्थानीय तहबाट दिइने सेवा, प्रभावकारी शासन सञ्चालन, परिणाममुखी विकास, दक्ष मानव संसाधन, परिणाममुखी सस्थागत क्षमताको विकास भई समावेशी र दिगो विकासको थालनी हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

१०.२ नतिजा खाका तथा नतिजा साङ्केतिकरण

तालिका नं. १०.२.१ नतिजा खाकाको क्षेत्र - आर्थिक

आर्थिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
प्रभाव	कृषिको कुल गार्हस्थ उत्पादन	रुपैंया करोडमा	१०८।६७	११९।५३	१३१।४९	१४४।६४	१५९।१०	१७५।०१			
	वनले ढाकेको क्षेत्रफल	प्रतिशत	५२।८७	५४	५४।५	५५	५६	५६।५			
	जैबिक विविधता	संख्या प्रतिवर्ग कि. मि.	७७२।४१	७७५	७७७	७७९	७८२	७८५			
असर	नश्ल सुधार	प्रतिशत	२३।३७	२५।७१	२८।२८	३१।१०	३४।२१	३७।६४			
	सिँचाइ नपुगेको तर सिचाइ पुर्याउन सकिने जमीन	प्रतिशत	३६।६७	३७	३९	४०	४५	४८			
	आँसिक सिचाइ हुने जमीन	प्रतिशत	१९।६१	१८।६३	१७।७	१६।८१	१५।९७	१५।१७			
	सिचाइ पुर्याउन कठिन जमीन	प्रतिशत	२८।६७	२७।८१	२६।९७	२६।१६	२५।३८	२४।६२			
	वर्षभरि सिँचाइ पुगेको जमिन	प्रतिशत	१५।०५	१६	१९	२३	२५	३०			
	प्रति व्यक्ति खाद्य उपलब्धता	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	५०२।६५	५७८।०५	६६४।७६	७६४।४७	८७९।१४	१०११।०२			
	पुडकोपन भएका बालबालिका	प्रतिशत	१।१५	०	०	०	०	०			
	वेमौसमी तरकारी बालीहरु आयात	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	५४३६०।३३	५४२५०	५४२००	५४१५०	५४१००	५४०००			
	भटमास, तोरी, सरस्युँ, तील, आलस लगायतको तेलहन बाली आयात	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	२०३१५।६७	२०३००	२०२५०	२००००	१९९८०	१९९५०			
	मास, मसुरो, रहर, सीमी, गहत लगायतको दलहन बाली आयात	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	१६९८५।४३	१६५००	१६४००	१६३००	१६०००	१५५००			

आर्थिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	स्याउ, नास्पाति, सुन्तला, ज्यामिर, जुनार, अम्बा लगायतको फलफुल आयात	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	३५७३।४०	३५५०	३५४५	३५२५	३५००	३४५०			
	कागती, ज्यामिर, भोगटे, विमिरो लगायतको अमिलो जातको फल आयात	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	३३४०।६०	३३२०	३३००	३२९०	३२७०	३२५०			
	धान, मकै, गहुँ, कोदो, फापर, आलु लगायतको खाद्यान्न बाली निर्यात	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	८२०३८८।०७	८२०५००	८२०७००	८२१०००	८२१०००	८२३०००			
	मौसमी तरकारी बालीहरु निर्यात	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	८४०२।३३	८५००	८६००	८६५०	८७००	८८००			
	वेमौसमी तरकारी बालीहरु निर्यात	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	२१६८।००	२२००	२२५०	२३००	२३५०	२४००			
	भटमास, तोरी, सरस्युँ, तील, आलस लगायतको तेलहन बाली निर्यात	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	९३६।००	९५०	९६५	९६५	९८०	९९०			
	मास, मसुरो, रहर, सीमी, गहत लगायतको दलहन बाली निर्यात	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	७६६।६७	७७५	७८०	७९०	८००	८२५			
	स्याउ, नास्पाति, सुन्तला, ज्यामिर, जुनार, अम्बा लगायतको फलफुल निर्यात	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	४०००।००	४०१५	४०२५	४०३५	४०४५	४०५०			
	कागती, ज्यामिर, भोगटे, विमिरो लगायतको अमिलो जातको फल निर्यात	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	७३३।३३	७४३	७९०	७९०	८००	८२५			
	हासँ/कुखुराको मासु उत्पादन	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	१९६९७१६।६७	२००००००	२१०००००	२१५००००	२१७५००००	२१८००००			
	हासँ/कुखुराको अण्डा उत्पादन	गोटा	१२९६७४१।६७	१३०००००	१३५००००	१३७५०००	१३८००००	१४०००००			

आर्थिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	भेडा, च्याङ्गरा, खसी, राङ्गा आदिको मासु उत्पादन	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	३२६२४४।७७	३३००००	३४००००	३५००००	३६००००	४०००००			
	गाई, भैंसी, चौरी, बाखा आदिको दुध उत्पादन	लिटर	१६९०७३३।३३	१६९५०००	१७०००००	१७१००००	१७२००००	२००००००			
	माछा उत्पादन	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	७३००।००	७५००	७६००	७८००	८०००	८२००			
	समूदायबाट व्यवस्थापन भएको वनको क्षेत्रफल	हेक्टर	६९६३।८४	६९७०	६९७२	६९७५	६९७८	६९८०			
	उच्च मूल्यका जडिबुटी र गैरकाष्ठ वन पैदावारको उत्पादन	मे. टन	०।००	५	६	७	८	९			
	निक्षेप संकलन	रु करोडमा	३२।३७	३३	३३।५	३४	३५	३५।८			
	ऋण परिचालन	रु करोडमा	५०।७८	५१।५	५२।५	५३	५४	५५			
	बैंकको सङ्ख्या		१५।००	१६	१७	१८	१९	२०			
प्रतिफल	कृषि भूमिको उत्पादकत्व	मे. ट. प्रति रोपनी	०।२१	०।२२	०।२३	०।२४	०।२६	०।२७			
	प्राङ्गारिक बालीको अनुपात	प्रतिशत	११।४४	१३	१४	१६	१९	२०			
	बार्षिक एक पटक रासायनीक मल प्रयोग	प्रतिशत	३०।११	३२	६०	५०	४५	४०			
	बार्षिक दुइ पटक रासायनीक मल प्रयोग	प्रतिशत	३४।५३	३३।८	२०	३०	३५	३०			
	बार्षिक तीन पटक रासायनीक मल प्रयोग	प्रतिशत	३५।३६	३४।२	२०	२०	२५	३०			
	कृषि तथा पशुसेवा प्रसारको पहुँचमा बृद्धि	प्रतिशत	१५।०५	१६।५६	१८।२१	२०।०३	२२।०४	२४।२४			
	बाली तथा पशुपंछी बिमा	प्रतिशत	२८।१७	३०	३३	३५	३८	४०			
	युवा लक्षित व्यवसायिक कृषि कार्यक्रमबाट	जना	१०२०।००	१०८५	१२१५	१३४५	१५५०	१८१०			

आर्थिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	लाभान्वित युवा										
	प्राङ्गारिक खेतिको पकेट क्षेत्र	संख्या	१५।००	३०	६०	८०	९०	१००			
	सरकारी तथा निजीस्तरका नमूना कृषि तथा पशु फर्म	संख्या	१०१।००	१०५	११०	११५	१२५	१३०			
	मुख्य खाद्यान्न बाली मकै	वा.उ. (मे.ट)	६८६२।२२	६८९०	७०००	७५००	७८००	८०००			
	मुख्य खाद्यान्न बाली धान	वा.उ. (मे.ट)	१२१५६।६७	१२१७०	१२२००	१२५००	१३०००	१४०००			
	मुख्य खाद्यान्न बाली कोदो	वा.उ. (मे.ट)	१४३०।०८	१४५०	१५००	१५५०	१६००	१७००			
	मुख्य खाद्यान्न बाली आलु	वा.उ. (मे.ट)	३०८७।७६	४०००	४०१२	४३००	४४००	४५००			
	मुख्य खाद्यान्न बाली गहुँ	वा.उ. (मे.ट)	६९६।८९	७१२	७२५	७५०	७७५	७९०			
	मुख्य मौसमी तरकारी बाली गोलभेडा	वा.उ. (मे.ट)	३१६।१३	३५०	४००	४५०	४७५	४८०			
	मुख्य मौसमी तरकारी बाली काउली	वा.उ. (मे.ट)	१८३।०३	१८५	१८९	१९५	१९६	२००			
	मुख्य मौसमी तरकारी बाली वन्दा	वा.उ. (मे.ट)	३१६।२१	३२५	३३५	३५०	३६५	३८५			
	मुख्य मौसमी तरकारी बाली घिउ सिमी	वा.उ. (मे.ट)	१३।६९	१८	२०	२५	२८	३०			
	मुख्य मौसमी तरकारी बाली प्याज र लसुन	वा.उ. (मे.ट)	२४।५८	२८	३०	३५	३८	४०			
	मुख्य मौसमी तरकारी बाली रायो साग	वा.उ. (मे.ट)	८४।७०	८८	८९	९०	९२	९३			
	मुख्य मौसमी तरकारी बाली बोडी	वा.उ. (मे.ट)	८।५०	८।७	८।९	९	९।१	९।३			
	मुख्य मौसमी तरकारी बाली रामतोरीया	वा.उ. (मे.ट)	१३०।००	१३२	१३३	१३३	१३४	१३५			
	मुख्य मौसमी तरकारी बाली मटरकोसा	वा.उ. (मे.ट)	१।००	१।५	१।८	२।४	६	११।१			
	मुख्य मौसमी तरकारी बाली मुला	वा.उ. (मे.ट)	४।६७	४।७	४।७	४।८	४।९	५			
	मुख्य तेलहन बाली तोरी	वा.उ. (मे.ट)	२२१८।४४	२२३०	२२३५	२२४०	२२५०	२३००			

आर्थिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	मुख्य तेलहन बाली आलस	वा.उ. (मे.ट)	२।००	३	३।५	३।५	४	४।५			
	मुख्य तेलहन बाली तिल	वा.उ. (मे.ट)	३।६३	३।८	३।८	४	४	५			
	मुख्य तेलहन बाली ुरायो	वा.उ. (मे.ट)	१२६।३३	१२९	१३०	१३५	१३८	१४०			
	मुख्य तेलहन बाली सर्स्यु	वा.उ. (मे.ट)	१।००	१	१।५	२	२।५	३			
	मुख्य तेलहन बाली भटमास	वा.उ. (मे.ट)	७।४७	८	८।५	९	९।५	१०			
	मुख्य दलहन बाली मास	वा.उ. (मे.ट)	१९१।८४	१९५	१९७	१९९	२००	२१०			
	मुख्य दलहन बाली भटमास	वा.उ. (मे.ट)	२।९३	३	३।५	३।७	४	४।५			
	मुख्य दलहन बाली मस्याङ	वा.उ. (मे.ट)	२३६।७६	२३९	२४३	२४८	२५५	२६०			
	मुख्य दलहन बाली बोडी	वा.उ. (मे.ट)	१३७।४२	१४०	१४२	१४८	१५०	१५५			
	मुख्य दलहन बाली सिमी	वा.उ. (मे.ट)	११६।८३	११७	११९	२००	२१२	२१५			
	मुख्य दलहन बाली केराउ	वा.उ. (मे.ट)	१६२।००	१६८	१७०	१७५	१७७	१८०			
	मुख्य दलहन बाली वदाम	वा.उ. (मे.ट)	०।९३	०।९५	१	१।१२	१।५	१।८			
	मुख्य फलफूलहरु केरा	वा.उ. (मे.ट)	५०६।००	५०९	५१२	५१८	५२०	५२५			
	मुख्य फलफूलहरु आँप	वा.उ. (मे.ट)	५९।७६	५९।७६	५९।७६	६०	६०	६०			
	मुख्य फलफूलहरु लिच्ची	वा.उ. (मे.ट)	२२।३६	२३	२३	२३	२३	२३			
	मुख्य फलफूलहरु मेवा	वा.उ. (मे.ट)	०।३३	०।३५	०।३८	०।३९	०।३९	०।५			
	मुख्य फलफूलहरु नास्पाती	वा.उ. (मे.ट)	१०।९२	११	११।३५	११।४	११।५	१२			
	मुख्य फलफूलहरु भुइकटहर	वा.उ. (मे.ट)	०।९०	०।९	०।९	१	१	१			
	मुख्य फलफूलहरु अम्बा	वा.उ. (मे.ट)	१।००	१।५	१।५	१।५	१।५	१।५			
	मुख्य अमिलो जातको फल कागती	वा.उ. (मे.ट)	१४५।७३	१५०।७३	१५५।७३	१५६।७३	१५७।७३	१५९।७३			
	मुख्य अमिलो जातको फल निबुवा	वा.उ. (मे.ट)	१३७।०४	१३७।०४	१३९।०४	१३९।०४	१३९।०४	१३९।०४			
	मुख्य अमिलो जातको फलभोगटे	वा.उ. (मे.ट)	१८४।५१	१८५	१८७	१८८	१९०	२००			
	मुख्य अमिलो जातको फल ज्यामिर	वा.उ. (मे.ट)	५५।००	५६	५७	५७	५७	६०			
	मुख्य अमिलो जातको फल सुन्तला	वा.उ. (मे.ट)	५।००	५।५	५।८	५।९	६	६			

आर्थिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	मुख्य अमिलो जातको फल विमिरो	वा.उ. (मे.ट)	०.६७	०.६९	०.७	०.७	०.७२	०.७५			
	वर्षभरी खानपुग्ने खाद्यान्न उत्पादन गर्ने परिवार	प्रतिशत	३६.९२	३८.९	३९.५	४०	४०.५	४२.५			
	६ महिना खानपुग्ने खाद्यान्न उत्पादन गर्ने परिवार	प्रतिशत	३४.५९	३३	३२	३१	३१.५	३०			
	३ महिना खानपुग्ने खाद्यान्न उत्पादन गर्ने परिवार	प्रतिशत	२८.४९	२७	२६.५	२६	२५	२४			
	धान, मकै, गहुँ, कोदो, फापर, आलु लगायतको खाद्यान्न बाली आयात	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	५२६०७५.८७	५२४०७५	५२००६०	५१८००६	५१५००६	५१३००६			
	मौसमी तरकारी बालीहरु आयात	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	३२५९८४.८३	३२३९८४	३२२५००	३२१५००	३२००००	३१००००			
	मह उत्पादन	कि. ग्रा. प्रतिवर्ष	३३२०.००	३३५०	३३८०	३३९०	३३९५	३४००			
	व्यवसायिक रुपमा कृषिजन्य वस्तु, पशुपन्छी, माछा, मह आदिको उत्पादनमा संलग्न कम्पनी/फर्म/फार्महरुको	संख्या	२१५.००	२२०	२३०	२४०	२५०	३००			
	सामुदायिक भण्डारण केन्द्रको स्थापना	संख्या	२.००	४	५	६	७	८			
	सहकारीका सदस्य बनेको परिवार	प्रतिशत	४६.३३	४८	४८.५	४९	५०	५१.५			
	सहकारीमा आबद्ध कर्मचारी	संख्या	५४८.००	५५०	५६०	६००	६५०	७००			
	औद्योगिक लगानी वार्षिक बृद्धि	प्रतिशत	१.१५	१.२	१.८	२	२.५	२.८			
	उद्योग (लघू र मध्यम) संख्या	संख्या	१३.००	१५	१८	१९	२०	२५			
	औद्योगिक क्षेत्र तथा	संख्या	२.००	४	५	६	८	१०			

आर्थिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	करिडोर विकास										
	लप्सी क्यान्डी उद्योगहरु	नाम		२	३	४	५	६			
	अचार उद्योगहरु	नाम		४	५	६	७	८			
	टपरी उद्योग	नाम		१	२	३	४	५			
	नेपाली कागज उद्योगहरु	नाम		१	१	२	२	२			
	जैविक विषादी उद्योगहरु	नाम		५	६	७	८	९			
	अनमी	संख्या	७८।००	७९	८०	८२	८४	८८			
	कम्प्युटर	संख्या	१०९७।००	२०००	२०१२	२०२५	२०३०	२०५०			
	कार्पेन्ट्री	संख्या	९२।००	९५	९८	१००	१५०	१८०			
	कृषि	संख्या	१७६।००	१७८	१८५	१९०	१९५	२००			
	ग्रामीण पशुस्वास्थ्य कार्यकर्ता	संख्या	४५।००	५०	५५	६०	६५	७०			
	जेटीए	संख्या	४६।००	४८	५५	५९	६५	६९			
	पशुपालन	संख्या	३४५।००	३५०	३७५	३८०	३९०	४००			
	मेकानिक्स	संख्या	३०२।००	३०५	३१०	३१२	३१५	३२०			
	म्यासन डकर्मी	संख्या	४१३।००	४१५	४२०	४२५	४३०	४४०			
	वन	संख्या	६७।००	६८	६९	७०	७१	७२			
	विद्युत	संख्या	८६।००	८९	८८	८९	९०	९१			
	सब ओभरसियर	संख्या	६०।००	६५	६८	६९	७०	७५			
	सिलाई बुनाई	संख्या	१२७२।००	१२८०	१३००	१३५०	१३८०	१४००			
	अन्य	संख्या	४८।००	५०	५२	५३	५३	५५			
	तामा खानी क्षेत्रको पहिचान	संख्या	१।००	१	१	१	१	१			
	वालुवा खानी क्षेत्रको पहिचान	संख्या	६।००	६	६	६	६	६			
		संख्या	०।००	२	३	४	५	६			
	सहकारी सूपथ मूल्यका पसल स्थापना	संख्या	५।००	५	५	५	५	५			

आर्थिक क्षेत्र												
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	परम्परागत हाटबजारको आधुनिकिकरण	संख्या	१।००	१	१	१	२	२			
	पर्यटन सूचना (सामूदायिक समेत) केन्द्र	संख्या	२।००	२	२	२	२	३			
	ट्रेकिङ ट्रेल	संख्या	१।००	२	२	२	२	२			
	होमस्टे (सामुदायिक र नीजि)	संख्या	२।००	४	४	५	५	५			
	कोसेली घर	संख्या	०।००	२	२	२	२	२			
	स्थानीय उत्पादनको ब्राण्डिङ	संख्या	९।००	१४	१४	१४	१४	१४			
	होटल पर्यटन तथा अतिथि सत्कार तालिम	पटक/संख्या	१४।००	१६	१६	१६	१६	१६			
	दिगो वन व्यवस्थापन र उपयोगमा समूदायको पहुँच	घरधुरी	६५४३।००	६५५५	६५६०	६५७०	६५७५	६५८०			
	काठमा आधारित लघु उद्यम तथा उद्योगहरुको प्रबर्द्धन	गोटा	६१।००	६५	६८	६९	७०	७५			
	लोपोन्मुख, संकटापन र जोखिममा परेका वन्यजन्तु र वनस्पति प्रजातिहरुको संरषण, योजना, कार्यान्वयनमा सहयोग	प्रजाति	८।००	१०	१२	१४	१८	२०			
	उच्च मूल्यका गैर काष्ठ र जडिबुटीको उत्पादन	मे. टन	०।००	५	१०	१५	२०	२५			
	जडिबुटी प्रशोधन र भण्डारण उद्योग	संख्या	१।००	३	४	४	४	४			
	प्रशोधित जडिबुटिको निर्यात परिमाण	के. जी.	०।००	२००	३००	३५०	४००	४५०			
	सहकारी सङ्ख्या		३७।००	४५	५०	५५	५९	६०			
	सहकारी सङ्ख्या		२२।००	२८	३०	३५	३८	४०			
	सहकारी सङ्ख्या		१३।००	१५	१८	२०	२२	२५			

आर्थिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	कृषक समुह		४४।००	५०	५५	५८	५९	७०			
	बचत समुह सङ्ख्या		१५८।००	१६०	१६५	१७०	१७५	१८०			
	महिला समुह सङ्ख्या		८१।००	८५	८९	९५	९८	१००			
	सहकारीमा आबद्ध कर्मचारी	संख्या	३६१।००	३६२	३६३	३६४	३६५	३६६			
	औद्योगिक लगानी वार्षिक बृद्धि	प्रतिशत	१।५१	१।६	१।७	१।८	१।९	२			
	उद्योग (साना र मझौला) संख्या	संख्या	१२१।००	१२३	१२५	१२७	१२८	१३०			
	दर्ता भएका व्यवसाय	संख्या	१२२६।००	१२३०	१२३३	१२३५	१२४०	१२४५			
	दर्ता नभएका व्यवसाय	संख्या	१९७।००	१९०	१८५	१८०	१७५	१६०			
	औद्योगिक क्षेत्र तथा करिडोर स्थापना	संख्या	०।००	१	२	३	४	५			
	स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरु	प्रतिशत	२।००	४	६	८	८	१०			
	उद्यमशिल , सिपमुक्त जनशक्ति उत्पादन	संख्या	१।००	२	३	४	५	६			
	खानी क्षेत्रको पहिचान	संख्या	१।००	२	२	३	४	५			
	खानी उत्खनन्	संख्या	०।००	१	२	३	४	५			
	सहकारी सूपथ मूल्यका पसल स्थापना	संख्या	६।००	६	६	६	६	६			
	परँपरागत हाटबजारको आधुनिकिकरण	संख्या		४	४	५	५	५			
	पर्यटन सूचना (सामूदायिक समेत) केन्द्र	संख्या		४	४	४	४	४			
	ट्रेकिङ ट्रेल	संख्या		२	२	२	२	२			
	हिल स्टेसन	संख्या		१	२	३	३	३			
	होमस्टे (सामुदायिक र नीजि)	संख्या		४	४	५	५	५			
	कोसेली घर	संख्या		२	२	२	२	२			

आर्थिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	स्थानीय उत्पादनको ब्राण्डिङ	संख्या		१४	१४	१४	१४	१४			
	होटल पर्यटन तथा अतिथि सत्कार तालिम	प्रकार		१५	१६	१६	१६	१६			

तालिका न.. १०.२.२ नतिजा खाकाको क्षेत्र - सामाजिक

सामाजिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
प्रभाव	कुल साक्षरता दर	प्रतिशत	८५।२१	८७	८९	९१	९३	९४			
	अपेक्षित आयु (जन्महुदाकों)	प्रति हजार	६३।२३	६५	६७	६९	७२	७५			
	नसर्ने रोगबाट मृत्यु भएका (गत वर्ष)	संख्या	९९।००	८०	७५	७०	६५	६०			
	खुला कुवाको पानी प्रयोग गर्ने	प्रतिशत	८।९०	६	५	४	३	१			
	मूलको पानी प्रयोग गर्ने	प्रतिशत	१२।३३	१०	१०	९	९	८			
	नदिको पानी प्रयोग गर्ने	प्रतिशत	५।५६	४	३	२	१	१			
	सुरक्षित खानेपानी पुगेको जनसंख्या	प्रतिशत	२७।९५	४०	५०	६०	७०	८०			
	वाल श्रमिकको संख्या	संख्या	२६३।००	२००	१५०	१००	५०	०			
असर	आधारभुत तहको खुद भर्नादर	प्रतिशत	८४।३१	८६	८८	९०	९२	९४			
	माध्यमिक तहको खूद भर्नादर पहुँच	प्रतिशत	७०।३६	७२	७४	७६	७८	८०			
	५-१८ वर्षका विद्यालय नगएका बालक	प्रतिशत	४।३८	३	२।५	२।३	२	१।५			
	५-१८ वर्षका विद्यालय नगएका बालिका	प्रतिशत	४।९७	३	२।५	२।३	२	१।५			
	पाँच बर्ष मुनिको बाल मृत्यु दर	प्रतिहजार जिवित जन्ममा	१६।३८	१४	१३	१२	११	१०			
	कम तौल भएका बाल बालिका	प्रतिशत	८।५१	८	७।५	७	६।५	६			
	पाइपको पानी प्रयोग गर्ने	प्रतिशत	७३।२१	८०	८२	८५	८७	९०			
	फ्लस शौचालय	प्रतिशत	८।३७	८	७	६	५	४			
	फ्लस-सेफ्टि ट्याङ्कमा जोडिएको शौचालय	प्रतिशत	४५।८९	६०	७०	७५	८०	८५			
	साधारण शौचालय	प्रतिशत	४५।७४	३२	२३	१९	१५	११			
	महिला श्रम सहभागिता दर	प्रतिशत	३८।५४	३९	४१	४२	४५	५०			
	ज्यालाको अन्तर घटाउने (महिला, पुरुष)	प्रतिशत	२६।२१	२८।५	२९।१	३०।८	३१।६	३२।९			

सामाजिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	अपांगता भएका व्यक्तिहरुको सामाजिक तथा आर्थिक कृयाकलापमा सकृय सहभागिता दर	प्रतिशत	१४।०५	२०	३०	४०	४५	५०			
	उद्यम तथा व्यवसायमा संलग्न अपांगता भएका व्यक्तिहरु	संख्या	२१।००	३०	५०	६५	८०	१००			
	अपांगमैत्रि भौतिक संरचना (बिद्यालय, स्वास्थ संस्था) निर्माण	संख्या	१६।००	१७	१८	१९	२०	२१			
	गत एक वर्षभित्र घटेका दलित समुदायका व्यक्तिहरुको हिंसा, हत्या र आत्महत्या	संख्या	२६।००	२०	१५	१०	५	०			
	विदेशमा रहेको युवा	संख्या	२७६६।००	२५००	२४००	२३००	२२००	२१००			
	दुर्व्यसनी वा कुनै प्रकारको कुलतमा फसेका यूवाहरु	संख्या	४६०।००	३५०	२५०	१५०	५०	०			
	यूवाहरुको हत्या र आत्महत्या	संख्या	२८।००	२०	१५	१०	८	०			
	आधुनिक कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा संलग्न यूवाहरु	संख्या	१९७१।००	२९००	३९००	४९००	५९००	६९००			
	प्रजनन् उमेर (१५–४९) का महिला	संख्या	१२७१८।००	१२८१८	१२९१९	१३०१०	१३२००	१३४००			
	रोजगारीमा रहेका महिला	संख्या	२२९५।००	२४००	२५००	२६००	२७००	२८००			
	विदेशबाट फर्किएका महिलाहरु	संख्या	१५१।००	१४०	१३०	१२०	११०	१००			
	वाल हिंसाका घटना	संख्या	२८।००	२५	२०	१०	५	१			
	हत्याका घटना	संख्या	६।००	४	३	२	१	०			
	आत्महत्याका घटना	संख्या	२४।००	२०	१५	१०	५	०			
	चेपाङ भाषा	प्रतिशत	१।५७	०।००	०।००	०।००	०।००	०।००			
	नेपाली भाषा	प्रतिशत	५५।२१	५५।२१	५५।२१	५५।२१	५५।२१	५५।२१			
	नेवार भाषा	प्रतिशत	१५।९८	१५।९८	१५।९८	१५।९८	१५।९८	१५।९८			
	कुमाल भाषा	प्रतिशत	२।७८	२।७८	२।७८	२।७८	२।७८	२।७८			
	मुस्लिम भाषा	प्रतिशत	१।५७	१।५७	१।५७	१।५७	१।५७	१।५७			
	भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिको संरक्षण र प्रवर्धनमा क्रियाशिल संघ	संख्या	१२।००	१३	१४	१५	१६	१७			

सामाजिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	संस्थाहरु										
	वडाको पहिचान र आर्थिक सामाजिक विकासमा योगदान पुर्याउन सक्ने प्रमुख भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिहरु	संख्या	८।००	८	८	८	८	८			
		संख्या	१।००	१	१	१	१	१			
	भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिसँग सम्बन्धित प्रतियोगिता, मेला, पर्व र महोत्सवहरु	संख्या	२५।००	२६	२७	२७	२७	२८			
प्रतिफल	सामूदायिक सिकाई केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन	संख्या	६।००	८	९	१०	११	१२			
	बालबालिकामैत्रि शौचालय भएको विद्यालय	प्रतिशत	५२।३१	८०	८५	९०	९५	१००			
	खानेपानीको सुविधा भएको विद्यालय	प्रतिशत	५३।७७	९०	९५	१००	१००	१००			
	बालमैत्रि पूर्वाधार भएका सार्वजानिक बिद्यालयको संख्या	प्रतिशत	४२।१८	८०	९०	१००	१००	१००			
	स्यानिटरी प्याडसहितको सुविधा भएको विद्यालय	संख्या	३७१।००	३७२	३७३	३७४	३७५	३७६			
	शिक्षक संख्या	संख्या	५६७।००	५६९	५७१	५७३	५७५	५७७			
	विद्यालयमा भएको शिक्षिका	संख्या	३९२।००	३९३	३९४	३९५	३९६	३९७			
	विद्यालय सवलीकरण कार्यक्रम	संख्या	८९।००	९०	९१	९२	९३	९४			
	विद्यालयमा कम्प्युटर ल्याब भएको	विद्यालय संख्या	२५।००	३०	३५	४५	५०	५५			
	विद्यालयमा विज्ञान ल्याब भएको संख्या	संख्या	२१।००	२२	२३	२४	२५	२६			
	शिक्षक शिक्षिकाको क्षमता विकास तालिम	संख्या	१२९।००	१३५	१४०	१४५	१५०	१५५			
	माध्यमिक बिद्यालयमा आधारित पुस्तकालय	संख्या	१५।००	२०	२१	२२	२३	२४			
	अपांगता भएका बिद्यालय उमेरका	प्रतिशत	२६।९५	२७	२८	२९	३०	३२			

सामाजिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	बालबालिकाको शिक्षामा पहुँच										
	पिछडिएको समूदाय र आथिृक रुपमा बिपन्नलाई उच्च शिक्षामा पहुँचका लागि सहयोग	संख्या	७६।००	७७	७८	७९	८०	८१			
	प्रसुति र गर्भवती जाचँको सेवा लिएका महिला	प्रतिशत	७९।३०	८२	८५	८७।५	९०	९२।५			
	सुत्केरी सुविधा उपभोग गर्ने महिलाहरु	प्रतिशत	८०।९५	८५	८७	८९	९१	९३			
	पोषणको जाँच गराएका बाल बालिकाहरु	प्रतिशत	६९।८२	७३	७५	७७	८०	८२			
	खोप, भिटामिन ए आदिको सेवा लिएका बाल बालिका	प्रतिशत	८४।१३	९०	९५	९७	१००	१००			
	महिलामा रक्त अल्पता	प्रतिशत	१४।९२	१४	१३	१२	११	१०			
	बालमैत्रि पूर्वाधार भएका सार्वजनिक बिद्यालयको संख्या	प्रतिशत	४६।७२	५०	५५	६०	६५	७०			
	दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट प्रसुति सेवा	प्रतिशत	६४।४९	७०	७३	७५	७७	८०			
	४५ मिनेटको दुरीमा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच	प्रतिशत	६४।२६	७०	७५	८०	८५	९०			
	परम्परागत उपचारमा संलग्न जनशक्तिलाई क्षमता विकास तालिम	संख्या	६।००	१५	२०	३०	४०	५०			
	आयुर्वेदिक लगायत परम्परागत औषधालय	संख्या	१।००	२	३	४	५	६			
	अपाङ्गता भएका व्यक्तिले स्वास्थ्य परिक्षण गरेका	संख्या	२११।००	२५०	३००	३५०	४००	४५०			
	ज्येष्ठ नागरिकले स्वास्थ्य परिक्षण गरेका	संख्या	१४४०।००	१७००	२०००	२२५०	२६००	३०००			
	नीति निर्णायक तहमा महिलाको पहुँच	प्रतिशत	२९।०८	३३	३३	३३	३३	३३			
	प्राबिधिक तथा व्यवसायिक दक्षता अभिबृद्धि कार्यक्रममा महिला	प्रतिशत	२७।०३	२७।५	२८	२९	३२	३३			

सामाजिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	सहभागिता										
	महिला सहकारी संस्थाको सुदृढीकरण	प्रतिशत	२४.६७	२५	२६	२७	२९	३२			
	प्राकृतिक श्रोतको उपयोगमा स्थानीय समुदायको लगानी अंश	प्रतिशत	२०.६२	२५	३२	३८	४६	५०			
	सुबिधा सम्पन्न जेष्ठ नागरिक ग्राम (ज्ञान केन्द्र) स्थापना तथा सञ्चालन	वटा	८.००	९	१०	११	१२	१३			
	ज्येष्ठ नागरिक कल्याण कोषको स्थापना	रु	०.००	१०००००	१५००००	२०००००	३०००००	५०००००			
	सामाजिक सुरक्षा भत्तामा नसमेटिएका ज्येष्ठ नागरिक	संख्या	५.००	६	७	८	९	१०			
	ज्येष्ठ नागरिक कल्याणका लागि कार्य गर्ने संघ संस्था	संख्या	७३.००	७७	८०	८५	९०	९५			
	अपांगता भएका व्यक्तिहरुको आत्मनिर्भर, स्वावलम्बी र सम्मानजनक जीवन यापनको माध्यम	प्रतिशत	२३.०८	२५	३०	३५	४०	५०			
	उद्यम तथा व्यवसायमा संलग्न दलित ब्यक्तिहरु	संख्या	१७०६.००	१७५०	१७८०	१८००	१८५०	१९००			
	उद्यम तथा व्यवसायमा संलग्न आदिवासी/जानजाति ब्यक्तिहरु	संख्या	२६६०.००	२८००	२९००	३०००	३१००	३२००			
	बालबालिकाको जन्मदर्ता	प्रतिशत	५३.२८	६५	७५	८५	९५	१००			
	अल्पकालिन बाल संरक्षण र सिकाइ केन्द	संख्या	३४.००	३६	३८	४०	४२	४४			
	अनाथ बालबालिका पूनर्स्थापना केन्द्र	संख्या	०.००	१	२	३	४	५			
	किशोर किशोरी लक्षित विद्यालय शिक्षा कार्यक्रम	विद्यालय संख्या	१९.००	२०	२१	२२	२३	२४			
	बाल उद्धार कोष स्थापना	संख्या	०.००	०	०	०	०	१			
	उद्यमसिशलता विकास तालिम	संख्या	४१.००	४५	५०	५५	६०	६५			

सामाजिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	रंगशाला	संख्या	१।००	१	१	२	३	३			
	कभडहल	संख्या	२।००	३	४	५	६	७			
	खेल मैदान	संख्या/रोपनी	१९।४२	२०।४५	२१।४७	२२।४९	२२।५१	२२।५३			
	खेलकुदका लागि प्रयोग भएका खुला चौर	संख्या/रोपनी	५१।४२	५३।४४	५४।४६	५५।४८	५६।५	५७।५२			
	गोरु जुधाउने स्थान	संख्या/रोपनी	१३।६७	१३।६७	१३।६७	१३।६७	१३।६७	१३।६७			
	जिपलाईन	प्रकार (संख्या)	२।००	२	२	२	२	२			
	वडा भित्र खेलिने प्रमुख खेल र प्रतिस्प्रधाहरु	संख्या	१९।००	२०	२१	२२	२३	२४			
	खेलकुदसँग सम्वन्धीत संस्था र क्लवहरु	संख्या	२९।००	३०	३१	३२	३३	३४			
	जिल्लास्तरिय खेलकुद पदक विजेता	संख्या	६४।००	६५	६६	६७	६८	६९			
	प्रदेशस्तरिय खेलकुद पदक विजेता	संख्या	४।००	५	६	७	८	९			
	राष्ट्रियस्तरिय खेलकुद पदक विजेता	संख्या	४।००	७	१०	१३	१५	२०			
	अन्तराष्ट्रिय स्तरको खेलकुद पदक विजेता	संख्या	३।००	४	६	९	११	१३			
	१५ देखि ३९ वर्ष उमेर समुहको यूवा जनसंख्या	संख्या	१८०३५।००	१८०८०	१८१००	१८१५०	१८२००	१८२५०			
	विदेशबाट फर्केको यूवा	संख्या	१२६३।००	१३६३	१४७०	१५८०	१६९०	१८००			
	वेरोजगार यूवा	संख्या	१०८६९।००	९०००	८०००	७०००	६०००	५०००			
	विदेशमा रहेका महिलाहरु	संख्या	८०४।००	७५०	७००	६५०	६००	५५०			
	गत एक वर्षभित्र घटेका महिला हिंसाका घटना, हत्या, आत्महत्या	संख्या	५१०।००	४१०	३१०	२१०	११०	०			
	आधुनिक कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा संलग्न महिलाहरु	संख्या	१६२७।००	१७००	१८००	१९००	२०००	२१००			
	०–४, वर्ष उमेर समुहको जनसंख्या	संख्या	३५९६।००	३६००	३७००	३८००	३९००	४०००			
	५-९वर्ष उमेर समुहको जनसंख्या	संख्या	४०६०।००	४१००	४२००	४३००	४४००	४५००			
	१०-१९ वर्ष उमेर समुहको	संख्या	७८७०।००	८०७०	८२७०	८४७०	८६७०	८८७०			

सामाजिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	जनसंख्या										
	सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक सम्पदाहरुको अध्ययन अनुसन्धान	संख्या	२४	१५	१६	१७	१९	२०			
	परम्परागत तथा सांस्कृतिक गुठी संरक्षण	संख्या	०	१७	१८	१९	२०	२१			
	सांस्कृतिक ग्राम	संख्या	५५	५	६	७	८	९			
	सामुदायिक पुस्तकालय सबलीकरण	संख्या	१६	४	६	८	१०	१२			
	तामाङ भाषा	प्रतिशत	२।७८	२४।४६	२४।४६	२४।४६	२४।४६	२४।४६			
	भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिसँग सम्बन्धित संग्रालयहरुको संख्या	संख्या	२।००	२	२	३	३	३			
	मातृभाषा अध्यापन गराइने विद्यालयको संख्या	संख्या	३।००	४	५	५	६	६			
	धार्मिक र ऐतिहासिक स्थलमा पूर्वाधार निर्माण	संख्या	३८।००	४०	४१	४२	४३	४३			
	धर्म संस्कृतिको संरक्षण र बिकासमा लागेका अभियन्ताहरुको बृत्ति बिकास	संख्या	२०।००	२५	३०	३५	४०	४५			
	धर्म संस्कृतिको संरक्षण र बिकासमा लागेका अभियन्ताहरुको बृत्ति बिकास	संख्या	१२।००	१३	१५	१८	२१	२५			

तालिका नं. १०.२.३   नतिजा खाकाको क्षेत्र - पुर्वाधार विकास

पुर्वाधार विकास क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	सुरक्षित आवासमा पहुँच	प्रतिशत	७७।४६	८०	८५	९०	९५	१००			
	निर्मित तटबन्ध	कि. मि.	१८।०२	१९	१९।२	१९।९	२०	२१			
	पहिरो रोकथाम	संख्या	२४।००	२८	३२	३६	४०	४५			
	बाढीबाट जोखिममा भएका बस्तीको संरक्षण	वटा	६।००	८	१०	१२	१४	१६			
प्रभाव	एक घण्टाको दुरीमा यातायातको पहुँच भएको जनसंख्या	प्रतिशत	१००।००	१००	१००	१००	१००	१००			
	बिद्यमान सडकको सर्वयाममा रुतरोन्नति	कि. मि.	८२।८३	१८२	२३२	३००	३५०	४००			
	टेलिभिजन प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	६७।०३	७०	८०	९०	९५	१००			
	शान्ति सुरक्षाका लागि प्रतिव्यक्ति बजेट	रु.	५१७३३४।००	५५००००	६०००००	६५००००	७०००००	८०००००			
	प्रहरी भवन तथा चौकी निर्माण	संख्या	२।००	३	४	५	६	७			
असर	बिद्युतको पहुँच पुगेको परिवार	प्रतिशत	९४।३६	१००	१००	१००	१००	१००			
	मानव अधिकार उलंघनका घटना	संख्या	४२।००	०	०	०	०	०			
	प्रहरी भवन तथा चौकी निर्माण	संख्या	६७।००	७०	७५	८०	८५	९०			
प्रतिफल	शसरोन्मुख/ बजारोन्मुख बस्ती क्षेत्रको पूर्वाधार विकास योजना		८।००	१५	२०	२५	३०	३५			
	नक्सा पास गरी निर्माण भएका घर	प्रतिशत	६१।७२	८०	९०	१००	१००	१००			
	सिञ्चित क्षेत्र बिस्तार	हे.मा	५६।८९	६०	६३	६५	६७	७०			
	बायो ग्यास प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	१९।६२	२५	२७	३०	३१	३२			

पुर्वाधार विकास क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	सौर्य उर्जा प्रयोग गर्ने परिबार	प्रतिशत	२।७३	१५	२०	३०	३५	४०			
	सिचाइ आयोजना	संख्या	३।००	४	५	६	६	६			
	सिचाइ कुलोको लम्बाइ	कि.मि.	३७।७७	४०	४५	५०	५५	६०			
	पालिका तथा वडा जोड्ने सडक निर्माण	कि. मि.	२२।३३	०	०	०	०	०			
	खण्डस्मिथ सडकमा स्तरोन्नती	कि. मि.	५५।८३	६५	७५	८५	९५	१००			
	सडक निर्माण	कि. मि.	७१।२३	८०	८५	९५	१००	१०५			
	पक्की कालोपत्रे सडक र स्लाब ढलान	कि. मि.	२४।६७	३०	४०	४६	५५	६२			
	ग्राभेल सडक	कि. मि.	४६।५०	५०	५४	५८	६१	६५			
	कच्ची/धुले सडक	कि. मि.	१६०।६७	१८०	२००	२१०	२२०	२३०			
	स्थायी सडक पहुँच भएको जनसङ्ख्या	संख्या	२३३१४।००	२४०००	२५०००	२७५००	२८०००	२९०००			
	अस्थायी सडक पहँच भएको जनसङ्ख्या	संख्या	१८०१८।००	१९०००	२१०००	२१५००	२२०००	२३०००			
	पक्की पुल निर्माण	संख्या	७।००	८	९	१०	११	१२			
	झोलुंगे पुल निर्माण	संख्या	९।००	१०	१०	१०	१०	१०			
	सडक सुधार	संख्या	३४।००	५०	६५	८०	९५	११०			
	पालिकाका दर्ता रहेका सवारी साधनको प्रकार र सङ्ख्या	संख्या	१८८७।००	२४००	२९००	३४००	३९००	४४००			
	बसपार्क निर्माण वा स्तरोन्नती	संख्या	२।००	२	२	२	२	४			
	शान्ति सुरक्षाका लागि प्रतिव्यक्ति बजेट	प्रतिशत	२९।३०	३५	४०	५०	७५	९०			
	प्रहरी भवन तथा चौकी निर्माण	प्रतिशत	४।२८	४।९	५।२	५।८	६	६।५			

पुर्वाधार विकास क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	कर्मचारी तथा जन प्रतिनिधिहरुको आचारसंहिता कार्यान्वयन	प्रतिशत	५१।४७	६०	७०	८०	९०	१००			
	स्थानीय तहका न्यायिक समितिका पदाधिकारहिरुलाई न्यायिक सचेतना तालिम	संख्या	४१।००	४५	५०	५६	६०	६५			

तालिका नं १०.२.४ नतिजा खाकाको क्षेत्र - लोकतन्त्र, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा

लोकतन्त्र, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
प्रभाव	वन व्यवस्थापन तालिम प्राप्त सा.व.उ.स	संख्या	४६।००	६०	६५	७०	७५	८०			
	वनमा आधारित उद्यम प्रबर्द्धन	संख्या	३९।००	४५	५०	६०	७०	८०			
	बजार प्रबर्द्धन गरिएका वनजन्य उत्पादन	गोटा	१५।००	१८	२५	३०	३५	४०			
	धार्मिक संस्थाहरुको संघठनात्मक प्रबर्द्धन	संख्या	६।००	७	८	९	१०	११			
	साँस्कृतिक समूहहरुको संस्थागत प्रबर्द्धन	संख्या	३।००	४	५	६	७	८			
असर	धार्मिक, साँस्कृतिक कृयाकलाप बारेका प्रकाशन सहयोग ।	संख्या	१।००	२	३	४	५	६			
प्रतिफल	दीगो स्रोत परिचालन र प्रयोग बारेको अभिमुखिकरण लिएका उपभोक्ता	प्रतिशत	१२।७९	२०	४०	६०	८०	१००			
	बैज्ञानिक बार्षिक कार्ययोजना बनाउन सक्ने सा.व.उ.स.	प्रतिशत	१३।४१	१५	२०	३५	५५	७५			
	सा.व.उ.स.(कार्यसमिति) मा दलित सहभागिता	प्रतिशत	११।४४	१३	१३	१४	१५	२०			
	सा.व.उ.स.(कार्य समिति) मा महिला सहभागिता	प्रतिशत	३१।३३	३३	३४	४०	४५	५०			
	प्रबर्द्धित कृषक समूह	संख्या	१३२।००	१३६	१४२	१५०	१६०	१७०			
	प्रबर्द्धित महिला कृषक समूह	संख्या	२०३।००	२१५	२२५	२३५	२४५	२५५			
	प्रबर्द्धित दलित कृषक समूह	संख्या	१५५।००	१६५	१७५	१८५	१९५	२०५			
	प्रबर्द्धित सिचाइ समूह	संख्या	३४।००	३५	३६	३७	३८	३९			
	प्रबर्द्धित बचत समूह	संख्या	४६।००	४८	५०	५२	५४	५६			

लोकतन्त्र, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा

नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	प्रबर्द्धित पशुपालक समूह	संख्या	१२२।००	१२७	१३२	१३७	१४२	१४७			
	लेखा तथा कार्यालय व्यवस्थान तालिम प्राप्त समूह	प्रतिशत	१।१७	१।१९	१।५	१।७	१।९	२			
	परम्परागत पोषाक, बाजा, साँस्कृतिक प्रतिकहरुको प्रवर्द्धन	संख्या	२।००	३	४	५	६	७			
	दर्ता भएका होटल, होमस्टे, खाजाघर	संख्या	१२२।००	१३०	१३५	१४०	१४५	१५५			
	औपचारिक र संगठित पर्यटन व्यवसायी	संख्या	१३३।००	१४०	१४५	१५०	१५५	१६०			
	सेवाको व्यवसाय गर्ने समुहको बार्षिक अनुगमन	पटक	७।००	८	९	१०	११	१२			
	होटल पर्यटन र सेवा क्षेत्रमा काम गर्ने समुहको प्रवर्द्धन ।	संख्या	८।००	९	१०	११	१२	१३			
	होमस्टे, पर्यटन, होटल व्यवसायीहरुका लागि तालिम	संख्या	२८३।००	३००	३३०	३५०	३६०	३८०			

सन्दर्भ सामग्री

१। नेपालको संविधान २०७२
२। संयुक्त राष्ट्रसंघको दीगो विकास लक्ष्य (सन् २०१५-२०३०)
३। पन्ध्रौ पञ्च वर्षिय योजना (वि. स. २०७६/७७ -२०८०/८१) रा. या. आ.
४। बागमती प्रदेशको पहिलो आवधिक योजना (वि. स. २०७६/७७ -२०८०/८१) प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, बागमती प्रदेश.
५। सार्वजनिक - निजी साझेदारी तथा लगानी ऐन, २०७५
६। सामाजिक सुरक्षा ऐन, २०७५
७। जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५
८। संघ, प्रदेश र स्थानिय तह (समन्वय तथा अन्तर सम्वन्ध) ऐन, २०७७
९। खाद्य, अधिकार तथा खाद्य सम्प्रभुता सम्वन्धी ऐन, २०७५
१०। अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकार सम्बन्धी ऐन, २०७४
११। रोजगारीको हक सम्वन्धी ऐन, २०७५
१२। भुउपयोग ऐन, २०७६
१३। आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६
१४। सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार ऐन, २०७५
१५। MTEF NPC
१६। स्थानीय तह ७४३ राजपत्र
१७। प्रदेश वस्तुस्थिती विवरण (प्रदेश नीति तथा योजना आयोग) २०७६
१८। National Population and Housing Census 2011 (Population Projection 2011-2031)
१९। वस्तुगत विवरण २०७५
२०। स्थानीय तह क्षेत्र निर्धारण आयोग, २०७६
२१। वाग्मती प्रदेशको पालिका स्तरीय वस्तुस्थिती २०७६
२२। आर्थिक सर्वेक्षण सन् २०१८
२३। पालिकाको पार्श्वचित्र २०७६

अनुसूची १ योजना प्राथमिकीकरण आर्थिक क्षेत्र

४.१ कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
४.१.८.१	२५।४	२	३।४।४	७।२	३।१।५।६														१	०	०	०	१	०	०	२०					
४.१.८.२	३६।३	२	३।४।४	७।२	३।१।५।१														१	०	०	०	०	१	०	१५					
४.१.८.३	४४।१	२	३।४।४	७।२	३।१।५।१														१	०	०	०	१	०	०	२६					
४.१.८.४	३३।२	१२	३।४।४	७।२	३।१।५।१														१	०	०	०	१	०	०	२०					
४.१.८.५	३३।२	९	३।४।४	७।२	३।१।५।१														१	०	०	०	०	१	०	२२					
४.१.८.६	३३।२	२	३।४।४	७।२	३।१।५।१														१	०	०	०	१	०	०	२०					
४.१.८.७	३६।१	१२	३।४।४	७।२	३।१।५।१														१	०	०	०	०	१	०	५०					
४.१.८.८	३३।१	८	३।४।४	७।२	३।१।५।१														१	०	०	०	१	०	०	१५					
४.१.८.९	२५।४	२	३।४।४	७।२	३।१।५।१														१	०	०	०	०	०	१	१५					
४.१.८.१०	२५।४,३३।१,३३।२	२	३।४।४	७।२	३।१।५।१														१	०	०	०	०	०	१	४०					
४.१.८.११	२५।४,३६।१	२	३।४।४	७।२	३।१।५।१														१	०	०	०	०	०	१	४०					
४.१.८.१२	२५।४	२	३।४।४	७।२	३।१।५।१														१	०	०	०	०	१	०	४०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
४.१.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०
४.१.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०
४.१.८.३							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०
४.१.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०
४.१.८.५							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०
४.१.८.६							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०
४.१.८.७							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०
४.१.८.८							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०
४.१.८.९							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०
४.१.८.१०							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्स्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
४.१.८.११							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०
४.१.८.१२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०

४.२ भुमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
४.२.८.१	२५।४	२	३।४।४	७।२	३।१।५।१														१	०	०	०	१	०	०	१०					
४.२.८.२	२५।४,५१।५।१,५१। ५।२	२,१२	३।४।१	७।२	३।१।५।२														१	०	०	०	०	०	१	२०					
४.२.८.३	५१।५।१,५१।५।२	२	३।४।४	७।२	३।१।५।२														१	०	०	०	०	१	०	२०					
४.२.८.४	३६	२	३।४।४	७।२	३।१।५।२														१	०	०	०	०	१	०	१५					
४.२.८.५	२५।४	२	३।४।४	७।२	३।१।५।१														१	०	०	०	१	०	०	१०					
४.२.८.६	२७	८	३।४।३	७।३	३।१।५।३														१	०	०	०	१	०	०	१०					
४.२.८.७	३३।१	८	३।४।२	७।३	३।१।५।३														१	०	०	०	१	०	०	१५					
४.२.८.८	४४।१	८	३।४।२	७।३	३।१।५।३														१	०	०	०	०	०	१	१५					
४.२.८.९	५०।३	८	३।४।५	७।३	३।१।५।३														१	०	०	०	०	१	०	१०					
४.२.८.१०	५१।१०।१२	४	३।४।५	७।३	३।१।५।४														१	०	०	०	१	०	०	२०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्स्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
४.२.८.१							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.२.८.२							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.२.८.३							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.२.८.४							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.२.८.५							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.२.८.६							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.२.८.७							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिँदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
४.२.८.८							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.२.८.९							१	०	१	०	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.२.८.१०							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

४.३ श्रम तथा रोजगारी

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्धौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
४.३.८.१	३३।१	८	३।४।४	७।३	३।१।५।४														१	०	०	०	०	०	१	३०					
४.३.८.२	३३।१	८	३।४।२	७।६	३।१।५।४														१	०	०	०	१	०	०	२०					
४.३.८.३	३३।१,३३।२,३४।१,५१।९।१	१,२,३	३।४।१	७।३	३।१।५।४														१	०	०	०	१	०	०	२०					
४.३.८.४	३३।१,३३।२,५१।९।१	९,८	३।४।१	७।४	३।१।५।४														१	०	०	०	०	१	०	३०					
४.३.८.५	३३	८	३।४।१	७।३	३।१।५।४														१	०	०	०	१	०	०	१५					
४.३.८.६	४०।४	१६	३।४।१	७।३	३।१।५।४														१	०	०	०	१	०	०	२०					
४.३.८.७	३३।१,३३।२,५१।९।१	८,४	३।४।१	७।३	३।१।५।४														१	०	०	०	१	०	०	१५					
४.३.८.८	३३।१,३३।२	२,८	३।४।१	७।२	३।१।५।१														१	०	०	०	०	१	०	३०					
४.३.८.९	१७।२,३३।१,३३।२	८,९	३।४।१	७।४	३।१।५।४														१	०	०	०	०	१	०	२०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिँदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
४.३.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.३.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.३.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.३.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.३.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.३.८.६							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.३.८.७							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
४.३.८.८							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०
४.३.८.९							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

४.४ बैंक तथा वित्तीय संस्था

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
४.४.८.१	८	९	३।४।२	७।३	३।१।५।४														०	१	०	०	०	१	०	१५					
४.४.८.२	८	८	३।४।१	७।३	३।१।५।४														१	०	०	०	१	०	०	१५					
४.४.८.३	८,५०।३	८	३।४।१	७।३	३।१।५।४														१	०	०	०	१	०	०	१५					
४.४.८.४	८,५०।३	८	३।४।५	७।३	३।१।५।४														१	०	०	०	१	०	०	१५					
४.४.८.५	८	८	३।४।१	७।३	३।१।५।४														१	०	०	०	१	०	०	२०					
४.४.८.६	५०।३,५१।४।१	८,९	३।४।१	७।३	३।१।५।४														१	०	०	०	१	०	०	१५					
४.४.८.७	८,५०।३	८	३।४।१	७।३	३।१।५।४														१	०	०	०	०	१	०	१५					

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
४.४.८.१							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०				
४.४.८.२							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०				
४.४.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०				
४.४.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०				
४.४.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०				
४.४.८.६							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०				
४.४.८.७							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०				

४.५ पर्यटन-ग्रामीण तथा स्थानीय पर्यटन

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्धौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
४.५.८.१	३३।२	१६	३।४।१	७।५	३।१।५।३														१	०	०	०	१	०	०	५					
४.५.८.२	३२।२	१६	३।४।३	७।५	३।१।५।३														१	०	०	०	०	१	०	४०					
४.५.८.३	३३।२	९	३।४।३	७।५	३।१।५।३														०	०	१	०	०	१	०	५					
४.५.८.४	३४।२	८	३।४।१	७।५	३।१।५।३														१	०	०	०	१	०	०	५					
४.५.८.५	१७।२,५१।१।२	८,९	३।४।१	७।५	३।१।५।३														१	०	०	०	१	०	०	५०					
४.५.८.६	५१।१।२	९	३।४।१	७।५	३।१।५।३														१	०	०	०	१	०	०	१५					
४.५.८.७	५१।३।२,५१।१।२	९	३।४।१	७।५	३।१।५।३														१	०	०	०	०	०	१	२०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
४.५.८.१							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.५.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.५.८.३							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.५.८.४							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.५.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.५.८.६							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.५.८.७							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

४.६ उद्योग, व्यापार र आपूर्ति व्यवस्था

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्धौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
४.६.८.१	३३।२	४	३।४।३	७।४	३।१।५।३														०	०	१	०	०	१	०	२०					
४.६.८.२	३३।२	१२	३।४।४	७।४	३।१।५।४														१	०	०	०	१	०	०	४०					
४.६.८.३	३३।२	९	३।४।१	७।४	३।१।५।३														१	०	०	०	१	०	०	१०					

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
४.६.८.४	३३।२	९	३।४।१	७।४	३।१।५।३														०	०	१	०	०	१	०	८०					
४.६.८.५	३३।२	९	३।४।१	७।४	३।१।५।३														१	०	०	०	१	०	०	१५					
४.६.८.६	४४।१	२	३।४।१	७।४	३।१।५।२														१	०	०	०	०	१	०	१५					
४.६.८.७	३३।२	८	३।४।१	७।४	३।१।५।३														१	०	०	०	०	१	०	१०					
४.६.८.८	२५।४	१२	३।४।४	७।४	३।१।५।२														१	०	०	०	१	०	०	१५					
४.६.८.९	१७।२	९,१२	३।४।१	७।४	३।१।५।३														१	०	०	०	१	०	०	१५					
४.६.८.१०	१७।२,५१।४।२,५ १।४।५,५५।४।६	९	३।४।१	७।४	३।१।५।३														1	0	0	0	०	०	१	३०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्ज्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिंदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
४.६.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.६.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.६.८.३							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.६.८.४							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.६.८.५							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.६.८.६							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.६.८.७							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.६.८.८							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.६.८.९							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.६.८.१०							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

अनुसूची २ योजना प्राथमिकीकरण सामाजिक क्षेत्र

५.१ शिक्षा

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्धौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पूर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
५.१.८.१	३१।१	४	३।४।२	७।३	३।१।५।४														०	१	०	०	०	०	१	२०					
५.१.८.२	३१।२	४	३।४।२	७।३	३।१।५।४														०	१	०	०	०	०	१	४०					
५.१.८.३	३१।५	४	३।४।२	७।३	३।१।५।४														०	१	०	०	०	०	१	९०					
५.१.८.४	३१।३	४	३।४।२	७।३	३।१।५।४														०	१	०	०	०	०	१	९०					
५.१.८.५	३१।१	४	३।४।२	७।३	३।१।५।४														०	१	०	०	०	०	१	३०					
५.१.८.६	३१।१	४	३।४।२	७।३	३।१।५।४														०	१	०	०	१	०	०	४०					
५.१.८.७	३१।३	४	३।४।२	७।३	३।१।५।४														०	१	०	०	०	१	०	२०					
५.१.८.८	३१।१	४	३।४।२	७।३	३।१।५।४														०	१	०	०	०	०	१	२०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिँदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
५.१.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.१.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.१.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.१.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.१.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.१.८.६							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.१.८.७							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.१.८.८							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

५.२ स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.ब. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
५.२.८.१	३५।३	१६	३।४।७	७।३	३।१।५।४														०	०	१	०	०	०	१						
५.२.८.२	३८।५	३	३।४।७	७।३	३।१।५।४														०	१	०	०	०	०	१						
५.२.८.३	३५।१	३	३।४।७	७।३	३।१।५।४														०	१	०	०	१	०	०						
५.२.८.४	४१	३	३।४।७	७।३	३।१।५।४														०	१	०	०	०	१	०						
५.२.८.५	३५।१	३	३।४।७	७।३	३।१।५।४														०	१	०	०	१	०	०						
५.२.८.६	३८।२,५१।८।६	३	३।४।७	७।३	३।१।५।४														०	१	०	०	१	०	०						
५.२.८.७	३८।२,५१।८।६	३	३।४।७	७।३	३।१।५।४														०	१	०	०	१	०	०						
५.२.८.८	५१।८।५	३	३।४।७	७।३	३।१।५।४														०	१	०	०	१	०	०						

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिँदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
५.२.८.१							०	१	१	०	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.२.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.२.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.२.८.४							०	१	१	०	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.२.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.२.८.६							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.२.८.७							०	१	१	०	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.२.८.८							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

५.३ युवा तथा खेलकुद

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
५.३.८.१	३३।१	९	३।४।२	७।६	३।१।५।२														१	०	०	०	०	१	०	५					
५.३.८.२	३३।२	८	३।४।२	७।६	३।१।५।२														१	०	०	०	०	१	०	१५					
५.३.८.३	३३।२	४	३।४।२	७।६	३।१।५।२														१	०	०	०	०	१	०	१०					
५.३.८.४	३०।१	४	३।४।२	७।६	३।१।५।४														०	१	०	०	०	१	०	२०					
५.३.८.५	३५।३	४	३।४।५	७।६	३।१।५।४														०	१	०	०	०	१	०	३०					
५.३.८.६	९,५१।१०।१३	३	३।४।७	७।६	३।१।५।२														०	१	०	०	१	०	०	४०					
५.३.८.७	५१।१०।७	१०	३।४।२	७।६	३।१।५।२														०	१	०	०	१	०	०	१२					
५.३.८.८	९,५१।१०।१३	३	३।४।७	७।६	३।१।५।२														०	०	१	०	०	०	१	१२					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिंदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
५.३.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.३.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.३.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.३.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.३.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.३.८.६							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.३.८.७							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.३.८.८							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

५.४ अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकता

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
५.४.८.१	३४।१	८	३।४।२	७।६	३।१।५।२														०	१	०	०	०	१	०	१२					
५.४.८.२	३३।१	८	३।४।२	७।६	३।१।५।२														०	१	०	०	०	०	१	१०					
५.४.८.३	५१।१०।७	९	३।४।२	७।६	३।१।५।२														०	१	०	०	०	१	०	२०					
५.४.८.४	५१।८।१	४	३।४।२	७।३	३।१।५।२														०	०	१	०	०	०	१	४०					
५.४.८.५	३०।१	३	३।४।७	७।४	३।१।५।२														०	१	०	०	०	०	१	५०					
५.४.८.६	५१।७।१	८	३।४।४	७।६	३।१।५।२														१	०	०	०	०	०	१	३०					
५.४.८.७	५१।३।२	१५	३।४।५	७।६	३।१।५।२														०	१	०	०	०	०	१	३०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिंदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
५.४.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.४.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.४.८.३							०	१	०	१		१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.४.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.४.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१
५.४.८.६							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०
५.४.८.७							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

५.५ खानेपानी तथा सरसफाइ

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
५.५.८.१	४४।१	६	३।४।७	७।१	३।१।५।४														०	०	१	०	०	०	१	४४					
५.५.८.२	४४।१	६	३।४।७	७।१	३।१।५।४														०	०	१	०	०	१	०	५०					
५.५.८.३	४४।१	६	३।४।७	७।१	३।१।५।४														०	१	०	०	०	१	०	२०					

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
५.५.८.४	३५।४	६	३।४।७	७।१	३।१।५।४														०	१	०	०	१	०	०	५०					
५.५.८.५	३५।४	६	३।४।७	७।१	३।१।५।४														०	०	१	०	०	१	०	६०					
५.५.८.६	३०।१	६	३।४।७	७।१	३।१।५।४														०	१	०	०	१	०	०	७०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिंदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
५.५.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०
५.५.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०
५.५.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०
५.५.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०
५.५.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०
५.५.८.६							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०

५.६ लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तिकरण

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
५.६.८.१	३८।१	५	३।४।५	७।६	३।१।५।८														०	१	०	०	०	१	०	२०					
५.६.८.२	३१।१	४	३।४।२	७।६	३।१।५।४														०	१	०	०	०	१	०	२०					
५.६.८.३	३८।५	४	३।४।५	७।६	३।१।५।२														०	१	०	०	१	०	०	१५					
५.६.८.४	३८।५	४	३।४।५	७।६	३।१।५।८														०	१	०	०	०	०	१	१५					
५.६.८.५	५१।१०।१,४३	५	३।४।५	७।६	३।१।५।८														१	०	०	०	०	१	०	२०					
५.६.८.६	५१।१०।२	५	३।४।५	७।६	३।१।५।८														०	१	०	०	०	१	०	८०					
५.६.८.७	१८।२	५	३।४।५	७।६	३।१।५।८														०	१	०	०	०	१	०	२०					
५.६.८.८	१८।२,३८।३	५	३।४।५	७।६	३।१।५।८														०	१	०	०	०	०	१	१५					
५.६.८.९	५१।१०।११	५	३।४।५	७।६	३।१।५।८														०	१	०	०	०	१	०	२५					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्ज्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिंदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
५.६.८.१							१	०	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.६.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.६.८.३							०	१	१	०	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.६.८.४							०	१	१	०	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.६.८.५							०	१	१	०	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.६.८.६							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.६.८.७							१	०	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.६.८.८							१	०	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.६.८.९							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

५.७ लक्षित वर्ग उत्थान - बालबालिका, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संबैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्द्रौं प.ब. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
५.७.८.१	३८।१	५	३।४।५	७।६	३।१।५।८														०	१	०	०	०	१	०	१०					
५.७.८.२	३८।२	५	३।४।७	७।६	३।१।५।४														०	१	०	०	०	१	०	१५					
५.७.८.३	४१	९	३।४।५	७।६	३।१।५।८														०	०	१	०	०	०	१	७०					
५.७.८.४	४१	८	३।४।५	७।६	३।१।५।८														०	१	०	०	०	०	१	२५					
५.७.८.५	३९।२	६	३।४।६	७।६	३।१।५।८														०	०	१	०	०	१	०	७०					
५.७.८.६	४१	४	३।४।५	७।६	३।१।५।८														०	१	०	०	०	१	०	२५					
५.७.८.७	३९।३	५	३।४।५	७।६	३।१।५।८														०	१	०	०	०	१	०	२०					
५.७.८.८	३८,३९	४	३।४।६	७।६	३।१।५।८														०	१	०	०	०	१	०	१५					
५.७.८.९	४१,४२।३	४	३।४।५	७।६	३।१।५।८														०	१	०	०	१	०	०	१५					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिंदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
५.७.८.३							०	१	१	०	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.७.८.४							०	१	१	०	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.७.८.५							०	१	१	०	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.७.८.६							०	१	१	०	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.७.८.७							०	१	१	०	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.७.८.८							०	१	१	०	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.७.८.९							१	०	१	०	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

५.८ भाषा, संस्कृति, कला साहित्य

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
५.८.८.१	२६।१	१६	३।४।५	७।६	३।१।५।९														०	१	०	०	०	०	१	४०					
५.८.८.२	३२।३	१६	३।४।५	७।६	३।१।५।९														०	१	०	०	१	०	०	१५					
५.८.८.३	२६।१	१६	३।४।५	७।६	३।१।५।९														१	०	०	०	०	१	०	२०					
५.८.८.४	२६।२	१६	३।४।५	७।६	३।१।५।९														०	०	०	१	०	१	०	१५					
५.८.८.५	३२।३	१६	३।४।५	७।६	३।१।५।९														०	१	०	०	१	०	०	१०					
५.८.८.६	२६।१	१६	३।४।५	७।६	३।१।५।९														०	१	०	०	१	०	०	१५					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिंदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
५.८.८.१							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.८.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.८.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.८.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.८.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिंदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
५.८.८.६							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०

अनुसूची ३ योजना प्राथमिकीकरण पूर्वाधार विकास

६.१ आवास तथा बस्ती विकास

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
६.१.८.१	३७।१	९	३।४।३	७।१	३।१।५।५														०	०	१	०	०	१	०	१५					
६.१.८.२	३७।१	११	३।४।३	७।१	३।१।५।५														०	०	१	०	०	१	०	१००					
६.१.८.३	३७।१	९	३।४।३	७।१	३।१।५।५														०	०	१	०	०	१	०	५०					
६.१.८.४	३०।१	९	३।४।७	७।१	३।१।५।५														०	०	०	१	०	१	०	२५					
६.१.८.५	२७।४,५१।८।११	९	३।४।३	७।१	३।१।५।५														०	०	०	१	०	१	०	२५					
६.१.८.६	२५।४, ३७।१, ५१।८।११	११	३।४।३	७।१	३।१।५।५														०	०	१	०	०	०	१	२००					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्ज्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिंदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
६.१.८.१							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.१.८.२							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.१.८.३							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.१.८.४							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.१.८.५							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.१.८.६							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०

६.२ सडक तथा यातायात

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.ज. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पूर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
६.२.८.१	५१।६।२	९	३।४।३	७।१	३।१।५।३														०	०	१	०	०	१	०	२००					
६.२.८.२	५१।६।२	९	३।४।३	७।१	३।१।५।३														०	०	१	०	०	०	१	६००					
६.२.८.३	५१।६।२	९	३।४।३	७।१	३।१।५।३														०	०	१	०	०	०	१	२००					
६.२.८.४	५१।६।२	९	३।४।७	७।१	३।१।५।३														०	०	१	०	०	०	१	१००					
६.२.८.५	५१।६।२	९	३।४।३	७।१	३।१।५।३														०	०	१	०	०	०	१	१००					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्ज्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
६.२.८.१							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.२.८.२							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.२.८.३							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.२.८.४							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.२.८.५							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०

६.३ सिंचाई

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.ज. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पूर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
६.३.८.१	३६।२	९	३।४।३	७।२	३।१।५।३														०	०	१	०	०	१	०	३०					
६.३.८.२	३६।२	८	३।४।३	७।२	३।१।५।३														०	०	०	१	०	१	०	२०					
६.३.८.३	३५।४	९	३।४।३	७।२	३।१।५।३														०	०	१	०	०	१	०	४०					
६.३.८.४	५१।७।४	२	३।४।३	७।२	३।१।५।३														०	०	१	०	०	०	१	५०					
६.३.८.५	५१।७।४	२	३।४।३	७।२	३।१।५।३														०	०	०	१	०	१	०	३०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिँदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
६.३.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०
६.३.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०
६.३.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०
६.३.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०
६.३.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०

६.४ उर्जा तथा वैकल्पिक उर्जा

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्धौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पूर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
६.४.८.१	४४।१	७	३।४।३	७।१	३।१।५।३														०	०	१	०	०	१	०	२५					
६.४.८.२	४४।१	७	३।४।३	७।१	३।१।५।३														०	०	१	०	०	०	१	८०					
६.४.८.३	४४।१	७	३।४।३	७।१	३।१।५।३														०	०	१	०	०	०	१	९०					
६.४.८.४	४४।१	७	३।४।३	७।१	३।१।५।३														०	०	१	०	०	०	१	६०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिँदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
६.४.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०
६.४.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०
६.४.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०
६.४.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०

६.५ सञ्चार तथा सूचना प्रणाली

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
६.५.८.१	२७	४	३।४।३	७।१	३।१।५।३														०	०	१	०	०	०	१	५०					
६.५.८.२	१९।१	८	३।४।३	७।१	३।१।५।३														०	०	१	०	०	१	०	५०					
६.५.८.३	२७	८	३।४।३	७।१	३।१।५।३														०	०	१	०	०	१	०	३०					
६.५.८.४	१९।१	८	३।४।३	७।१	३।१।५।३														०	०	१	०	०	१	०	४०					
६.५.८.५	१९।१	१६	३।४।३	७।१	३।१।५।३														०	०	१	०	०	१	०	२०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिंदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
६.५.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०
६.५.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०
६.५.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०
६.५.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०
६.५.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०

६.६ ढल निकास, फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधार

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
६.६.८.१	३५।४,५१।७।५,५१।७।७	६	३।४।७	७।१	३।१।५।१०														०	०	१	०	०	०	१	९५					
६.६.८.२	३५।४,५१।७।५,५१।७।७	६	३।४।७	७।१	३।१।५।१०														०	०	१	०	१	०	०	४०					
६.६.८.३	३०।१,३५।४,५१।७।५,५१।७।७	६	३।४।३	७।१	३।१।५।१०														०	०	१	०	०	१	०	५०					
६.६.८.४	३०।१,३५।४,५१।	६	३।४।३	७।१	३।१।५।१०														०	०	१	०	०	१	०	५०					

	७/५,५१/७/७																														
६.६.८.५	३५/४	६	३/४/७	७/१	३/१/५/१०														०	०	१	०	०	१	०	८०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्ज्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिंदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
६.६.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०
६.६.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०
६.६.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०
६.६.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०
६.६.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०

६.७ सार्वजनिक भवन र उद्यान

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.ब. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
६.७.८.१	५१/७/१	९	३/४/३	७/१	३/१/५/३														०	०	१	०	०	०	१	२००					
६.७.८.२	८	९	३/४/३	७/१	३/१/५/३														०	०	१	०	०	१	०	५०					
६.७.८.३	४१	९	३/४/३	७/१	३/१/५/८														०	०	१	०	०	०	१	१००					
६.७.८.४	२६/१	९	३/४/५	७/६	३/१/५/९														०	०	१	०	०	०	१	९०					
६.७.८.५	५१/८/४	९	३/४/३	७/१	३/१/५/४														०	०	१	०	०	०	१	५०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्ज्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिंदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
६.७.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.७.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.७.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.७.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.७.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

अनुसूची ४ योजना प्राथमिकीकरण वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

७.१ वन विकास तथा व्यवस्थापन

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
७.१.८.१	३०।१	३	३।४।७	७।६	३।१।५।५														०	१	०	०	०	१	०	२५					
७.१.८.२	३३।२	२	३।४।७	७।६	३।१।५।५														१	०	०	०	०	१	०	२५					
७.१.८.३	३३।२	१५	३।४।७	७।६	३।१।५।५														१	०	०	०	०	१	०	३०					
७.१.८.४	५१।७।७	१५	३।४।७	७।६	३।१।५।५														०	१	०	०	०	१	०	२०					
७.१.८.५	२५।४५१।७।६,५ १।७।७	१५	३।४।२	७।६	३।१।५।५														०	१	०	०	१	०	०	१५					
७.१.८.६	५१।७।१	१५	३।४।७	७।६	३।१।५।५														०	१	०	०	०	१	०	२५					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिंदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
७.१.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०
७.१.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०
७.१.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०
७.१.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०
७.१.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०
७.१.८.६							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०

७.२ जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षण

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
७.२.८.१	३४/१	१५	३/४/७	७/६	३/१/५/५														०	१	०	०	०	०	१	५०					
७.२.८.२	३३/२	१५	३/४/७	७/६	३/१/५/५														०	१	०	०	०	०	१	९०					
७.२.८.३	३३/२	१५	३/४/७	७/६	३/१/५/५														०	१	०	०	०	०	१	८०					
७.२.८.४	४४/१	१६	३/४/७	७/६	३/१/५/५														०	१	०	०	०	१	०	५०					
७.२.८.५	३३/२	१५	३/४/७	७/६	३/१/५/५														०	१	०	०	०	१	०	२५					
७.२.८.६	३३/२	१५	३/४/७	७/६	३/१/५/५														०	१	०	०	०	०	१	३०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिँदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
७.२.८.१							०	१	०	१	०	१					०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
७.२.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
७.२.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
७.२.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
७.२.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
७.२.८.६							०	१	०	१	१	०					०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०

७.३ वातावरण संरक्षण तथा प्रदूषण नियन्त्रण

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
७.३.८.१	३०/१	१५	३/४/७	७/२	३/१/५/५														०	१	०	०	०	१	०	४५					
७.३.८.२	३०/१	६	३/४/७	७/२	३/१/५/१०														०	१	०	०	१	०	०	३०					
७.३.८.३	३०/१	१५	३/४/७	७/२	३/१/५/५														०	१	०	०	०	१	०	२५					
७.३.८.४	५१/७/७	६	३/४/७	७/२	३/१/५/५														०	१	०	०	१	०	०	८०					
७.३.८.५	३०/१	६	३/४/७	७/२	३/१/५/५														०	१	०	०	०	१	०	३०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिँदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
७.३.८.१							०	१	०	१	१	०					१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७.३.८.२							०	१	०	१	१	०					१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७.३.८.३							०	१	०	१	१	०					१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७.३.८.४							०	१	०	१	१	०					१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७.३.८.५							०	१	०	१	१	०					१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

७.४ जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा न्यूनीकरण

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्धौं प.ज. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
७.४.८.१	५१।७।५,५१।७।६,५१।७।७,५१।७।८	१३	३।४।७	७।६	३।१।५।५														०	१	०	०	०	१	०	३०					
७.४.८.२	५१।७।६	१५	३।४।७	७।६	३।१।५।५														०	१	०	०	०	१	०	४०					
७.४.८.३	५१।७।६	१३	३।४।७	७।६	३।१।५।५														०	१	०	०	०	१	०	५०					
७.४.८.४	५१।७।५,५१।७।६,५१।७।७,५१।७।८	१५	३।४।७	७।६	३।१।५।५														०	१	०	०	०	०	१	४०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिँदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
७.४.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०
७.४.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०
७.४.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०
७.४.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०

७.५ पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रण

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
७.५.८.१	३०।१	९	३।४।७	७।६	३।१।५।५														०	०	१	०	०	१	०	८५					
७.५.८.२	३०।१	९	३।४।७	७।६	३।१।५।५														०	०	१	०	०	०	१	९५					
७.५.८.३	३०।१	९	३।४।७	७।६	३।१।५।५														०	०	१	०	०	१	०	६०					
७.५.८.४	३०।१	८	३।४।७	७।६	३।१।५।५														०	१	०	०	०	१	०	२५					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबाय कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिंदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
७.५.८.१							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७.५.८.२							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७.५.८.३							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७.५.८.४							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०

७.६ विपद सचेतना, उद्धार तथा पुनःस्थापना

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
७.६.८.१	३१।१	१५	३।४।७	७।६	३।१।५।५														०	१	०	०	१	०	०	१५					
७.६.८.२	३१।१	४	३।४।७	७।६	३।१।५।५														०	१	०	०	१	०	०	१५					
७.६.८.३	३१।१	१३	३।४।७	७।६	३।१।५।५														०	१	०	०	१	०	०	१५					
७.६.८.४	५१।७।९	११	३।४।७	७।६	३।१।५।५														१	०	०	०	१	०	०	८५					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिंदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
७.६.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०
७.६.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०
७.६.८.३							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०
७.६.८.४							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०

अनुसूची ५ योजना प्राथमिकीकरण संस्थागत विकास, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा

८.१ सार्वजनिक तथा सामुदायिक नेतृत्व विकास

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
८.१.८.१	३३।२	४	३।४।२	७।३	३।१।५।२														०	०	०	१	०	१	०	२०					
८.१.८.२	३१।१	४	३।४।२	७।३	३।१।५।२														०	०	०	१	०	१	०	२०					
८.१.८.३	३१।१	४	३।४।२	७।३	३।१।५।२														०	०	०	१	०	१	०	२०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिँदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
८.१.८.१							०	१	१	०	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८.१.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८.१.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

८.२ नीति तथा कानुन तर्जुमा

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
८.२.८.१	२२६	१६	३।४।८	७।६	३।१।५।७														०	०	०	१	०	१	०	१५					
८.२.८.२	५१।६।३	१६	३।४।९	७।६	३।१।५।७														०	०	०	१	१	०	०	१०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिंदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
८.२.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८.२.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८.२.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

८.३ योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संबैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
८.३.८.१	५१।६।३	८	३।४।८	७।३	३।१।५।७														०	०	०	१	१	०	०	२०					
८.३.८.२	५१।६।३	८	३।४।८	७।३	३।१।५।७														०	०	०	१	१	०	०	२०					
८.३.८.३	५१।६।३	८	३।४।८	७।३	३।१।५।७														०	०	०	१	०	१	०	१५					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिंदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
८.३.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८.३.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८.३.८.३							०	१	१	०	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

८.४ नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धन

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.ब. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
८.४.८.१	५१।११।१	१६	३।४।९	७।६	३।१।५।७														०	०	०	१	०	१	०	१५					
८.४.८.२	५१।११।१, ५१।११।२	१६	३।४।९	७।१	३।१।५।७														०	०	०	१	१	०	०	१५					
८.४.८.३	५१।११।१	१६	३।४।९	७।१	३।१।५।७														०	०	०	१	०	१	०	१५					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिँदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
८.४.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८.४.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८.४.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

८.५ सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षा

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.ब. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
८.५.८.१	१८।१	११	३।४।६	७।६	३।१।५।८														०	०	०	१	०	१	०	१५					
८.५.८.२	१८।१	११	३।४।६	७।६	३।१।५।८														०	०	०	१	०	१	०	२०					
८.५.८.३	१६।१	११	३।४।६	७।६	३।१।५।८														०	०	०	१	०	०	१	८०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिँदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
८.५.८.१							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८.५.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिंदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
८.५.८.३							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

८.६ पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक बर्ष	दुई बर्ष	दुई बर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
८.६.८.१	५१।२।४	१६	३।४।८	७।३	३।१।५।७														०	०	०	१	०	१	०	१५					
८.६.८.२	२७	१६	३।४।८	७।३	३।१।५।७														०	०	०	१	०	१	०	१५					
८.६.८.३	५१।२।४,५१।२।५	१६	३।४।८	७।३	३।१।५।७														०	०	०	१	१	०	०	१०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिंदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
८.६.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८.६.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८.६.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

अनुसूची ६ योजना प्राथमिकीकरण योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

योजना सङ्केत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.													योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक सङ्केत नं.	दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष सङ्केत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक सङ्केत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति सङ्केत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
९.८.१	५१।१०।१४	१६	३।४।८	७।६	३।१।५।७														०	०	०	१	१	०	०	१६					
९.८.२	५१।१०।१४	१६	३।४।८	७।६	३।१।५।७														०	०	०	१	१	०	०	२०					

योजना सङ्केत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		संबन्धित दीगो विकास लक्ष सङ्केत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसंग सामञ्यस्यता र जलबायु कोड सङ्केत										
	स.. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिंदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
९.८.१							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
९.८.२							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

अनुसुची ७ नगरपालिकाको वस्तुस्थिति

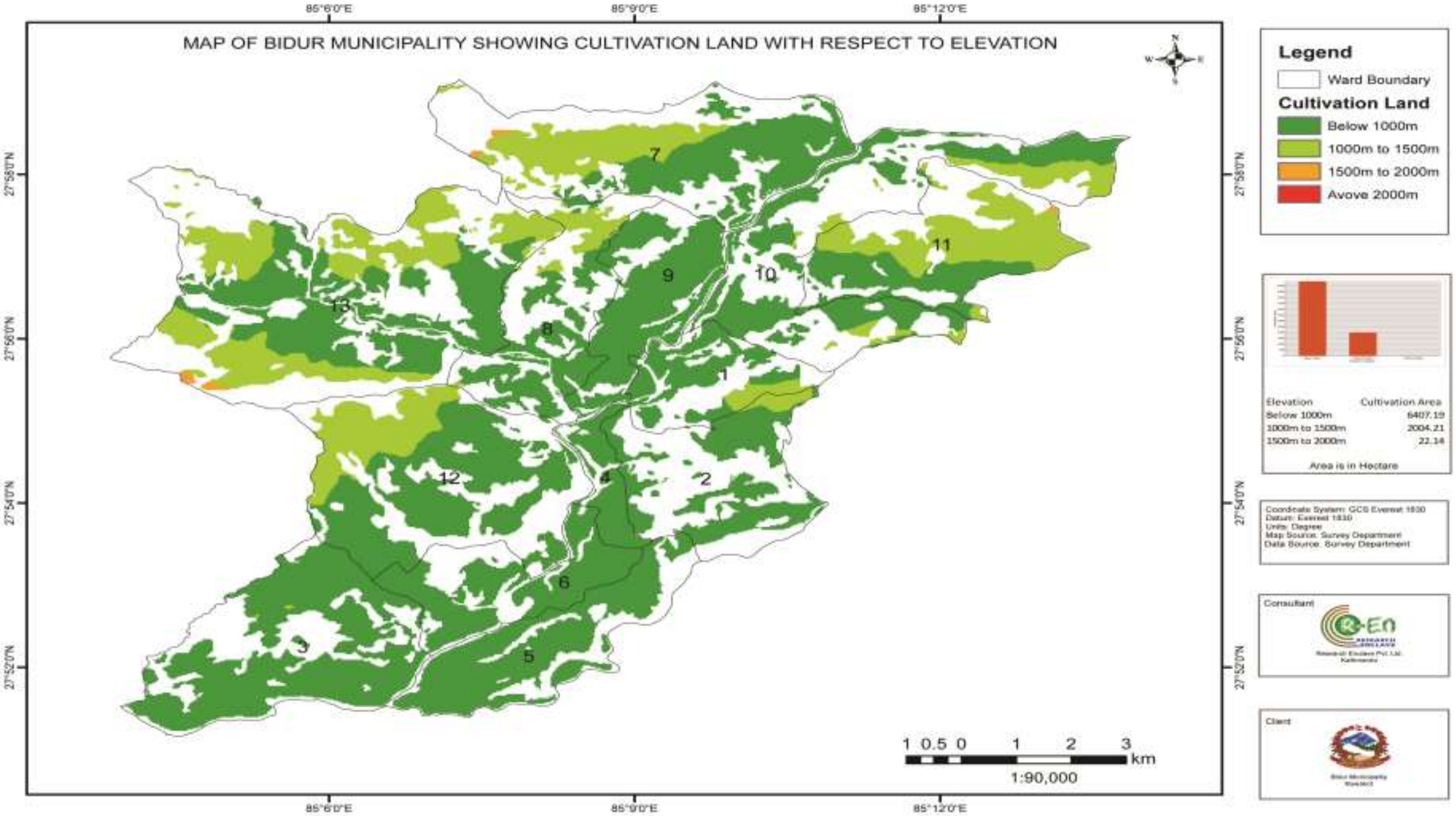

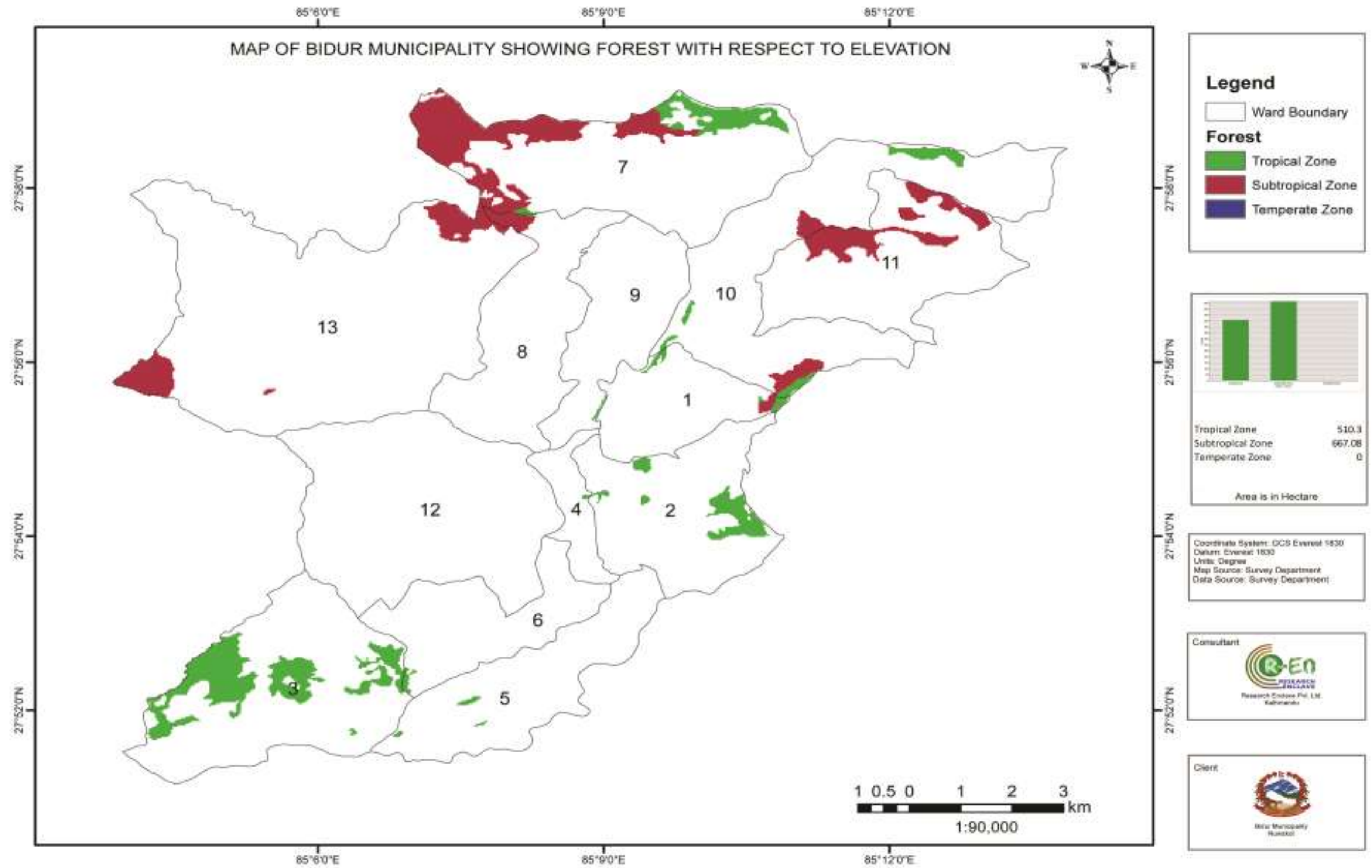
MAP OF BIDUR MUNICIPALITY SHOWING FOREST WITH RESPECT TO ELEVATION
85°6'0"E
85°9'0"E
85°12'0"E
27°58'0"N
27°56'0"N
27°54'0"N
27°52'0"N
N
S
E
W
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
1 0.5 0 1 2 3 km
1:90,000
Legend
Ward Boundary
Forest
Tropical Zone
Subtropical Zone
Temperate Zone
Tropical Zone 510.3
Subtropical Zone 667.08
Temperate Zone 0
Area is in Hectare
Coordinate System: GCS Everest 1830
Datum: Everest 1830
Units: Degree
Map Source: Survey Department
Data Source: Survey Department
Consultant
Client

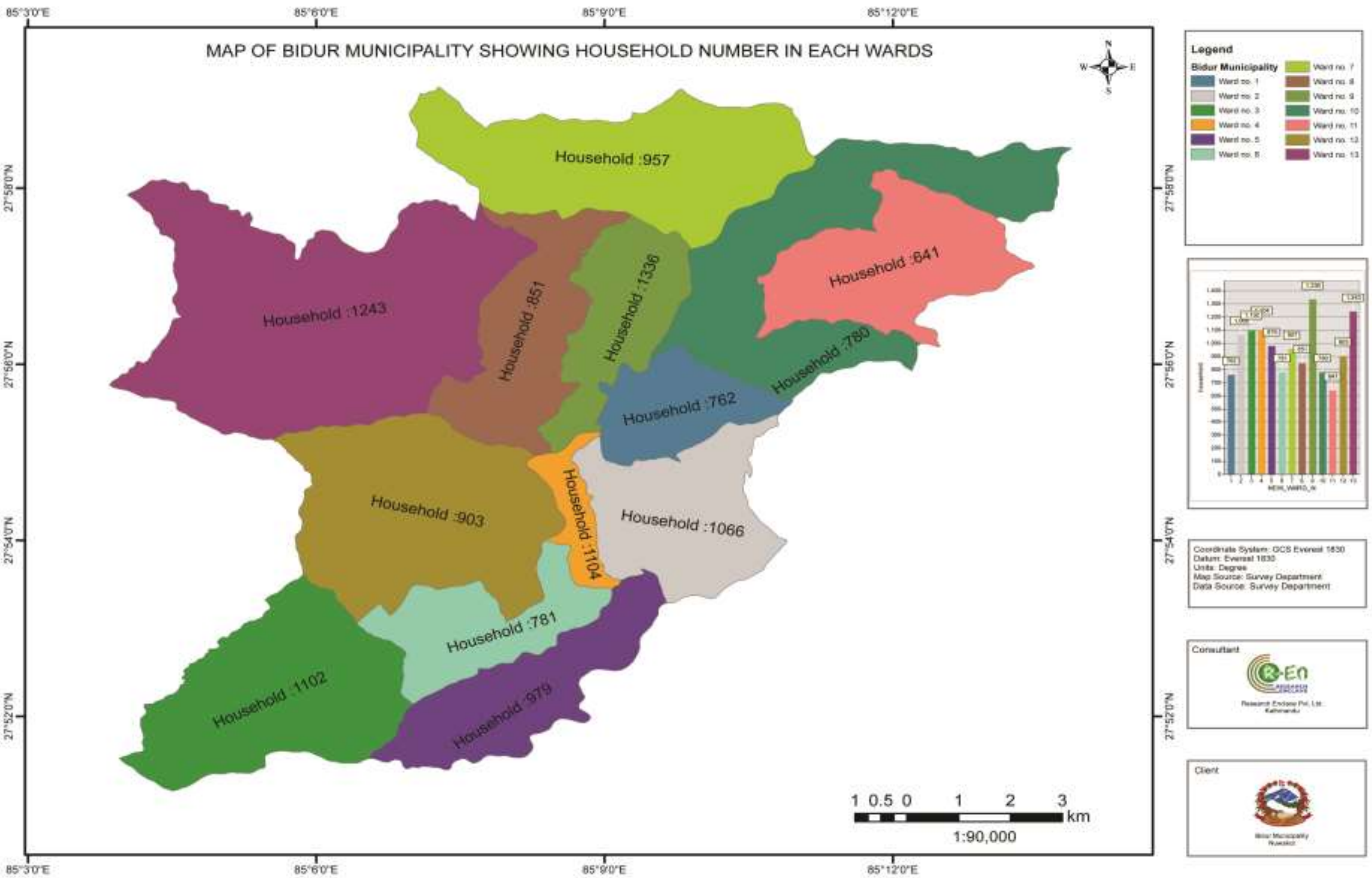
MAP OF BIDUR MUNICIPALITY SHOWING HOUSEHOLD NUMBER IN EACH WARDS
Household :957
Household :1243
Household :851
Household :1336
Household :641
Household :780
Household :762
Household :903
Household :1104
Household :1066
Household :781
Household :1102
Household :979
85°3'0"E
85°6'0"E
85°9'0"E
85°12'0"E
27°58'0"N
27°56'0"N
27°54'0"N
27°52'0"N
1 0.5 0 1 2 3 km
1:90,000
Legend
Bidur Municipality
Coordinate System: GCS Everest 1830
Datum: Everest 1830
Units: Degree
Map Source: Survey Department
Data Source: Survey Department
Consultant
Client

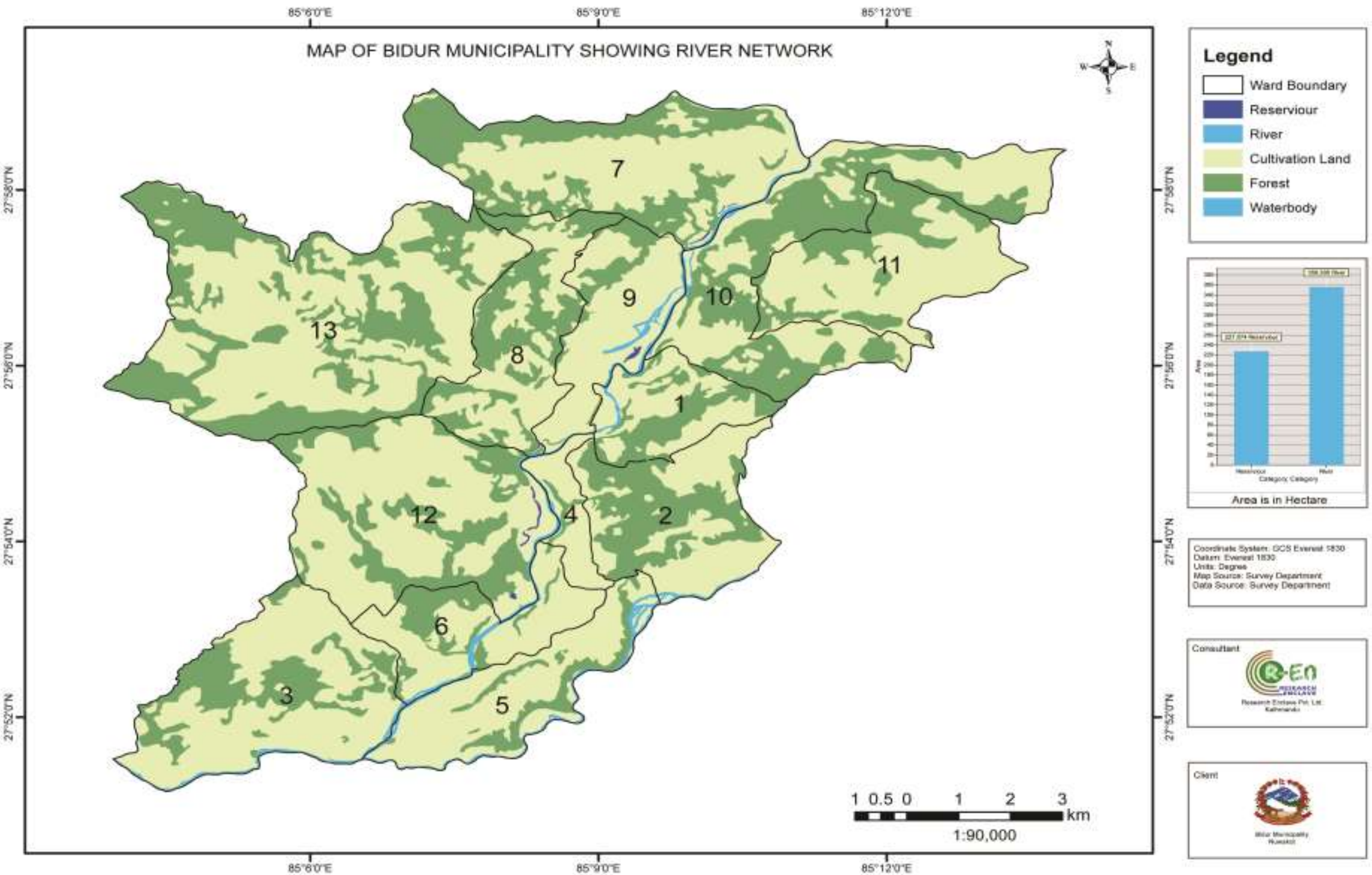
MAP OF BIDUR MUNICIPALITY SHOWING RIVER NETWORK
85°6'0"E
85°9'0"E
85°12'0"E
27°58'0"N
27°56'0"N
27°54'0"N
27°52'0"N
N
S
W
E
7
13
8
9
10
11
1
12
4
2
6
3
5
1 0.5 0 1 2 3
km
1:90,000
Legend
Ward Boundary
Reserviour
River
Cultivation Land
Forest
Waterbody
Area is in Hectare
Coordinate System: GCS Everest 1830
Datum: Everest 1830
Units: Degree
Map Source: Survey Department
Data Source: Survey Department
Consultant
Research Enclave Pvt. Ltd.
Kathmandu
Client

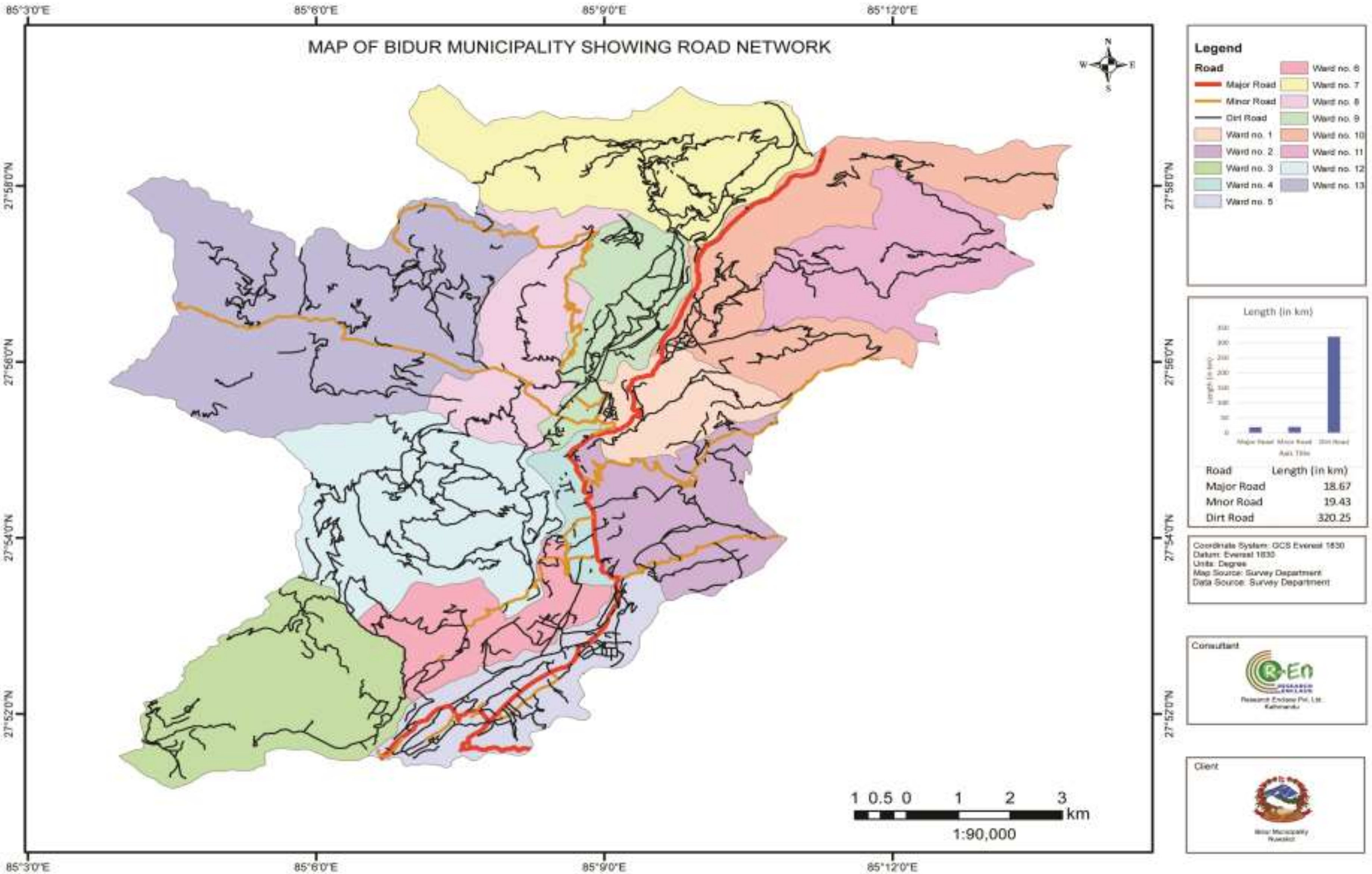
MAP OF BIDUR MUNICIPALITY SHOWING ROAD NETWORK
85°3'0"E
85°6'0"E
85°9'0"E
85°12'0"E
27°58'0"N
27°56'0"N
27°54'0"N
27°52'0"N
N
W
E
S
Legend
Road
Major Road
Minor Road
Dirt Road
Ward no. 1
Ward no. 2
Ward no. 3
Ward no. 4
Ward no. 5
Ward no. 6
Ward no. 7
Ward no. 8
Ward no. 9
Ward no. 10
Ward no. 11
Ward no. 12
Ward no. 13
Length (in km)
Road
Length (in km)
Major Road
18.67
Mnor Road
19.43
Dirt Road
320.25
Coordinate System: GCS Everest 1830
Datum: Everest 1830
Units: Degree
Map Source: Survey Department
Data Source: Survey Department
Consultant
Client
1 0.5 0 1 2 3
km
1:90,000

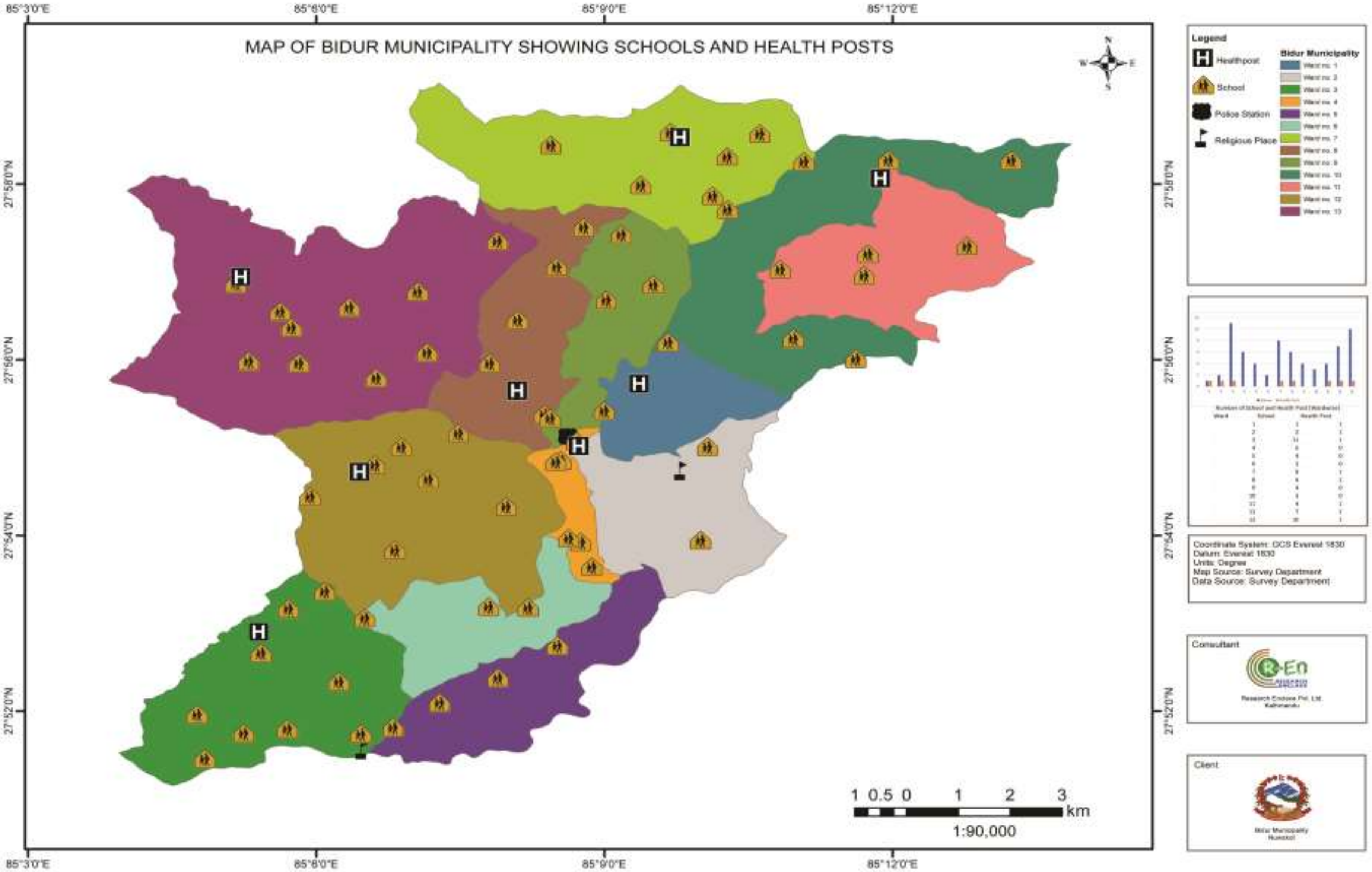

MAP OF BIDUR MUNICIPALITY SHOWING SCHOOLS AND HEALTH POSTS
85°3'0"E
85°6'0"E
85°9'0"E
85°12'0"E
27°58'0"N
27°56'0"N
27°54'0"N
27°52'0"N
N
S
E
W
1 0.5 0 1 2 3 km
1:90,000
Legend
Healthpost
School
Police Station
Religious Place
Bidur Municipality
Coordinate System: GCS Everest 1830
Datum: Everest 1830
Units: Degree
Map Source: Survey Department
Data Source: Survey Department
Consultant
R-En
Client